

[redacted]

OAN. WYTTENBACHII

OPUSCULORUM

TOMUS SECUNDUS.

[redacted]

DAN. WYTTENBACHII

OPUSCULA

VARII ARGUMENTI,

ORATORIA, HISTORICA, CRITICA,

NUNC PRIMUM CONJUNCTIM EDITA.

TOMUS SECUNDUS.

LUGDUNI BATAVORUM,

APUD S. ET J. LUCHTMANS.

AMSTELODAMI,

APUD P. DEN HENGST ET FIL.

MDCCCXXI.

SERIES

OPUSCULORUM

QUAE VOL. II. CONTINENTUR.

Dis-

SERIES OPUSCULOR. Vol. II. CONTENTOR.

Disputationes duae praemio ornatae.

DANIELIS WYTTENBACHII

EPISTOLA

AD

PHIL. GUIL. VAN HEUSDE.

EX EDITIONE

SPECIMINIS CRITICI IN PLATONEM

HEUSDII,

Praef. pag. xxv.

Quod roganti Tibi receperam, mi Heusde, me tuo libello aliquid literularum et judicii de locis a Te tractatis additurum: ecce, ubi ad rem ventum est, nil habui quod adderem. Nam quum de animadversionibus tuis inter nos ageremus, Tuque, instar illius apud Platonem nostrum Theaeteti, iis judicii severitatem adhiberes, falsum quodque et ἀνεμιαῖον abjiceres, nec nisi, si quid probabile et γόνιμον videretur, retineres; non profecto opus est, ut nunc eas denuo recenseam, et singulis meum judicium, *pulcre*, *bene*, *recte*, apponam. Ergo primum hoc literarum nobis argumentum periit. An igitur, ut saltem tuae voluntati meo-

que promisso satisfaciam, hoc ipsum unum ad Te scribam, me non habere quod scribam? Aliis hoc sit concessum, a nostra quidem abhorret conjunctione, cui numquam vel sermonis vel epistolae materia defuit. Ergo et alterum hoc mihi ereptum est scribendi genus. Et tamen scribere me cogit et tua voluntas et mea fides. Ecquod tandem nobis argumentum superest? Superest unum certe, idque minime tenue aut leve. Tu ipse, mi Heusde, Tu mihi hujus epistolae eris argumentum. Te quum dico, dico ingenium animumque tuum, dico commune nostrum optimarum Literarum et Platonis studium. Quibus de rebus cogitanti quamvis indiserto copia scribendi deesse nequeat. Quo certius hoc mei de Te judicii documentum Tibi accidere debet; quod, quum libri tui ubertas mihi de eadem re docte disserendi facultatem praeripuerit, malim indoctius et amantius, ἀμαθέστερον καὶ φιλικώτερον, quam nihil ad Te scribere.

Sextus hic annus est cum ad me Amstelodamum venisti incensus studio Literarum, earumdem cognitione sensuque jam imbutus Rotterodami in schola Cl. Nodelli, elegantissimae doctrinae viri: ostendebas Te Platonis amore captum, ad cujus intelligentiam ut Tibi adjutor essem, candide me modesteque rogabas. Hoc primum mihi novum et inexspectatum accidebat, adolescentem modo ex puerili disciplina prodeuntem, Platonis et cognitione tinctum et studio ardentem, ad me veni-

nire: Platonis, inquam: quem quotusquisque non modo discentium, sed docentium, legit, aut si forte inspexit, non continuo relinquit? Nam discentium quidem iste dudum est mos, ut si paucos Graecos versus, paucas Latinas Elegias didicerint, jam haec ubique crepent, sibique docti videantur. At vero Tu, in hoc etiam similis Platonici Theaeteti, οἷον ἐλαίου ῥεῦμα ἀψοφητὶ ῥέοντος, sine strepitu, sine vento, quid scires, quid nescires, ingenue prae te ferebas. Ex quo in primis judicavi, Te vere a Platone captum esse, et, ut ipsius dictione utar, τὸν Πλάτωνα τὴν ἀληθῆ σοῦ εἰλῆφθαι λαβήν, Platonem verâ Te ansâ apprehendisse. Hunc enim qui legunt, intelligunt, in ejusque se doctrinam ac praecepta insinuant, *hi profecto* primam omnium legum sibi imponunt τὸ γνῶθι σαυτόν· huic perpetuo et volentes parent: hujus ad adventum et imperium omnis ex animo expellitur expurgaturque vanitas, arrogantia, superbia. Unde fit, ut homines vani et ventosi Platonem nec diligant, nec intelligant. Tu propositum iter ingressus, cum in meas de Graecis Literis scholas ventitabas, tum domi assidue Platonem tractabas; ut facile animadverterem, Te eum in dies magis et diligere et intelligere. Ita biennium traductum. Interea multa, quae rerum mearum statum mutarent: obiit Ruhnkenius: vel hujus necessitudo, vel mei fati necessitas, me migrare Lugdunum coëgit. Tu adhuc annum Amstelodami mansisti, inchoatum opus urgens, de-

domi legens relegensque Platonem, caeterum in Jurisprudentia operam dans Craso, in Philosophia Swindenio, clarissimis nuper meis collegis, et utrique cum Athenaei Amstelodamensis, tum suae disciplinae, doctori celeberrimo. Tum ipse Lugdunum ad nos venisti.

Mihi vero, mi Heusde, quum temporum meorum varietas et stationis commutatio, multa ἀβούλητα attulerit, quae nunc narrare nil attinet: τὰς γὰρ ἐν μέσῳ σιγῶ τύχας, κατ' Εὐριπίδην· cujus et hoc mihi subjicere soleo, Ὦ πότνια λήθη τῶν κακῶν, ὡς εἶ σοφή —· in his igitur unice me consolatur conscientia recte factorum, servati officii, et restitutae in hac nostra Academia disciplinae Literarum, quae jam per aliquot annos prostrata jacuerat. Disciplinam dico scholas, discipulos, horumque studia et progressus: quae non numero censentur, sed pondere: quamquam et numerus, pro hujus saeculi ingenio, probabilis est. Et in his, qui pondere censeantur, discipulis Tu quoque in primis mihi es, mi Heusde. Sed Literarum studiosi alii aliud propositum habent: alii eas, ut adjumentum aliarum doctrinarum, adhibent: alii ad ingenii ornatum: alii ad animi oblectationem: alii alia de caussa: paucissimi ipsarum unice caussa et amore, et ut in ipsarum studio vitae tabernacula ponant. His equidem semper soleo auctor esse, ut studia adolescentiamque suam aliquo scripto in optimam partem ad civium notitiam commendent. Quod et Ciceronis est prae-

praeceptum, et his ipsis diebus, ut nosti, a nobis in schola de Officiorum libris tractatum. Quamquam enim subinde fit, ut adolescentes vani et ventosi modestis doctisque adolescentibus et laudem et laudis praemia praeripiant: est illa non laus, sed opinio et error exigui temporis: magna est vis veritatis, quae diu latere nequit: maxima est virtutis efficacitas, quae sui cultores certissimo doctrinae conscientiaeque fructu beat. Sed ostendenda est virtus, et ad publicam notitiam producenda. Etenim si cognita virtus nonnumquam negligitur, quid ignoratae virtuti fiet? Et, ut isti ventosi non nisi τὸ δοκεῖν consectantur, hi modesti unice τῷ εἶναι contenti sunt: ita, quamvis modestus virtutis cultor, virtutis muneri sic satisfaciet, ut τὸ δοκεῖν ne prorsus negligat, sed τῷ εἶναι addat, et qualis est, talis haberi velit. Ita et superiore anno recte fecit Lyndenus noster, documento progressuum suorum, Disputatione de Panaetio edenda ac defendenda: qui quum et generis nobilitate et opibus omnia summa consequi posse videretur, tamen externa ista bona adeo levia ducit, ut in his nihil, omne decus in animi bonis ponat. Et nunc Tu recte facis prodendo tuo Specimine, mi Heusde: qui, nec ipse illorum inops subsidiorum, iis posthabitis, omnem vitae suavitatem laudemque ex Platonis optimorumque veterum lectione petis. Et communis noster amicus, vester condiscipulus, Sluiterus, dum ipse similis editionem documenti meditatur,

ante paucos hos dies in Daventriensi cathedra positus, ipse documentum exstitit, suum adhuc meritis constare honorem.

Caeterum nostros de Platone sermones, Amstelodami inchoatos, Lugduni instauravimus: quum Tu quotidie Platonem tereres, non huc illuc vagando, sed unoquoque dialogo ab initio ad finem perlegendo, perlecto iterando, singularum deinceps sententiarum nexu indagando, teque omni mente et cogitatione in philosophi dicendi disputandique consuetudinem insinuares, itaque veram scripturam multis in locis, quamvis obliteratam, perspiceres, plurimaque librariorum menda corrigeres. Quae Tu inventa ad me deferens, materiam adferebas de qua jucunde colloqueremur, non solum συμφιλολογοῦντες, sed etiam συμπαθοῦντες et συνενθουσιῶντες, quum dictionum, sententiarum, imaginum, suavitate, veritate, sublimitate in admirationem Platonis abriperemur. Est profecto divinus scriptor Plato, neque *divini* cognomen temere ei venit. Nullus enim est ex erudita antiquitate scriptor, in quo major sit ubertas et copia earum virtutum, quibus legentes in quemdam divinitatis sensum auferantur: aut, si qui sunt, qui in ejusdem laudis ac similitudinis societatem venerint, hi ab ipso Platonis fonte fluxerunt.

Mihi vero nostri sermones saepe in memoriam revocarunt adolescentiae meae tempus, quo ille in animo meo sensus et recentior et acrior vigebat: quem nunc usus et aetas vel refrigerarunt, vel ratio-

tione coercuerunt. Ego vix dum adolescentiam ingressus eram, quum mirificus me caperet et quasi δαιμόνιος amor Platonis: cui legendo quum omne meum tempus impenderem, tum in primis otia captabam, quibus per anni tempestatem in sylvas montesque excurrerem, et *nunc viridi membra sub arbuto stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae*, promerem, non ut ille *veteris pocula Massici*, sed librum Platonis, in ejus me lectionem conjicerem ac penitus demitterem. Ibi tum fieri solebat, ut, quemadmodum ipse in alto editoque positus in circumjacentia infra me loca veluti parva et humilia prospiciebam, sic Platonis genio repletus purior leviorque in coelestes regiones sublimis evolare viderer,

Ut mihi jam summam sapientia panderet arcem,
Unde hominum errores longe lateque per orbem
Despicere, atque humiles possem contemnere curas.

Sed hoc somnium, saepe mihi inchoatum, quamvis breve, quippe mox abruptum corporis admonitione, animum e coelo in terram detrahentis, tamen ita crebrum refertumque fuit mirabilium visorum sensuumque varietate, quae veluti mysteria, nemo, quamvis initiatus, oratione enarrare, nemo profanus, quamvis enarrata, intelligere possit, initiatus ab initiato paucis verbis admonitus continuo sentiat. Igitur et Tu sentis, mi Heusde. Et mihi satis sit, hoc dedisse recordationi somnii illius et frequentis et mirifici, tamquam anticipationis et gustus verae et a corporis vincu-

lis solutae vitae: atque, ut cum ipso Platone loquar, (Phaedro p. 346. D.) ταῦτα μὲν οὖν μνήμῃ κεχαρίσθω δι' ἣν πόθῳ τῶν τότε μακρότερα εἴρηται. Interea dum in hac vita sumus, hujus vitae officia ne negligamus. *Quam quisque norit artem, in hac se exerceat*, ut est in Graecorum proverbio: per eamque aliis prodesse studeat. Qui in Platone plus aliis videt, ad hujus intelligentiam studiosis prosit: et profecto egregium vitae munus susceperit. Hoc tuum est, mi Heusde.

Equidem ipse adolescens δαιμονίῳ illo Platonis amore incensus, eum aliquando edere constituebam: mox Julianum, Synesium, denique Plutarchum eodem amore et edendi proposito complectebar: nec dubitabam quin studium meum vitaeque spatium vel quatuor edendis his scriptoribus suffecturum esset. Veni deinde ad Ruhnkenium, qui me a reliquis ad unum Plutarchum convertit: Platonis editionem ipse cogitabat: in caeteris scriptoribus unus omnium Plutarchus maxime emendatricem explicatricemque interpretis operam et desiderare et mereri videbatur: et brevi animadvertere coepi, hunc tantam habere materiam, quae meam quidem vitam operamque omnem consumere posset, sive operis magnitudine, sive virium mearum tenuitate, sive temporum iniquitate. Quinque sunt anni, quod Ruhnkenius noster diem obiit: quatuor, quod Lugdunum migravi. Horum quinque annorum quotam partem putas me Plutarcho tribuere potuisse? Sex menses, ne hos quidem

dem continuos. Hoc sex mensium spatio confeci Animadversiones in Moralium paginas priores centum, a libello De Educatione ad Consolationem Apollonii. Et hucusque profeceram his ipsis diebus, quum ecce, denuo belli tempestas intonat, post brevem pacis usuram nondum recreata patria, immo tamquam primae quietis dulci somnio lactata et mox excussa. Igitur Plutarchus meus rursus commeatu cum Oxoniensibus excludetur. Sed hoc, et omnino meum omne negotium, leve est prae patriae damno: quod quis tandem bonus civis non lubens vel suo incommodo redimat? Utinam, qui populis praesunt, Platonem legerent! mallent profecto *ἀδικεῖσθαι* quam *ἀδικεῖν*, injuriam ferre quam inferre aut referre; et, siquidem bellum est malum, ut nemo dubitat, mallent philosophari, quam bellare: studerent suo ipsi exemplo ratam facere et implere nobilem illam Platonis vaticinationem, (Republ. V, p. 466. B.) *ἐὰν μὴ ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς, καὶ τοῦτο εἰς ταυτὸν ξυμπέσῃ δύναμίς τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία — οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα, ὦ φίλε Γλαύκων, ταῖς πόλεσιν· δοκῶ δὲ οὐδὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει.* At nos, qui non regimus, sed regimur, in hoc certe philosophemur, ut pareamus rectoribus nostris, cum hominibus, tum supremo omnium rectori Deo: quidquid nobis praeter nostram culpam acciderit, ut ab illo immissum, aequa mente accipiamus, semperque in

 prom-

promtu habeamus illud Cleanthis: Ἄγου δέ μ', ὦ Ζεῦ, καὶ σύ γ' ἡ Πεπρωμένη, Ὅποι ποθ' ὑμῖν εἰμὶ διατεταγμένος.

Et quandoquidem quod quis agat, nil superest quam suum cuique officium, age, et nos nostrum agamus, et ego me protinus ab hujus temporis cogitatione ad recordationem adolescentiae institutamque scriptionem referam. Igitur ego illa aetate cogitans Platonis editionem, solebam mihi ipse justae editionis formam designare; quam Tibi, jam depositum a me hoc opus suscepturo, cognoscere non inutile sit.

Editoris munus duabus constat partibus, *emendatione* et *interpretatione*. Hoc nunc verbo monuisse satis est; quandoquidem de utroque officio uberius exposuimus alibi, et nuper in Praefatione ad Plutarchum. Nunc aliud volo. Nam mihi adolescenti accidebat, ut, quum utrumque officium Platoni adhiberem, tamen multas eorum partes non perspicue cognoscerem: sentiebam, mihi aliquid deesse ad eorum accuratam cognitionem: nec, quale hoc esset, intelligebam. Venit mihi tandem in mentem, totum argumentum in suas partes distribuere. Haec me distributio sponte ad singularum cognitionem partium ducebat, mentis involutam notionem explicabat, ut jam intelligerem quid illud esset quod mihi defuisset, multaeque novae et judicandi et inveniendi viae mihi aperirentur. Erat autem distributio a simplici manifestoque hoc principio ducta, omnem emendatio-

nis

his interpretationisque sylvam duobus locis contineri, altero *in ipso scriptore*, altero extra eum *in aliis scriptoribus.*

Ipsum scriptorem bifariam dicimus: primo *ipsum hominem*, quis, quando, ubi, quibus parentibus, qua gente, patria, vitae actione et factis fuerit: deinde, *ejus scripta.* Prioris generis cognitionem saepe etiam ex Literaria Historia percipiunt homines, qui ipsa scriptoris scripta numquam legerunt; quomagis ea nobis et primo loco, et diligenter, tenenda erit. Alterum genus, quod *ipsa scripta* continet, in quorum lectione et accurata intelligentia nobis finis omnis nostrae operae positus est, in tribus cernitur partibus, *dictione*, *materia*, *forma.*

Atque, siquidem ita naturâ comparatum est, ut a verbis ad res proficiscendum sit, primum *dictioni* studebimus: consuetudinem scriptoris, cum in singulis verbis, tum in constructione caeterisque partibus orationis, figuris, sententiis, exemplis, comparationibus, notabimus, indicibus consignabimus, ut paratum habeamus Lexicon, cujus ope scriptorem secum ipsum conferamus et ex ipso interpretemur: quae prima et certissima omnis intelligentiae est via, et totius grammaticae interpretationis fundamentum. Qua in re saepe officium desideravi Editorum, qui suis editionibus nulla verborum Lexica addunt, itaque eas tam necessario intelligendi judicandique subsidio carere sinunt. Habent pleraeque Latinorum editiones Scriptorum:

Grae-

Graecorum paucae: caret Plato: et Aristoteles aliquid amplius desiderat quam Sylburgianos indices, quamquam laudandos caeterum, ut omnia hujus viri. In Hippocrate exemplum dederat A. Foesius, egregio opere Oeconomiae Hippocrateae: quod utinam secuti essent editores Galeni: qui quum propter librorum multitudinem et doctrinae varietatem copiosissimis et verborum et rerum indicibus opus haberet, utrosque adhuc exspectat. Poterat et Wesselingiani Herodoti quamvis magna commendatio tamen augeri addendo locupletandoque Lexico Herodoteo Aemylii Porti. Igitur Platonis quoque editor glossarium Platonicum conficiet, verborum dictionumque, cum eorum, quae in philosophia, tum eorum, quae in reliquo linguae usu versantur. Et prouti Ciceronis in hoc genere duo exstant subsidia, Thesaurus Nizolii et Clavis Ernesti, ita Platonicum glossarium utriusque dotes habeat, immo superet etiam, copiam illius, hujus diligentiam. Atque hujusmodi singularibus Scriptorum Lexicis paulatim materia congeritur, unde posteri aliquando Stephanianum Graecae Linguae Thesaurum expleant, vel certe augeant: qui quandocumque et quicumque exsistent, certe non solis hisce singularibus Lexicis freti opus aggredientur, οἷοι νῦν βροτοί εἰσι, Stephani compilatores, ad eum reprehendendum promti, ad imitandum infirmi; sed vere Grammatici ex heroico illo Stephani genere et aevo, magnas ipsi suas

suas ingenii doctrinaeque vires ad materiam locupletandam digerendamque adferent.

In hac lectione necesse est multae se legenti offerant cogitationes, quibus vel sententiae difficultas expediatur, vel scripturae vitia emendentur: etiamsi unice *dictionis* rationem habuerit. Sed, hac finita lectione, releget scriptorem; nam saepius legendus est. Et priora quidem inventa cum corriget, tum confirmabit: nec dictionis rationem umquam negliget: caeterum, jam ad *materiam* quoque animum propius attendet. Haec universe duplex est, vel *philosophiae*, vel *reliquae doctrinae*, quae pertinet ad historiam, antiquitatem, mores, leges, instituta, opiniones, artes ac disciplinas omnes in omni vitae genere versatas. Philosophiam Platonis cognoscet ex ipso Platone: cavebit sibi ne judicium ipse suum occupet eique inculcet aliquod compendium Philosophiae Platonis, qualia feruntur et Veterum quaedam, veluti Apuleji, Diogenis Laertii, Alcinoi, et plura recentiorum de *philosophiae historia* Scriptorum. Nunc ipsum Platonem leget: illa compendiorum adminicula relinquet minutis illis et acutulis μετεωροφένακι, sublimis scilicet sapientiae captatoribus: qui quum sibi et philosophi et nescio quid videantur, tamen desiderant, saepe etiam postulant ab iis, qui Platonem diligenter tractant, ut breve compendium ejus philosophiae conscribant, circumcisis omnibus ambagibus; nam eum habere tam multa a proposito aliena, ut magni laboris

sit

sit ad sententiae cognitionem pervenire. Equidem memini me aliquando in istiusmodi flagitatores incidisse. Et Tu fortasse quoque incideris, mi Heusde. Nec desunt qui istorum desideria probent. Vidimus aliquando viros doctrinae tuendae socios, certamen ac praemium proponere disceptandae quaestioni, quomodo poëta Belga, id est, homo Belgica lingua versus scribens, vel scripturus, Graecae linguae expers, ad Homeri intelligentiam pervenire possit. Haud mirer si aliquando proponatur, quomodo philosophus Belga, Graecae linguae expers, ad Platonis intelligentiam pervenire possit. Tu, si forte in certamen descendes, videbis quid respondeas. Ego non descendam. Sed inter nos respondeam, neque Homeri, neque Platonis scripta, quemquam intelligere nisi Graecae linguae accurate intelligentem. Si nil nisi facta quaerimus, ut in historia, possit sane scriptor in vulgarem linguam verti: sed ita, ut pereat omne orationis lumen et acumen, omnis affectus sensusque dictionis, omnis gratiae venustatisque flos: quae omnia singulis verbis et constructione continentur, nec alia in lingua pariter exprimi possunt: veluti ex magno intervallo pulcri corporis non nisi universam faciem extremis quasi lineis designatam videmus: peculiares pulcritudinis partes, os, oculos, obtutum, lineamenta, vultum, colorem, animi morumque significationem, non videmus. Neque adeo facta ipsa recte intelligere possumus, sine cognitione opinionum, instituto-

rum,

rum, morum, omnium omnino rerum illius aetatis. Neque vero nos invidemus hujusmodi interpretationes hominibus Graecae linguae et antiquitatis ignaris: sed eosdem inde de scriptoribus rebusque Graecis judicare, vel ridemus, vel miseramur, certe miramur, qui ignorantiam ignorantia cumulent, nec vereantur prodere se nescire, quid sit judicare. *At*, inquiunt, *quaerimus nucleum, non putamina.* Vos vero, ut pueri, nucibus luditis: quasi vero ista similia sint: aut quasi ad nucleum nisi per putamen aditus sit: aut quasi id, quod vos putamen vocatis in scriptore, id est, vestitus et forma orationis, non item sit pars sententiae et nutrimenti. Et vero, cum ipse Plato est poëta, tum multa assumsit a poëtis, ut a nemine intelligatur, nisi Graece legatur. Neque tamen omnis Graece doctus intelliget Platonem. Ad linguae accuratam cognitionem accedat oportet proprium quoddam legentis ingenium, studium, judicium: quibus instructus esse debet Platonem vel intellecturus, vel editurus. Hic igitur philosophiam ejus cognoscere studebit, ut primo cujusque dialogi et argumentum et consilium perspiciat: deinde tres antiquae philosophiae partes distinguat, et unicuique suum ac proprium det locum, Logicae, Ethicae, Physicae: subjectas singulis partes discernat: Logicae, Dialecticam, Oratoriam, Poëticam, Grammaticam, Criticam: Ethicae, locos de Principiis, Virtutibus, Finibus, Officiis, Summo Bono: Physicae, de rebus

Di-

Divinis, Humanis, Animo, Corporibus et commune fundamentum Metaphysica. Platonis de philosophia sententias quasque in hos locos digeret: expletis singulis locis, sententias in iis notatas inter se comparabit, ordinabit, et ad quamdam doctrinae rationem disponet. Reliqua materia multiplex, nec solum caeteras, praeter philosophiam, disciplinas, sed omnem historiam et antiquitates, omnium in omni vita rerum varietatem, sacrarum, civilium, bellicarum, domesticarum, complectitur: quae ipsae in Excerptis suo quaeque loco notandae sunt. Hanc ego rationem in Platone mihi sequendam designavi breviter adolescens: postea in Plutarcho factitavi, non sine magno meo quidem fructu. De uno etiam indice monendum generis historici illius, quo continentur nomina propria hominum, non modo Scriptorum, sed aliorum qui vel colloquentes inducuntur, vel alia quacumque caussa memorantur. Horum nomina et res, cum ex Platone, tum aliunde, colligendae, et ad quamdam notitiae perspicuitatem constituendae sunt: veluti in Prosopographia Codicis Theodosiani factum a magnis viris Jac. Gothofredo et D. Rittero. Habet haec opera magnum momentum cum ad auctoris intelligentiam, tum ad multos historiae locos explendos.

Tertium eorum, quae in ipso scriptore cernuntur, est *forma*. Plato usus est *forma dialogorum*. Hac offenduntur minuti philosophi compen-

pendiorum angustiis assueti: eamque puerilem, non virilem esse rationem dictitant. Imperite, ut omnia. Non intelligunt quid in docendi via sit virile, quid puerile: et dialogum confundunt cum catechismo. Nunc videmus istos viriles scilicet philosophos suam sapientiam libellis conscribere, ubi magister breviter, ut ignorans, interrogat, discipulus docte et copiose respondet. Inepte, profecto, nec naturae convenienter. Nisi forte dicant, interrogationem magistri nil aliud esse, nisi titulum capitis. Quid igitur attinebat hoc *dialogum* vocare, quod potius inculcamentum vocandum erat. Videmus eosdem istos, quum in reprehendendis contemtoribus suis faceti et festivi esse volunt, colloquia scribere, inficeta quidem illa et horrida, nec enim aliter possunt: sed colloquentibus antiqua nomina imponentes, subito sibi suisque germani Socratici videntur: a doctis ridentur, ut ille in proverbio asinus ad lyram saltans. Ne igitur aut dialogum pro puerili lusu, aut puerilem stultitiam interrogando respondendoque distinctam pro dialogo habeamus. Sed hoc docendi genus quam ob caussam et qua ratione Plato usurpaverit, accuratius exponendum videtur; si forte reprehensores isti aliquando rectius judicare discant.

Ante Platonem qui dialogos scripserint philosophi, incertum est. Alexamenum Tejum primos scripsisse Socraticos dialogos prodidit Aristoteles libro perdito de Poëtis, unde hanc men-

 tio-

tionem retulerunt Athenaeus XI, p. 505, C, et Diogenes Laertius, III. 48: qui idem primum dialogos fecisse perhibet Zenonem Eleatem, sed nullo ille auctore: διαλόγους τοίνυν φασὶ πρῶτον γράψαι Ζήνωνα τὸν Ἐλεάτην. Plato an Xenophon prior Socraticos sermones ediderit, quaeri possit. Sed haec nunc exquirere nil attinet. Illud inter omnes constat, Platonem primum omnes philosophiae partes adhuc dispersas complexum, uno doctrinae vinculo ligasse, dialogorum forma consignasse, eamque formam ad artis rationem et verisimilitudinem communis vitae excoluisse. Nam, ut aliarum rerum, ita philosophiae primi scriptores fuerunt poëtae, ligata certe oratione scripserunt. In quibus ne memoremus Orpheum, Musaeum, Hesiodum, quorum sub nominibus spuria ferebantur carmina: certe germana fuerunt Xenophanis, Parmenidis, Empedoclis. Sed hoc scribendi genus, quippe adstrictum necessitati modorum, quum excluderet facultatem subtiliter disserendi, definiendi, argumentandi; factum est, ut philosophi paulatim prosa scriptione uterentur. Et antiquissimorum quidem in hoc genere, quos aliquid scripsisse constet, Pherecydis, Anaximandri, Anaximenis, Anaxagorae, Zenonis Eleatae, Gorgiae, Melissi, Protagorae, Prodici, aliorum, libri ita perierunt, ut ne tantum quidem supersit unde eorum de oratione judicetur. Aliquanto plures exstant reliquiae Heracliti, qui legentibus sententias magis divinandas, quam intelligendas, ob-

objecit. Multae sunt Pythagoreorum Disputationes, Logicae, Ethicae, Physicae, cum disserendi diligentia et orationis gravitate. Haud paucae ad nos venerunt, non quidem disputationes, sed breviores sententiae, Democriti: cujus de omni philosophia, excepta Logica parte, fuerunt libri, insigni orationis ornatu; ut essent qui hoc nomine eum et Platonem, potius quam Comicos, in poëtis habendos censerent: quod est apud Ciceronem, Oratore, 20: *Itaque video, visum esse nonnullis, Platonis et Democriti locutionem, etsi absit a versu, tamen, quod incitatius feratur, et clarissimis verborum luminibus utatur, potius poëma putandum, quam comicorum poëtarum: apud quos, nisi quod versiculi sunt, nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis.* Sed Plato nullam fecit Democriti mentionem: quamquam poterat per aetatem. Hujus silentii quaecumque fuerit caussa, certe in orationis ornatu consectando, habuit quorum exemplum sequeretur, Democritum et Pythagoreos: et aliquanto plus hac etiam in re vidit. Vidit prosam philosophiae orationem nimio intervallo a poëseos similitudine avulsam, propius denuo ad eam revocandam esse. Hoc effecit dialogo adhibendo: itaque philosophiae institutioni motum vitamque adjunxit: nec disserendi diligentiae quidquam detraxit: immo accuratius eam ad humanae captum naturae accommodavit. Exemplo in primis ei erant sermones magistri sui Socratis: exemplo poëtae, tragici,

comici, mimici. Igitur et poëseos genera in dialogorum varietate apparent. Alii enim, ut epicum genus, sunt διηγηματικοὶ, narratione continentur, interposito *inquam* et *inquit:* alii δραματικοὶ, in quibus colloquium agitur, non narratur: alii ad tragoediae sublimitatem assurgunt, alii ad comoediae similitudinem et vitae quotidianae exemplum compositi sunt. Hoc debebat cogitare, excellentis ille ingenii doctrinaeque scriptor Dionysius Halicarnasseus, sed idem in Platonem iniquior, vetere oratorum erga philosophos odio, in primis Platonem, cujus, et alibi, et maxime in Gorgia, judicium de civili eloquentia, omnibus deinceps et oratoribus et rhetoribus sedit alta mente repostum. Hic ergo Platonem in genere *tenui* summis laudibus afficit, in *sublimi* ut puerilem reprehendit: ejusque caussae documentum adfert dialogum Phaedrum, in quo utrumque genus exstat: illud egregie, hoc perperam, tractatum affirmans. Quod, nisi invidia occupatus, affirmare nemo possit. Quis enim integro judicio ad illius libri lectionem accedens, non sentiat omnia apta inter se et continuata eodem verisimilitudinis nexu, omnia in utroque genere cum argumento, loco, tempore, re ipsa, pariter convenire tantum, quantum in ficto colloquio fieri potest; ut legentis sensus nusquam quidquam vel ineptum, vel absurdum, vel intempestivum offendat, sed ubique Platonem, κεκηλημένος καὶ συνενθουσιῶν, delinitus eodemque divinitatis spiritu affla-

fla-

flatus, sequatur. Sed Tu Dionysii locum, jam antea Tibi lectum, in tuo ipse exemplo relege; est enim longior quam qui hic apponatur: exstat in *Epistola ad Pompejum* Cap. II, p. 203. ed. Hudson: et partim repetitus in *Judicio de Demosthene* Cap. VI, VII, p. 271: et eumdem locum jam posuerat in parte nunc perdita operis *de Oratoribus Atticis*. Tanti ei videbatur istam Platonis reprehensionem ubique inculcare.

Et quod dixi, Platoni exemplum colloquii etiam poëtas praebuisse: certe utrumque genus jam philosophiae adhibuerant scenici, tragicus Euripides, comicus Epicharmus. Et mimorum scriptorem Sophronem diligenter lectitavit Plato; quo magis dialogos ipse suos ad verisimilitudinem et communis vitae speciem formaret. Quam quidem laudem mirifice explevit. Differunt enim hujus dialogi ab aliis et Socraticorum et aliorum omnium philosophorum dialogis tantum, quantum viva corpora a statuis. Nam ut Xenophon sententiam Socratis verius sinceriusque tradat: certe Plato rationem Socraticam disertius exprimit: dico ironiam, urbanitatem, facetias, imaginem quotidianae consuetudinis ac sermonis, tum illam disserendi viam accommodatam vel ad errores vanorum hominum confutandos, vel ad studia discentium juvanda, et, quasi obstetricis instar, ex parturientibus eorum ingeniis notiones involutas eliciendas. Porro, dialogus Platonis habet fere justi magnitudinem dramatis, partes, descriptio-

nem, ingressum, progressum, digressiones, exitum: habet interrogandi respondendique vices ita probabiles, ut ex ipsa humana natura expressae videantur, nil de industria quaesitum appareat; habet sensum affectumque, jocandi viam urbanam, venustam, verecundam. Et credibile est, jam ipsius Platonis aetate lectionem librorum ejus frequentatam multum valuisse ad conversionem veteris comoediae, ut sal Atticus, quem *Eupolis atque Cratinus Aristophanesque poëtae, Atque alii, quorum comoedia prisca virorum est*, multum quidem et acrem, sed acerba suffusum bile, gerebant, paulatim per mediae poëtas comoediae, tum novae in primis Menandrum, ab his labibus purgaretur, et ad germanam Atticam festivitatem elegantiamque redigeretur. Plato in plerisque omnibus suis scriptis dialogi formam tenuit, exceptis Epistolis et duabus Orationibus, Apologia Socratis et Epitaphio: quamquam et hujus principium et caussa repetitur a colloquio Socratis cum Menexeno. Qui postea fuerunt philosophi multum ex illa dialogi frequentia remiserunt: vel ut Speusippus, qui Platoni in Academia successit, teste Diogene Laertio, IV, 4, 5, καταλέλοιπε πάμπλειστα ὑπομνήματα, καὶ διαλόγους πλείονας, *reliquit plurimos commentarios, et complures dialogos:* non, ut vulgatus interpres reddit, *complura commentaria, et dialogos plurimos:* neque enim πλείονα plura sunt quam πάμπλειστα: valet hujusmodi hyperbole apud eos, qui oratorie loquun-

quuntur, in significanda praecipue amoris magnitudine: veluti illud fuit, quod in clausula librorum de Officiis vidimus: *Vale, mi Cicero, tibique persuade, esse te mihi quidem carissimum, sed multo fore cariorem, si talibus monumentis praeceptisque laetabere.* Plinii minoris, quem primis his feriarum diebus relegi, Panegyrici, 86, 6: *ut maximo fructu suscepti, ita majore depositi officii gloria fruitur.* 92, 5: *principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit.* Epistolarum II, 6, 7: *quae cum sint turpissima discreta ac separata, turpius junguntur.* V, 18, 1: *Neque enim dubito esse amoenissimam villam, in qua se composuerat homo felicior antequam felicissimus fieret.* In Laertio qui proprie loqui solet, alia est ratio. Subjicit enumerationem dialogorum, et ὑπομνημάτων multitudinem numero versuum 43475 definit: quo in loco notandum est, ὑπομνήματα esse *libros nondum ad editionem expolitos*, et in his quoque censendos esse τοὺς ὑπομνηματικοὺς διαλόγους. Sed et hujus et deinceps reliquorum, excepta parte librorum Aristotelis et Theophrasti, ac nonnullis Epicuri et Chrysippi fragmentis, reliquorum igitur ad Ciceronem usque philosophorum scripta perierunt, nec tantum ex iis servatum est, unde eorum de oratione et forma judicetur. Ex horum numero complures fuisse qui dialogos scriberent, credibile est. Et nominatim quidem omnes recensere, non est hujus loci: sunt certe, quorum dialogi me-

memorentur, praeter Socraticos: *Heraclides Ponticus*, apud Ciceronem, Attic. XIII, 19: *Dicaearchus*, apud eumdem, Tusc. I, 10: forte *Aristo Chius*, apud eumdem De Senectute, 1: *Clearchus*, in Eusebii Praep. Evang. IX, p. 409, ex Josepho contra Apionem I, 22: *Stilpon*, apud Diogenem Laertium II, 120, et Suidam.

De Aristotele diligentius dicere juvat; quod hunc locum brevius attigi in Praeceptis Philosophiae Logicae III, 1, 9, et meam sententiam a nonnullis non recte intellectam animadverti. Ac primum quidem ex Ammonio, Hermiae filio, cui debemus accuratissimam librorum Aristotelis distributionem, in Commentario ad Categorias propositam p. 4. edit. Ald. eam descriptionis partem, quae ad dialogos pertinet, Latine et summatim apponamus. Igitur secundum formam usumque scripta Aristotelis bifariam dividebantur „ ut essent, vel *συνταγματικὰ*, id est, opera composita, descripta, absoluta ad editionem aliorumque cognitionem: vel *ὑπομνηματικὰ*, quae „ Latine dicantur *commentariensia* aut *commentaria*, quae nondum ad editionem conformata, „ tantummodo adversaria et materiam scribendi „ libri continerent. *Συνταγματικὰ* duplicis fuerunt generis: alterum, *αὐτοπρόσωπα* et *ἀκροαματικὰ* dicta, in quibus e sua ipse persona disserens ad germanos auditores *ἀκροατὰς*, sententiam suam explicabat per accuratissimas demonstrationes, ac difficiliores illas intellectu aliis „ ho-

„ hominibus: alterum διαλογικὰ et ἐξωτερικὰ di„ ctum, in quibus sub alieno nomine, veluti Pla„ to factitaverat, alienam personam agens, suam „ sententiam exponit non accuratis demonstratio„ nibus, sed facilioribus rationibus ad commu„ nem multorum captum comparatis." — Haec ita sunt accipienda, non ut omne ἐξωτερικὸν genus dialogis conscriptum fuerit, sed ut omnes dialogi ἐξωτερικοῦ generis fuerint. Eodem valet testimonium Simplicii in Commentario ad Aristotelis Physica, Libr. I, p. 2, lat. 2: Διχῆ δὲ διῃρημένων αὐτοῦ τῶν συγγραμμάτων, εἴς τε τὰ ἐξωτερικὰ, οἷα τὰ ἱστορικὰ καὶ τὰ διαλογικὰ, καὶ ὅλως τὰ μὴ ἄκρας ἀκριβείας Φροντίζοντα, καὶ εἰς τὰ ἀκροαματικὰ, ὧν καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ πραγματεία, ἐν τοῖς ἀκροαματικοῖς ἀσάφειαν ἐπετήδευσε, διὰ ταύτης τοὺς ῥαθυμοτέρους ἀποκρουόμενος, ὡς παρ' ἐκείνης μηδὲ γεγράφθαι δοκεῖν· quibus in verbis ultimis ἐκείνης mutandum in ἐκείνην, id est, *per illam*, *propter illam obscuritatem*. Nosti enim hunc usum Praepositionis παρὰ cum Accusativo. Locum sic reddam: „Quum „ autem Aristotelis scripta bifariam dividantur, „ in *exoterica*, veluti historica, dialogica, et „ omnino ea, in quibus non summa demonstran„ di diligentia adhibetur; et in *acroamatica*, ex „ quibus et haec Physica sunt; in acroamaticis „ obscuritati studuit, per hanc inertes a se reji„ ciens, ita ut propter hanc ipsam obscuritatem „ ne scripta quidem videantur." Illud ἀποκρουόμενος plane convenit cum Ciceronis dicto ad Tre-

 ba-

batium in Topicis, 1: *Sed a libris (Aristotelis) te obscuritas rejecit.* Et quum de his, quae ad nos servata sunt, Aristotelicis scriptis dissentiant homines docti, quae sint scripta in acroamatico genere censenda, quae in exoterico; minus incertus erit census secundum perspicuitatem: quo quidem censu pleraque scripta in genere acroamatico vel hypomnematico erunt habenda. Neque dubium est, quin hypomnematici generis major etiam fuerit obscuritas; si quidem hoc genus nec ab initio ad editionem et perspicuitatem conformatum ab Aristotele, deinde cum hujus ac Theophrasti libris in Asiae urbe Scepso situ ac putredine corruptum, ita Athenas, inde Romam venit: ibique primum editum est ex laceris istis ac derosis voluminibus. Equidem in hypomnematico genere quoque censeam libellum, qui hodieque exstat, *de Poëtica*, inchoatum illum ad modum commentarii, postea tribus libris περὶ ποιητῶν ab Aristotele conscriptum et editum, nunc perditis. Sed de ista calamitate librorum Aristotelis ac Theophrasti, luculenta exstant testimonia Strabonis XIV, p. 906, et Plutarchi in Sulla, p. 468, B: nec plura dicere attinet. Illud non est praetereundum, libros Aristotelicos ac Theophrasteos per illam Romae factam editionem jam Ciceroni ejusque aequalibus innotuisse: ac deinde frequentatos fuisse, exotericos quidem usque ad exstincta veteris philosophiae studia jussu Justiniani Caesaris, ac deinceps: acroamaticos etiam diutius

per

per totum Medii Aevii spatium, subinde non modo a Graecis tractatos, sed ab Arabibus et Latinis in suas utrisque linguas conversos et insano studio cultos. Igitur qui hodieque exstant libri Aristotelis in genere Logico, Ethico, Physico, longe maximam partem sunt acroamatici: exoterici perierunt plurimi, in his etiam Historici veluti De Rebuspublicis, et Dialogi. Et ex his adeo non nisi duo servati sunt longiores loci, nec tamen satis ad Aristotelici formam Dialogi cognoscendam: alter, ex Eudemo, cui libro argumentum fuit περὶ ψυχῆς, servatus a Plutarcho in Consolatione ad Apollonium p. 115: alter ex illo περὶ εὐγενείας, sed forte spurio, relatus a Stobaeo Serm. LXXXIV et LXXXVI. Et si qui alii Aristotelis dialogos memorant, breviore sane defunguntur mentione, quam ut inde horum cum Platonicis aliisque Socraticis dialogis similitudo aut dissimilitudo definiatur. Nam aut verbo eos attingunt; veluti Dio Chrysostomus Orat. LIII, p. 553, C: — Ἀριστοτέλης, ἀφ᾽ οὗ φασὶ τὴν κριτικήν τε καὶ γραμματικὴν ἀρχὴν λαβεῖν, ἐν πολλοῖς διαλόγοις περὶ τοῦ ποιητοῦ διέξεισι, θαυμάζων αὐτὸν, ὡς τὸ πολὺ καὶ τιμῶν· hinc nil aliud colligatur, nisi Aristotelem multis in dialogis *de Homero* disseruisse: non item, hoc fuisse ipsum illis dialogis nomen et argumentum. Themistius Orat. XXIII, p. 295, D, meminit Aristotelis dialogum nomine *Corinthium*, inque eo inductum agricolam Corinthium, qui Platonis Gorgiam legisset. Plutarchus Adver-

sus

sus Colotem p. 1115, B, narrans Aristotelem ubique Platonis sententiam de ideis exagitasse, scribit: Τάς γε μὴν ἰδέας, περὶ ὧν ἐγκαλεῖ τῷ Πλάτωνι, πανταχοῦ κινῶν ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ πᾶσαν ἐπάγων ἀπορίαν αὐταῖς, ἐν τοῖς ἠθικοῖς ὑπομνήμασιν, ἐν τοῖς Φυσικοῖς, διὰ τῶν ἐξωτερικῶν διαλόγων, Φιλονεικότερον ἐνίοις ἔδοξεν ἢ Φιλοσοφώτερον ἔχεσθαι τῶν δογμάτων τούτων, ὡς προθέμενος τὴν Πλάτωνος ὑπερείπειν Φιλοσοφίαν· ita corrigendus hic locus: quem in nostra editione ita posuimus, ut pro διαλέγων daremus διαλόγων ex antiquis codicibus: caeterum ἔχεσθαι pro ἐκ, et ὑπερείπειν pro ὑπεριδεῖν corrigendum moneremus. Ne vero aliquis per hanc Plutarchi mentionem inducatur in eam opinionem, ut putet, duplex fuisse genus dialogorum Aristotelis, *exotericum* et *esotericum*; nam eadem ratione quis colligat, Aristotelem tantummodo in ethicis et physicis *commentariis*, ὑπομνήμασι, non item in ethicis et physicis συντάγμασι, *editis libris*, illam Platonis sententiam reprehendisse. Falso. Nam dixit Plutarchus Aristotelem hoc factitasse πανταχοῦ, deinde amplificandi caussa quaedam genera librorum Aristotelis recenset: nec opus erat omnia recensere genera: neque exigenda est ab eo, tamquam a jurato teste, absoluta omnium generum enumeratio et quasi confessio. Quamquam frequens est haec iniquitas et ἀκρισία etiam apud eos, qui se Criticos haberi volunt.

Cicero denique, qui bis Aristotelicorum orationem dialogorum memoravit, ejus vix unam partem

tem significavit; et hanc quoque tam breviter, ut alter alteri locus repugnare videatur. Sed operae pretium est, ipsos apponere locos, si forte eorum contentione aliquid huic argumento lucis eliciamus. Igitur in Epistolis Ad Div. I, 9, §. 67, scribit ad Lentulum: *Scripsi igitur Aristoteleo more, quemadmodum quidem volui, tres libros in disputatione ac dialogo De Oratore: quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles; abhorrent enim a communibus praeceptis, et* (ita recte Ernestus reposuit pro vulgato *ac*) *omnem antiquorum, et Aristoteleam et Isocrateam rationem oratoriam complectuntur.* Hoc loco nil apparet dilucidius posse dici: *Aristoteleam et Isocrateam rationem oratoriam* dicit ipsa eloquentiae praecepta ex his duabus principibus scholis sumta: quarum laudes praedicat ipse De Inventione II, 2. *Aristoteleo more in disputatione ac dialogo*, significat ipsam disserendi ac dialogi formam: cujus formae certe ea pars Ciceroni cum Aristotele communis est, quod scriptor non ex sua ipse persona loquitur, sed alios loquentes inducit: veluti Cicero in libris De Oratore Crassum, Antonium, Catulum, Caesarem, disserentes facit: atque item Aristotelem factitasse, ex illis Ammonii verbis colligi debet: — διαλογικὰ δὲ, ὅσα μὴ ἐξ οἰκείου προσώπου συνέγραφεν, ἀλλ', ὥσπερ ὁ Πλάτων, ὑποκρινόμενος ἑτέρων πρόσωπα. — Nam et Plato nusquam in suis ipse libris suo nomine loquitur. Altero loco contrarium videtur asserere Cicero, Attic. XIII, 19, quasi libros

bros De Finibus more Aristoteleo scriptos affirmet, eos De Oratore contra: *Sunt etiam De Oratore nostri tres, mihi vehementer probati: in eis quoque eae personae sunt, ut mihi tacendum fuerit. Crassus enim loquitur, Antonius, Catulus senex, C. Julius frater Catuli, Cotta, Sulpicius: puero me hic sermo inducitur, ut nullae esse possent partes meae. Quae autem his temporibus scripsi, 'Αριστοτέλειον morem habent: in quo sermo ita inducitur caeterorum, ut penes ipsum sit principatus: ita confeci quinque libros περὶ τελῶν, ut Epicurea L. Torquato, Stoica M. Catoni, περιπατητικὰ M. Pisoni darem.* Hic locus, ut ex Epistolis ad Atticum, corruptissimo omnium Ciceronis operum, cedere debet priori loco, ut operis multo magis emendati, praesertim confirmato auctoritate Ammonii. Nec difficile est excogitare mutationis aliquid, quo haec verba cum illis in consensum redigantur. Nos quidem istud aliis relinquimus: neque enim ii sumus, qui omnem mutationem emendationis instar censeamus. Igitur hoc unum tenemus: in ista duorum locorum repugnantia auctoritatem prioris graviorem esse reputandam. In reliquis *ἐπέχομεν.*

Caeterum diversitatem dialogi Aristotelici a Platonico insignem notat eruditus ac disertus ecclesiae doctor, Basilius cognomine Magnus, in Epistola CLXVII, Tom. Opp. III, p. 187, C: — *τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων οἱ τοὺς διαλόγους συγγράψαντες, Ἀριστοτέλης μὲν καὶ Θεόφραστος εὐθὺς αὐτῶν*

ἥ-

ἥψαντο τῶν πραγμάτων, διὰ τὸ συνειδέναι ἑαυτοῖς τῶν Πλατωνικῶν χαρίτων τὴν ἔνδειαν. Πλάτων δὲ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ λόγου ὁμοῦ μὲν τοῖς δόγμασι μάχεται· ὁμοῦ δὲ καὶ παρακωμῳδεῖ τὰ πρόσωπα· Θρασυμάχου μὲν τὸ θρασὺ καὶ ἴταμον διαβάλλων· Ἱππίου δὲ τὸ κοῦφον τῆς διανοίας καὶ χαῦνον· καὶ Πρωταγόρου τὸ ἀλαζονικὸν καὶ ὑπέρογκον· ὅπου δὲ ἀόριστα πρόσωπα ἐπεισάγει τοῖς διαλόγοις, τῆς μὲν εὐκρινείας ἕνεκεν τῶν πραγμάτων κέχρηται τοῖς προσδιαλεγομένοις, οὐδὲν δὲ ἕτερον ἐκ τῶν προσώπων ἐπεισκυκλεῖ ταῖς ὑποθέσεσιν, ὅπερ ἐποίησεν ἐν τοῖς Νόμοις. Ex hoc loco, non satis intellecto, fluxit pervulgata opinio, Aristotelem primo dialogos scripsisse, deinde scribere desiisse, quod Platonis et Xenophontis copiam et venustatem aequare non posset. Quam opinionem, ut probans, repetiit vir, quamvis magnus, J. A. Ernestus in notula ad Ciceronis, l. c. Attic. XIII, 19, nulla tamen alicujus auctoris factá mentione. Latinus interpres Basilii εὐθὺς αὐτῶν ἥψαντο τῶν πραγμάτων, reddit: *mox rectam tractationem rerum aggressi sunt:* perperam, certe ambigue; quasi hic sit sensus: *mox relicta dialogorum scriptione, se ad alteram disserendi formam, quae res ipsas simpliciter et continua disputatione persequitur, retulerunt.* Atqui Basilius loquitur de forma dialogorum Aristotelis ac Theophrasti, quae non, ut Platonis, dramatico artificio ab initio ad finem deducta et personarum morumque notatione distincta erat: sed ipsum argumentum statim adgrediebatur: qualem in Xenophonteis item dialogis exstare videmus,

mus, iis quidem, qui in Memorabilibus Socratis consignati sunt.

Sequitur, ut de iis dicamus emendandi interpretandique fontibus, qui extra Auctorem ex aliorum lectione Scriptorum proficiscuntur. Igitur aliorum Scriptorum triplicem sequemur distributionem; ut eos spectemus primum *universe*, deinde *peculiariter* in duplici aetate; altera eorum, qui post Auctorem, altera eorum, qui ante eum fuerunt. Atque totus hic locus, quamvis late patens, omnem antiquorum Graecorum Latinorumque scientiam monumentorum complectens, nunc brevi admonitione contentus erit.

Et primo quidem, qui Platonem cum fructu perlegere velit, nemo ad eum accedit, nisi lectis poëtis, Homero, Hesiodo, Pindaro, Tragicis, Aristophane, et ex prosae orationis scriptoribus certe Xenophonte. Lecto demum Platone, reliquos omnes persequetur: in iisque, ut item in Platone factitaverat, duplex cognitionis genus colliget, *linguae* et *rerum*. Ad utrumque recte perspiciendum adhibebit etiam recentiorum libros, cum Grammaticorum et Criticorum, tum Antiquariorum. De illis plura dicere nil nunc attinet. De his unum satis sit monuisse, horum delectum accommodandum esse ad argumenta ea, quae Plato, vel tractavit, vel attigit. Igitur et omnis historia tenenda est, et formae civitatum, leges, mores, instituta, consuetudo in omni vitae genere, cum publico, tum privato: et artes a Graecis cultae,

cum

tum mathematicae, tum aliae, sive bellicae sive civiles, musicae, gymnasticae, similes, cognoscendae sunt ad eum certe modum, qui valeat ad Platonis frequentes in his argumentis locos interpretandos. Nam de philosophia, quae est proprium et perpetuum Platoni argumentum, quid moneamus futurum editorem? Et monuimus supra, eam ex ipso Platone colligendam esse. Neque vero colligere eam poterit, nisi ipse adferat aliquam philosophiae cognitionem exercitationemque jam antea perceptam. At cujus philosophiae, antiquae an novitiae? Utriusque, si fieri possit: sin minus, certe antiquae, ut magis conjunctae cum Platone. Sed volo in primis dialecticam: cujus expers τυφλοῦ πορείᾳ oberrat, ut ipse dixit Plato: volo item physica et mathematica, volo etiam ethica: sed haec omnia hactenus, quatenus vel explorata vel verisimilia sunt, et ad vitae usum conducunt: nam quae supra hunc modum ad intelligibilia abstractaque, uti vocant, rerum principia adscendere se profitetur metaphysica doctrina, magis historice quam dogmatice assumenda, ut magis videamus quid alii statuerint, quam ut ipsi aliquam statuendi necessitatem suscipiamus. Igitur is, quem quaerimus, Platonis interpres, philosophiae, veluti aedificii, partes ac membra ita teneat, ut sciat quae sit eorum magnitudo et quasi supellex, ut judicare possit, qui in iis vel instruendis, vel amplificandis operae pretium, qui secus fecerint, quid actum, quid agendum, sit.

Et hujusmodi cognitione satis munitus, non se moveri, aut a proposita via deduci patietur clamoribus magistellorum novissimae cujusque sectae, vaticinantium, suam demum sectam solam et unice veram esse, hanc tenendam, si quis Platonem interpretari velit. Tale memini esse saeculum ineuntis meae adolescentiae. Intereram sermoni doctorum hominum: incidebat mentio Aristotelis: erant qui dolerent, eum contemtum jacere, nec nova editione ornari: horum aliquis, *Atqui novus*, inquit, *Aristotelis editor debet simul et Graecae linguae et philosophiae bene peritus esse: is nunc unus est J. A. Ernestus.* Tum alius, isque juratus Wolfianus, *Immo*, ait, *Ernestus Graecae quidem linguae peritissimus est, sed philosophiae ignarus.* Mirantibus reliquis temeritatem hominis, et commemorantibus, quos de philosophia libros scripsisset Ernestus; *Enimvero*, inquit iste, *Ernestus subinde Wolfium reprehendit, quem cum ratione nemo reprehendere potest; igitur prodit se aut non legisse Wolfium, aut non intellexisse; utrumvis sit, peritus philosophiae haberi nequit.* Hic alii acutiores indoctam hominis simplicitatem ridere: unus eum leniter admonere: *Heus tu*, inquit, *o bone; philosophiae peritum non eum dicimus, qui unius alicujus magistri sectam cognovit, in eamque juravit: sed eum, qui plurimas, quoad ejus fieri potest, cognovit, iisque tractandis et censendis judicium ac delectum adhibuit. Et in aliis disciplinis eamdem ratio-*

tio-

tionem tenemus. Veluti in Medicina, Jurisprudentia, atque adeo in Theologia, ut item in Philosophia multae deinceps fuerunt sectae: si quis igitur, ut hoc utar, in Medicina, recentissimi alicujus et famigeratissimi medici methodum amplexus, hanc solam dictitet veram, reliquas ignoret et contemnat, is ineptus sane sit et a prudentioribus rideatur. Ipsa quaeque doctrina manet: sectae nascuntur et pereunt ut homines. Recte ille et vere. Ita fuit, ita et nunc esse videmus, ita erit. Semper novitatis cupidi erunt homines. Et quod de musica dixit Homerus, Od. A, 351:

Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
Ἥτις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται.

item de aliis valet studiis, valet de philosophia, quam Plato noster τελειοτάτην μουσικὴν appellavit. Quot quantaeque fuerunt in Graecorum philosophia sectarum varietates? Quot quantaeque in quavis secta novae sectae, tamquam ex majore rivo minores rivuli? Harum nulla fuit tam tenuis et exilis, quin ultimus quisque ejus doctor a discipulis admiratoribusque suis victor aequalium ac priorum omnium, et solus veritatis inventor ferretur. Medio Aevo in Scholastica philosophia fuerunt Realistae et Nominalistae: utrorumque multae sectarum subdivisiones: uniuscujusque sectae antistes supra quam humanis honoribus celebrabatur: alius erat doctor *Angelicus*, alius doctor *Seraphicus*, alius doctor *Irrefragabilis*: alii

aliis nominibus, omnes deorum instar, colebantur. Sed erat haec divinitas brevissimi temporis: dejecto priore deo, novus inducebatur: qui, quum suam aetatem explevisset, item desertus, novo ipse deo locum fecit. Et recentiore aevo eadem fabula, aliis actoribus, deinceps repetita est: viderunt eamdem agi majores nostri, vidimus ipsi, videbunt posteri. Spectatores prudentes fabulam agi sciunt: imprudentes, tamquam puerili in scena, veram rem videre se putant, moventur, insaniunt, clamant nunc demum veritatem ostensam patefactamque apparere. Adeo verum est quod dixit Cicero de historia, *eam nescire, idem esse, ac semper esse puerum*. Et isti omnino dupliciter pueri, ut in proverbio est, δὶς παῖδες, reperiuntur. Primum, historiam ignorantes philosophiae, a novissimae cujusque sectae auctore capiuntur: deinde, prouti pueruli, simiarum instar, viros imitantur, sic isti illius auctoris verba crepant. Sed missum faciamus istud *imitatorum servum pecus*.

Videamus peculiariter de scriptoribus, qui ante et post Platonem fuerunt. Adhuc quidem posterius magis genus, ut copiosius et paratius, adhibitum est, cum a Criticis, tum a Philosophis. Nosti enim quanto studio postera omnis erudita Graecorum Latinorumque aetas legerit triveritque scripta Platonis: non modo omnium sectarum Philosophi, sed Grammatici, Rhetores, Historici, caeterique omnes, ut quisque maxime dicendi cogitandique elegantiam consectabatur. Habes in ma-

ni,

nibus Timaei Lexicon Vocum Platonicarum, cum commentario Ruhnkenii nostri, cujus Tu rationem tuo hoc in libello laudabiliter secutus es. Et ut in omnibus illis scriptoribus frequentes sunt Platonis loci, vel ad verbum appositi, vel imitando expressi, qui valeant ad Platonis cum scripturam emendandam, tum sententiam interpretandam: ita in primis ratio habenda est philosophorum, non solum Platonicorum, sed reliquorum inde ab Aristotele ad extrema fere Byzantina tempora omnium; quippe in quibus multi adhuc latent tales loci, nondum a novissimis interpretibus animadversi et excussi. Neque hoc ita dico, quasi Platonis de philosophia sententiam velim cognosci censerique ex posteriorum commentariis Philosophorum. Unam spectamus grammaticam rationem, quid scripserit senseritque Plato: vere necne senserit, suum cuique judicium relinquimus. Quot enim sunt hominum capita, tot sunt diversa judicia: et ad judicandum fere inclinare solent capita inania historiae philosophae, et unius alicujus magistri decretis occupata.

Superest, ut de iis moneamus Scriptoribus, qui ante Platonem fuerunt, quos a novissimis hujus editoribus interpretibusque parum adhuc cognitos adhibitosque animadvertimus. Sunt vel solutae orationis scriptores, vel poëtae, vel philosophi, vel utrumque: eorumque scripta vel supersunt, vel perierunt. In citandis auctoribus primus frequens esse coepit Aristoteles: neque tamen infre-

quens fuit Plato. Hunc multa e prioribus sum sisse, nulla eorum facta mentione, non solum es probabilis conjectura, sed certa res multis docu mentis ac testibus confirmata. Ergo ratio duc debet diligens priorum Scriptorum: cum philoso phorum, nec modo eorum, qui resensentur a Dio gene Laertio, sed aliorum ab Aristotele memora torum, in primis eorum qui carmina scripserunt Xenophanis, Parmenidis, Empedoclis, Epichar mi; tum vero, Historicorum, Sophistarum, Ora torum, aliorumque omnium. Sed plerorumqu quum libri perierint, nec nisi leves reliquiae in aliorum scriptis sparsae lateant; has ipse quisqu interiorum Literarum studiosus colliget. Nan quae adhuc sunt collectae, et paucae sunt et pau cissimorum: et qui hac laude in primis fertur li bellus H. Stephani, *Poësis Philosophica* inscri ptus, ut inchoatus, eadem laborat inopia: quem ut aliquis doctus homo augeat suisque numeris ex- pleat, et omnino ut omnium perditorum Scripto rum reliquiae congerantur, et sub suo cujusque nomine digestae vulgentur, vehementer optamus; quo facilior expeditiorque reddatur fontium cogni- tio, sine qua omnis interpretandi labor vanus et inanis est. Caeterum in iis, quae exstant integra, scriptis, promta ac parata, certe minus difficilis, est observatio. Homericae quidem et Hesiodeae imitationes cuique Platonem legenti sponte in ocu- los incurrunt: aliae magis latent, veluti ex Lyri- cis, Tragicis, Comicis, expressae. Equidem in

hoc

hoc genere complures imitationes nondum, quod sciam, a quoquam animadversas, annotare me memini: et credibile est, multo plures me fugisse. Et profecto ita se res habet, ut maximum Criticae feliciter tractandae momentum positum sit in cognitione fontium, unde scriptor quisque et res et verba hauserit; quippe ignoratis fontibus, plurimorum locorum et sententiam et venustatem latere necesse est.

Sed haec pleraque Te ipsum, mi Heusde, jam re et usu expertum esse, multis in tuo libello documentis comprobasti: et mea haec scriptio magis pertinuit ad Te admonendum, quam ad docendum. Tu igitur, qui Platonis ornandi studium ita ingressus sis, ut primum hoc specimen *ediderit non* modo tironi decorum, sed neque veterano poenitendum; fac reliquum cursum gnaviter persequaris, ut tua ex opera fructus et ad Te laudis, et ad multos doctrinae, perveniat uberrimus. Vale. Scripsi Lugduni Batavorum, d. VII Julii, A. MDCCCIII.

EPISTOLA

AD

BOSCHIUM.

EX EDITIONE

PARTIS UNDECIMAE

BIBLIOTHECAE CRITICAE.

HIERONYMO DE BOSCH,

AMICO ERUDITISSIMO, VETERRIMO, OPTIMO,

S. P. D.

DANIEL WYTTENBACH.

Urbis amatorem Boschum salvere jubemus
Ruris amatores: —

Ohe! jam versum abrumpere cogor. Ecce, mi Boschi, hanc ad Te epistolam scribere instituens, hoc Horatianum exordium nactus, et ut mire opportunum apponere pergens, protenus offendo in proximis,

— — hac in re scilicet una
Multum dissimiles: at caetera paene gemelli.

Ne-

Neque enim gemelli, nec hac in re una multum dissimiles, sed in aliis multis sumus. Jam deinceps,

Fraternis animis: quidquid negat alter, et alter:
Annuimus pariter, vetuli: —

convenit in nos hoc, *Fraternis animis vetuli:* at non item alterum: neque enim quidquid alter, negat et annuit alter: sed, ut multis in rebus consentimus, ita in multis rursus dissentimus. Et tamen, et Tu me amas, et ego Te: et vetus est hic amor: nec, nisi ita esset, hanc ad Te publice epistolam scriberem. Quamquam et aliae mihi hujus scriptionis caussae fuerunt. Quae tandem illae? Primum: Tu vis Tibi tale quid a me scribi: idque saepe mihi et significasti et declarasti. Deinde: ego volo; intelligo enim, me Tibi tale quid debere; quandoquidem Tu mihi politissimum tuum carmen *de hominum aequalitate* ante hos duodecim annos dicasti. Sane, ex illo tempore saepe observavi et quaesivi, si quid in mearum proventu Musarum haberem, quod Tibi donarii loco reponerem. Nihil reperiebam. Nam *Plutarchus*, qui mihi unum et perpetuum opus erat, Oxoniensi Academiae debebatur. Et si quae alia erant subita et subseciva, haec ad alios spectabant. Fuit in his, liber *Selectorum ex Historicis Graecis*: hujus praefatio pertinebat ad lectores discipulosque meos. Fuit *Vita D. Ruhnkenii* nostri: quae ipsius manibus integra illibataque servanda

videbatur. Et quod nuper repentino impulsu, et quasi ipsius Platonis instinctu, ad ejus Phaedonem edendum me conjeci: nolui Tibi librum inscribere, cujus nobis non esset commune studium. Neque vero privatus fuit infrequens proventus, in antiquis Scriptoribus vel ad meum usum ita relegendis, ut mihi viderer multis locis ad intelligentiam et emendationem profecisse: vel interpretandis ad discipulorum institutionem: quo in genere Horatianos quosdam libros, veluti illum De Arte Poetica, Epistolam ad Augustum, alios, quosdam item Virgilianos, tum Ciceronianos De Officiis, de Legibus, De Oratore, De Divinatione, De Senectute, De Amicitia, Paradoxa, ne dicam de Orationibus et Epistolis: hos igitur libros in scholis meis interpretatus sum ad eum modum, qui fere novae editionis instar esset. Ex his quum ante biennium, illum De Senectute Tibi inscriptum edere constituissem, Tuque illam spem lubens praeciperes, mox intellexi, si quidem non modo aliis, sed ipse mihi, satisfacere vellem, apparatu variarum lectionum ex antiquis libris opus fore ampliore, quam quem ipse tempore tam multis laboribus occupato colligerem. Itaque hoc editionum aut abjecimus consilium, aut certe in posterum rejecimus: et si quid in scholarum nostrarum dictatis novae lucis inesset, totum hoc in Bibliotheca Critica, si quando eam instauraremus, prodere decrevimus. Huc accedebat Hengstius noster, subinde flagitans ut sibi

Bi-

Bibliothecae Criticae Volumen Tertium ne inchoatum relinquerem, sed additis duabus Partibus explerem. Agnovi caussae vim et honestatem: promisi me, si quando aut Plutarchei operis perpetuitate, aut aliorum studiorum satietate, ut fieri solet, defatigatus, materiae novitate et variandis laborum vicibus animum alia scriptione recreare vellem, materiam scriptionis Bibliothecam Criticam sumturum. Sed hoc ejusmodi erit, ut, si forte, expleto hoc Volumine, in eodem scriptionis genere pergere velim, non me rursus in eamdem quadripartiti Voluminis explendi necessitatem concludam, sed integrum mihi reservem judicium de Partium numero; ut in postrema quavis Parte, tamquam finito opere, desinere liceat. 'Αλλὰ *τίη μοι ταῦτα φίλος διελέξατο θυμός*; tam diu intermisso et vix resumto penso, novum etiam animus somniat? Atqui cum exceptione haec dicuntur, *nisi quid acciderit*: et, ut omnia nostra, *θεῶν ἐν γούνασι κεῖται*.

Caeterum, resumta subito per hoc feriarum otium Bibliothecae Criticae scriptione, Tui mihi continuo, mi Boschi, in mentem venit. Age, inquam, faciamus, ut eadem opera duplex nomen solvamus: et librum diu studiosis hominibus debitum absolvamus, et eum Boschio inscribamus: et quidni Boschio eodem jure Tertiam Partem, quo Primam Fonteinio? praesertim meliore conditione. Nam ut Fonteinium, tamquam communem parentem, paterno honore coluimus, ita me

et

et Boschium caritas et familiaritas quasi fratei junxit: et debeo ei vicissim munusculum: et c(tentus erit eo, quod dabo: nec novum repon cui ego rursus novum et ipse reponere debeam. Fonteinio scripsi gratuita pietate: nil ei debeba nec mihi rescripsit, sed opus imposuit, Th phrasti editionem. Haec est illa in superiore hu Bibliothecae Parte (*) mihi dicta adoptiva et in tata filia: quam dictionem nonnulli perperam ceperunt. Nosti, auctore Herodoto, I, 93, I dis morem fuisse filias prostituere, ut, corp quaestum facientes, dotem sibi futuri matrimc colligerent. Ab hac ratione mea pietas abhoı bat: quamquam non dissimile in aliorum scrip edendis subinde usurpatur. Ego adoptivam fili prostituere nolui: nemini eam venditavi, ı utendam concessi: nullam ejus floris partem ı ipse delibavi, nec aliis delibandam permisi: in gram virginem, pudice, liberali septam custo servavi: nec nisi in adolescentum doctorum, rumdemque castorum et modestorum, conspect et colloquium eduxi; si forte aliquis eorum matrimonium sibi eam expeteret. En! inqua haec est adoptiva mea filia, quae dotem quid non habet eam, quae vulgo dos dicitur, sed ali longe majorem: quae nunc nondum apparet, parebit autem, si ad eam colligendam studi et laborem contuleritis: colligenda est per Gı

(*) [Cf. Vol. III. Part. II. p. 103—106.]

carum Romanarumque Literarum scientiam, cum ex Veterum libris, tum apparatu et commentario patris formando et expoliendo: ita vobis puella magnam gloriae dotem adferet: ego vobis dux et adjutor operis ero. Adhuc nemo fuit, qui ejus amore caperetur: nec tamen desunt, qui prae se ferant, se conditionem non repudiare, sed deliberare. De quibus, si, quod nolim nec fore opinor, spes nos defecerit, puella ad Teleobaptistas se abituram minatur, ubi alatur et fortasse, quamvis vetula, in matrimonium collocetur.

Tecum, mi Boschi, alia mihi caussa est: non metuo ne Tu quoque adoptiva me filia ferias. Scribo hanc ad Te epistolam, ut duplici officio defungar, ejusque debiti conscientia, quasi onere, animum levem et religione solvam antequam ad plures abeam: quod Socrates in Phaedone dixit, *ἀσφαλέστερον εἶναι μὴ ἀπιέναι πρὶν ἀφοσιώσασθαι*. Sed et ipsa per se amicitia hoc a me sive munus sive monumentum postulabat. Quae si, secundum Veteres, virtus est, nec virtus sine prudentia esse potest, prudentiae autem est se ipsum noscere; da Te mihi parumper, mi Boschi, redi mecum in memoriam priorum temporum nostrorum, ut cognoscamus a quibus initiis profecta nostra amicitia, quibus officiis culta et confirmata, et adhud floruerit, et in posterum se tueatur.

Annus erat MDCCLXXI quum ego adolescens, hac in Academia Literis studens, principum ingenio doctrinaque virorum, Ruhnkenii et Valckenarii, consuetudine et amicitia fruens, nec aliud ni-

si

si finito anno reditum in patriam cogitans, cathedram Literarum et Philosophiae in Amstelodamensi Remonstrantium Collegio, commendatione duumvirorum nostrorum mihi oblatam, eorumdem hortatu accipiebam. Uterque hujus mihi stationis opportunitates praedicabat, in his urbem frequentem Literis et studiosis earum hominibus, quorum plerisque meum adventum haud ingratum fore, certe Petro Fonteinio et Hieronymo Boschio: illum multae lectionis senem, Theophrasti Characteres edere parantem, me sibi adjutorem expetiturum; hunc juvenem Literarum amore ardentem, lubentur mecum in earum studio versaturum: *et Boschius facit bonos versus*, aiebat Valckenarius, *et prosam orationem melius scribit quam solent vulgo, qui versus faciunt: en! librum, quem modo edidit*, *G. Hooftii Carmina Juvenilia:* erat enim liber prae manibus: inspicio, video praefationem pure et eleganter scriptam: continuo de Te bene sperare coepi.

Mox Amstelodamum excurro, habitationem aliasque commorationi necessarias res prospecturus. Quibus prospectis, Fonteinium adeo: qui me comiter excipit, erga hominem non ante visum propriam sibi gravitatem humanitate temperatam obtinet: gratum sibi meum adventum esse, gratam consuetudinem fore; quaerere de meis studiis et Plutarcho, ego de illius Theophrasto: ille mihi narrare de Hemsterhusio, ego illi de Ruhnkenio et Valckenario: tum mittit qui Te arcessat in vicinia ha-

habitantem. Pergo narrare seni. Tu advolas, alacer, fervidus, antiquo more candidus, simplex, apertus, insignis ad benevolentiae effusionem, ad sententiam pronunciandam promtus: alloquens ut diu cognitum: „*Salve, mi Wyttenbachi, gaudeo te ad nos venisse, spero nos amicos et familiares fore, spero Literis una operaturos.*" „*Et tu*, inquam, *mi Boschi, salve, et spero ita fore, ut ais.*" Tum Tu de studiis tuis narrare, Homero, Hesiodo, Theocrito, hos te legisse, sed ad Homerum rediisse, hunc iterum et saepius et semper legendum esse: et intonas illud, hunc esse, *a quo, ceu fonte perenni, Vatum Pieriis ora rigantur aquis.* Ego, cui hic impetus et sonus plane novus accideret, „*Agnosco te*, inquam, *mi Boschi, plenum Homeri numine: et rite facis: nam, ut Aratus carmen suum ab Jove orsus est*, Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, *ita Quinctilianus praecipit initium studii Literarum ab Homero ducendum esse: haec semper regia via fuit: quam tu viam secutus, quantos progressus feceris cognovi nuper ex libello tuo, quem vidi apud Valckenarium: qui ait, te bonos versus facere, et prosam orationem melius scribere quam vulgo soleant, qui versus faciant: et sane mihi videris Ciceronem, Nepotem, Terentium diligenter lectitasse.*" Ad haec Tu: „*Ain' tandem, hoc Valckenarius dixit? ain' tandem, hoc tu judicas? atqui sunt hi auctores, quos quotidie lego, ad quorum exemplum stilum ipse meum formare studeo: tu vero, an etiam versus facis?*"

„*Non-*

„ *Nondum*, inquam." „ *Quare nondum?*" „ *Quia nondum alia satis didici.*" „ *Tu alia nondum satis didicisti? quaenam illa?*" „ *Et prosae scriptionem*, inquam, *et alias multas Literarum partes.*" „ *Et tamen*, inquis, *pulcrum est versus facere!*" „ *Est omnino*, inquam, *pulcrum, pulcros versus facere; nec modo pulcrum, sed paene divinum; quod poesis in altum evolat sublimis, prosa autem, ut vocatur, ita est pedestris oratio, et humi incedit: me quidem nemo inducet, ut divinitatem appetam, antequam humanitatem satis perceperim.*" Fonteinius placide subridens, „ *Ita est*, inquit: *suum cuique judicium in his studiis servandum est: qui bonos versus facere potest, faciat; est enim egrègium: qui non potest, ne faciat: est enim non modo malum poema, sed mediocre etiam, intolerabilis res, judice Horatio: mediocribus esse poetis, non homines, non Di, non concessere columnae: in aliis rebus mediocritas fertur: prosa scriptio, quamvis mediocris, toleratur: quare? quia cogimur prosa uti: versus facere nemo cogitur: mediocres versus non nisi in pueris et adolescentibus ferendi sunt, quibus pensi loco datur haec exercitatio, utilis sane ad numerorum modorumque cognitionem faciliorem, ad studium excitandum, ad ingenium exhilarandum: semper equidem ita judicavi, bonum poetam esse non posse, nisi cui, praeter ingenium et linguae scientiam, etiam doctrinae copia adsit, cujus varietate doceat et delectet: tali demum homini con-*

ce-

tendatur versus facere, si valeat componendi facilitate, nec totos dies in pariundis paucis versibus desudet, sed ad Ovidii similitudinem accedat, cui sponte sua numeros carmen veniebat ad aptos: igitur inter eruditissimos etiam viros et in poetarum lectione versatissimos plurimi fuerunt, qui a poematibus pangendis abstinerent: veluti nostrates J. F. Gronovius, J. Perizonius, T. Hemsterhusius, et qui nunc sunt, L. C. Valckenarius, et D. Ruhnkenius: ceteri, ut puto, J. A. Ernestus, et R. Bentleius quamvis omnium μετρικώτατος. Ad haec Tu videbaris, et dum loquebatur, et quum desierat, quaedam objicere velle, sed senis verecundiâ te ipsum cohibere: denique, „ *Sit ut vultis*, ajebas: *nunc a te peto, Fonteini, ut mihi Wyttenbachii copiam facias, eumque hanc vesperam mecum esse sinas, si quidem vult et vacat.*" „ *Et volo*, inquam, *mi Boschi, et vaco.*" Ita Fonteinio salvere diximus, ad Te concessimus.

Ibi Tu quasi liberior et Tibi redditus, naturae obsequebaris tuae, tuorum mihi bonorum cognitionem impertiebas, clausos adhuc sapientiae thesauros recludebas; ut mihi Socratis in mentem veniret, quem Alcibiades, apud Platonem in Convivio, cum statuis Silenorum comparavit, quae bifariam apertae intus habere deprehenduntur ἀγάλματα θεῶν, deorum signa. Ostendebas mihi annotationes tuas in Homerum, Hesiodum, Theocritum: ostendebas, in Ciceronem, Terentium, Horatium, alios: quas ego mirans accurate et ad

grammaticam diligentiam factas „ *Nae*, inqı *mi Boschi*, *licet jam tibi impune versus fa qui nil remittis ex grammatica severitate*; *multis*, *qui versus faciunt*, *accidere viden* Reliqnum tempus ad focum, inter Socratica cula, id est minuta et rorantia, et literatos mones traduximus. Erant haec inter nos dein perpetua: „ *En illum Homeri locum prorsu vinum! En tibi illum in alio genere non n divinum! Quid hunc dicis*, *longe omnium di simum*, *quem Virgilius plane divinitus redd Ah! Virgilium mihi dicis: quem nemo*, *nisi Homerum edidicit*, *intelligere potest: quen quum puer tanto studio et admiratione legissen nil perfectius*, *nil mihi magis intellectum put Virgilio*, *magis etiam admirari et intelligere pi*, *postquam Homerum legissem. Sine Gr Literis nulla est salus in Latinis*, *dimidiu lucis et suavitatis abest*, *et plane illud Ho cum accidit*, Ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται ε πα Ζεύς." Haec fere simul ambo et communite lebrabamus. Tum ego: „ *Recte ais: nam quid Latini Scriptores sine Graecis Literis fuiss Cicero*, *qui nunc in aliorum Latinorum jac unus nobis instar multorum est*, *quem et in o ribus Demostheni et Isocrati*, *et in philosophis toni et Xenophonti opponimus*, *quo nec doctrina pia*, *nec orationis perspicuitate*, *suavitate*, *gr tate*, *quid excellentius esse potest*, *numquan hanc laudem pervenisset*, *nisi a Graecis Li*

omnia illa bona in Latinas Literas transtulisset." Hic Tu: „*Noli, de Cicerone secus quid dicere: quem ego dies noctesque lego, nec ejus lectione unquam satiari possum: ut hoc in Epistolis eleganter dixit! ut illud in Orationibus festive! ut rursus illud egregie! Dii boni! qui ita scribit, hunc ipsum Deum esse oportet.*" „*Est ita*, inquam, *optime Boschi: nemo omnium me magis tecum consentit in amore Ciceronis: nec eum sola doctrina, sed natura etiam valuisse ajo: nec sine utriusque praestantia et conjunctione tantam divinitatem consequi potuisse: est illud ipsum quod Plato dixit in Phaedro* (p. 354, C.) εἰκὸς, ἴσως δὲ καὶ ἀναγκαῖον, ἔχειν ὥσπερ τἆλλα· εἰ μέν σοι ὑπάρχει φύσει ῥητορικῷ εἶναι, ἔσῃ ῥήτωρ ἐλλόγιμος, προσλαβὼν ἐπιστήμην καὶ μελέτην· ὅτου δ' ἂν ἐλλίπῃς τούτων, ταύτῃ ἀτελὴς ἔσῃ· *tria esse, quibus quis aliquo in laudis genere, item in eloquentia, magnus fiat, naturam, doctrinam, exercitationem: doctrinam appellans* ἐπιστήμην, *scientiam, artem, rationem ac viam, quam alii methodum et theoriam dicunt.*" Tum Tu: „*Apage, mi Wyttenbachi, omnes methodos ac theorias! quibus hodie quoque multi, qui se philosophos esse volunt, nos poetas alligare cupiunt: nil est impudentius illis hominibus, qui nec Latinam linguam, nec versus facere, sciunt, et tamen de his judicant, et secundum leges ab ipsis latas nos censere et regere audent.*" „*Omnium rerum*, inquam, *etiam optimarum, perversus usus fieri potest: sed Cice-*

ronem quoque nosti illa tria quasi fundamenta p
nere eloquentiae: et de hac ipsa methodo et ar
egregios illos rhetoricos libros scripsisse, De Or
tore, Brutum, Oratorem, alios." „At ego te
inquis, ipso Cicerone auctore confutabo, qui i
his egregiis De Oratore libris alicubi affirma
naturam atque ingenium vim ad dicendum affe
re maximam." „Credo equidem, inquam; max
mam dicit, non omnem, ut artem et exercitati
nem excludat: et ego te confutabo auctore Horat
tuo, qui dicit, doctrina vim promovet insitam.
„Vah! Horatium mihi opponis? quem recte meu
dicis, quem in oculis fero, quem de manibus nun
quam depono! quasi vero is illo loco, vel de el
quentia aut poesi, aut aliarum rerum scienti
ac non de virtute loquatur, vel doctrinam alia
dicat quam educationem et institutionem: tunc p
tas Horatium carmina sua composuisse secundu
praecepta alicujus philosophi aut grammatici, a
non ista ista vincula bonitate naturae contemsiss
et ingenii impetu in altos nubium tractus evola
se?" „Ego, mi Boschi, inquam, in judicio
Horatio, ut de aliis magnis Scriptoribus, sequ
Platonem meum: dico, Horatium natura valui
se, tum doctrinam et exercitationem assumsiss
ita magnum poetam exstitisse: item judico
Virgilio, et omnibus magnis poetis: de Cicero
in eloquentia, et de omnibus magnis oratoribu
et item de aliis generibus: nam, quod dixisti
praeceptis artis, Horatium iis studuisse res ip

et ejus Ars Poetica loquitur: jam vero eum Graecis Literis non modo excultum, sed repletum fuisse, et totum a Graeco fonte manasse, et singuli versus et tota poemata produnt: igitur, ut in ejus Carminibus sublimitatem et majestatem, in Satiris et Epistolis sapientiam et urbanitatem miror, ita video unde haec fluxerint: agnosco in illis Lyricos Graecos, Alcaeum, Pindarum, Sapphum: in his Socraticos, Platonem, Aristotelem, Theophrastum, Bionem: in utrisque omnem Graecorum eruditionem: quis enim hujus ignarus Horatium intelligat? sed exercitatio ac doctrina extrinsecus veniunt, ingenium intrinsecus ab ipsa natura insitum adesse debet: cujus nisi tamquam agri bonitas subsit, exercitationis ac doctrinae quamvis bona semina frustra in eo seruntur, ac pereunt." „*Plane tecum*, inquis, *sentio: modo ne in doctrinae instrumentis numeres ista compendia rhetoricae et poeticae, non dico antiquorum aut ad antiquam rationem scribentium, sed novissimorum jejune et misere philosophantium."* „*Non faciam*, inquam; *modo tu mihi vicissim concedas, hodieque item comparatum esse ut antiquitus, neque posse quemquam ulla in Literarum scientia et facultate magnum existere, nec bene prosam scribere, nec bona poemata pangere, nisi ad naturalem ingenii facilitatem accedat exercitatio et doctrina, id est, ut Veteres perpetuo legamus, et saepe multumque scribamus, nostraque scripta sedulo cum Veterum scriptis comparemus ad eorum-*

que exempla conformemus." „*Atqui hoc ipsum est quod et ego factito, et alios factitare hortor; jam nuper aliquot impuli adolescentes ad haec Literarum studia capessenda: hi tui discipuli erunt.*" „*Macte virtute: qui tantopere de Literis mereris: sane audivi, te hac in urbe haud dissimilem Socrati item obire et adolescentes ad bona studia incitare: sed de Socrate fuerunt qui dicerent, eum fuisse ad* προτρέπεσθαι ἱκανώτατον, *non item ad* προαγαγεῖν, *efficacissimum ad impellendum, minus efficacem ad producendum, id est, ad leniter ducendum, et quasi docendum: sic enim Cicero ad Varronem accommodavit Acad.* I, 3: *philosophiam, inquit, multis locis inchoasti, ad impellendum satis, ad edocendum parum. Tu fortasse, mi Boschi, utraque facultate vales: ego impellendi facultate parum valere me fateor.*" „*Haud equidem*, inquis, *miror: nam videris mihi aliquantum frigere, nec pro eo, quantum in Literis profecisti, earum amore ardere.*" „*Unusquisque*, inquam, *suo more ardet: alius vehementius, ut tu: alius lentius, ut ego: velim modo istud, quantulumcumque mihi est ardoris, cum aliis communicare possim: nam semel incensum haud desperem in ardore servare, docendo et doctrina, tamquam oleo, infundenda: quare, mi Boschi, etiam atque etiam te rogo, ut istud disciplinae munus mecum quasi partiaris: tu primas partes easque breviores, sed tamen primas, suscipias impulsoris, seu mavis incensoris; ego secundas,*

das, doctoris, motum regentis, et ardorem alentis: sed narra mihi, sodes, quomodo quem incendas: juvat hoc scire et proderit ad meum mihi munus recte tuendum." „*Vide*, inquis, *quomodo agam: adolescentulos studiis destinatos moneo, ut attendant quod sit momentum studiorum; sine Literis Graecis et Latinis nullam esse in ullo genere salutem: ostendo exempla, homines qui hac via ad summam gloriam venerunt, et rursus, qui, neglecta eadem via, inglorii et contemti manserunt: fidem et auctoritatem mihi facio apud audientes: credunt: tunc pulcrum aliquem poetae locum iis praelego, ut moveantur et attenti reddantur: hunc iis locum interpretor, verborum vim aperio, constructionem necto, sententias declaro, manifeste et significanter: ecce, illud, quam venustum! en hoc, quam sublime! viden' hanc imaginem, quasi picturam oculis subjectam! sentisne? Locum ita pertractatum, denuo iis praelego: et plerumque ita afficiuntur, ut cum poeta in altum evolent, nec relinquere eum velint donec perlegerint.*" „*Nae tu*, inquam, *Boschi, philosophus es, licet te esse nescias et nolis.*" „*Quid ita?*" „*Quia adolescentibus alas addis, eosque volare doces: lege Platonem in Phaedro, docentem hoc esse philosophiae proprium munus, excolere et instruere alas animi, quibus ex his terrenis rebus ad coelestia evolet: sed cedo, locos quos adolescentibus pro alarum quasi remigio adhibes?*" „*Ha! Veteres philosophi: hi alii fuerunt atque isti hodie*

die dicti philosophi, qui de Veteribus judicant; nec eos legerunt." „ *Sic est: sed cedo illos versus quibus tu adolescentes ad studia incitas.*" Hic Tu, mi Boschi, recitabas ejusmodi locos, ea voce et vultu, ut facile agnoscerem Te ad recentes juventutis animos movendos haud parum valere debere. Caeterum ex alio in alium locum incidebamus, qui nobis quasi manum injiceret, nosque retineret vel admiratione pulcritudinis, vel dubitatione de vera sententia et scriptura. Itaque continua deinceps nobis invicem erant haec: *Ut hic mirificus est locus! Ut illud egregrie dictum! Hoc vero ita, ut nil supra! Quomodo tu hunc locum interpretaris? ego sic. Criticus aliquis ita correxit. Immo corrigere voluit, et locum corrupit. Non amo istam mutandi libidinem.*" — Ita sermones nobis ad multam noctem fluxerunt. Aderant duo quidam tui familiares, haud indocti, qui nos libenter audirent.

Abii a Te ita ἐπᾳδόμενος, ita Tui amore captus, ita affectus, ut me a neminis umquam congressu affectum abiisse memineram. Tum reputans apud me quid illud fuisset, quo me tantopere cepisses, etiam aliud, praeter studium Literarum, reperisse mihi videbar. Nam erat hoc quidem validissimum ad amorem invitamentum, studiorum communio. Placuerat mihi, quod Tu, quamvis versus faciens, tamen prosae et Ciceronis esses studiosus; Tibi, quod ego, quamvis non faciens versus, tamen poetis multum tribuerem. Quos

Tu

Tu legeras auctores, hos et ego legeram: igitur loci, quos alter proferret, alteri non erant ignoti: et erant ejusmodi, ut nostrum utrique placerent: haec nobis fuit materia *συμπαθείας*, quae est pars amoris. Tu Graecarum Literarum eras cupidissimus: ego aliquantum in iis profeceram. Tu me amare videbaris: hoc amorem erga Te mihi faciebat; ut est proverbium, *ἔρως ἀντέρωτα τίκτει*. Huc accedebat, quod Tu bonus homo eras, et me item esse haud dubitares: dicerem, *et ego item bonus eram*, nisi de se ipso haec professio speciem levitatis habere putaretur; magnum enim quoddam hoc est, *bonum hominem esse*, et vere dicitur *χαλεπὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι*· ab aliis tributam sibi hanc laudem accipere licet: eruditum se esse, et ipsum profiteri, pueriliș est vanitatis: nec, ab aliis tributum accipere, invidia caret. Certe amicitia, nisi inter bonos, esse nequit.

Migravi Amstelodamum, eodem anno exeunte. Statim et quotidie una fuimus, et in studiis, et in omni vitae consuetudine. Mox tertius nobis accessit studiorum socius Matthias Temminkius, vir optimus, Wesselingio doctore eximia Literarum et Historiae scientia eruditus, novam editionem Aethiopicorum Heliodori moliens. Hic nobis plane erat, *mitis sapientia Laeli:* cujus cum lenitate tuus fervor, nescio quomodo, congruebat. Ita tres, magna voluntatum consensione, sodalitium junximus, et sermonibus de omni Literarum genere, tum vero lectione Sophoclis, Euripidis, et

Aristophanis frequentavimus. Hanc rationem per biennium tenuimus. Temminkium respublica sibi asseruit: cujus compluribus muneribus magna in temporum varietate, magna fide functum, nunc Leida nostra fovet in otio literato et pio senescentem; omnibus literatis optantibus, ut Heliodoro suo, aut ipse, aut per alium, publicam lucem impertiat.

Neque vero alterum reticeamus sodalitium, quod a diebus Martis, quibus singulis habebatur, *martiale* cognominare solebamus, non quidem illud unice nostris Literis earumque commentationibus, sed universe doctis et jucundis confabulationibus dicatum, et peramanter junctum: cujus, nobiscum tribus, quinque alii fuerunt sodales.

Fuit Fred. Guil. Boersius, vir ad omnem elegantiam natus, Ruhnkenii nostri disciplina ad politiorem Literarum scientiam excultus, clarus docta disputatione *De Anthropologia Stoicorum:* quibus dotibus accessit multiplex lectio, et hominum, cum in patria, tum apud exteros, usus: animorum observatio: sermo utilium et jucundarum rerum commemoratione frequens, idem perfacetus, sine offensione et acerbitate: immo in omni congressu urbanitas, et cum benivolentiae significatione amabilitas. Difficillimis reipublicae muneribus ac negotiis magna cum laude spectatus, communi rerum conversione afflictus, temporum iniquitatem sua ipse constantia vicit: nunc animum

tuum ingeniumque vetere Musarum commercio recreat et sustentat.

Huic conjunctissimus, ingenio et temporum fortuna persimilis, Nicolaus Paradysius, medicus *πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων*, jam tunc juvenis eleganti Literarum et Latinitatis judicio valebat: usu et ratione medicinae excellens assumebat historiam artis, ut sciret quid antiquae esset doctrinae, quid recentioris: Veterum et simplicitatem sequeretur et auctoritatem tueretur, eamque ab novatorum calamistris et cincinnis integram servaret; similis *hac in re scilicet* Tibi, mi Boschi, antiquum obtinens: caeterum sermo, *παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως*, ex audiendi silentio et cogitandi acumine existebat subtilis, perspicuus, suis partibus nexus, interspersus leporibus et aculeis. Nunc ex vetere sodali novus collega, saepe mihi sodalitii illius dulcedinem et narrat et refert. Sed pergo ad caeteros.

Henr. Const. Cras, eodem, quo ego, tempore, privatus item, Leida Amstelodamum ad ornandam cathedram vocatus: quae fortunae communio primum notitia nos, tum consuetudine et amicitia conciliavit: ad Jurisprudentiam docendam duo magna adferebat, quibus eam et firmaret et ornaret, adjumenta: alterum, usum Ciceronis, indeque ductam Latinae orationis bonitatem: alterum, Philosophiae cognitionem; ut inter principes Jurisprudentiae et ad ejus laudis similitudinem pervenerit, quam Servio Sulpicio tribuit Cicero (Bruto 40, 41.): et eloquentiae assumserit tantum ut

Ju-

Jurisprudentiam facile tueretur: et artem adhibuerit omnium artium maximam, quae doceret rem universam tribuere in partes, latentem explicare interpretando, ambigua primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam, quo vera et falsa dijudicarentur, et quae quibus positis essent, quaeque non essent consequentia. Huc accedebat comitas blanda et sermocinatrix, ut et vulgo libenter audiretur, et perspicue intelligenterque docendo indiscentium animos facile influeret; unde factum est ut, cum sua ipse fama, tum discipulorum habitis editisque disputationibus, Athenaeum nostrum celebraret.

Jam in vicino nostro, tuo postea in graphiario munere collega, Henrico Calkoenio multa erant naturae bona: sensus veri pulcrique acer: animus risus et hilaritatis socius, ut eum numquam in vita plorasse diceres: certe dissimillimus Heraclito, haud dissimilis Democrito, ineptias vulgi ridens: at miseris succurrere discens, in eoque officio nec operae, nec rei ipse suae, parcens: igitur quum magno fori usu patrocinium caussarum tueretur, omnium consensu laudem non modo prudentiae et fidei, sed et beneficentiae et liberalitatis adeptus est. Ipse quoque civilibus mersus undis, maluit sua constantia munus amittere, quam inconstantiae opinione suscipienda retinere — *justissimus unus Qui fuit in Teucris, et servantissimus aequi. Dis aliter visum!*

Denique Abr. Ar. Meerschius, meus in Schola

Re-

Remonstrantium collega, fuit sane multis vir ingenii dotibus ornatus, idemque, ut in materiae varietate, perdoctus. Nam ipse antea Literas et Philosophiam docuerat, tunc Theologiam et Historiam Ecclesiasticam docebat; ut utriusque cathedrae partes cognitas habere deberet, et haberet ad eum certe modum, quo et discentibus satisfaceret, et apud alios homines docti Professoris existimationem tueretur. Natura ei eam sermonis facultatem, eum vultum oculorumque significationem tribuerat, ut dictis suis multum vel gratiae vel auctoritatis addere posset: praeterea in scribendo, scribebat autem Belgice, ejusmodi valebat compositionis proprietate, qua argumenta ab aliis jam tractata, sua ipse doctrina et ratione ita retractaret, ut nova et ipsius ingenio nata viderentur. Nam et sale abundabat et festivitate: quibus quum frequens uteretur, subinde quoque abuti putabatur. Aliquot ante obitum annis, oculorum visu captus, calamitatem patienter tulit: quod magnum profecto fuit in homine, qui vitam in Literis ac libris transegisset, semperque aliquid scriberet, quod vel suo, vel alieno, vel nullo nomine ederet. Hic unus è nobis fatum jam suum implevit: sit illi *κουφὴ κόνις*! Reliquis nobis Deus O. M. et mutuam benevolentiam servet, et reliquam vitam exitumque facilem duit!

Igitur cum illis frequens nobis fuit consuetudo: at nobiscum duobus invicem quotidianus usus: eramus unum amicorum par: seria, joca, publi-

omnium, quod, dum juvenes fuimus: nam nunc provectior aetas a juventutis erroribus nos, credo, liberavit:. Tu meas ineptias tulisti, ut ego tuas. Deinde, quod mihi multis partibus prodesse studuisti. Recens me cognitum, ut ipse amabas, ita operam dabas ut alii amarent, quibus me conciliasses: meas laudes praedicabas, meaeque existimationis, ut ipse soles dicere, bucinator eras. Et si quando aegrotarem, quod propter caeli et aeris novitatem haud raro fiebat, tanta me diligentia et sollicitudine invisebas, tractabas, curabas, ut nil amantius excogitari posset. Neque mihi ipsi tantummodo, sed et disciplinae favebas meae, neque desinebas adolescentes hortari, ût ei se darent: eoque majorem percipiebas laudis et voluptatis fructum, quo majore meae scholae frequentia discipulorum florerent. Porro quum res mea ageretur, in decernenda mihi nova, in Athenaeo Amstelodamensi, Philosophiae cathedra, tuum inter caeteros amicos in primis eminuit studium, agendo et omnibus viribus contendendo. Cumque aliquoties Amstelodamo ad alias stationes invitarer, Tu continuo me convenisti, suadens, hortans, flagitans, ne obsequerer. Et hac postrema Leidensi conditione mihi oblata, ut rursus mihi praesto fuisti! docens, monens, postulans, ne luculentam stationem, urbem gratam et quasi adoptivam patriam, multos mei et amantes et studiosos relinquerem: nec prius meis rationibus concedens, quam intellecto conditionis hujus momento ad causam

sam

tam familiae Ruhnkenianae obtinendam. Quod si tunc praevidissemus, id quod ne per somnium quidem sperare poteramus, Te post paucos menses Curatorem hujus Academiae fore, alia omnia evenissent: caussam illam per Te a Curatorum Collegio et Senatu Reipublicae obtinuissemus: nec aliis ingratum fecissemus mutanda statione, nec Amstelodamensis vitae suavitates desiderassemus. Sed hoc ita dico, ut me neque consilii mei, quo honestatem voluptati et utilitati anteposui, nec stationis Leidensis suis item laudibus commendatae, umquam poeniteat.

Nunc nos Leida habet, Te Curatorem, me Professorem: Te Amstelodami, me Leidae habitantem: longius etiam a vetere convictu disjunctos, eadem animorum benevolentia conjunctos. Tu subinde Leidam venis. Adventus tuus omnibus jucundus, multis fructuosus est. Ego ejus fructum et jucunditatem in usurpatione veteris nostrae consuetudinis et benevolentiae pono. Contentus mea sorte, quamvis modica, nil amplius opto, quam ut ea mihi constans et perpetua sit:

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus ubi, et tecto vicinus jugis aquae fons,
Et paulum sylvae super his foret: auctius atque
Di melius fecere. ——

Sed rursus aliquantum in his offendo: quippe quae nondum plane ex votis, nec nisi partim, nedum *auctius*, obtigerunt: attamen

bene est: nihil amplius o
Maja nate, nisi ut propria haec mihi mu
ra faxis.

Veteres Deorum immortalium erga mortales mines beneficentiam tribus muneribus censeba primo, ut essent datores bonorum: deinde, rumdem conservatores et custodes: denique, a runci, ἀποτρόπαιοι κακῶν, βασκανίας καὶ φθό malorum, calumniae et invidiae, comitum vi tis et fortunae. Mihi servent, quae dederunt triplici bonorum genere, animi, corporis, et rum externarum: in externarum rerum magna te Dii averruncos Professoribus dederunt C tores.

Et quod Curatorii tui muneris mentionem f si qui fuerunt, qui haud scio an fuerint, hunc Tibi honorem inviderent; nec invidia illo obesse Tibi potuit, et Tu apud omnes recte tientes eam confutasti doctrina, virtute, ber ctis. Doctrinam quid memorem tuam? τόγ καὶ ἴδμεν ἅπαντες· nec repetam, quae supra de tua adolescentis in Literis facultate. Hanc turior aetas auxit, multisque documentis ad blicam notitiam prodidit: cum disputationibus bus propositum praemium apud Societates Er tas retulisti: tum largo cultissimorum poema proventu, in quibus nemo nec antiquitatis c rem, nec orationis Latinae elegantiam, nec lur doctrinae, nec modorum concinnitatem deside

tum denique Hugonis Grotii, immortalis viri, Latina interpretatione metrica Anthologiae Epigrammatum edenda, eique ipso contextu Graeco cum tuis annotationibus addendo, doctis, ut cum Catullo loquar, et laboriosis. Et quo ipse ardes Literarum amore, eodem alios incendere studes, has in omni sermone laudans et celebrans: unum liberalem ingenii cultum in Graecis Latinisque Literis positum: unam hanc esse studiorum salutem: ab his profectum alia omnia facile consequi: recentiorum linguas non nisi ad vitae necessitatem referri: novitiorum argutulas et frivola in discendi ratione commenta omni modo cavenda et arcenda ab juventutis institutione: veterem viam tenendam, unde Erasmos, Scaligeros, Grotios, et totum illum heroum apud Batavos chorum exstitisse. Ita multos adolescentes ad nostrarum studia Literarum impulisti, eaque in primis Amstelodami frequentasti. Omnino virtutem, ut est, in actione ponis: odisti ignavas linguas: valere jubes ratiocinatores illos, qui non ipsi discunt, sed subtiliter disputant quomodo discendum sit. Tu ad rem ipsam properas:

eia!
Quid statis? — Atqui licet esse beatis.
Dimidium facti, qui coepit, habet: sapere aude:
Incipe! qui recte vivendi prorogat horam,
Rusticus exspectat dum defluat amnis: at ille
Labitur, et labetur in omne volubilis aevum.

Haec Tu, cessantibus, quasi

Jupiter ambas
Iratus buccas inflet:

Socratis, Antisthenis, Diogenis instar, cum hortationis vehementia, παρρησίᾳ, εὐθυῤῥημοσύ τραχύτητι· libere loquens: scapham scapham pellans, aspere: sed salutari asperitate: quam, ex lenissimo mitissimoque animo profectam, qı que Tibi ignoscit. Si porro interrogant, quoı do incipiendum sit: *More majorum*, inquis, *ita ego feci!* Atque sic in caeteris vitae partil veterem sequeris morem, vestitu, cultu, habiı ut qui Te videat, vetera florentis tempora reij blicae cogitet. Nam ex reipublicae commutatiı Tu, quum posses, privati commodi nil cepis immo jacturam fecisti muneris graphiarii salario minorem modum redacto: gratia, qua valebı usus es ad afflictis bene faciendum. Haec enim in caeteras virtutes in Te eminet. Hujus Tu taı studio ardes, ut si quid alii bene fecerint, l Te fecisse malis: et si quod Tibi bene factum cı aliis commune sit, id proprium Tibi esse cupi: Haec est illa virtus, quae cernitur in officiis eı alios, quam Veteres uno Justitiae nomine appel runt: omnibus bene velle, omnibus bene faceı neminem laedere, nemini nocere: suum cuique t buere: miseris succurrere: *non sibi soli natum putare: partem nostri vindicare sibi patriam, pı tem amicos: non vivi cum perfectis hominibus,*

ci

tum iis in quibus bene agitur, si sint simulacra virtutis: neminem omnino esse negligendum in quo aliqua significatio virtutis appareat: colendum autem ita esse quemque maxime, ut quisque maxime his lenioribus virtutibus sit ornatus, modestia, temperantia, et ipsa justitia. Et beneficia erga alios tua per omnem vitam multa et varia exstiterunt. De quibus ut nil dicam, et ut omittam ea, quae Tu in munere Curatorio communiter cum Collegis tuis, Viris Illustribus, cum in universum Academiam, tum in singulos complures Professores contulisti: in tuos quantum contuleris, ego Tibi sum testis: in his, ut patrem, matrem, duas sorores, fratrem, et vivos tutatus sis ac foveris, et mortuos pie dolenterque luxeris. Sinas me duorum ex his nominatim mentionem facere, natu minorum, sororis Judithae, et Gregorii fratris: quorum mihi Tecum communis in vita fuit amor, communis in obitu luctus.

Illa erat integrum naturae opus, ut animo ita sermone et cultu, sincera, aperta, ab omni simulatione et artis affectatione abhorrens: nativo decore, puellari candore et simplicitate, affabilitate et comitate, amabilis: similis Tibi, insigni benivolentiae laude et significatione; unde fiebat, ut eam unam in caeteris tuis maxime amares. Solebat cum marito jam ab aliquot annis, apud me rusticari: quod quum item hilariter, suo more, fecisset anno MDCCXCIII, domum redux gravi morbo intra paucos dies apud Te obiit. Qui tunc,

mi Boschi, tuus fuit, qui meus, dolor? Scripsi continuo ad Te, consolari Te studens, monens ut egregias illas consolatorias epistolas Ciceronis, Senecae, Plutarchi, quas quondam illaesi et integri admirati essemus, relegeres nunc ubi ad rem ventum esset: caeterum quantocyus ad me venires, ut una lugeremus. Venisti: comites Tibi erant Gregorius et Nieuwlandius, uterque heu! jam nobis ereptus: qui tunc mecum Te lugentem sustentabant, post a nobis una lugendi erant. Nieuwlandius, mox sequente anno: Gregorius ante hos duodeviginti menses: illius manes honoravimus in Vita D. Ruhnkenii: huic in hac ipsa epistola satisfaciemus. Sed redeo in illud tempus.

Veneras ad nos cum lacrymis: has nostrum alloquium abstergebat. Nos Te a recentis cogitatione casus abducere tentabamus: Tu eam consectabaris: quaerebas, quibus locis soror ambulare, morari, delectari consuevisset. Haec Tu loca repetebas, illius vestigia relegens, pedem ponens ubi ipsa posuisset: arbores, quas ipsa amasset spectans et contrectans: prata, unde flores collegisset, obiens, lustrans, indeque aerem captans si forte aliquam dilectae animulae auram adhuc in his terris vagantem spiritu ipse tuo exciperes. Ita te tractabas, tibique satisfaciebas: et prope confirmatus domum redibas. Ibi vero ipsa domus luctum renovavit: solitudo, vacuitas, absentia cari capitis, ejus imago ac desiderium, ubique occurrebat: hoc loco, hoc solita erat agere, illo illud: hoc

tem

tempore hoc, illo illud: quaevis pars domus, quaevis hora diei recordatione veteris consuetudinis novum vulnus infligebat, rivos lacrymarum excutiebat, Teque ad tantum luctum incendebat, ut alii tuae valetudini metuerent. Omnes tunc ad Te consolandum venerunt amici, omnes amicae: multi etiam viri docti; ipse ad me scripsit Leida Ruhnkenius, ut Te suo nomine, suisque verbis ab ipso adscriptis, consolarer. Sed quum omnium consolationem vinceret magnitudo doloris, Tuque illi jam jamque succumberes: ecce! divinitus medelam attulit tua Musa, spe melioris post hanc vitae, et divinae providentiae commentatione: Teque ipse consolatus es scripta in obitum sororis elegia, plena doloris, plena amoris: ut ipse dolorem amor sedasse videretur.

Gregorii mors minus acerba nobis accidit, quod minus immatura censeretur; quamquam fuit mihi cum eo non minus vetusta, quam Tecum, amicitia. Tu mihi eum paucis annis me minorem in disciplinam commendaveras: qua ille sex annos utens, in studiis non quidem ardebat, sed tamen calebat, Platonis et Xenophontis Convivia edere cogitans, jamque commentarios annotationum conficere instituens: deinde paulatim refrixit, sive quod diutius apud parentes aleretur et mollius foveretur, sive aliam ob caussam: taedium certe eum cepit studiorum; ut aliquando illos commentarios in ignem conjiceret, et videns prudensque combureret. *Ibi omnis effusus labor*: nostraque

spes simul cum fumo evanuit. Tamen, *quo semel erat imbuta recens testa servavit odorem:* retinuit amorem, non ut scriberet, sed ut legeret: veluti lectitabat Homerum, Euripidem, Aristophanem, Lucianum, Ciceronem, Virgilium, Horatium, alios: ex recentioribus in primis Muretum, Ernestum, Ruhnkenium, elegantiam et Latinitatem admirans, cujus haud ineptus erat judex. Taceo alia hominis bona, quae Tu item pie et polite cecinisti in elegia funebri manibus ejus dicata. Reliqua vita inde ab aliquot annis ejusmodi fuit, ut labefactata valetudine, amici ei non tam vitam longam, quam facilem exitum optarent: qui ei obtigit subitus, d. 11. Februarii superioris anni.

Nos vero, optime Boschi, ita vivamus, ut amici nos nostri diutissime vivere cupiant. Cumque multorum nostrorum etiam juniorum funera fragilitatis nos nostrae et mortalitatis saepe admonuerint, reliquum, quodcumque superest, spatium ita exigamus, ut ne *dubitemus virtutem extendere factis.*

En! epistolam diu Tibi debitam: quae si longior et loquacior fuit, Tibi imputabis: si quid praeterea aliud in ea Tibi aliisve displicuerit, rursus Tibi imputabis: utcumque bene aut secus meritus fuero, hoc totum tuum erit. Tu me dormientem ad scribendum excitasti et impulisti: semel quidem excitatus et impulsus, facere non poteram, quin meo more scriberem et excurrerem: aut dormire me sivisses, nec excitasses. Accedebat

bat argumenti, quod est de amicitia nostra, ubertas et suavitas, quae me inducebat, ut plura etiam, quam initio constitueram, scriberem. Tum, haud absurdum putabam, scribendi tarditatem longitudine scriptionis compensare, et quasi debitam pecuniam cum duodecim annorum foenore referre. Denique est hoc amantium, ut, quos amant, haud facile alloqui ordiantur: semel orsi, haud facile desinant. Veluti Socrates sermones et congressus cum Alcibiade diu intermissos repetens dixit apud Platonem p. 25, D: *ὅρα δή· οὐ γάρ τοι ἂν εἴη θαυμαστὸν, εἰ, ὥσπερ μόγις ἠρξάμην, οὕτω μόγις καὶ παυσαίμην.* Sive communibus nostris delicus, Horatio, utar,

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Ut numquam inducant animum cantare rogati,
Injussi numquam desistant.

Neque vero solis cantoribus hoc est vitium: sed et scriptoribus, et oratoribus, et Professoribus. Hinc longae epistolae, longae orationes, quas Tu minime omnium amas. Et jam ipse Horatius nos monet, prouti orsi sumus in ipso, ita in ipso desinere, et ut antea semper, ita nunc suum illud erga se usurpare,

Prima dicte mihi, summa dicende Camoena.

Vale. Scripsi ruri d. XIV Julii a. MDCCCV.

DE OBITU VILLOISON

EX BIBL. CRIT. P. XI. p. 127,

Villoisonum, heu! nuper nostrum, mod
bis ereptum, silentio praeterire, nec recen
dolor, nec ipse hic liber patitur. In quo
tea aliorum obitus doctorum hominum r
mus, de Villoisono non referre, nefas sit:
cum nobis quamvis absente vetus studioru
sciorumque necessitudo intercedebat. Tr
mus hic est annus, quod me in Parisiorum
studiorum communio compluribus doctis ho
bus, in primis Villoisono, Sanctocrucio,
chero, ad mutuam benevolentiam concili
quae postea ad amicitiae constantiam evaluit:
duobus illis, propter aequalitatem aetatis, q
diana tunc familiaritate floruit. Erant enim
solum eruditissimi homines, ut sermoni m
numquam deesset: sed et modesti et juc
et, quod praecipuum est, viri boni ac prob
me amabant, et amorem multis officiis comp
bant, nec ea commemorando aut exprobra

ae est multorum stultitia, confutabant. Unum
nen fuit in quo gloriaretur Villoisonus, et vere
riari posset, se mihi periculose aegrotanti vitam
asse, quod medico me commendasset, eidem
uae artis et nostrarum Literarum peritissimo,
G. Lorryo, qui et per artem me dextere, et
pter Literas amanter curaret. Ac Lorryi qui-
n in me beneficium, ut vivente ipso testificatus
n in hac Bibliotheca Vol. II, P. III. p. 106., ita
ic, utroque mortuo, utriusque beneficium gra-
celebro. Horum igitur virorum erga me hu-
nitatem gratiorem reddebat nativa et popularis
urbanitas; ut et tunc, et postea, de eruditis
llis usurparem illud, quod apud Platonem Leg.
p. 572, C, Lacedaemonius Megillus de Athe-
nsibus celebrari dixit, ὡς ὅσοι τῶν Ἀθηναίων εἰ-
ἀγαθοὶ, διαφερόντως εἰσὶν τοιοῦτοι· *qui ex Athe-
nsibus sint boni, eos excellenter esse bonos.* Ta-
erant illi viri, et in his Villoisonus, cujus to-
vita constabat bene faciendo. Quotidianum ei
us erant studia doctrinae et officia erga alios.
udiorum fructus in scriptis editis apparuerunt,
scriptorem principibus Literarum asseruerunt.
icia erga alios cernebantur, cum epistolis ad ab-
ntes, tum sermone et congressu cum praesenti-
s: utrique generi quantum operae temporisque
buerit, incredibile dictu est. Nullus dies abi-
t, quin aliquot epistolas scriberet; quippe qua-
m commercium cum plurimis et civibus et exte-
colebat. Et quum una sit in hoc nostro ter-

ra-

rarum orbe urbs Parisiorum, quam spectatum plurimi undique confluant hospites et peregrini, horum nemo erat, qui quidem non prorsus esset ab omni doctrinae cultu alienus, quin Villoisonum adiret: nemo eum adibat, cui non aliquid consilii et operae ad rerum hominumque cognitionem impertiret. Nulla fere ars erat, quin et eam factitantes aut docentes, et eam sibi suisve requirentes, Villoisoni commendationem expeterent; unde fiebat, ut, Socratis instar, communis esset docentium discentiumque conciliator, et gratuitus institutionis moderator. Omnino, qui magis officiosus, magis ad promittendum benignus, in promissis faciendis diligens et industrius fuerit, fateor me cognovisse neminem. Ita tunc vivebat. Insigni Literarum scientia, Graecarum, Latinarum, Orientalium, jam puer celebratus: vigesimo aetatis anno collega Academiae Inscriptionum Parisinae additus, mox duas praelegit Disputationes, alteram *de Ludis Nemeis*, alteram *de Aera Graecorum vulgari*. Tum Apollonii Lexicon Homericum edidit, a. 1773: indeque se ad Eudociae Violetum ornandum dedit. Quod dum ageret, frequentes in eo libro loci ex Cornuti *de Diis* libello, ad hujus editionem suscipiendam eum impulerunt. A quo eum proposito, Ruhnkenii admonitio avertit. Magna deinceps secuta est et privatim et publice vicissitudo. Editis Longi Pastoralibus Parisiis anno 1778, Venetiam profectus, quatuor ibi annos consumsit codicibus scri-

ptis bibliothecae S. Marci excutiendis. Cujus operae fructum prodidit, cum in libro Anecdotorum Venetorum Gr. duobus voluminibus formae 4, a. 1781: quorum priore, Eudociae Violetum, sed sine destinato Editoris commentario, exstat: tum in primis in lucem protracta Iliade, cum Scholiis veterum Grammaticorum adhuc ignotis, optimarum rerum plenis ad cognitionem criticae historiae carminum Homericorum: unde ad hoc studium retractandum, quasi signo sublato, viri eruditissimi, Heynius et Wolfius, consilium sibi quisque ceperunt faciendarum editionum, quae nunc maxime celebrantur. Villoisonus inde Germaniam obiit: apud Ser. Ducem Saxo-Vinariensem, principem et ipsum eruditissimum, et eruditorum hominum fautorem, sibi jam antea Parisiis cognitum, in aula Vinariensi, a. 1782 et 1783, gratus acceptusque hospes commoratus est: ibique Epistolas Vinarienses conscripsit, editas Turici a. 1783. Reversus Parisios, mox anno 1784 majus iter Constantinopolim et in Graeciam suscepit: iisque perlustratis, multarum rerum nemini antea animadversarum cognitione auctus, in patriam rediit a. 1787. Proximo anno editio Iliadis, de qua diximus, prodiit Venetiae: ipse gravissimum luctum suscepit obitu uxoris, nullis relictis natis, quacum per undecim annos conjunctus fuerat. — Hucusque, rerum ejus testes, habeo epistolas ab ipso ad me scriptas. Secuta sunt tempora sanguinolenta et optimo cuique perniciosa. Horum initio,

tio, anno 1790, ut homo nobilis et popularium insidiis petitus, voluntario exilio sese aggregavit nobilitati Confluentiam profugae. Mox has partes improbans, Parisios redux, incidit in medium belli civilis incendium et proscriptionis terrorem. Cui se subducens, in Aurelianorum urbem concessit, ibique septem annos occulte vixit in Literarum studiis, bibliothecam fratrum Valesiorum, Henrici et Hadriani, tractans, eorumque adversaria excerpens. Denique sedatis rebus Parisios rediit, parva patrimonii parte velut ex naufragio servata; sperati annui vectigalis viginti et quatuor millium librarum, non nisi sextante. Adolescens, rebus florentibus, docendi munera, quae illi ut prae caeteris digno vel destinabantur vel offerebantur, ut aliena moribus nobilitatis recusabat: provectior aetate, rebus lapsis restituendis, eadem ante hos fere tres annos, socius Instituti Francici allectus, accepit: primum, *Linguae Graecae Novae*, deinde, *Linguae Graecae Veteris*. Quo temporis spatio aliquot scripsit libellos Gallica lingua, in Millini Horreo Encyclopaedeutico, ni fallimur, editos: qui fere continentur quatuor Epistolis ad eruditissimum Akerbladium, Suedicae Legationis in Gallia comitem ab Actis: quarum tres sunt de Inscriptione illa Rosetana, nuper in Aegypto reperta: quarta, de signo duorum leonum ejusque inscriptione, quondam Athenis a Venetis Venetiam translato. Nemo enim, quod sciamus, fuit, qui Graecarum Literarum omnis aevi, antiqui, medii, et novi, simul tantum scien

scientia valeret. Epistolarum nostrarum vices, diu intermissae, ante sex hos annos instauratae, satis frequentes fuerunt. Ad postremam nostram respondendi officium desiderantes, perculit nos tristis de ejus obitu nuntius: isque et eo magis inopinatus, quod aliquot ante menses eum optime valere ex ipso et aliis cognoveramus: et eo magis acerbus, quod optimus vir, quem ipsae Musae caedibus civilibus subtraxerant, et suo sinu absconditum servaverant, et sanitate corporis ad longae spem vitae confirmasse videbantur, inexspectato hepatis morbo nobis ereptus est: et tunc occidit, quum fructum doctrinae suae et ipse percipere, et aliis docendo impertire, coepisset; et post diuturnas calamitates aliquam facultatem nactus esset, qua adventanti senectuti subsidium ac levamentum prospiceret. Obiit d. XXVII Aprilis hujus anni, aetatis quinquagesimo quinto. Reliquit multa commentariorum volumina: de Palaeographia: de itinere et peregrinatione sua per Graeciam, rebusque ac monumentis ibi a se repertis: Annotationes in complures Graecos Scriptores: Excerpta adversariorum Valesianorum. Quae ne in heredum manibus pereant, sed publico usui vindicentur: et ut vitae rebusque viri, qui doctrinae et virtutis caussa plurimis et civibus et exteris flebilis occidit, scriptor doctus ac disertus obtingat; id vero vehementer optamus. De rebus ejus et scriptis, adhuc vivo ipso, prodidit Saxius noster in Onomastico Literario Parte VIII. p. 381. — Ao. MDCCCV.

DE

DE OBITU SANTENII.

EX BIBL. CRIT. P. XI. p. 133, sqq

Et Santenio quondam nostro locus debetur ii hac Bibliotheca, quam ipse elegante symbola cen surae Tibullianae ornavit (*): et fuit nobis Li terarum amore conjunctus, inde fere ab illo nostri Leidensi studiorum anno: et admonet nos menti Villoisoni nostri, cui conciliavimus eum Parisio invisentem tunc, quum nos ibi degebamus. Na tus Amstelodami, usus disciplina P. Burmann Secundi, condiscipulus et amicus Boschii nostri, item poeseos Latinae studium laudemque consecta tus est. Hinc Leidam veniens, Jurisprudentia operam dedit, ducibus Voorda et Pestelio: Literi Graecis et Latinis, doctoribus Valckenario e Ruhnkenio, quorum utrique in primis carus fuit Et Hodiernarum assumsit Literarum cognitionem non modo Belgicarum, sed et Gallicarum, qui et Germanicarum et Britannicarum, in eum cert finem, ut ad saeculi sensum politus videretur Omnino, ea in eo erat elegantia ingenii ac doctri nae

(*) [Bibl. Crit. Vol. I. P. III. p 53—88.]

, ut omnium judicio ei deberetur vel cathedra
emica, vel praefectura et institutio filiorum
orum aut principalium, vel certe lautum ali-
d et cum illa elegantia congruens civile mu-
. At fortuna indignis etiam favens, Santenio,
mvis digno, semper adversa fuit. Accedebat
etudo incommoda, studiis inimica, fere medi-
et gymnastico victu regenda. Accedebat ca-
s patris, rebus nondum compositis, mente la-
factati, filio non solum patrimonii spem adhuc
stensam adimens, sed necessitatem etiam senis
endi imponens. Quo hic officio γηροτροφίας ita
unctus est, ut omnes, quum antea ejus eruditio-
nem agnovissent, nunc pietatem amarent. Ven-
didit rerum suarum et librorum quantum potuit,
amque pecuniam ad patris curationem alimoniam-
que contulit. Hoc unum, si nil aliud, bene fa-
ctum ei omnium potentiorum civium animos ad-
jungere, eumque ad luculenti muneris adeptionem
commendare debebat. Nequicquam. Nil profuit
pietas: nil profuit commendatio quamvis diligens
et perpetua Ruhnkenii, Valckenarii, aliorumque
summorum virorum. Igitur acquievit in opere vo-
luntario Repetitoris: adolescentes, more Acade-
mico, in Jurisprudentia gradum Doctoris peten-
tes, scholis repetendis, disputationibus thesibus-
que commentandis, ad probationem instruxit.
Sed multo etiam latius hoc in genere patuit in-
dustria Santenii. Nam, juventute continuo ad
Graecas Latinasque Literas hortanda et instituen-

 da,

dis, earum studia frequentavit; itaque, et de ipsis Literis, et de Academia egregie meritus est. Quidquid ei ab illo quasi alieno negotio superesset otii, hoc suis ipse Musis tribuebat: maxime, carminibus pangendis, de quorum laude inter omnes constat: sed et severioribus et criticis studiis. Quo in genere exstat Propertii editio, quam a P. Burmanno Secundo institutam, ejusque obitu intermissam, ipse suscepit ac perfecit. Exstat Catulli Elegia ad Manlium, in novae editionis specimen adornata, memorata nobis superiore hujus Voluminis III, Parte II, p. 128. Sunt ejus Notae Prosodiacae in Mureti Carmina, editionis Ruhnkenianae, Tomi IV, p. 30 praefationis. Sunt Animadversiones in Hieronymi Balbi Carmina, in editione operum hujus, quam Vindobonae curavit a. 1792, Josephus de Retzer, ad quem Ruhnkenius epistolam scripsit in eodem libro editam, laude Santenii insignem: quam cum illis Animadversionibus denuo edidit eruditissimus vir, C. D. Beckius, in Commentariis Societatis Philologicae Lipsiensis, Volumine II, p. 145. Sunt alia. Exstabit etiam, ut speramus, Terentianus Maurus, quem eruditissimo commentario illustrare ingressus, jamque ad medium opus progressus, moriens docto amico absolvendum reliquit. Nam quod eum rogaveram, et Ruhnkenius, ut ad criticae et stili exercitationem utile, ei suaserat, ut socium se mihi Bibliothecae hujus scribendae adjungeret; ejus collatio intra unam Tibullianam cen-

censuram substitit. Caeterum, studiorum industriaeque suae, praeter laudem et vitae suavitatem, hunc in primis fructum percipiebat, quod res suas ad honestam mediocritatem restituisset, in qua ad aliis bene faciendum voluntati facultas non deesset. Fuit enim in ipso animus beneficus, liberalis, ab adulatione alienus, et cum libera contumacia, magis sui judicii tenax, quam alieni sequax. Ita factus, et jam in Burmanniana disciplina abalienatus a partibus eorum, qui reipublicae gubernacula tenebant, accedente indignatione repulsarum et deceptae spei fautorum, magis etiam adversarias partes secutus est. Neque tamen minus vulgo ab omnibus diligebatur. Res mutata est ineunte anno 1795, non solum publica universe, sed et privata peculiariter multorum. Santenius a sua secta, jam victrice, in novum Senatum Leidensem lectus, et in Collegio Curatorum Academiae constitutus est. Hanc ad suum judicium reformare instituens, de rebus hominibusque nonnullis durius consulens, complurium etiam suae sectae hominum animos offendit. Quamquam fuit haec non tam ipsius culpa, quam temporum: quorum tanta erat vis, ut non modo homines ab aliis alios, etiam conjunctissimos, disjungerent: sed singulis quoque errorem objicerent, eos sibi ipsis dissimiles, ex mitibus duros, ex lenibus asperos redderent. Tempora rursus mitigata, ut nunc sunt, eum sponte ad naturae suae bonitatem clementiamque reduxissent. Nam

nec placabilitas ejus vindictam cupiebat, nec l beralitas privatum commodum quaerebat. Di illa munera, honorifica quidem, at minime luci fica, integre et laboriose administravit, nec val tudini parcens: cui superveniente pleuritide co sumtus est, die 10. Aprilis, anni 1798, aetat quinquagesimo et tertio. Haec nos scripsimus ut rationem haberemus et laudum optimi viri, nostrae cum eo conjunctionis. Qui de ejus d ctrina, scriptis, et rebus, plura cognoscere c piunt, legant J. H. Hoeufftii praefationem a Santenii Poemata, edita Leidae a. MDCCCI: Saxii nostri, doctrina et aetate venerandi senis Onomasticum Lit. Part. VIII, p. 408. Ac MDCCCV.

PR(

PROLEGOMENA

EX EDITIONE

PHAEDONIS PLATONICI.

PRAEFATIO.

Et subita haec editio, et brevi opere confecta, nec nisi ad instantem paratumque scholae nostrae usum composita, haud sane longam praefationem postulat; certe non eam, quae vel in auctoris laude praedicanda, vel in editoris consilio excusando, consumatur. Ecquis enim adeo expers humanitatis est, ut ignoret Platonem ab omni aevo celebratum esse non intelligendi solum, sed etiam dicendi, gravissimum auctorem et magistrum, id est, eumdem et philosophiae et eloquentiae principem? et quis, qui hoc non ignorat, dubitabit, quin adolescentes optimis studiis destinati, lectione tanti auctoris imbuendi sint? Itaque, ex quo Graecas Literas docui, subinde mihi in scholis Platonem interpretandi argumentum sumsi; si quidem idonei mihi obtingerent discipuli, qui, non contenti pervulgato ac puerili Graecae linguae modo, altius spectarent; cum orationis elegantia, disserendi quoque diligentiam consectarentur, ejus-

que consectandae laborem ferre possent, atque adeo per dialecticae subtilitatem ad ethicae humanitatem, et physiologiae divinitatem, percipiendam contendere vellent. Hujusmodi discipulos quum mihi nuper nactus viderer, proposui iis interpretationem Platonici libri. Quod illi propositum quum grati lubentesque accepissent, ecce copia exemplorum deerat. Ibi tum statim decrevi unum aliquem dialogum edere, sive ego ipsius numine Platonis instinctus, sive studiis optimorum adolescentum abreptus; qui mearum ipse rerum veluti ignarus, et immemor veteris ac perpetui Plutarchei oneris, novum etiam et extraordinarium onus edendi Platonici dialogi susciperem: praesertim intelligens idem mihi eventurum, quod in Selectis Historicorum evenisset, ut gratificandum esset librario aliquid additamenti et annotationis postulanti, quo libellus ad alios etiam, extra meam scholam, lectores commendabilior redderetur. Itaque has in Phaedonem, ut illas in Selecta, annotationes ab aequis judicibus ita velim accipi, non ut elaboratas et locupletes, sed ut subitas ac tenues, accommodatas tamen explicandis Platonicae disputationis dictionisque locis difficilioribus, eoque nomine tironibus certe utiles, nec veteranis fortasse inutiles.

Et tunc quidem continuo Graecum opus nudum, quem contextum vocant, typis exprimendum curavi, ut scholis nostris exempla suppeterent: annotationes, praefationem, aliasque partes per aestivas ferias scribere destinabam. Sed propositum primo

Bi-

Bibliothecae Criticae scriptio intercepit: tum prodita ibi Vol. III, P. III, p. 175, exspectatio subsidiorum à viris doctis impertiendorum. Cujus exspectationis qui fuerit eventus, quia haec scribens nondum sciebam, quum sciero dicam in exordio annotationis: ubi simul meas, quas ipse attuli, copias declarabo. Nunc illa exspectatio ne nos diutius moraretur, praefationem et reliquas editionis partes eadem, qua Graecum contextum, festinatione absolvere institui. Atque huc pertinet illud, quod initio dixi, editionem hanc brevi opere confectam esse. Nam intervallum utut longum fuerit, tempus tamen operis exiguum fuit.

Quod vero Phaedonem maxime sumsi, haec ratio fuit. Quaerebam unum dialogum eum, ex quo potissime Plato cognosceretur, certe in omnibus eloquentiae virtutibus, perspicuitate, suavitate, gravitate: cujus argumentum et momento, et materiâ, et ratione, discentium fructui captuique maxime conveniret; qui denique personarum actionisque varietate ac dispositione, tamquam dramatis verisimilitudine, in ipso dialogorum genere excelleret. Jam qui omnes has dotes afferrent, quorumque adeo in hoc delectu rationem habere possem, duo erant, Convivium et Phaedon: illud comoediae, hic tragoediae finitimus: quorum utrum sumerem, optio difficilis erat. Nam, ut caetera paria, aut non multum diversa, essent; Phaedon movebat gravitate et affectu; Convivium alliciebat facilitate, festivitate, et vero subsidiis, quibus

quillitate, de hoc argumento sic disserit, non ut ad mortem, sed ad beatam vitam cum diis immortalibus degendam se abire demonstret. Sive caeteras, tamquam dramatis, partes consideremus, omnes hae partes, actiones, sermones, initium, progressus, exitus, eam habent rerum ac dispositionis veritatem, quae legentium animos incredibiliter capiat, teneat, et vario deinceps affectu verset, sollicitudinis, commiscrationis, admirationis, benivolentiae, atque in rem praesentem ipsumque in locum auferat, ubi ipsi in carcere Socratem et loquentem audire, et morientem videre videantur; ut hic dialogus non modo justae tragoediae numerum obtineat, sed omni quamvis flebili tragoediâ efficacior sit ad communicationem affectus ac doloris, quippe nullum poëticum ornatum desiderantis, nullis verborum vel numeris constricti, vel fuco obliti, ab omni artis suspicione remoti, sua ipsius natura valentis, ex sola rerum personarumque veritate nati: et in quemvis non inhumanum lectorem conveniat, quod Cottam dicentem facit Cicero De Nat. Deor. III, 33 *Quid dicam de Socrate? cujus morti illacrymari soleo, Platonem legens.*

Nam istud quidem per est putidum et obscurum, quod vulgo crepant, illa immortalitatis argumenta longe abesse à demonstrationis evidentia et firmitate, ipsumque Ciceronem Tuscul. I, sic judicasse. Quasi vero nil probandum sit, quod ad illam evidentiam firmitatemque demo

si possit. Aut quasi locus de immortalitate illam demonstrationem capiat, quae ratione mathematica uno argumento certo conficiatur, ac non ex multis probabilibus colligatur argumentis, quorum conjuncta vis ad eum gradum augeatur, qui satis valeat ad persuadendum, post mortem bonis bene fore. Aut quasi Cicero id, quod volunt, ex sua ipse, ac non ex discipuli persona dixerit; quem quum admonuisset, *Evolve diligenter Platonis eum librum, qui est de animo; amplius quod desideres, nihil erit:* eumdem respondentem facit: *Feci mehercule, et quidem saepius; sed, nescio quo modo, dum lego adsentior: cum posui librum, et mecum ipse de immortalitate animorum coepi cogitare, adsensio illa omnis elabitur.* Hanc discipuli confessionem Cicero sine notatione praetermittens, ita disserere pergit, ut qui locum de immortalitate animorum non modo persuasionis, sed et demonstrationis capacem judicet, cum aliorum philosophorum, tum Platonis ex aliis libris, argumenta adferens. Neque vero Plato in Phaedone omnes exprompsit immortalitatis rationes, quas in aliis libris exposuit; quippe quarum et numerus major, et explicatio longior futura videretur pro modo, tempore, ac persona Socratis. Nos quidem, quando Platonis rationes omnes, cum aliis in libris, tum in Phaedone, proditas, singulatim notavimus in Disputatione anno MDCCLXXXIII ad judices Teylerianos scripta, *de quaestione, quae fuerint veterum philosophorum à Thalete et Pytha-*

go-

gora usque ad Senecam sententiae de vita et statu animorum post mortem corporis; operae pretium, et hujus editionis lectoribus gratum, nos factu-ros existimavimus, si ei ex illa Disputatione ca-put, quod est de Platone, adjiceremus.

Hactenus de materia. Sequitur, ut de dictione Platonis moneamus: quoad quidem haec quaestic ad ejus vel perspicuitatem vel obscuritatem perti-net. Constat enim, antiquos fere Platonis dictio-nem divinis laudibus affecisse, et ejusmodi ferr effata haud pauca, quale illud apud Ciceronen Brut. 31: *Quis enim uberior in dicendo, Plato ne: Jovem, ajunt philosophi, si Graece loquatur sic loqui.* Quod item memorat Dionysius Halicar nasseus in Judicio de Demosthene Cap. XXI, p 289: ἤδη δέ τινων ἤκουσα ἐγὼ λεγόντων, ὡς, εἰ κα παρὰ θεοῖς διάλεκτός ἐστιν, ᾗ τὸ τῶν ἀνθρώπων κέ χρηται γένος, οὐκ ἄλλως ὁ βασιλεὺς ὢν αὐτῶν διαλέ γεται Ζεύς, ἢ ὡς Πλάτων· sed hic quidem, ut ple rique alii rhetores, hoc effatum explodens, et Pla tonis in dicendo divinitatem multis exceptionibu circumscribens. Illud certe, cunctis approbantibus affirmamus, Platonis dictionem in omnibus tribu eloquentiae dotibus, perspicuitate, suavitate, gra vitate, quamvis egregiam et prorsus admirabilem hujusmodi tamen esse, ut aliquando perspicuitai obsit gravitas: quam ubi vel augere studet in re bus magnis, aut addere parvis, accidit interdum ut audacia tralationum, verborum trajectione compositionis inconsequentia, tragicam grandita

ten

ftein affectanis, tumorem et obscuritatem contrahat. Quod vitium in paucis libris est frequens, veluti Legibus, Timaeo, Epistolis: in pluribus minus frequens: in plurimis prorsus abest, ubi perspicuitas et ipsa sibi constat in docendo ac narrando, et suavitatem gravitatemque illustrat in delectando et commovendo, et eum servat orationis candorem coloremque, qui sit apertus, simplex, sincerus, limpidus, *puroque simillimus amni.* Quo in genere laudis ac perspicuitatis censendi etiam sunt Phaedon et Convivium: quorum si quaedam partes vitiosa obscuritate affectae sunt, hanc verius librario quam auctori tribuemus. Sed Phaedonis dictio convenit etiam captui tironum; quippe simplex et uniusmodi, usitata Atticis, communis colloquentibus hujus dialogi personis. Convivii dictio paulo magis exercitatos lectores postulat; quippe varia et multiplex, pro numero et varietate disserentium, quorum cujusque non modo ingenium, sed etiam propria dicendi forma et character exprimitur. Quod etsi non magnopere difficultatem objicit ad intelligendum quid dicatur, ita obest ad observandum quomodo et quam diverse dicatur: nec animadverti potest nisi à sensu auribusque tritis notanda varietate generum orationis.

Et hae igitur mihi rationes Phaedonem ad praesentem scholae meae usum commendabant: et accedebat illa cogitatio, posse quasdam argumentationes intactas praetermitti, si forte ad quorumdam auditorum facultatem modumque difficiliores accide-

derent. Et noveram magistros, qui sic factitassent: et me ipsum semel fecisse memineram; neque quidquam discipulos ad delectationem dialogique integritatem desiderasse.

Est enim hoc Phaedonis tamquam iter; ut introitus et exitus sint narrationis quasi amoena vireta: medium, dialecticae veluti dumetum, necessarium quidem illud, nec prorsus tenebricosum et impervium, sed raro ac sublustri et lumine interspersum, et tramite patefactum: at dumetum tamen: in quo verendum esset, ne tirones rerum obscuritate ac disputationis subtilitate defatigati, scholas desererent. Quem metum augebat ipsius exemplum Platonis, cui hoc accidisse, legimus apud Diogenem Laertium III, 37, ut, dialogum Phaedonem in auditorio recitans, solus relinqueretur, omnibus deinceps abeuntibus, uno Aristotele excepto. Sed ad istam compendiariam epitomen quominus nunc descenderem effecit reputatio studii facultatisque plerorumque discipulorum, qui constantes et permansuri viderentur; quosque illo cognitionis et laudis fructu defraudari, iniquum esset; quippe in epitomes facilitate, remanentibus omnibus, praestantium laus et constantia non eminuisset: at eadem his integra servabatur, servata libri integritate: et erat haec quasi obrussa futura, qua, ut auri, sic ingenii probitas cognosceretur, et, ut Homerice dicam, quasi λόχος, ἔνθα μάλιστ' ἀρετὴ διαείδεται ἀνδρῶν· Ἔνθ' ὅ, τε δειλὸς ἀνὴρ, ὅς τ' ἄλκιμος ἐξεφαάνθη· neque proponebatur Ἴση μοῖ-

ρα

ρα μένοντι· Ἐν δὲ ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς ἠδὲ καὶ ἐσθλός. Nec spem nostram exitus fefellit. Major meliorque auditorum pars ab initio ad extremum per longam illam disputationis subtilitatem et rerum obscuritatem studiose fideliterque perseveravit. Talium igitur discipulorum studiis me vel per temporis operisque mei dispendium consuluisse, neque antea umquam poenituit: neque nunc, edito Phaedone, extraordinarii laboris poenitet; quo magis haec est libri materia, in qua non modo ingenium ad veri pulcrique judicium excolatur, sed per hanc ipsam culturam animus ad exemplum Socratis, ad sui cognitionem, et rerum divinarum humanarumque scientiam, convertatur: indeque profectus, ad omnem virtutem instruatur: temperantiam in moderandis cupiditatibus et affectibus: justitiam ac beneficentiam erga alios: fiduciam divinae providentiae et gubernationis: fortitudinem in vincendo dolore, ferundis aliorum injuriis, tolerandis vitae calamitatibus, contemnenda denique morte. Qui profecto ex omni Literarum studio fructus et discenti et docenti longe est uberrimus. Scripsi Lugduni Batavorum d. XXIV. Decembris a. MDCCCVI.

PRO-

PROLEGOMENA EX EDITIONE

DISPUTATIONIS

DE QUAESTIONE, QUAE FUERIT VETERUM PHILOSOPHORUM, INDE A THALETE ET PYTHAGORA, USQUE AD SENECAM, SENTENTIA DE VITA ET STATU ANIMORUM POST MORTEM CORPORIS,

SECTIO V.

DE PLATONE.

Omnium, non solum eorum qui ex Socratis scholâ prodierunt, sed omnino Antiquorum, plurimum in philosophiâ excelluit, plurimumque famae et auctoritatis nactus est PLATO, Atheniensis. De quo viro uberius copiosiusque exponendum est, propter duas caussas. Primum enim, hic est Plato, qui ex omnibus philosophis maximum studium in Animorum Immortalitate demonstrandâ illustrandâque posuit. Deinde ipsius scripta ad nostram venerunt aetatem; ut de doctrinâ placitisque ejus eo plura certioraque documenta proferre possimus. Quod quidem secus fuit in iis, quos adhuc memoravimus, philosophis; quippe quorum, exceptis paucissimis, scripta perierunt; ut eorum sententiae non nisi ex raris vestigiis ac reliquiis, multo labore collectis et digestis, verisimiliter constitui possent.

Sed videamus summatim doctrinae principia, i quibus Plato ad Animorum Immortalitatem pro

fe

fectus est. „ Tria sunt rerum principia eaque aeterna, *Deus*, *Ideae*, *Materia*. Materiam vago et incerto motu fluctuantem Deus in ordinem redegit, ad Idearum exemplum conformavit, et Mundum ex eâ composuit: Mundo *Animam* (ψυχὴν), Animaeque *Mentem* (νοῦν), indidit (vid. Timaeo, p. 517. A. B.). Haec Anima mixta est ex Materiâ bipertitâ; alterâ, *simplici et immutabili*: alterâ, *corporeâ*, *dividuâ*, *et mutabili*: est eadem Anima per totum Mundum extensa, et, quamvis creata à summo Deo, tamen intelligens ac divina, et quasi secundus Deus (vid. ib. p. 528). Porro, summus Deus opifex Deos coelestes creavit, qui sunt astra ignea (p. 530. C. D.): immortales, non quidem suâ naturâ, sed summi Dei voluntate. Deinceps, summus Deus effecit Animas Animalium, eâdem ratione, quâ effecerat Animam Mundi, non tamen ita perfectas ut Deos coelestes, sed secundo ac deteriori gradu; quippe quae minorem partem haberent Materiae illius simplicis et immutabilis (vid. p. 531. A. B. seq.). Has Animalium Animas idem summus opifex Deus Diis coelestibus distribuit; ut ipsi illis Corpora fabricarentur, iisque Corporibus illas includerent: in quibus si bene vixissent, redirent quaeque in naturale suum astrum: sin minus bene vixissent, iterum in generationem abirent, viri in muliebria corpora, post mille annorum spatium redirent, et ipsae sibi vitas eligerent; ubi fieri, ut humana quoque Anima in bruti Corpus migret, atque in

brutorum genere per multas deinceps generationes maneat, donec pravitatem, quae ei ex corporeâ contagione, ignis, aquae, aëris et terrae, adhaeserit, penitus effugerit, atque ita in primum statum, in quo fuerat quum ex summi Dei officinâ prodiret, restituatur (vid. ibid. p. 531. seq.)."

Haec breviter, sed ad nostrum propositum satis, ex dialogo, *Timaei* nomine inscripto: ubi Plato sententiam suam de rerum principiis et ortu explicat. Videamus jam peculiares de Immortalitate disputationes; ita quidem, ut eas à fabulis distinguamus. Nam tribus dialogis, Gorgiae, libro ultimo de Republicâ, et Phaedoni, Plato ejusmodi epilogos adjecit, ubi de conditione Animarum apud inferos ex populari opinione et poëtarum fabulis exponeret. Quos locos nil attinet referre; et si quid habent ex propriâ et interiore philosophi doctrinâ, hoc postea notabimus. Illud et in primis et maxime quaerendum, quibus rationibus et argumentis Plato Animorum Immortalitatem conficere ac demonstrare studuerit. Quae quidem argumenta in pluribus prodita sunt dialogis, Timaeo, Menone, Phaedro, decimo de Republicâ, et maxime in Phaedone.

Arg. ex Timaeo. Et in Timaeo quae exstant, modo protulimus. Sunt vero illa non conclusionibus demonstrata, sed probabili explicatione ad doctrinam de rerum principiis et ortu accommodata. Quare progrediamur continuo ad reliqua.

Arg. ex Menone. In Menone p. 16, F, G. seq. ostenditur, om-

omnem disciplinam esse recordationem: homines nil novi discere, sed vetera recordari; nam, si quis de rebus incognitis recte interrogetur, eum ita respondere, ut appareat, se harum rerum notionem in mente involutam tenuisse; sed hanc notionem quum in praesenti vita numquam acceperit, necesse esse ut eam in priori quadam vitâ acceperit. Igitur effici, Animos nostros, anteaquam in hanc vitam venirent, in aliâ vitâ degisse, ex eâque rerum notiones attulisse, quae nunc ratione disciplinae, id est, recto interrogandi modo instaurentur. Sed hujus argumentationis principium, *animum hominis esse immortalem, alternis in corpore esse, ex eo per mortem migrare, et rursus nasci*, Socrates ait se accepisse à sacerdotibus viris et mulieribus, poëtis multis, praecipuè à Pindaro. Hoc spectavit Lactantius Instit. Div. VII, 22: — *Plato de anima disserens, ex hoc ait posse cognosci animas esse immortales atque divinas, quod in pueris mobilia sint ingenia et ad percipiendum facilia; quod ea, quae discant, ità celeriter rapiant, uti non tunc primum discere illa videantur, sed recognoscere atque reminisci. In quo vir sapiens poëtis ineptissime credidit.* Quod Lactantius, vir minus sapiens quam disertus, ipse magis etiam inepte pronunciavit. Eamdem rationem in Phaedone demonstrare conatur Plato, Arg. IV. Utrumque locum laudat Cicero Tusc. I, 24.

In Phaedro, quem juvenis scripsit, ingenio veluti luxurianti obsecutus, miram quamdam Animi in- Arg. e Phaedro.

informat imaginem, quum dicit „eum similem esse aurigae jugum equorum regenti: alis quoque instructum, cum Diis per totum coelum vehi; amissis alis in terram labi, corpori includi: ita deinceps nasci, et hanc usque ad reditum ad suos Deos migrationem optimos animos tribus, deteriores decem millenorum annorum intervallis, absolvere." In quibus quidem figmentis, si quid latet veri et philosophae sententiae, hoc postea explicabimus. Nunc exordium illius loci referendum est, quod demonstrationem Immortalitatis habet. Hoc igitur ejusmodi est p. 344: „*Oportet primum de naturâ Animae cum divinae tum humanae, ejus actionibus passionibusque veram notionem consequi. Initium autem demonstrationis hoc est: Omnis Anima est Immortalis. Nam quod se ipsum movet, Immortale est: quod autem non modo aliam rem movet, sed ipsum quoque ab aliâ re movetur, quia movendi finem habet, finem etiam habet vitae. Solum vero illud, quod se ipsum movet, quia se ipsum non relinquit, numquam desinit moveri: sed omnibus reliquis rebus, quae moventur, fons et principium movendi est. Principii autem nulla est origo. Nam omne, quod fit, à principio debet nasci, ipsum autem principium ex nullâ re aliâ potest nasci: principium quippe omnino non esset, si ipsum ex aliâ re natum esset. Sed quandoquidem principium nullam habet originem, consequitur ut nec interitum habeat. Nam principio extincto, nec ip*

ipsum aliunde, nec ex ipso alia res amplius oriri poterit; siquidem omnia à principio debent oriri. Ergo motûs principium est in eâ re, quae se ipsa movet: haec vero nec interire nec oriri potest; hoc enim si accideret, consequeretur ut coelum ac terra collaberentur et à motû cessarent, nec ullâ ratione ad motum redigi possent. Igitur quum appareat, Immortale esse illud quod se ipsum moveat; minime à verâ ratione aberraverit qui hanc essentiam et naturam Animae esse dixerit. Omne enim Corpus, quod extrinsecus movetur, inanimatum est: quod autem intrinsecus ex se ipsum movetur, animatum; quia in hoc proprio motu posita est Animae natura. Atqui, cum ita se res habeat, ut nulla res, exceptâ Animâ, se ipsa movere possit; necessariò consequitur, ut Anima nec ortum nec interitum habeat." Hoc est celebratum illud Immortalitatis argumentum, quod inde a Thalete cognitum quidem, neque tamen accuratius explicitum erat: quod, Platonis auctoritate, secuti sunt plerique postea Veteres, in primis Cicero: qui illud egregiâ laude ornavit et vertit, Tusc. I. 23. Quod si hanc argumentationem ad dialecticam brevitatem revocemus, reperiemus, eam his fere syllogismis constare: „*Quod se ipsum movet, non habet initium: Anima se ipsa movet; Ergo Anima non habet initium."* Assumtionem, quâ dicitur Animam se ipsam movere, nemo facile in dubium vocaverit, qui quidem libertatem agendi tueri vo-

fuerit. Ergo propositio, quâ dicitur, *quod se ipsum moveat, non habere initium*, probanda est. Quod ita probat Plato: „*Quod se ipsum movet, Principium est: Anima se ipsa movet; Ergo Anima est Principium.*" Pergit: „*Principium non habet originem: Anima est Principium; Ergo Anima non habet originem.*" Concludit denique argumentationem ita: „*Quod originem non habet, illud nec interitum habet: Anima non habet originem; Ergo Anima interitum non habet.*" Sed, ut brevius etiam demonstrationis nexum complectamur, tribus illa continetur his Enunciationibus: „*Anima est principium, quia se ipsa movet: Principium nec originem nec interitum habet; Ergo Anima semper fuit et semper erit.*" Equidem et ipse miror et alios miraturos arbitror, quae sit necessitas, ut illud, quod se ipsum movet, semper fuerit. In primum quidem motorem Deum creatorem, hoc valet: in Animos caeteros, ab illo et creatos, et movendi se ipsos facultate instructos, non cadit per ipsorum naturam, sed per voluntatem creatoris servantem his hanc facultatem et aeternitatem: ut ipse vult in illâ in Timaeo p. 530, C, seq. summi Dei ad Deos creatos oratione: Θεοὶ θεῶν κ. τ. λ. Et quum hoc idem argumentum Immortalitatis ex αὐτοκινησίᾳ, facultate se ipsum movendi, ductum rursus apponatur in Leg. X, p. 668, 669, idque universe ac simpliciter ad ψυχὴν quasi ad omne ψυχῶν genus referatur, idem illud adjudicatur Deo moto-

tori principi creatori, et creatis ab eo diis, quibus ipse fabricam hominum et animalium mandaverat: Leg. XII, p. 696, C. Et qui acerrime Animi libertatem defendunt, eamque in propriâ internâque agendi facultate, id est, ut veteres loquuntur, in *facultate se ipsum movendi*, ponunt; idcirco minime negant Animum à Deo esse creatum. Neque quidquam sentimus aut repugnantiae inter has duas notiones, *liberum esse*, et *creatum esse*: aut necessariae conjunctionis, inter *creatum esse*, et *se ipsum movere non posse*; quo minus Deus creator naturis creatis facultatem se ipsas movendi impertire queat. Forte sint quoque, qui Platonem hoc nomine reprehendant, quod sibi ipse repugnet, quum in Timaeo pronunciaverit Animas a Deo creatas esse. Sed haec quidem reprehensio ita dilui potest, ut dicamus *Animas hominum ex eâdem substantiâ compositas esse atque Animam Mundi, eam vero substantiam ab omni aeternitate semper in motu fuisse*: ex Timaeo. p. 327. A., 328. et 331. A. Neque necesse est eam adhibere machinam, qua usi sunt nonnulli Platonicorum, qui contenderunt, Mundum, secundum Platonem, non esse in tempore, seu à quodam initio, à Deo factum: et hanc quasi in tempore creationem non nisi ad humanum captum à Platone fictam esse. Quorum opinionem verbo notavit Augustinus Civit. Dei XII, 12: accurate confutavit Plutarchus De Animi Procreatione in Timaeo, p. 1013, A: et singulari, nunc perdito, li-

libro, cujus titulus exstat in Lampriae Catalogo Num. LXIV, περὶ τοῦ γεγονέναι κατὰ Πλάτωνα τὸν κόσμον. Et reprehendit Philo Jud. De Mundi Incorrupt. p. 941, A. Uberius etiam istum dissensum enarravit Proclus in Timaeum, II, p. 84, 85, ad illa Platonis verba p. 526, D, E: σκεπτέον οὖν δὴ περὶ αὐτοῦ πρῶτον, ὅπερ ὑπόκειται περὶ παντὸς ἐν ἀρχῇ σκοπεῖν, πότερον ἦν ἀεὶ, γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν, ἀπ' ἀρχῆς τινὸς ἀρξάμενος. Γέγονεν· ὁρατὸς γὰρ ἁπτός τε ἐστι, καὶ σῶμα ἔχων· κ. τ. λ. Quae profecto ita manifesta sunt, ut nullam dubitationem admittere videantur. Sed nimirum, quaesiverunt interpretes non *an factus esset Mundus à Deo*, sed *utrum tempore et quodam initio, an ab omni aeternitate factus esset à Deo*. Quorum prius à Platone statui, tota dialogi disputatio evidenter ostendit. Multo etiam plura attulit doctissimus ex recentioribus Timaei Platonici interpres, Sebastianus Foxius Morzillus, Commentarii Part. II, pag. 50, seq. Quod autem à Proclo etiam Plotinus in iis numeratur, qui Animae et Mundi generationem sine initio esse statuerint: certe hujusmodi est quod pronunciat Ennead. IV. Lib. III, Diss. IX. p. 378, 6, seq. et V, I. IV, p. 487, B. Et Jamblichum in eadem sententia fuisse, prodit Julianus eum sequens Orat. IV, p. 146, A—C. Ipsum Proclum aeternitatem Mundi tutatum esse constat, in Ἐπιχειρήμασι κατὰ Χριστιανῶν· quae sibi confutanda sumsit Joannes Philoponus in opere edito: de

de quo videatur Fabricius Bibl. Gr. Vol. VIII, p. 522, et IX, p. 362. Consulatur etiam Cudworthus, et ad eum Moshemius System. Intell. T. I. p. 368. Quare, si quis hoc teneat, Animae substantiam semper et fuisse et in motu fuisse, eamque à Deo non ex nihilo creatam, sed tantummodo conformatam esse, is haud aegre Platonem à repugnantiae crimine absolvet. Ergo apparet, totam hanc in Phaedro expositam demonstrationem parum habere firmitatis, nisi si cum aliis placitis in Timaeo expositis conjungatur. Plato quidem eam postea non assumsit in Phaedone. Caeterum poterat aliâ ratione, ex illà proprietate et facultate Animae se ipsam movendi, argumentum duci minime contemnendum, quo efficeretur, Animam non esse corporeae naturae, igitur corruptione dissolutioneque partium non interire. Lique egit senex in Leg. X, p. 668, C, — 669, C, ubi Animi et Corporis naturas plane diversas et contrarias esse ostendit, illum propria sua et interna vi se movere, actiones suas efficere, cogitationes, voluntates, recordationes, studia, curas, mores, consuetudines: Corpus extrinsecus moveri, suasque mutationes ab aliena vi accipere. Nam quum in Corporibus mutationes exsistant certis legibus ponderis ac motûs, et fere necessitate machinae; Anima, siquidem sit corporea, quam partem libertatis habeat, intelligi nequit.

Decimum de Republicâ librum Plato concludit narratione fabulae de Here quodam Armenio, qui ex morte in vitam rediisset, ac de praemiis poenis- Arg. ex Rep. X.

que defunctorum retulisset. Sed antequam ad fabulam accedit, praemittit gravissimam disputationem, quâ Animae Immortalitatem demonstrare studet. Quare fabulam nunc quidem praetermittamus, demonstrationem vero consideremus: eamque, quandoquidem longiuscula est, non ipsis Philosophi verbis referamus, sed summatim exhibeamus, ut ejus tamen vis et consecutio appareat. Haec igitur summa est disputationis, quae habetur p. 516 et 517. „ In rerum naturâ sunt vel res bonae, vel malae, vel indifferentes. Bonae sunt quae eas res, quibus insunt, servant: Malae, quae eas destruunt: Indifferentes, quae neutrum faciunt. Ita corporibus animantium malum est morbus, frugibus aerugo, ligno putredo, ferro rubigo, aliis alia; quibus malis res affectae pereunt. Atqui Animae malum est injustitia, intemperantia, timiditas, insipientia: de quibus nullo pacto ostendi potest, eas talem vim habere, ut Animae mortem adferant. Porro res omnes, quae non interno suo morbo et malo, sed externâ vi, pereunt, non tamen ita pereunt, ut externa caussa sufficiat ad interitum: sed fons et origo interitus est in malo interno, quod ansam praebet atque cedit vi externae. Sed Animae malum non ejusmodi est, ut vel ipsum solum Animae mortem adferat, vel ab externâ vi ad Animae interitum converti possit. Ergo Anima nec ab internâ nec ab externâ caussâ ad interitum deduci potest. Praeterea illud animadvertendum est: Animarum numerum nec auge-

ri

ri nec minui. Nam nec pereunt, ut vidimus: nec plures fiunt, quia ex naturâ mortali numerus earum augendus esset, et ita paulatim omnia mortalia ad Immortalitatem traducerentur. Anima quoque, siquidem est aeterna, ut profecto est, ita debet constituta esse, ut nullus sit partium ejus dissensus, sed maximus consensus." Hactenus pertinet hoc argumentum. Ejus duae partes postremae, de numero Animarum nec augendo nec minuendo, et de partium ipsius consensu, adjectae sunt veluti ex abundanti: et uberius explicantur in Phaedone, ut mox videbimus. Prior vero pars omnino acuminis laudem habet, et ad magnam verisimilitudinem explicari potest; si quidem ex comparatione rerum corporearum ostenditur, non habere Animam in se ejusmodi malum, neque extrinsecus accipere posse, quo exstinguatur ipsa et pereat.

Videamus jam de Phaedone; qui ab omni antiquitate is habitus est liber, in quo rationes Immortalitatis Animorum gravissime luculentissimeque expositae essent. Quae quidem libro laus et auctoritas conciliata est, non tam firmitate argumentorum, quam eloquentiâ Platonis. Habetur enim disputatio ex personâ Socratis, qui ultimo vitae die in carcere ad amicos disserit, tantâ animi tranquillitate ac magnitudine, tantâ fiduciâ ac persuasione futurae felicitatis, ut, non ad mortem, sed ad Deorum Immortalium domicilium abire videatur. Quare, quod dico, si quid est in ipsâ ar- Arg. Phaedor

gu-

gumentatione vel erroris vel obscuritatis, hoc apud legentes cogitatione et veluti conspectu Socratis, atque orationis Platonicae gravitate ac suavitate obruebatur. Caeterum, quum ipsa Platonis disputatio haud parum habeat difficultatis ad intelligendum; operam dedi, ut eam in compendium redigerem et argumentorum summis breviter ac perspicue exhiberem.

Principium igitur hoc est (nostrae editionis §. 1. p. 10. edit. Lugdun. p. 377, C): „Mortis tempus exspectandum est; nec cuiquam licet se ipsum interficere. Homines enim, tamquam servi, à Diis, tamquam dominis, in hac vitâ collocati sunt: nec abeundum est, nisi si Dii ipsi nos ex hac veluti custodiâ liberent. Itaque et ego mortem aequo animo fero; Dii enim me jam ex hac custodiâ revocant. Ac spero me ad meliores homines venturum: certe, ad optimos dominos, nimirum Deos, me perventurum, hoc vero, si quid aliud, summâ asseveratione affirmo." Hoc deinceps demonstratur.

Arg. I. Pergit (ed. nostr. §. 6, — 11, p. 22. Lugdun. p. 378, B. — 380, G.): „Philosophia est commentatio ac studium mortis. Philosophi enim munus in eo positum est, ut Animum à rebus corporeis et fluxis avocet, et ad res intelligibiles ipsamque puram ac sinceram veritatem eum convertat. Atqui quamdiu in hac vitâ et in corpore degimus, huic muneri satisfieri nequit. Animus enim tum maxime viget cogitando, quum se ma-

maxime à Corpore segregaverit et in se ipsum collegerit. Unde apparet, eum ad cogitandi vim ac praestantiam adeo non opus habere Corpore; ut potius illius vinculis solutus et per mortem liberatus, naturae suae perfectionem obtineat. Corpus nos avocat à purae sinceraeque veritatis indagatione: sensus, eorumque vicaria, phantasia continuo Animi cogitationem turbant, eumque in falsas opiniones erroresque inducunt. Corpus inimicum et contrarium est virtuti. In Corpore fons est omnis labis et corruptelae. Corporis nutrimento et voluptati servire cogitur Animus: illiusque sollicitatione ad vitia et scelera abducitur. Igitur verisimile est, Animum, post Corporis mortem, veri cognitionem pleniorem consecuturum, et cum Diis habitaturum; siquidem jam in hac vità se, quoad ejus fieri potuit, à Corporis contagione purgaverit per commentationem veritatis et studium sapientiae, justitiae, ac fortitudinis."

Arg. II. (ed. nostr. §. ιϛ, p. 22 — ιη, p. 26. Lugdun. p. 380, C. — 382, A.) „Ne vero quis objiciat, Animum extra Corpus non subsistere posse, his moneatur argumentis, Animum jam fuisse antequam in Corpus veniret. In totà naturà rerum haec dominatur lex, ut, quidquid fit, id ex sui contrario fiat. Veluti, quod majus fit, id ex minori fit majus, velox fit ex tardo, firmum ex infirmo, calor ex frigore. Ita quoque contra, ex majore fit minus, ex firmo infirmum, ex veloci tar-

tardum, ex calore frigus. Eadem necessitate conjunctae sunt vita et mors: atque, ut ex vivo fit mortuus, ita ex mortuo fit vivus. Nisi forte putemus, hac unâ in parte naturam deficere, et ex omnibus rebus duas ab hujus legis vi exemtas esse, vitam et mortem. Quod argumentum ut accuratius etiam percipiatur, animadvertendum est, omnem mutationem triplici contineri statu. Primus est, ex quo res mutata discedit: secundus, quem permeat res mutata: tertius, ad quem pervenit res mutata. Veluti, si quis dormit, is ex vigiliâ in somnum transit: duo sunt status; primus *vigiliae*, tertius *somni*: inter hos medius interjectus est secundus status et transitus à primo ad tertium, nimirum *obdormiscere*. Ita si quis à somno ad vigiliam redit, is interjectum permeat statum, quem vocamus *expergisci*. Quare, ut quis vivat, necesse est eum permeet statum, quem vocamus *nasci*: et ut quis mortuus sit, necesse est eum permeet statum, quem vocamus *mori*. Ergo moriundo non exstinguitur Animus, sed in alium transit statum."

Arg. III. (ed. nostr. §. 16, p. 26, 27: Lugdun. p. 382, A — C.) „Porro si generatio haberet viam directam, non in orbem, id est, si omnes vivi continuo in mortem abirent, neque flexu viae ex morte in vitam redirent; tota paulatim natura moriundo consumeretur, et somno veternoque opprimeretur multo graviore quam ille in fabulâ Endymion. At vero natura sui ipsa est conservatrix.

nix. Igitur se non consumit pariundo, sed instaurat ex morte vitam, producit ex mortuis vivos. Ex his argumentis efficitur, post hanc vitam aliam fore vitam, quâ bonis melius, malis pejus futurum sit."

Arg. IV. (ed. nostr. §. 18, p. 27 — 34: Lugdun. p. 382, C — 384, B.) „Deinde, Animam fuisse anteaquam in Corpus veniret, magis etiam apparebit, si ad originem notionum nostrarum attenderimus. Nam quod *discere* vocamus, nihil aliud est quam *recordari*; quippe, qui rectâ ratione de rebus incognitis interrogantur, ita respondent, ut perspicuum sit eos rerum earum notiones jam antea animo involutas tenuisse. Quod facile patebit, si animadverterimus, quid fiat recordatione et judicio rerum. Itaque nimirum quotidie experimur, nos in unius, ex alterius, rei cogitationem deferri. Veluti si quis videt Cebetem, is quoque in Simmiae cogitationem incidat: et si quem videmus hominem similem Cebeti, eum cogitando comparamus cum Cebete, et judicamus tacite, quam prope vel accedat ad ejus similitudinem, vel ab eâ deficiat. Neque hoc in iis tantum fit rebus, quas Corporis sensu percipimus: sed in aliis etiam, quae sunt intelligibiles (id est, abstractae) et à corporeâ naturâ remotae. Nam, ut hoc utar, si rem pulcram videmus, unde oritur illa cogitatio, *rem esse pulcram?* Non aliunde profecto nisi hinc, quod illam rem tacite cum ipsâ pulcritudinis ideâ comparamus, et judicamus quam prope il-

illa res ad hujus ideae exemplum accedat. Ita, si quod factum judicamus esse pium vel impium, hoc factum sensu Corporis perceptum referimus ad ideas universales pietatis vel impietatis. Jam vero unde hausimus ideas universales? Non sane, ut nonnulli volunt, sensibus Corporis. Nam his quidem haurimus ideas rerum singularium, quas ad ideas rerum universalium exigimus et dijudicamus. Et vero, nisi prius habeamus ideas universales, ne intelligere quidem possimus ideas singulares. Nil enim haberemus ad quod, tamquam ad exemplum, eas referremus, et ex quo eas agnosceremus. Unde efficitur, non per sensus Corporis primum notitias rerum in Animum inferri, sed in eo jam antea fuisse; igitur Animum prius viguisse ac vixisse quam Corpus nasceretur."

Arg. V. (ed nostr. §. κδ, — λδ, p. 34 — 45. Lugdun. p. 384, B. — 387, D.) „Sed quandoquidem plerisque alte hic scrupulus infixus est, ut putent Animum morte Corporis dissolvi, et sub discessum ex Corpore evanescere, ac veluti vento dispergi; videndum est, quid sit illud *dissolvi*, et in quam naturam cadere possit. Atqui *dissolvi* nil aliud est, quam partibus suis ita privari, ut hae discedant à se invicem, et ut illud totum, quod his partibus constabat, non amplius sit. Igitur dissolvi nil potest, nisi quod ex partibus constat. Porro animadvertamus, rerum omnium duo esse genera: horum alterum ex partibus est compositum, continuo mutationum turbine agitatur, nec ulli

nunquam eodem statu manet: alterum simplex, quod nullis constat partibus, neque propterea tantis mutationibus subjectum est, sed suum statum obtinet. Compositum contrectatur Corporis sensibus: simplex sub nullum cadit Corporis sensum, sed solâ Animi cogitatione intelligitur. Jam Animus ipse quin ad simplicium rerum genus pertineat, non est quod dubitemus. Animus enim nullo Corporis sensu contrectatur, sed sui ipse actione et cogitatione sibi innotescit; Animus, quantumvis Corpus mutiletur, et sensibus eorumque instrumentis corporeis privetur, ipse tamen cogitandi vim non amittit. Animus notitiam simplicis et immutabilis naturae consequitur: Corpus non nisi fluxarum et mutabilium rerum notiones haurit. Animus puram sinceramque veritatem tum maxime assequitur, quum se maxime in se collegerit et à Corpore avocaverit; atque ita in sui similem naturam concedit, ac pascitur certâ veritatis contemplatione. Animus imperat, Corpus obedit: hoc servi, ille domini, partes tenet; ut hinc etiam intelligi possit, quae sit divinior hominis pars, Animus an Corpus. Atqui contrariarum rerum contraria sunt attributa; itaque consequitur, Animum esse indissolubilem, si quidem Corpus dissolubile est. Ergo, ut post mortem partes Corporis dissolvuntur, ita Animus subsistit atque in purum et invisibilem locum abit, ad sapientem Deum: ad quem ita quisque certius citiusque perveniet, ut se in hâc vitâ maxime purum castum-

que servaverit à Corporis voluptatibus. Qui ve in hâc vitâ Corpori servierunt ejusque contagio affecti sunt, hi post mortem alia quaerunt Corp ra in quibus denuo nascantur."

Arg. VI. (ed. nostr. §. λζ — μζ, p. 48 — 6 Lugdun. 388, B. — 392, C.) „Quod si ve quis hanc opinionem tueri velit, *Animum esse ha moniam*, et cogitandi vim esse Corporis qualit tem, quae oriatur ex justo temperamento humor et siccitatis, caloris et frigoris; huic ita occu ritur, ut ostendatur, tali temperamento sanitate quidem Corporis effici; cogitatio autem quomo hinc efficiatur, intelligi non posse: repugnare qu que communi experientiae, cogitationem consiste in tali temperamento et harmoniâ; quippe in pl rimorum hominum cogitatione potius discrepa tiam quam harmoniam inesse."

Arg. VII. (ed. nostr. μζ — νθ, p. 62 — 8 Lugd. p. 394, C. — 396, G.) „Ne vero qu in eam opinionem inducatur, ut putet fore ut A mus, quamvis praestantior Corpore, non tamen i si diuturnior eo, nec ipse sempiternus sit, s multis deinceps vitis ac per corpora migrationib defatigetur, vires amittat suas, ac denique int eat et exstinguatur; animadvertendum est, Ani eamdem esse naturam ac rerum intelligibilium, est, Idearum atque Essentiarum. Nam ut r quaedam sit pulcra, requiritur pulcritudinis pr sentia: ut calida sit res, requiritur caloris pr sentia: ut animata sit res et vivat, requiritur A

ni praesentia: atque ita in omnibus aliis rebus est. Jam vero res, verbi caussâ, calida potest frigida fieri; ipse calor numquam potest frigus fieri. Res pulcra potest turpis fieri: ipsa pulcritudo numquam potest fieri turpitudo. Nam superveniente frigore, calor abit, nec ipse in frigus mutatur: superveniente turpitudine, pulcritudo abit, nec ipsa in turpitudinem mutatur. Ita superveniente morte, Animus abit, nec ipse in mortem mutatur. Nam Animi praesentiâ Corpus fit animatum et vivum; et est Animi natura eadem atque Idearum Essentiarumque, quae semper subsistunt, nec umquam à suâ vi secedunt. Ergo Animus est Immortalis."

Argumentorum dijudicatio.

Haec est argumentorum in Phaedone explicitorum summa, brevi et perspicuo, quoad ejus fieri potuit, compendio designata. Sed de singulis deinceps verbo monendum est.

Primum nititur Divinâ Providentiâ et reprehensione Corporis. „ Animus in Corpore non potest consequi veritatem et virtutem. Atqui res humanae gubernantur à Divinâ Providentiâ, quae in primis curam ac tutelam eorum gerit, qui in hâc vitâ veritati ac virtuti studuerunt. Qui quidem haec bona post Corporis mortem consequentur." Habet omnino argumentatio magnam verisimilitudinem; si ei Divinae Providentiae demonstratio adjungatur.

Secundi Argumenti haec est vis, ut ex comparatione omnium, quae in naturâ sunt, ostendatur, mortem non esse transitum in nihilum, sed trans-

itum in alium statum. Hujus rationis efficaciar egregie perspexit atque explicuit Mendelsohnus elegantissimus philosophus, in libello de Immo talitate, *Phaedonis* nomine appellato. Nam qui omnis in rerum naturâ mutatio fiat paulatim successione graduum, mutatio quidem ea, qu fit ex vitâ in mortem, id est, ex *re* in *nihilum* non fit successione graduum: et quantumvis re minuas, semper eodem intervallo à nihilo distabi Igitur Animus naturae viribus exstingui nequit."

Tertium superstructum est duobus fundamer tis, certo et incerto. Certum est et à Philosophi cum Veteribus tum Recentioribus probatum, i naturâ nil novum oriri nec interire quidquam: ir teritum et ortum non fieri ex nihilo et in nihilum sed compositione ac dissolutione partium. Ince tum est, Animos omnes jam antea fuisse, quam i Corpora venirent, nec vel ab ipso Deo creari nc vos Animos, nec existere quadam compositior materiae. Sed Animos, siquidem à Deo creent continuo, non interire cum Corporibus cons quitur cum ex reliquâ Platonis doctrinâ, tum e eâ ejus parte, quae est de Providentia. Igitu ut hoc fundamentum ex incerto certum fiat, d monstrandum est, Animi vim cogitandi non pos oriri ex compositione partium materiae. Quc sexto Argumento conficere studet Plato.

Quartum eo valet, ut ostendatur, Animos ja anteaquam in Corpora venirent, notiones reru universales habuisse. Quod quidem acutum, n

t

tamen omni exceptione majus est; siquidem nil impedit, quominus animus in hac vita notiones universales praeceperit, cum sua ipse observatione, tum disciplina et admonitione docentium. Nam de fonte et initio notionum duae sunt eaeque contrariae Philosophorum sententiae: altera Aristotelis et Lockii, qui statuunt cognitionis initium positum esse in sensibus Corporis, per quos primum notiones rerum externarum inferri in Animum nudum et vacuum ab omni notione: altera Platonis, qui tuetur fuisse jam notiones in Animo antequam in Corpus veniret: quippe qui non possit suscipere et veluti agnoscere imagines rerum externarum sensibus oblatarum, nisi alias prius habeat notiones, ad quas illas imagines extrinsecus oblatas referat atque exigat. Haec est Platonici argumenti vis, quam vulgo non satis perceperunt Interpretes. Platonis sententiam secutus est Leibnitzius, eamque sub nomine *doctrinae de Ideis innatis* celebravit. Sed Plato quidem conficere hinc voluit, Animum antea in aliis Corporibus fuisse: Leibnitio hoc unum satis fuit, Animum notiones habuisse antequam in Corpus veniret.

Quinti Argumenti efficacia repetenda est ex universâ Platonis distributione, quâ omnem rerum substantium multitudinem in duo contraria genera dividit, *simplex* et *compositum*, *συνθετὸν* et *ἀσύνθετον*· quorum, hoc dissolvatur et continuo mutetur, illud dissolvi nequeat et sibi semper constet. Hujus divisionis veritatem restringunt Stoici,

ci, negant Epicurei, et ex recentioribus qui vocantur Materialistae. Et sane in promtu est reprehensio. Nam compositum sensibus Corporis percipimus, incompositum non item: nec ulla est idonea ratio, quare potius statuamus esse, quam non esse, genus rerum ἀσυνθέτων· nec verum est, omni generi aliud esse contrarium genus. Cujus erroris arguit Stoicos Plutarchus De Solert. Animal. p. 960, C, D: Adversus Stoicos De Communibus Notitiis p. 1066. D, E. seq.: scilicet, *quia sit bonum, necesse esse, ut sit etiam malum* (*); quia quidquid sit genus, huic aliquod contrarium genus esse debeat: de quo etiam Chrysippi disputationem adfert Gellius VI, 1. Et ejusdem formae argumentum Stoicum confutat Cicero Fin. IV, 24. Qui simile commentum, ἰσονομίαν Epicuri reprehendit, Nat. Deor. I, 39
„ Confugis ad aequilibritatem; sic enim ἰσονο-
„ μίαν, si placet, appellemus: et ait, *quoniam*
„ *sit natura mortalis, immortalem etiam esse*
„ *oportere.* Isto modo, quoniam homines mor-
„ tales sunt, sint aliqui immortales: et quoniam
„ nascuntur in terra, nascantur et in aqua. *Et*
„ *quia sunt quae interimant, sint quae conser-*
„ *vent.*

(*) Hoc a Stoicis jactatum, *quia sit bonum, necesse esse, ut sit malum*, jam eadem de caussa statuerat Plato in Theaeteto p. 128. F: Ἀλλ' οὔτ' ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατόν, ὦ Θεόδωρε· ὑπεναντίον γάρ τι τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ εἶναι ἀνάγκη. [Ex Addendis ad Phaedonem, p. 335.

„*vent.*" Et Herodoti illud, IV, 36: *εἰ δέ εἰσί τινες Ὑπερβόρεοι ἄνθρωποι, εἰσὶ καὶ ὑπερνότιοι·* quod Eratosthenes, quamvis Stoicus, reprehendit apud Strabonem I, p. 106, et 107, ubi Casaubonus legatur. Sed, si hoc concedatur Platoni, duo contraria haec genera *ἀσύνθετον* et *συνθετὸν*, re vera esse, nec tantummodo cogitatione fingi; nulla erit ratio quare non concedatur illud quod inde sequitur, Animum esse simplicem nec morte Corporis dissolvi. Hoc enim Plato diligenti comparatione Animi cum Corpore conficit. Revocat denique hoc Argumentum ad Divinam Providentiam, ut doceat Animos ad veritatem ac virtutem factos esse à Deo. Igitur, ut quisque in hâc vitâ Divinae huic legi paruerit, ita cujusque futurum statum fore. Nam qui veritati ac virtuti studuissent, eos ad Deum perventuros auctorem veritatis: qui vero Corporis voluptatibus serviissent, eos denuo Corpus quaerere, in eoque nasci.

Sextum Argumentum pertinet ad confutandam eorum opinionem, qui Animum in quâdam Corporis affectione, et humoris calorisque, siccitatis ac frigoris, temperamento posuerunt; veluti Parmenides, Zeno, et alii. In hoc Argumento magna est vis, quam uberius explicuerunt posteriores, qui Platonis vestigia persecuti sunt, atque egregiam nobis demonstrationem pepererunt, quâ efficitur, *Cogitandi vim non posse inesse Corpori, quippe cujus omnes actiones passionesque contineantur partium mutatione ac motu.*

Septimum Argumentum equidem probare no: possum, ac verbo notandum est. Hoc eo debe valere: „ Essentias rerum esse constantes et im mutabiles: atqui, Animi Essentiam positam ess in cogitatione; ergo fieri non posse, ut Animu umquam cogitationem amittat. Itaque effici, Ani mum esse Immortalem." Haec, inquam, argu menti conclusio mihi non probatur. Nam, ut ni hil dicam de aliis partibus quae reprehendi pos sint, Plato confundit genus rerum *existentium* cum genere rerum *possibilium*. Etenim, ut res, quae movetur, non potest intelligi nisi ita, ut locum suum mutet; nulla tamen hinc necessitas conse quitur, ut res illa semper moveatur, aut semper existat. Itaque concedo, Animum non posse in telligi, nisi ita, ut vivat: neque tamen propterea concedo, hinc necessario consequi, ut Animus semper vivat, aut semper existat. Sed nimirum Plato in hanc opinionem suis ipse initiis obsecu tus venit. Nam, quum statueret, Ideas existere et aeternas esse, quumque Animos ad Idearum na turam retulisset; consequens erat, ut statueret, Animos non magis vitâ posse privari, v. c. trian gulum tribus lateribus privari, et tamen triangu lum manere.

Vidimus de philosophâ hujus loci parte, quâ demonstratur, *Animos esse Immortales*. Altera pars, quâ ostenditur, *qualis sit ille post hanc vi tam status*, fabulose ac poëtice à Platone tractata est; ut eam totam referre alienum sit ab hujus

dis

disputationis consilio. Sunt vero quatuor loci ubi Plato hunc quasi fingendi campum nactus, in eo excurrit, eumque poeticâ facultate exornat. In Phaedro, Phaedone, Gorgiâ, et decimo de Republicâ. Nec vero mihi quis objiciat, Platonem has narrationes non ut fabulas, sed ut veras res, retulisse; quippe ipsum in Gorgiâ p. 312. E, et Rep. X. p. 518. F, has narrationes ordiri ejusmodi introitu, quo dicat, se non fabulam sed verum referre. Nam primo quidem, haec non serio, sed ex Socraticâ ironiâ dicta esse, facile quivis unus non alienus à Platonis consuetudine intelligit. Deinde in eâ narratione de regionibus apud Superos et Inferos, quae est in fine Phaedonis, Socrates diserte pronunciat p. 401. A. „ *Statum vero Animi post mortem eo modo se re verâ habere, quo ego narravi, non decet affirmare sanae mentis virum: cum autem vel talem vel similem debere esse, quandoquidem Animi nostri Immortales sint, hoc decet et affirmare et huic persuasioni fidere.*" Quare videamus, quid in his fabulis insit, quod ipse Plato probare potuerit, et cum ejus Philosophiae sententiâ conveniat.

Ex Gorgiâ igitur haec sunt: „ Anima post mortem ad Inferos abiens judicatur nuda, ut nil possit impedire quominus eam judices interius inspiciant. Nam Animae à sceleribus in hac vitâ commissis ulcera et vibices contrahunt. Judices, perspectâ ulcerum ratione, judicant utrum sint sanabiles Animae nec ne. Sanabiles corriguntur ac purgan-

tur multis doloribus. Insanabiles puniuntur in aeternum vehementissimis cruciatibus, quibus ipsae nullam utilitatem percipiunt, sed aliis in exemplum proponuntur."

Ex Phaedone: „ Unaquaeque Anima suum habet ductorem Genium: hic eam ex Corpore discedentem ducit ad Inferos; prudentem quidem voluntariam, stultam et Corpori deditam vero invitam. A Geniis in certum locum conductae, ibi judicantur. Qui mediocriter se in vitâ gesserunt, male factorum poenas ita dant, ut simul purgentur ac sanitati restituantur, bene factorum autem praemia accipiunt. Qui majora sed sanabilia tamen peccata commiserint, veluti homicidae et parentum violatores, gravioribus suppliciis vexantur: a quibu non antea liberantur, quam iis, quos injuriâ affecerint, satisfecerint ac persuaserint. Qui vero insanabilia peccaverint, multis, et injustis caedibus patrandis, hi in Tartarum conjiciuntur, ex qu numquam liberantur. Denique ii, qui sancte vixerunt, veniunt in coelestem regionem: et in prim ii, qui vere philosophati sunt, semper ibi habitant, nec umquam in Corpora redeunt. Caeterum haec beatorum habitatio est quidem in ipsâ hac terrâ, sed in sublimi ac coelesti loco. Nam quod nobis aqua est, hoc ipsis est aër: quod vero nobis aër est, hoc ipsis est aether: ibi omnia sunt puriora, dilucidiora, ac subtiliora: acutioribus sensibus sunt praediti, majore intelligentia valent, et propiore Deorum consuetudine fruuntur. Nos

ve-

vero, tamquam pisces in profundo mari; ita in infimo aëre degimus: pauci caput efferunt in puriorem aetherem; omnia apud nos crassa ac terrena sunt, hebetes sensus, tarda intelligentia, nil vere sincereque bonum."

Ex Repub. X: Duo sunt in terrâ, iisque è regione oppositi duo in coelo, hiatus, per quos Animae adscendunt ac descendunt. In horum medio sedent Judices, qui de Animabus judicant, iisque signa addunt bene vel male factorum: pias ad dexteram sursum, impias ad sinistram deorsum ablegant. Circuitus Animarum fit mille annis: quae mala commiserunt, centenis quibusque annis puniuntur; ut male facta decies luant, si in alios caede injustitiâque saevierint: eadem ratione boni bene factorum praemia decies accipiunt. Sed sunt insanabiles quoque malefici, quorum poena mille annorum circuitu non absolvitur, sed deinceps instauratur, veluti sacrilegi, tyranni, et similes. Caeterum, expletis mille annis, Animae ducuntur ad sortitionem novarum vitarum: ubi maxime opus est prudenti consilio; ne specie deceptae pejorem vitam meliori anteponant. Pleraeque tamen studia prioris vitae sequuntur in electione novae vitae. Posteaquam vitas elegerunt, abducuntur à suo quaeque Genio in Corpora: prius permeant Lethes campum ac fluvium: ex quo ut magis minusve biberunt, ita rerum ante actarum memoriam amittunt. Nec vero tantum hominum vitas sibi eligunt Animae, sed brutorum quoque. Genius autem suus

cui-

cuique permanet, custos et effector earum rerum quae in novâ vitâ constituta sunt."

Ex Phaedro: „ Anima similis est naturae alatae, quae constat aurigâ et duobus equis, meliore ac pejore. Hae sunt tres ejus partes: auriga, τὸ λογικὸν, *pars rationalis:* equi, *pars irrationalis* τὸ ἄλογον· melior, θυμός· pejor, ἐπιθυμία. Quaelibet Anima pertinet ad chorum ac tutelam unius ex undecim Diis, qui in Coelo versantur. Nam Vesta domi manet. Animae, quae in cujusque Dei choro sunt, non possunt omnes Deum suum aequali modo sequi. Quae quidem sequi potest extulit caput supra coeli verticem, et conspexit illam sinceram aeternamque veritatem, atque incolumis manet usque ad secundum Deorum circuitum: in quo, si iterum bene Deum suum secuta fuerit, et si idem sequentibus circuitibus semper fecerit, semper incolumis manet. Nam in domicilio illo sincerae aeternaeque veritatis nutriuntur alae et corroborantur. Sed Animae, quarum equi aurigam turbarunt, in terram delabuntur, fluentibus fractisque alis, et in Corpora ingrediuntur, non quidem brutorum primo, sed hominum; caeterum in varia ingrediuntur Corpora, pro vario gradu modoque sapientiae, quâ praeditae sunt. Optima et quae plurimum viderit in sincerae aeternaeque veritatis domicilio, venit in Corpus Philisophi: quae minus vidit, in Corpus inferioris generis venit. In eumdem statum, in quo primo fuerunt, non redeunt ante expletum decem mille annorum tempus; nam hoc

hoc intervallo redeunt iis alae. Eae solae, quae vere philosophatae fuerint, tribus deinceps generationibus, trium mille annorum spatio alas recipiunt, et in primum statum abeunt. Reliquae Animae, finitâ primâ vitâ, judicantur: et partim poenas daturae mittuntur sub terram, partim praemia accepturae tolluntur in coelestem locum. Mille annis praeterlapsis, utraeque redeunt ad electionem secundae vitae: quam sibi quaeque libero judicio eligit. Ubi fit, ut humana saepius Anima in bruti Corpus ingrediatur, et ex bruto in humanum Corpus Anima, quae ab initio fuit humana."

Haec fere sunt, quae ex his fabulis ad philosophiae sententiam revocari possint, omissis pluribus figmentis et nominibus poëticis, veluti Minöis, Rhadamanthi, Stygis, Acherontis, et similibus. Ceterum, si quis ea, quae exhibuimus, conferat cum iis, quae Plato disputat in Timaeo p. 531, is verisimiliter hanc sententiam Philosopho de statu post hanc vitam tribuat: „ Animas, ut antea fuerunt, ita postea futuras. Post mortem Corporis, judicium earum fieri apud Inferos, poenas et praemia constitui. Poenas proprie in medicinae locum iis adhiberi, exceptis insanabilibus; quae semper in Tartaro maneant in exemplum, quo aliae à sceleribus absterreantur. Quae Animae in hâc vitâ Philosophiam vere tractarunt, seque in veritatis contemplatione exercuerunt, et à corporearum voluptatum contagione puras castasque servaverunt, hae igitur manent apud Deos, nec in Corpora redeunt.

Summa sententiae Platonis.

eunt. Quae vero magis affectae fuerunt peccati et voluptatum contagione; hae purgantur primum et poenas dant; praemia tamen quoque accipiunt si quid bene fecerint in hâc vitâ. Sed post lon gum annorum circuitum ad nova Corpora redeunt ita ut optio cuique detur quodnam vitae genu eligere velit. Hanc vitam prouti vel cum virtu vel cum vitiis degerit, ita denuo post Corpor mortem ei fiet. In primum et antiquum felicitat statum nulla redit Anima, nisi quae per Philos phiam se ab omni rerum corporearum contagioi purgaverit."

· De numero annorum, quo circuitus Animaru absolvatur, Plato sibi non constat; nam aliis mille aliis tria millia, aliis decem millia tribuit; ut fac le appareat, eum de numero nil certi constituiss Rationes autem, quibus Metempsychosin confi mavit, intelliguntur, cum ex totâ doctrinâ in s stemate Platonis, tum ex peculiaribus locis. N que enim ita nude et simpliciter posuit sententia illam, prouti Pythagorici: sed ejus caussas ex i sâ naturâ Animi explicare studuit. „ Nam Ar ma, prioris vitae consuetudine ad voluptatum c piditatem adstricta, sponte quaerit ejusmodi Cc pus, quod maxime accommodatum sit ad cupiditat illas explendas: fallitur etiam ignorantiâ boni, u in electione novae vitae, meliori pejus anteponat Atque ita Platonis sententiam posteriores accep runt: ut monuit Wyttenbachius ad Plutarchum Serâ Num. Vind. p. 113.

I

Ergo videmus Platonem egregie meritum esse de doctrinâ Immortalitatis, eamque non tantum eloquendâ ad plurimorum adsensum celebrasse, sed argumentis quoque confirmasse: quorum argumentorum, nonnulla sunt valde probabilia, nonnulla obscuriora, sed quae tamen quasi semina continebant, quibus excolendis posteriores Philosophi huic doctrinae majorem firmitatem adjunxerunt. Ceterum, qualis esset ille post hanc vitam status, ab eâ quidem parte probabiliter significavit, ut intelligatur, *bonis bene*, *malis male*, *futurum: felicitatem consistere in veritate et virtute*, *in earum contrario positam esse infelicitatem*. Quae vero alia peculiariter praeterea de hoc statu prodidit, ea, ut incerta et obscura, non nisi ad fabulae verisimilitudinem adducere studuit.

Quod autem in tota illa Disputatione *Animum* et *Animam* promiscue usurpasse videmur; ne quis forte hac synonymia turbetur, sic habeat. Nam utroque nomine eamdem quidem rem significavimus, sed habita ratione varietatis facultatum, partium, qualitatum, attributorum. Et *Anima* quidem est totum illud, quidquid est, quod in nobis cogitat, sentit, agit, appetit, sibi sui aliarumque rerum conscium est: genus omnes naturas, i. e. substantias cogitantes, complectens: Graecis ψυχὴ dicitur, atque omnibus tribuitur *Animalibus*, ζώοις.

Haec

Haec autem sunt, vel *rationalia*, λογικά· vel *irrationalia*, ἄλογα, i. e. *bruta*. Rationalium quatuor censentur genera gradu diversa: *Dii*, *daemones*, *heroes*, *homines*. *Animae* autem, ψυχῆς, tres faciunt sive partes sive facultates Platonici: duas irrationales ἐπιθυμίαν, *cupiditatem*, et θυμὸν, *impetum*: tertiam rationalem, λόγον, *rationem*: quae si spectatur non ut facultas ψυχῆς, sed ut ejus pars, eaque praestantior et imperans, dicitur νοῦς, *Animus*. Ergo hanc praestantiorem partem, ad quam in primis Immortalitas refertur, *Animum* diximus: totum autem genus *Animam*.

Caeterum in illa Disputationis Sectione recognoscenda et ad Phaedonis accessionem componenda, in mentem mihi venit scholarum metaphysicarum olim à me, per duodecim annos Philosophiam docente, habitarum: quarum unum certe Caput de hoc ipso argumento, *simplicis naturae et immortalitatis animorum*, opportunum hujus editionis auctarium fore videretur, quo Phaedonis lectores nexum partesque ipsius quaestionis praeciperent, ejusque cognitione instructi paratiores ad lectionem accederent. Quod quum nuper in Bibliothecae Criticae Parte XII, Praefat. p. xiv, me fortasse facturum professus essem, nunc omnino faciendum esse judicavi; cognito frequenti hominum elegantis et, ut ita dicam, patriae avitaeque Philo-

so-

sophiae amantium studio ac desiderio. Ne vero quem hujus Capitis brevitas offendat, is legat et judicet. Continetur enim designatione totius quaestionis et argumentorum; brevi quidem illa, sed, ut puto, perspicua et suis partibus apta: cujus, ut reliquae institutionis metaphysicae, numerum quemque auditoribus primum dictare, deinde dictatum sermone explicare et fusius ampliusque interpretari, solebam.

SCHOLARUM METAPHYSICARUM, PSYCHOLOGIAE,

CAPUT V.

DE ANIMI SIMPLICI NATURA ET IMMORTALITATE.

§. I.

Constitutio Loci.

Quae hucusque exposuimus Psychologiae Capita, primum universe de Animi natura, facultatibus, cogitatione, cognitione ejusque fontibus: secundum, de facultate intelligendi ejusque partibus: tertium, de facultate appetendi, i. e. voluntate, voluptate, dolore, de sensu veri, boni, pulcri, de affectibus et perturbationibus: quartum, de li-

bertate voluntatis: haec ergo, ut *Empiricae* Psy chologiae pars, si quidem aliquid habeant dubita tionis, haud difficulter confirmari possunt; quo fontes, ex quibus ducta sunt, experientia et obser vatio sui cujusque ipsius, unicuique patent. Num ad proxima venimus Capita, quae plus haben difficultatis: quintum, de simplici Animi natu ra et immortalitate: sextum, de vinculo et com mercio inter Animum et Corpus: septimum, de or tu Animi: octavum, de aliis naturis cogitantibus, praeter Animos humanos: quae, ut *Rationali* pars Psychologiae, partim ejusmodi sunt, ut mi norem habeant evidentiam, et demonstratione al tius repetitâ constituenda sint: partim ea obscuri tate premuntur, ut omnino de iis certi nil statui possit, et fere Philosophorum conjecturis conti neantur, de quibus facilius reperias quae sit falsa quam quae vera sit statuas. Ex priori genere ea est quaestio, cujus tractationem nunc ingredimur quae licet multis gravibusque vexetur dubiis, ta men viâ et ratione ad exitum satis certum perduci potest. Cujus viae haec sunt officia, ut ostenda tur: *primum*, Animum non esse corporeum et compositum, sed incorporeum et simplicem: *alte rum*, igitur Animum Corporis morte non item mori, nec in eamdem intereundi communionem im plicari, sed suâ ipsum naturâ post Corporis mor tem remanere: *tertium*, nec modo remanere, sed etiam vigere, cogitatione aliisque propriis natura suae viribus valere: *quartum*, etiam, si natur

su

sua corporeus ac mortalis esset, tamen immortalem et permansurum fore voluntate Dei, cujus sapientia et justitia in gubernandis rebus hujus universi aliter constare non possit.

§. II.

Dubitationes de simplici Animi naturâ.

Quod si ergo arctissimam illam, quae Animum et Corpus continet, conjunctionem spectemus, multa se nobis offerant necesse est, quibus eo inducamur, ut Animi naturam corpoream esse putemus. Nam et nasci et crescere et decrescere atque exstingui cum Corpore videtur: viget et languet cum Corpore, laetatur cum eodem et dolet, ejusque omnibus fere casibus et calamitatibus obnoxius est: vino et Corporis intemperie ad insaniam usque perturbatur. Corporis somno Animus, quum sensibus non fulcitur et sibi solus relinquitur, temere errat et praeter veritatem vagatur. Sanguinis etiam varia temperatio varios Animorum impetus, habilitates et proclivitates efficit. Praeterea, ut toto Corpore sentimus, ita Animus quoque per totum Corpus diffusus atque distentus esse videtur. Denique, quum vires naturamque materiae atque Corporum vix minimâ parte perspectas habeamus, cumque generum individua inter se non nisi graduum intervallis differant, et ab infimo gradu ad summum usque deinceps adscendant: cumque planta-

rum, arborum, aliarumque rerum quae ex procrescunt, quamquam admirabilem naturan mea corpoream esse sciamus; haec igitur quu sint, quis illud nobis praestet, homines à p alia ratione differre, quam subtilitate fabric gradu? aut quis denique contendere possit, tationem conscientiamque non posse effici ar compositionis et machinae?

His alia addantur, quae exposuit et ornavi cretius, III, vs. 440, seqq. Ex quibus om effici volunt, tam arctam compagem interceder posse, nisi inter ejusdem naturae res: atq maxime probabile esse et fere cogi, Animum corporeum.

§. III.

Distributio argumentorum, quibus ista dubitationes confutentur.

Atqui dubitationibus istis omnibus nil effic nisi hoc unum, quod nemo negat, arctissima se Animi et Corporis compagem, quae quo inter duas tam diversae naturae res intercedere sit, difficile sit intellectu. Jam vero nulla e dubitationibus tantam habet vim, ut per eam ciatur Animum et simplicem naturam repugn esse. Denique omnes simul uno lapsu corru quum demonstratum fuerit, cogitationem non se cadere in naturam Corporis.

Argumenta vero, quibus Animo simplicitas et incorporalitas (τὸ ἁπλοῦν, τὸ ἀσώματον, τὸ ἀσύνθετον) vindicetur, duplicis sunt generis: vel justea demonstrationis, vel huic proximae probabilitatis.

§. IV.

Justae demonstrationis summa.

Hujus haec est forma. Quod si Animus corporeae est naturae, Corporis vero essentia constat qualitate partium et modo compositionis, et ex duplici hoc fonte omnes Corporum vires oriuntur, ut probatum est in Ontologicis, VI, 41; necesse est, cogitationem effici, aut ipsis partibus, aut modo compositionis. Quorum cum utrumque repugnet, efficitur *Animum esse simplicis naturae.*

§. V.

Demonstratio prioris partis, qua ostenditur cogitationem non posse effici modo compositionis.

Cogitatio, certe est mutatio in Animo. Itaque si Animus est corporeus, cogitatio alia ab aliâ non potest differre nisi modo compositionis partium et figurâ. Jam vero quum Animus de pluribus rebus cogitat, habet et suam conscientiam, et notiones plurium variarumque rerum, de quibus cogitat. Igitur et plures variasque figuras eodem tempore

habebit. Quod cum repugnet; efficitur cogitatio nem non constare modo compositionis partium.

Praeterea ex partibus, quarum nulla vim cog tandi habet, cogitatio oriri nequit. Quod si enir nonnumquam videtur in Corporibus sola compos tione partium nova oriri vis aut affectio, quae i partibus singulis non est, veluti Musicae et Pictu rae est negotium, ea Animi cogitatione exsisti neque reverâ est. Itaque nullae ejusmodi vires a affectiones, quae compositione partium oriuntur possunt cogitandi vim efficere, sed ipsae potius a Animi vi efficiuntur. Qua de re egregia est ob servatio Mendelsohni in Phaedone, p. 113 et seq. et 215.

§. VI.

Demonstratio alterius partis, qua ostenditur cog tationem non posse contineri singulis partibus.

At vero ut cogitatio singulis corporeae naturae pa tibus contineatur, alterutra ratio valere debet, u quaevis corporeae naturae pars habeat cogitationen vel *totam*, vel ejus *partem*. Prior ratio manifest repugnat experientiae. Etenim unusquisque nostrun interno suo sensu percipit se esse unum, et unican non multiplicem habere cogitationem. Posterior vero ratione positâ, conscientia quidem et cogitati essent unicae nec multiplices, sed tamen haberen tot partes quot sunt partes ejus substantiae corpo

rea

rerae, qua Animus constat. Neque tamen vel sic tota cogitatio efficitur. Nam requiritur ut omnes cogitationis partes ab unâ aliquâ parte colligantur, conjungantur, et ita ad totam cogitationem constituantur. Haec autem pars ejusmodi debet esse, ut nullas habeat ipsa partes, atque adeo simplex sit. Quae profecto pars ipse est Animus: eâque repertâ, caeteris partibus adeo non opus erit, ut potius adesse nequeant.

Praeterea conscientia tota non constitui potest ex partibus, quae separatim exsistunt, ita ut ex multis obscuris quasi conscientiolis unica integra distinctaque constituatur conscientia. Neque hoc magis fieri potest ac v. c. ex multis obscuris notionibus una eaque clara componi. Vid. idem Mendelsohnus, p. 215.

§. VII.

Neque motu cogitatio effici potest.

Quod si quis expositae demonstrationis efficientiam ita subterfugere conetur, ut contendat, non *vim cogitandi*, sed *actionem cogitandi* in motu esse positam: et varietatem cogitationum non ex varietate figurarum et collocationis partium oriri, sed ex varietate motuum; is sciat, se in eamdem superiori argumento confutatam repugnantiam incidere. Nam:

I. Actio cogitandi non aliunde, quam ex vi co-

 gi-

gitandi, oritur. Et quum vis cogitandi illâ d monstratione modo expositâ teneatur; hac exc ptione nil proficitur.

II. Cogitationem in motu positam esse, nul modo intelligi potest: immo intelligitur, cogit tionem nullo modo in motu positam esse poss Nam, quidquid tandem sit motus, Animus quu et sui conscientiam et simul multas variasque c gitationes habeat, simul multos variosque mot habere debeat; quod in ipsam illam supra §. V VI confutatam repugnantiam incidit.

§. VIII.

Argumenta Probabilia.

Caeterum praeter illud, quod modo exposuimu argumentum, aliae sunt rationes, quae simplici ti Animi magnam non modo probabilitatem sed necessitatem adjungant.

I. Res quae ipsa sibi sui est conscia, et ad su ipsa conscientiam reliqua omnia veluti ad caput fert, potius substantia sit quam accidens. Et cc scientia efficiatur potius ita, ut Animus se i colligat et in se intendat, quam ut se extend Itaque suo quisque proprio et intimo sensu per pit *se ipsum* ut substantiam. Cumque omnes cc tationes, sive sui ipsius, sive suarum et aliar rerum, sint accidentia, accidentia autem nisi substantia inesse nequeant; efficitur, Animu

qui in nobis cogitat, esse substantiam, et quidem eximio sensu ex eo genere substantiarum, quae nullas habeant partes. Vid. §. VI. et Ontolog. VII, 45, 8.

II. Quum certissimis Physicorum observationibus constet, Corpora continuo ita mutari, ut sensim partibus veteribus secedentibus novae succedant; quomodo in ejusmodi commutationum fluxu ulla esse poterit aut conscientia, qua ipse Animus sibi se eumdem semper conservat: aut memoria, quae est instauratio veterum perceptionum?

III. Materia se ipsa movere nequit: sed omnes, quae in eam cadere possunt, mutationes ex antegresso motu proficiscuntur. Itaque, qui Animum corporeum esse statuunt, simul eum libertate suâ spoliant, et necessitati machinae adstringunt.

IV. Quod si Animus est corporeus, cogitationes à se invicem non nisi figura et motu differre possunt; ita quidem, ut quaelibet cogitatio suam sibi habeat figuram, qua discernatur ab aliis cogitationibus. Porro in rerum externarum perceptione divisa inter se habent officia Animus et Corpus: hoc externum sensum, ille internum sensum confert. At vero, si Animus est corporeus, consequitur, ut nullus sit internus sensus, et ut tota sentiendi actio conficiatur ab uno externo sensu continuato ad cerebrum et Animum. Jam vero quomodo fit, ut unâ eâdemque perceptione plures eaeque variae notiones, aut pluribus iisque diversis perceptionibus

una eademque notio in Animo excitetur. Veluti, si audias aut scriptum legas nomen *Homo*, vel *Ptolemaeus*, plurium diversorumque individuorum cogitatio in Animo oriri potest: et si contra v. c. dicas singillatim nomina *Marcus*, vel *Tullius*, vel *Cicero*, vel denique si unius ejusdemque rei nomina variis linguis audiveris, una tamen eademque notio in Animo exsistat?

§. IX.

De Immortalitate Animorum.

Atque his quidem rationibus illud effectum est, Animum non perire morte Corporis. Etenim mors Corporis efficitur cessatione motus interni, ac dissolutione partium: quorum neutrum in Animi simplicitatem cadere potest. Quare si quis amplius contra Animi Immortalitatem obluctari velit, alterutrum statuat necesse est, vel à Deo ipso Animum exstinctum et in nihilum rejectum iri, vel eum sponte suâ naturâ, quum semel corpore solutus fuerit, in somnum atque torporem incidere, ut cogitationem prorsus amittat. Ac prius quidem confutare ad Theologiam Naturalem pertinet, ubi ex virtutibus divinis colligitur, Deum Animi vitam non solum non exstincturum, quum eam Animus per suam naturam producere possit, sed etiam ex abundanti largiturum, si Animus corporeae foret naturae. Posteriori vero reprehensioni hoc

hoc loco respondendum est. Sunt enim, qui, etiamsi concedant Animum Corpori superstitem esse, tamen statuant eum ita ad Corpus esse adstrictum, ut sine ejus adjumento vim suam exserere nequeat; unde effici eum spoliatum Corpore, veluti instrumento et admonitore vitae, actionem conscientiamque amittere, lethali sopore perfundi, ac sempiterno lethargo consopitum jacere. Cujus opinionis testimonium ab experientiâ repetunt: saepius enim Animum vel vivo Corpore cogitationem ac memoriam amittere, et veluti obbrutescere: neque repugnare, quo minus in ejusmodi inertiae languorem incidat, quo conscientiâ omni prorsus careat, certum fieri exemplis eorum, qui vel suffocati vel vehementer icti ex deliquio ad se redierunt. Denique etiam illud afferunt, neminem umquam ex morte in vitam rediisse, qui de iis rebus quae ei mortuo obtigerint, sanus quidem et prudens, aliquid meminerit vel memoriae prodiderit.

I. Et primum quidem, ut nil dicamus de iis, qui divino consilio ex morte ad vitam revocati sunt, de iis certe, qui vel humano artificio vel sponte vitam recuperarunt, firmiter statuere licet, Animum nondum ex Corpore excessisse, et motum animalem, seu vitalem, non destructum, sed impeditum fuisse. Jam vero quamdiu Animus in Corpore habitat, tamdiu vim suam aliter exserere nequit, nisi per leges fabricae hujus Corporis. Itaque cessante motu cerebri, credibile est animum insueto casu attonitum torpore perfundi. Quum ve-

vero ad se rediens non recordatur, quid in deliquio cogitaverit; non inde efficitur nullas ei obversatas esse cogitationes: immo hoc unum colligi potest, cogitationes adeo debiles et obscuras fuisse, ut vestigium nullum reliquerint.

II. Deinde experientia quoque testatur, Animum extra Corpus cogitandi munere melius perfungi. Nam, qui serio et diligenter quid cogitare vult, operam dat, ut Animum, quoad ejus fieri potest, à Corpore avocet, et in se ipsum colligat: solitudinem igitur et tranquillitatem consectatur, ut contemplatio strepitu, visis alienis, et omnino sensibus Corporis, ne perturbetur.

III. Denique esse quidem Animum, sed eumdem vi suâ penitus spoliatum, non satis acute dicitur. Animi enim essentia posita est in cogitatione: cumque idem sit simplex, ut modo vidimus, vis cogitandi habenda est constans et princeps. Quare sublatâ cogitandi vi, ipse Animus sublatus erit. Ita certe in rerum natura fieri animadvertimus Corpora omnia habent vim motus, soliditatis, extensionis: tolle has vires, ipsas res sustuleris. Cf. Mendelsohnus in Appendice ad Phaedonem, p. 201 et seqq.

§. X.

De Auctoribus et Interpretibus hujus quaestionis de Animi Immortalitate, et in primis de ejus Simplicitate.

Hanc totam quaestionem iis, quae sibi firmissi mi

na viderentur, argumentis eleganter et subtiliter explicuit *Mendelsohnus* in singulari libro *Phaedonis* nomine inscripto, nobisque in hac ipsa Scholarum parte saepe laudato. De historia hujus quaestionis, nostra exstat Disputatio complectens aetatem, quae fuit à Thalete ad Senecam: unde Sectionem de Platone supra apposuimus. Ex posteris Philosophis plurimum *Plotinus* incrementi attulit, rationibus ex communione Animorum humanorum ac divinae naturae repetendis: tum in primis accuratius demonstranda Animi simplicitate, ex illo argumento, quo efficitur vim actionemque cogitandi in corpoream naturam cadere non posse, Enneade IV, Libro VII: quo valet ejusdem argumentatio adversus Aristotelis ἐντελέχειαν servata in Eusebii Praeparatione Evangelica, XV, 10. Illud à Plotino inchoatum et obscurius adumbratum argumentum recentiores demum Philosophi inde à Leibnitzio planius dilucidiusque sic fere explicuerunt, ut a nobis relatum est §. IV — §. VII. Quos omnes recensere difficile sit; siquidem quorum scripta vel mihi ad manus sunt, quique aut totam quaestionem *Immortalitatis*, aut locum de *Immaterialitate* vulgo dictum, tractantes, hoc argumentum attigerunt, quamvis multi, tamen ex multis pauci sunt. Sunt autem hi: *Cudworthus*, Systemate Intellect. T. II, p. 485, seq. ipsum Plotini locum referens: item *Car. Lud. Struvius* in Historia Doctrinae Gr. et Rom. Philosophorum de Statu Animarum post mortem p. 93, seq. de Plotino. Sine

PRAEFATIO

EX SECUNDA EDITIONE

SELECTORUM PRINCIPUM HISTORICORUM

Quae vulgo libris caussa repetendae editionis se solet, eadem huic iterando libello caussa f Bibliopola, divenditis exemplis, nova desidera nos rogavit, ut iis conficiendis rationem curam adhiberemus. Nos illi gratificantes fecimus tionem, ut titulus profitetur, *auctam* et *co: ctam*. Cujus professionis quae sit vis et sente si declaraverimus, praefandi officio satisfecerin

Ergo *aucta* est haec editio *Annotatione*, item novis locis selectis. Quamquam enim e homines haud indocti, qui alios etiam eorum Scriptorum locos addendos censerent, nosque admonitione obtunderent: et quamquam nos aliquando cogitaveramus novum caput adjicer *rium*, ex brevibus sententiis, apophthegmatil fabulis, narratiunculis undique collectum, in mentum argumentumque ineunti studio et aetat

commodatum; veterem tamen modum delectumque, in prioris editionis praefatione demonstratum, retinendum duximus. Nam aliorum hominum, alios ac deinceps alios locos desiderantium, judiciis obsequi infinitum erat. Novum caput, in hac quidem discipulorum facultate supervacaneum fuisset. Utraque accessio librum jam satis grandem, praeter mediocritatem habilitatemque scholis congruam onerasset.

Annotationem igitur, ubi res postulare videretur, auximus, notis vel veteribus corrigendis aut confirmandis, vel novis addendis; ratione habita facultatis et utilitatis discentium. Et hoc, quidquid est accessionis, maluimus seorsum in fine libri ponere, quam Annotationi interponere; cum, ut statim appareret quid novum accessisset: tum, ut hi, qui priorem editionem legendo, excerpendo, citando, usurpassent, ne hujus operae fructum, mutatis paginis, amitterent. Itaque priorem paginarum ordinem materiamque servavimus, excepto *Indice*; quippe qui notatione novae materiae, in Annotationis Supplemento proditae, locupletandus erat.

Correcta autem est haec editio duobus officiis: quorum alterum refertur ad nostros errores, et in Supplemento praestitum est: alterum ad typographica menda pertinet. Ad quae corrigenda etsi tantum laborem contuleramus in priore editione, ut integritatis laude excellere videretur; tamen pauca quaedam vel in literis vel in accentibus perperam

EPISTOLA

AD

LYNDENUM.

EX EDITIONE

PARTIS DUODECIMAE

BIBLIOTHECAE CRITICAE.

VIRO. NOBILISSIMO. ERUDITISSIMO

FRANCISCO. GODARDO

BARONI. VAN. LYNDEN. I. U. D

ACADEMIAE. FRANEQUERANAE

CURATORI

S. P. D.

DANIEL. WYTTENBACHIUS

Extremum hunc Arethusa mihi concede laborem
Pauca meo Lyndeno: —

Age finem et fastigium Bibliothecae Criticae im ponamus! Nam et amatores ejus tandem eâ tot potiri cupiunt: et ipsa propemodum clamans ir dignatur, se per nos tamdiu, ut fabulam capit carentem, obire: et Lyndenus noster promissu

sil

sibi munusculum exspectat: et nos omnibus gratificari studemus. Amatores dico, cum legentes eam, tum habentes: quos ego dudum eosdem esse putans, sero nuper errorem meum agnovi. Accidit enim saepius per illa intermissae editionis tempora, ut homines Literarum nostrarum studiosi ex me quaererent, an mox rursus Partem Bibliothecae Criticae editurus essem? Quibus omnibus eodem modo respondere solebam: „ Faciam, in„quam, otium naetus; scriptio diligentiam ac „ tempus postulat: οὐκ ἐσμὲν τῶν ἐμούντων, ἀλ„ λὰ τῶν ἀκριβούντων· quod professus sum in ipso „ libro, Voluminis Tertii, Partis Primae exordio." Hanc illi caussam probare videbantur: „ Sane, „ ajebant, praestat veterem diligentiam retinere, „ quam aliud ex ea festinando remittere." Ego illos omnes et amatores et lectores esse putans, eorum responsum in meam laudem interpretabar: et homo simplex saeculique ignarus ita crescebam gloriola, quasi illorum judicio jam jamque sublimi feriens sidera vertice. Incidi deinde in alios minus faciles, qui me ab illa sublimitate dejicerent: „ Heus tu, inquit, ecquando nova Pars „ Bibliothecae Criticae exibit?" Ego solito illo modo respondebam. Tum ille: „ Tu vero potius „ aliquid minus elaboratum justo tempore, quam „ magis elaboratum sero da." Ego rursus et hoc in meam laudem accipiens, „ Perhumaniter, in„ quam, facis, qui meis nugis tantum tribuas, ut „ eas vel immaturas legere velis." Ille, „ Vah!

 „ in-

„ inquit, censen' me omnes meos libros legere?
„ magnam habeo bibliothecam; quae si mihi le-
„ genda esset, mallem, ut Homericus Tiresias,
„ pauperis domini operarius rusticus esse. Sem-
„ per novos libros emo: genera continuare, in-
„ choata opera partibus deinceps exeuntibus ex-
„ plere pergo: vix unum et alterum legi totum,
„ nec eum nisi parvulum: caeteros obiter inspi-
„ cio, evolvo: sic vivimus, et tamen habemur
„ eruditi: habeo quidquid est hujusmodi, Diaria,
„ Ephemerides, Menstruos libellos, Annales,
„ Acta Literaria, Bibliothecas, Syllogas, omni-
„ no quas vocant periodicas chartas: in his tuam
„ Bibliothecam Criticam: quae, ut fatear, valde
„ mihi est molesta, quod tamdiu inchoata et im-
„ perfecta manet: sic mihi per pulpita vagantur
„ singulae partes, ut saepe eas requiram: velim
„ tandem quaternio absolvatur, saltem ut eum
„ uno volumine complecti possim." Haec ille.
Cui ego: „ Macte, inquam, virtute esto, qui
„ me diuturno errore liberasti, quod adhuc puta-
„ vi eosdem esse amatores et lectores librorum:
„ pro quo tibi beneficio hanc gratiam promitto,
„ ut postremam partem propediem edam, quam
„ tu cum prioribus vagis partibus in unum volu-
„ men concludere possis." Et hic quidem hujus-
modi erat.

Fuit alius qui facetus esse vellet: „ Quomodo,
„ inquit, valet proxime edenda Bibliothecae Cri-
„ ticae Pars?" „ Nondum, inquam, valet, quip-
„ pe

„ pe nondum nata." „ Sume, inquit, ὠκυτό-
„ κιον, ut tandem parias." „ Vereor, inquam, ne
„ sic puer exeat insignis ad deformitatem, quem
„ tu ex XII tabulis necandum judices." „ Atqui,
„ inquit, dudum peperisse debebas, si datam fi-
„ dem servare, ac boni viri personam tueri, vel-
les." Tum ego:

„ *Parcius ista viris tamen objicienda memento:*

„ ego fidem dedi cum exceptione, quantum et
„ quando eam per alia negotia praestare liceret;
„ semper pauca habui, sed nemini umquam debui:
„ meo pauper in aere fui: nescivi vos librorum
„ amatores debitum librarium acerbius etiam exi-
„ gere quam pecuniarium; sit ita! nolo tecum
„ contendere; ne me in jus ad Praetorem rapias,
„ ubi, insuetus litigandi, causså cadam: sine
„ paululum temporis me abs te auferre, et habe-
„ bis quod petis." Concessit, abiit; sic et hunc
demovimus.

Nunc, mi Lyndene, duo nobis agenda sunt: alterum, ut continuo praesens debitum solvamus, hac postrema Bibliothecae Criticae Parte edenda: alterum, ut caveamus, ne quis amator rursus exactoris creditorisque adversus nos personam suscipere possit. Ergo si quid aliquando simile hujus Bibliothecae scribemus, primum, singulares libellos edemus, quos ille voluminum coactor statim singillatim ligare possit, nec per pulpita va-

gentes requirere cogatur: deinde, ne quid in posterum promittamus, quo iste librarii debiti exactor nos ex jure manum consertum vocare audeat.

Sed pergenti, mi Lyndene, coeptum opus peragere, ultro mihi cogitatio temporis inter hujus et primae Partis scriptionem interjecti occurrit: quae cogitatio, tristis ne an jucunda, certe ejusmodi est, ut silentio eam praetermittere haudquaquam possim. Triginta hi sunt anni. Tu nondum natus eras. Vivebat pater meus, virorum optimus: cui non modo τὸ ζῆν, sed et τὸ εὖ ζῆν, debui. Vivebant alteri patres mei, Ruhnkenius et Valckenarius, quorum ex lumine lumen ipse mihi accenderem. Ego Amstelodami Literas et Philosophiam docebam, in otio quamvis tranquillo, tamen deinde quot quantisque commutationibus turbato? Et illos tres viros fatum exstinxit: et amicos, quibus florebam, multos aut mors mihi eripuit, aut temporum varietas subtraxit: quorum amissionem, ut assolet, si quando unius alteriusque boni viri accessione supplere licet, fortuna praeclare nobiscum egisse videtur. In his et tuam, mi Lyndene, et Patris tui, nobilissimi prudentissimique viri, mihi amicitiam obtigisse, in praecipua felicitatis meae parte pono. Equidem in hac vitae tamquam navigatione ita ventis et fluctibus jactatus sum, ut tamen in puppi gubernaculum meae ipse cymbae retinerem, eamque neque à magnis navigiis obrui, nec parvis nocere sinerem: sed in utramque partem consectarer τὸ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ πάσχειν, benefi-

cia

tiis dare et accipere: saepe mecum reputans illud Pythagoricum,

Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

et judicium de me ipse instituens ex illa formula,

Δειλὰ μὲν ἐκπρήξας ἐπιπλήσσεο· χρηστὰ δὲ τέρπευ.

recte factis laetatus sum, secus factis dolui. Omnino, nisi mea sorte contentus vivam, ingratus erga Jovem reperiar: qui ex duobus doliis in ejus atrio positis, unde fata hominum miscet, altero pleno bonis, altero malis, plus mihi ex meliore quam pejore infudit. Sed satis de me; ne quis Davus objiciat: *id populus curat scilicet.*

Patria, si umquam, tunc certe florebat; si hoc est florere, ut profecto est, divitiis et opibus per mercaturam affluere. Bello flagrante Britannorum adversus suos colonos Americanos, eorumque defensores, ipsa se neutrarum partium gerens, fructum commeatus ab utrisque percipiebat. Cum divitiis apud multos crescebat luxuries et superbia: multi surgebant νεόπλουτοι, qui sibi terrarum domini viderentur, nos doctrinae studiosos alto supercilio despicerent, et fere illud creparent,

O cives, cives! quaerenda pecunia primum est:
Virtus post nummos.

Plures tamen erant boni viri, παλαιόπλουτοι, divitiis assueti et recte utentes, apud quos frugalitas, modestia, liberalitas, beneficentia, vigeret, do-

ctrinam vel colentes vel certe honorantes, admonentes illos superbos, ne nimium confiderent fortunae rudentibus aptae, quam subita belli tempestas sternere et affligere posset. Itaque mox evenit. Boni viri ac docti stabant: superbi cadebant, jamque malebant, mediocri fortuna contenti, doctrinae studuisse. Biennio postea pax restituitur; nec sincera illa, sed civilibus discordiis turbata: quas compescuit annus octogesimus septimus, veterem felicitatem promittens: cujus spem quinto anno intercepit novum bellum et calamitosum et diuturnum, saltem intermissum pace Ambianensi, quam somniavimus magis quam percepimus. Ergo instauratum bellum, cujus ingravescentia damna adhuc toleramus, finem nondum prospicimus. Nam inde à principio illius temporis, seditionum caussae ac semina ex Americanis ad Europaeos deferri, sensim gliscere, incendii materiam arripere: aestuare populi, veterem suarum civitatum formam indignari, novam quaerere, eamdemque aliis populis inferre. Qui aestus, quae bella ab alio ad alium populum continuata, quo evaluerint, quem adhuc eventum habuerint, Tibi, mi Lyndene, haud ignoranti quid narrem?

Et quasi non satis esset illud turbarum, quod populos agitaret, ecce novitatis libido mox etiam philosophorum scholas invasit: nova exstitit secta, nimirum et ipsa aliquid esse volens, nec quieta sedere sustinens, et

Talibus in rebus communi deesse saluti,

sed

sed tumultuari, alias sectas ad ipsius formulam redigere conari, se solam veram profiteri, indignari se umbraculis suis inclusam teneri, nec imperium suum per terrarum orbem latius proferre posse: nequicquam; quippe ipsa se suis acuminibus compungens et labefactans: tortuosis conclusiunculis et nova verborum obscuritate, φιλοκάλλους, dilucidae fructuosaeque sapientiae amantes, avertens: quamvis clamosa et ventosa, similisque ventis, quos

vasto rex Aeolus antro
Imperio premit, ac vinclis et carcere fraenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis,
Circum claustra fremunt.

Quibus de rebus quum nuper apud me, paulo post tuum ab exteris in patriam reditum, suaviter confabularemur, Tu, mi Lyndene, sic suscepisti: „Opportune mentionem fecimus Philosophiae: „nam quum apud vos studiorum caussa degens, „et frequens ad vespertinos sermones tuos ven„titans, aliquando ex te quaeterem, quae nova „illa esset Metaphysica, quis eam colentium fer„vor, quae caussae quod veteranis non probare„tur, tu argumentorum quasi puncta breviter no„tans mihi satisfaciebas: uberioris cognitionis „tempus, finitis demum Academicis, ut dicun„tur, studiis, mihi fore ajebas. Nunc tempus „illud adest, ut recusare nequeas, quin plura mi„hi de hoc argumento narres."

Vix dum haec dixeras, quum ad nos intrabant

Phil-

Philalethes, Agrotae F., et Critobulus Asclepiadis F., multae politissimaeque homines doctrinae, et studiorum communione, et amicitiae vetustate, mecum conjuncti. Qui subito Te conspicati, reditumque Tibi gratulati, quum continuo quaerere coepissent, ecquid apud exteros novi? ecquos claros viros vidisses? ecquid illum in illa terra, ecquid alium in alia? Tuque iis ita respondisses, ut et humanitate tua et diligentia delectari viderentur, sic perrexisti: „ Enimvero, „ praestantissimi viri, alio vobis tempore de caeteris, quas quaeritis, rebus satisfaciam: nunc „ mihi hanc veniam date, ut conficiam quod „ coeperam, et a W. nostro vetus debitum exi„ gam, quod ante complures mihi annos promi„ sit, se de novissimo illo philosophantium fer„ vore narraturum." Illis inter se subridentibus, et assensum invicem nutu significantibus, affirmantibusque opportunum sibi accidere id argumentum, et libenter audituros; habitus inter nos est hic sermo, quem ut conscriberem ederemque, vobis hortantibus, ego me facturum et ad Te scripturum promisi: et nunc fidem liberans, editum et hac ipsa comprehensum epistola Tibi mitto. Sic autem refertur, quasi ipsi loquentes inducamur; ne *inquam* et *inquit* saepius interponatur. In quo Tu auctoritatem Ciceronis tui agnosces: qui in Laelio item fecit, Platonis sui, ut nosti, exemplum secutus.

I.

Rem sane requiris, Lyndene, non modo m, sed antiquatam. Nam et tunc apud Ger- s nova ista Metaphysica jam obsolescebat, et obsoluit. Quare sinamus eam, ut in pro- est, dormientem dormire. Nostri homi- ut scis, pauci peregrina studia captant: sed aptant, vehementer id agunt, et fere omnia rina vera pulcraque putant: caeterum sero ea scunt, at semel cognita cupide amplectun- ac tarditatem cognitionis insania et diuturni- mitationis compensant; unde fit, ut tunc ne ferveant, quum inventores jam deferbue- : et illa apud nos studia vigeant, quae apud rinos, ubi nata sunt, dudum vetustate eva- int. Quae et Tu recens inde redux meministi, Philalethem nostrum saepe dicere memini.

I. Quis enim dubitet de re quotidie ante ocu- osita, cum in vestitu et supellectile, tum in is et artibus: in quibus nostrates, qui supra cives elegantes videri cupiunt, nova peregri- e exempla consectari solent, eaque fere pro n habent: ut novum esse quid putent, mo- eregrinum sit: et peregrinum, modo novum. fuit negotium istius Philosophiae: jam duode- iti annos nata erat, quum nostri homines eam nos producerent, et Belgice crepare coge- : apud Germanos tunc vetula habebatur, et sane pro ingenio saeculi effoeta: habebat filias

gran-

logiae, de Animi simplici natura et immortalitate, adjungam Platonis dialogo Phaedoni: quem, ut nosti, ad editionem instruere coepi, deinde aliis negotiis, et his duabus postremis Bibliothecae Criticae Partibus, et horribili denique nostrae urbis clade meaeque domus vastatione die XII Januarii, hujus anni, intercipientibus, in proximum otium rejeci.

PH. Atqui illam Psychologiae partem tunc legemus, quandocumque cum Phaedone prodierit: nunc totum libellum cognoscere cupiens abs te peto, ut mihi ejus legendi copiam facias.

W. Unicum mihi est exemplum, idque tractando scholisque habendis attritum ac paene lacerum; quod vereor ne manibus cupidi lectoris commissum penitus conteratur et pereat. Sed opportune in mentem mihi venit Scholtenii nostri, qui has audivit scholas ac descripsit, et, qua est humanitate, earum Tibi usum facile commodabit.

PH. Bene mones, et faciam: at nunc saltem distributionem ac partes totius materiae, recenseas.

W. Modo possem, Philalethes, facerem: nunc nec singillatim ita omnes ex ordine partes memoriter reddere facile est: nec liber in promptu est, ut ex migratione cum aliis confusus et latens. Ne vero omnino studium festinationemque tuam destituam, satis quaeso habeas me universe et brevissime libelli argumenta habitumque significare.

PH.

hoc, quamvis parum, satis mihi sit;
plus non licet.
;o materiae quadripertitam descriptionem
)ntologiae, Psychologiae, Cosmologiae,
:: singulis eam notionum copiam com-
quam et Metaphysicae officium profiteri
, et in accuratissimis locupletissimisque
orum libris tradi animadverterem. In
em eam rationem et utriusque methodi
utus sum, quem in Logicis Praeceptis
ap. I. §. 6, notavi. Porro, quum Me-
omnium aliarum fundamenta principia-
narum contineat, operam de li, ut haec
rem; nec tamen tractando in ipsarum
fines invaderem: deinde, ut nexum con-
nque notionum inter se significarem,
us haec doctrina ad similitudinem firmi-
netricae conformaretur: tum, ut, quoad
posset, terminos facultatum cognoscen-
m cognoscendarum inter se compararem,
mparatione, si fieri posset, appareret,
progredi liceret, et ubi subsistendum
nceps, quod in Logicis Praeceptis specta-
nque in Praefatione professus sum (*),
m novis ita conjunxi, ut discentes cum
tiorum decreta rationemque cognoscen-
m ad antiquorum intelligentiam, voca-
ique, ut imaginem rei numquam visae ab
ex-

Horum Opusc. Vol. I. p. 176.]

exemplo rei visae vel aliis ostendere, vel ipsi pra cipere solemus, fingite vobis metaphysicum illu libellum, excepta materiae diversitate, simile esse libello, quem nostis, Logico.

PH. Satis hoc est ad laudis praestantiam.

W. Immo ad mediocritatem; amplius enim n spectavi.

CR. Non satis est similitudo: accedat oport aequalitas; non enim genere solum, sed grad etiam laus censetur.

W. En solitum propriumque Critobuli ac men! sic est, ut ais: et ego aequalitatem quoq spectavi.

CR. Atqui si utramque assecutus es, ajo supra mediocritatem adscendisse.

W. Quid ita?

CR. Quia mediocritas est dimidium: et initiu est dimidium; judice Horatio enim, *Dimidiu facti, qui coepit, habet:* tu autem non modo c pisti, sed etiam perrexisti: sed die, sodes, qu re libellum non edidisti?

W. Quia solum perrexi, nec perfeci.

CR. Vah! Quasi vero nullum nisi perfectu librum edi fas sit! ita sane nobis carendum illo novorum proventu librorum, qui nos qu annis beat.

W. Tu quidem acutulo tuo genio obsequeri et, qui ipse nil scribis, scriptoribus etiam ill dis: nova tamen scripta captans, si quam for in iis deprehendas ineptiam, ridendi exagitandiq

ı; durus homo, qui scribentium aerum-
novearis, nil condones.

). Enimvero frugi homo è secta Horatii!
ıdo verum dicebat, scribentes corrigebat,
Munus et officium nil scribens ipse docebat,
ı nondum respondisti, quod Critobulus
ıt, quare illum libellum non ediderıs.
Ioratianam vobis auctoritatem vicissim re-

si quid tamen olim
teris, in Meti descendat judicis aures,
ıtris, et nostras, nonumque prematur
in annum,
ıranis intus positis: delere licebit,
non ediderıs; nescit vox missa reverti.

: fortuna sic evenit, ut nono, postquam
ı Metaphysicamque institutionem conscri-
, anno, illam expolirem et ederem. Ita-
hanc edendi maturum videbatur tempus; si
eam item expolivissem: quod quo minus
erem, intervenerunt aliae scriptiones, vel-
ıs voluminis secundi Bibliothecae Criticae:
m de perpetuo Plutarchi opere, cui reli-
ımne otium tribuebam.

III.

ID. Nonne illorum temporum etiam dispu-
s fuerunt, cum tuae, tum discipulorum?
uidem duae, altera *de Unitate Dei*, altera

 de

de Placito Immortalitatis Animorum: discipu rum item duae, Scholteni *de Theologia Ciceron* Nieuwlandi *de Musonio.*

W. Fuerunt, Lyndene: et vero ad harum m tionem tuae quoque Panaetianae recordor dispu tionis, quam Tu item, ut duo priores disputa res suam uterque, in publicâ disceptatione ita fendisti, ut mihi, quamvis Praesidi, magis au toris quam adjutoris partes relinquerentur.

CR. Ohe! jam rursus extra oleas vagam Scimus omnes et novimus: et ego in illis trib disceptationibus auditor adfui: et, si vultis, j ratus testimonium dicam, tunc, ut fere assolet re bene gesta, omnes auditores judicasse se nu quam simile quidquam audivisse: sed nunc salt sinamus narratorem nostrum pergere.

W. Recte facis, Critobule, qui Praesidis pa tes suscipis, nosque in disserendo aberrantes, ordinem cogis. Scilicet narrare instituebam, qu mihi caussae fuissent, ut illius libelli editione differrem. Et illae mihi fuerunt, quas dixi, cau sae; et alia accedebat. Nam ego quum illo ten pore novos exterorum de Philosophia libros anin advertere et legere solerem, accidit ut eodem a no, quo Logica Praecepta edidi, MDCCLXXXI Kantii liber inscriptus *Critica Purae Ration* prodiret, jam antea denunciatus et exspectatio praeceptus, quasi veterem omnem Metaphysica eversurus, novamque allaturus: et noveram aucto rem ex aliis quibusdam ejus scriptis ut acutum

ir

ngeniosum, sed eumdem captatorem novitatis et admirabilitatis, nec mihi probatum in argumento de *Unitate Dei*, et judicio de *Falsa Argutia Figurarum Syllogisticarum*, ut suis locis notaveram, in Disputatione de Unitate Dei p. 63, et in Logicis Praeceptis p. 183. Attamen illam ejus Criticam Purae Rationis mihi cognoscendam judicabam; si forte aliquid adferret, quo ego docerer vel, repudiatâ meâ vetere Metaphysicâ, novam hanc esse sequendam, vel certe partes quasdam in vetere circumscribi, mutari, aut addi, oportere.

PH. Ecquid igitur attulit?

W. Pro exspectatione parum: sed dicam quid mihi acciderit, Librum simul ac prodisse ferebatur, arcesso, legere incipio. Praefatio arguta, primo res notas referens, deinde magnifica promissa expromens. „Puram Rationem, inquit, „esse animi facultatem cognoscendi res, per se „solum, sine sensuum corporis et experientiae „communione: Inventarium notitiarum intelligi„bilium à Pura Ratione profectarum, esse Sy„stema Metaphysicae. At hoc in libro id Syste„ma nondum exhiberi: sed criticam, id est cen„suram, agi Rationis Purae et notitiarum ab ea „proficiscentium: inquiri, an Metaphysica ca„dere possit in facultatem ingenii humani: pos„sibilis nec ne sit: quam superiore aetate regi„nam scientiarum habitam, nunc saeculi errore „contemtam jacere, et quasi Ovidii Hecubam „queri — *modo maxima rerum, tot generis na-*

„ *tisque potens — nunc trahor exul, inops.*
„ hoc in libro quaeri sitne omnino quaedam M
„ taphysica, ejus limites fontesque designari
„ principiis: Rationem difficillimum suum r
„ nus, se ipsam cognoscendi, denuo suscipe
„ tribunal constituere, quod ipsius justa pos
„ lata tueatur, injusta repudiet, istam litem 1
„ imperiosis edictis, sed ad aeternas et immut
„ les ipsius Rationis leges decidat. Hanc ur
„ adhuc relictam viam se ingressum profiteri
„ dere, nullum esse Metaphysicum proble
„ quin per hanc Criticam aut solutum sit, au
„ solvendo via aperiatur, et quasi clavis prae
„ tur." — Talia, priores reprehendens, et
ipsum praedicans, et alia similia, in Praefat
ponit.

PH. Satis hoc, ut cuilibet in mentem ve

Quid tanto dignum feret hic promissor hiatu
Parturiunt montes!

W. Caute agis, quod caetera omittis,

— *nascetur ridiculus*

neque enim tam parvulum animal prodiit,
tam timidum et fugax.

CR. Dicam vobis ex historiâ naturali: fui
horrens spinis echinus, aut creber flagellis poly

W. Mihi videbatur item Ovidiana forma
se, non quidem reginae Hecubae, quam Ka
volebat, sed anus fatidicae Sibyllae querent

sibi tempus venisse, quod venturum ipsa au-
ta erat,

ous erit cum me de tanto corpore parvam
;a dies faciat, consumtaque membra senecta
ninimum redigantur onus: nec amata videbor
placuisse Deo. Phoebus quoque forsitan ipse,
non agnoscet, vel dilexisse negabit;
re adeo mutata ferar; nullique videnda,
: tamen noscar: vocem mihi fata relinquent.

R. Et haec ei convenit forma, vocali, incur-
capite humi demissae, in terram tuenti, et
ısâ oculorum acie ultra experientiae terminos,
d ipsa fatetur, prospicere haud valenti.
'H. Neque illud vere dixit Kantius, Metaphy-
m tunc in contemtu jacuisse; quippe quae in
mania complurium intelligentissimorum libris
rum recens ornata colebatur: quorum, ut alios
am, Lambertus in Architectonicâ eam recen-
rat, Platnerus in Anthropologiâ et Aphoris-
descripserat et explicuerat, Federus in Com-
dio populariter et suaviter scripto ad commu-
intelligentiam commendaverat; ut nec ipsa
orum frequentiam desideraret, et cultores tra-
m adhuc ejus probabilitatem aequi bonique fa-
ıtes, ei majorem firmitatem evidentiamque addi
erent: quam si quis adferret, is unus homi-
ı studia augere posset. Ita calentibus dudum
ıinum desideriis, exstitit Kantius, qui deside-
m bonum se adferre profiteretur: isque in pri-

 mis

tegro relego, indeque reliqua perlego: permaneo in priore meâ de libro sententiâ: itaque ab eo discessi, ut caput caussae improbarem, quasdam partes singulares probarem, earumque in gratiam eum non abjicerem, sed ut rursus legendum seponerem. Quartus post illum annus me, mutatâ cathedrâ, ad Literas Historiasque docendas traduxit, et necessitate, cum edendi mei libelli, tum relegendi voluminis Kantiani, liberavit:

— *sic me servavit Apollo.*

CR. Invidens scilicet Apollo tibi aemulo consuetudinem cum amatâ suâ vetere, Sibyllâ.

W. Haud scio: gratias quidem ei tunc habui, qui mihi ingrati laboris gratiam fecisset. Ergo totus in literis versabar, et quod à quotidiano docendi munere superesset otii, Plutarcho tribuebam: Philosophiae recentioris hactenus rationem ducebam, ut, si quid in eâ novum ac praecipuum prodiret, id cognoscerem. Kantianus liber vix amplius in ephemeridibus Germaniae memoratus, ut nemini intellectus, in oblivionem abire videbatur. At vero,

Interea magno misceri murmure terram

Germaniam. Kantianus liber adhuc neglectus, jam produci, celebrari: ejus studium primo latius serpere, tum ubique differri, denique per totam Germaniam pervadere, fervere. Auctor illud congruum septentrionali frigori opus, tamquam Cimme-

meriis tenebris et boreali glacie concretum, p
tulerat: quasi ejus ingenium isto semine infla
Boreas ille dictus equas afflatu fecundare.
prouti Ixion amore Junonis, reginae Deorum,
ptus, ab eâque elusus objectâ nube ipsius deae
imaginem conformatâ, cum eâ congressus Cent
ros genuit, cuncta transsilientes et Thessaliae
getem conculcantes: sic Kantius scientiarum r
nam deperiens Metaphysicam, ab ea deceptus C
meriâ caligine, eam iniens, genus scientiae proc
vit Centauricum, *transscendentale* appellitatu
sepimenta prioris Philosophiae transsiliens, vi
fructumque vastans. Pater suum foetum in libr
includens, et, tamquam Pandorae dolium, p
ponens, non dubitabat, id sua ipsum admirab
tate philosophantium et mentes in se conver
rum, et studia sibi conciliaturum. Avus Bor
adspirans coeptis, dolium sustulit, adversus
phyrum conflicturus; si forte beatarum sub
sitarum regionum teporem floremque arefacere
glaciare posset: et supra Germaniam transvol
in Saxoniam dolium dejecit. Quod ibi aliquot
nos neglectum jacuit. Philosophantes unus et
ter accedunt, patris nomine, et praefationis, ta
quam operculi, festivitate invitati: tollunt op
culum, dolium interius inspiciunt, vident plen
materiâ piceae nigredinis et gravis odoris. Ve
rani operculum rursus imponunt: monent no
tios item facere; ne materia colore aëris effer
scens, in eorum capita erumpat. Pater inglori

dolii sortem audiens, faces ad illustrandum submittit: quibus admotis dolio aperto, vapores à materia exhalante surgentes ignem concipiunt, et subito cum fulgure sonitum edunt. Ecce! novitii puerique ad rumorem novitatemque spectaculi excitari, adcurrere, adstare, stupere, mirari, gaudere, gestire, ignem quisque et materiae partem rapere et auferre: massa picea concutiendo agitandoque exardescens crepitansque dissiluit, rapientium vultus atrâ fuligine opplevit, capita furore instinxit; ut sibi pulcri et sapientes viderentur, per vicos oppidaque discurrentes debaccharentur, deorum hominumque fidem obtestarentur, se pristinis liberatam tenebris Philosophiam, ipsamque veritatem, adferre. Pater, qui fortasse foetum suum diutius neglectu ignorationeque oppressum ipse abdicaturus erat, nunc eum celebrari, seque ipsum divinis laudibus ferri videns, laudem laude cumulare, novosque natos procreare instituit: foetui duas submittit sorores Criticas, *Rationis Practicae*, et *Facultatis Judicandi*, tum alios et alios novos natos: qui omnes, ut novae et inauditae sapientiae pleni et coelitus delapsi, à bacchantibus suscepti, et in eumdem divinitatis chorum aggregati sunt. Sic per decennium haec sola viguit veritas, in scholis, libris, ephemeridibus decantata, et Criticae Philosophiae nomine celebrata. Atque, prout in civili conversione fieri solet, ut ejus patroni non sint unius generis, sed bonis civibus communem salutem spectantibus ad-

mis-

misceant se mali cives, proprium commodum qua
rentes, inquieti et audaces, quibus tranquillo r
rum statu in humilitate latendum fuisset, jam tu
batis rebus emergentes, populo se ductores,
est demagogos, ferentes, per conciliabula, sod
litia, coitiones, stationes, stabula, cauponas
tabernas, plebis studia praedicantes: sic in h
scholastica conversione exstiterunt demagogi, nu
lo aut mediocri ingenio, per obscuritatem ant
ignorati, et infra omnes mortuos amandati, ha
inclarescendi occasionem arripientes, pervulgat
novae doctrinae formulas brevi tempore discent
et memoriae tradentes, easdem mox in conven
culis, circulis, stabulis, cauponis, thermop
liis, imperito et miranti vulgo, tamquam agyr
medici collyrium lippitudinis, panaceam caecutie
tis ingenii ostentantes et venditantes. Jam nov
tii ac tirones fere Kantiana castra sequebantur,
veteranos item facere hortabantur. Hi respon
re: „ *Immo vos nostra sequamini castra, ut co*
„ *firmata veteris disciplinae spectatâ bonitate*
„ *veritate.*" Illi: „ *Atqui nos veram causs*
„ *tuemur, Criticam scilicet Philosophiam.*" H
„ *Vos autem, quandoquidem ipsi Criticae nom*
„ *profitemini, ejus etiam officium agatis, et a*
„ *teaquam illam judicatricem Philosophiam a*
„ *plectamini, judicate de ipsa primum utrum*
„ *ra sit, nec ne.*" Tum illi: „ *Jam Kanti*
„ *pro nobis judicavit: non opus est, ut tantu*
„ *laborem suscipiamus, et rem actam agamu*

„ *qu*

„ *aut, si forte, satis est nobis ejus judicium cognoscere et subscribere.*" Veterani: „ *En! ut parum vobis ipsi constetis, Criticam à Critica tollatis, et Philosophiam à ratione ad credulitatem redigatis.*" Illi: „ *Erga Kantium quidem sic jus fasque est: qui unus omnem Rationem, idque critice, complexus est: cujus doctrina, tanquam Palladium, coelitus delapsa ad nos venit: nobisque veram viam ad veritatem ostendit.*" Ad haec veterani: „ *Enimvero illa via valde est difficilis et impedita.*" Novitii: „ *Si plana et facilis esset, non duceret ad interiorem veritatem.*" Hi: „ *Et vero illa doctrina mire est obscura.*" Tum illi: „ *Nisi obscura esset, non esset divina: ipsa obscuritas est pars et documentum divinitatis ejus: et oracula sunt obscura.*" Ita veterani commiserati novitios, animi morbum agnoscentes, eos unico medico, tempori, relinquunt.

V.

PH. Haud abs re narrasti: et mihi sane et Critobulo, invicem subinde rem reputantibus, similiter visum est: sed tu nondum, id quod maxime exspectabam, retulisti quid in illa Critica Purae Rationis improbaveris.

W. Longi sermonis, Philalethes, initium moves, qui materiam habeat libri ipsam illam Criticam numero paginarum superaturi; si quidem illam

culi more; ut nil magis commendaret libr
hoc nomen in titulo positum. Veluti ar
brabantur nomina *philosophicus* et *prag*
neque liber placere poterat sine alterutro
que; jam omnes *Historiae* exibant *philosi*
pragmaticae: compendia adeo, artium p
rhetoricae, *grammaticae*, *coquinariae*, (
losophica et *pragmatica:* sic tunc in isti
rem successerat nomen *Criticus*, quod libr
gi studia januam aperiret.

β. „ Sed, ajunt, hanc finium desig
„ superiores frustra tentaverant, perfec
„ Kantius: hic ostendit, Metaphysicae
„ esse notiones mere intelligibiles, ar
„ notionibus sensibilibus ab Experientia
„ sus corporis in Animum illatis, ab i
„ ras ac genere ipso diversas: has in A
„ ditas, per Experientiam demum evol

„ *ne*, *Modalitate*: his tamquam generibus sub-
„ jectas esse has formas: Quantitati, *Unitatem*,
„ *Multitudinem*, *Omnitudinem*: Qualitati, *Rea-*
„ *litatem*, *Negationem*, *Limitationem*: Relatio-
„ ni, *Substantiam* et *Accidens*, *Caussam* et *Effe-*
„ *ctum*, *Communionem*, id est, *Reciprocationem*
„ *inter agens et patiens*: Modalitati, *Possibilita-*
„ *tem* et *Impossibilitatem*, *Esse* et *Non esse*, *Ne-*
„ *cessitatem* et *Contingentiam*. Hae sunt, ajunt,
„ notiones antiquissimae et principes, quasi *semi-*
„ *nales conceptus Intellectus puri*, tamquam *for-*
„ *mae cogitandi*; quibus accedunt formae *Tempo-*
„ *ris* et *Spatii*, per quas Experientia sensibiles
„ notitias, id est, sensuum visa, *intuitiones sen-*
„ *sibiles* dictas, suscipit et in Categoriarum for-
„ mas infert: quibus formis visa quaeque *Intelle-*
„ *ctus* noster accommodat: exinde nova duo no-
„ tionum intelligibilium genera effingens: *Conce-*
„ *ptus Reflexionis*, et *Ideas*: caeterum invenien-
„ do numquam extra terminos Experientiae pro-
„ grediens, sed intra eos inclusus, notionibus
„ corporeis adstrictus: nec valens ad invenienda
„ placita ultra hos terminos posita, quamvis gra-
„ vissima et maximi illa momenti, de *Deo ejus-*
„ *que virtutibus et providentia*, de *Animi huma-*
„ *ni Libertate et Immortalitate*, in Metaphysicae
„ muneribus necessariis desiderata et celebrata; ad
„ haec igitur placita reperiunda ac demonstranda
„ caecus et infirmus est Intellectus noster; quip-
„ pe quibus non in Metaphysica, sed in Practica

„ Philosophia locus est; ubi in principio, ut *in-*
„ *demonstrabilia* postulata ponuntur *Animi huma-*
„ *ni libertas*, ac *Divini numinis virtus et provi-*
„ *dentia;* unde consequi *Animos hominum esse*
„ *immortales*, et ad propositam iis à Deo felicita-
„ tem porro contendere." Haec est, si recte me-
mini, summa doctrinae, brevissime, quoad ejus
fieri potuit, et paucissimis quasi punctis notata;
ab auctore autem ipso subtiliter et fuse explicita.

CR. Immo implicite et contorte, multis et acu-
minibus compacta, et spinis contexta: tu vero pro
hac brevitate satis diligenter. Nunc, quid impro-
bes, narra.

γ. W. Finium illa designatio accurata ac ve-
luti circulo et centro circumscripta, quod à Grae-
cis dicitur, κέντρῳ καὶ διαστήματι περιγραφομένη,
nondum à quoquam philosopho confecta videtur;
Kantius quidem, si sibi constare et consentaneus
esse vellet, ne conari quidem eam debebat. Qui
enim cognitionem humanam, nec modo sensibi-
lem ejus partem, sed et intelligibilem, à scientia
et veritate ad opinionem ac speciem traduxit, seu,
ut nunc loquuntur, *ex objectivâ subjectivam fecit*;
qui et ipse homo, et ad eamdem naturae conditio-
nem, ad quam caeteri omnes homines, adstrictus
sit: quomodo is cum *subjectiva* sua cognitione fi-
nes *veros*, quos vocant *objectivos*, cognoscat?
Quamvis enim concedamus cognitionem nostram
esse opinabilem, *subjectivam*, tamen is, qui fi-
nes ejus se nobis designaturum profitetur, *ve-*

ines, eos qui sunt, non qui videntur tantummodo, *objectivos*, non *subjectivos*, praestare debet. Licebat, Dogmaticis hoc profiteri, Pythagorae, Platoni, Eleaticis, Aristoteli, Stoicis, Epicureis, Cartesio, Leibnitzio, Wolfio. Nemo tam praecise et magnifice professus est ante *Kantium*: scilicet, *se tribunal instituisse, quo, secundum ipsius Rationis aeternas et immutabiles leges, ipsius caussa judicaretur, jus vindicaretur, fines constituerentur.* Quae tandem illa est *Ratio?* scilicet, humana, opinabilis, *subjectiva*. Hujus leges igitur sunt *aeternae* et *immutabiles?* Ita quidem de divina Ratione loquuntur alii Philosophi; et fas est ita loqui: non de humana: nedum de hac infra humanae integritatis modum à Kantio redacta.

I. Metaphysicae viam esse à priori, id est eam, quae à primis ad postera tendat, ab intelligibilibus ad sensibilia ducat, à maxime universalibus ad minus universalia, à supremis generibus ad inferiora et particularia, à caussis ad effecta, omnes inde ab ejus incunabulis consensere Philosophi; haec autem *prima* utrum antiquiora sint Experientia, itaque ante ejus adventum in Animo lateant, an per eam colligantur et conformentur, de hoc vero dissenserunt: illam sententiam tenuerunt maxime Plato et Leibnitzius, ideis istum principatum tribuentes; hanc Aristoteles, Stoici, Epicurei, Lockius, alii post eum multi, in his ille in Kantianis scholis celebratus Humius, cognitionem hu-

humanam omnem unice à sensibus corporis statuentes. Fuit etiam tertium genus Philoso rum inter utrosque interjectum, notiones illas versales alias antiquiores sensibus, alias à s bus ortas, censentium. Et quidam angus quidam latius Metaphysicae fines aperiebant vel solâ Ontologiâ eam circumscriberent, vel T logiam, atque adeo Psychologiam et Cosmolo ei adderent. Omnes autem in eo consentieb ut eam scientiâ principiorum elementorumque gnitionis humanae definirent; ut, quemadmo Philosophia omnium caeterarum scientiarum Metaphysica totius Philosophiae semina ac fu menta contineret. Atque hac ubertatis aucto tisque existimatione adhuc florebat, licet pl que ejus partes firmitate evidentiaque scientia rerent. Quam firmitatem Kantius Metaphys conciliare studens, et animadvertens se id co qui non posse, si ejus et amplitudinem, et co tionis veritatem, quam *objectivitatem* vocant tinere vellet, eam primum ad pauca eleme deinde ad opinionem, *subjectivitatem* vulgo ctam, revocavit: elementa igitur Experientiâ tiquiora constituit *duodecim Categorias*, ac *intuendi conditiones Tempus et Spatium*; qu elementis, veluti formis, visa sensuum per perientiam infusa suscipiat et accommodet I lectus; ut ea percipiat et cogitet non qualia r sa sunt, sed qualia in illis formis formata v tur. Iam ut isto de commento recte judic

tria sunt spectanda: an esse *possit*, nec sibi ipsum repugnet; an revera *sit*: an illud *efficiat*, cujus caussa excogitatum est.

ι. Ac primo quidem, repugnantia quaedam supra jam in γ̄ à nobis animadversa est. Succedunt aliae repugnantiae. Nam Categoriae illae à Kantio sic informantur, ut proprium Metaphysicae officium, quod in *viâ à priori* positum est, evertant. Dicit enim eas ante sensibilium visorum adventum in Animo esse, nec tamen cogitari, sed per illa demum excitari. Hoc possumus intelligere in Platonis opinione de Reminiscentia notionum ex priore vitâ servatarum; in Leibnitzii Harmonia Praestabilita: in notionibus ac visis memoriâ reconditis; in facultatibus Animo à naturâ tributis, necdum actione vigentibus: in istis Categoriis intelligere non possumus. Aristoteles Animum comparabat tabulae rasae, in qua nihil scriptum esset, sed postea demum illatis in eam sensuum visis notiones quasi inscriberentur. Hoc, nisi cujusmodi sit, saltem ut sibi ipsum non repugnans cogitare possumus. Sed Kantianis Categoriis plane accidit illud Aristophanis de Euripide; de quo aliquis interroganti an domi sit, respondet: *ἔνδον καὶ οὐκ ἔνδον*, *est domi*, *et non est domi*. Aristoteli quidem Animus tabula rasa, eaque plana, est: Kantio item tabula rasa, non tamen plana, sed quasi distincta parvulis vel ollis exstantibus, vel receptaculis depressis, tamquam lacunis, aut cellis apum, duodecim Categoriis,

et duabus conditionibus intuitionis Tempore e Spatio. Fingite vobis cogitando talem tabulam di stinctam quatuor ordinibus ternarum cellarum, e super hos ordines positas duas cellas Spatii a Temporis, per quas materia visorum ab Experien tia extrinsecus recipiatur, et in illas duodecim ce las influat, earumque figuram accipiat. Nisi fo te istam tabulam solis verbis non satis diserte a vestrum sensum designo, et potius lineis ejus ima ginem depingi vultis.

PH. Atqui perspicue ostendisti ac probabiliter mihi quidem, qui dudum istud Categoriarum ne gotium comparare solebam cum negotio pistriciu tabernariarum, quae, quotidie in foris et compit sedentes, popana coquunt in sartaginibus item d stinctis per complures ordines receptaculorum quorum singulis infundunt massam liquidam cya tho ex cratere haustam. Sic pistricem facio Ex perientiam, cyatho Spatii ac Temporis ex crate rerum sensibilium corporeas notitias haurientem in singula duodecim Categoriarum receptacula in fundentem, coquentem, Animoque apponentem

W. Dilucide tu sane et Socratice, rebus obscu ris ex rebus obviis et vita communi lumen adfer neque crater iste tuus à cratere Platonici Tim abludit. Illud autem volebam, Kantium per ista Categoriarum inanitatem, ipsum hoc suum à pri ri natum opus elementarium, hanc, sive Me physicam, sive Puram Rationem, funditus tol re. Nam illae profecto formae, illa receptac

vacua sunt, antea quam Experientia quid in ea infuderit: et nihil habent. Hoc autem nihil *aliquid* esse, liceat Criticis philosophis affirmare; nobis, qui alio ex genere critico sumus, et communi rationi obsequimur, non licet.

5. Deinde, Categoriae istae *neque ortu*, *neque numero sunt id*, *quod debebant esse:* id est, non habent justum ortum; et numerus duodenarius temere iis, ut necessarius, affingitur. Categorias enim volumus esse elementa Purae Rationis, et anticipationes primitus ante Experientiam in Animo humano abditas, et quidem in Animo quovis, rudi adeo ac recens nato: non volumus Logicas, sed Metaphysicas, ut vulgo loquuntur, *reales*, non *nominales*, non Logici quadro ordinatas, sed ante omnem non modo Logicam institutionem, sed Experientiae actionem et rerum externarum ad sensus corporis appulsionem, in Animo impressas. Cui autem bono fuit, aedificium ad aeternas et immutabiles, ut ipse ait, Rationis leges exactum, tam vago Logicae de Enunciationum divisione praecepto superstruere. Et haec tralatitia in Logicis fertur distributio Enunciationum, secundum *Quantitatem*, *Qualitatem*, *Relationem*, *Modalitatem:* Et alia est tripertita, minus deficiens, secundum *proprietatem internam*, *externam*, *usum evidentiamque in disciplinis;* internam complectente tres notas species, insignitas his nominibus, *Quae*, *Qualis*, *Quanta:* quam distributionem et ego secutus sum in meo libello. Neutra sane congruit accuratae diligentiae et pa-

paritati, quâ species in praedicato positae summam subjecti exaequent, id est quod vulgo dicunt; *subjectum à praedicato exhauriatur.* Est alia accuratior, qua diversae Enunciationum species ducuntur ex diversitate trium Enunciationis partium, Subjecti, Praedicati, Copulae. Sed hoc alias. Nunc fac, quod negamus, illam quadripertitam esse integram et plenam: ejus tamen à Kantio facta ad Categorias accommodatio non unam habet reprehensionem: veluti, quod *Limitatio*, quae est species Quantitatis, et eadem quae *Particularitas*, Qualitati subjicitur: quod eadem *Limitatio* ducitur ex *Enunciatione Infinita*, et haec ipsa non satis accurate ab Enunciatione Negante distinguitur: quod *Relatio* suis finibus non distincte circumscribitur, et ad alias etiam Categorias pertinet: quod *Relationis* et *Modalitatis*, quum sex utriusque Categoriae recenseantur, hae non nisi pro tribus numerantur; scilicet, ut numerus duodenarius extorqueatur: quod, praeter illas à K. positas, aliae sunt in Categoriis censendae notiones principes.

ζ. Nam si naturae auctoritatem sequentes quaerimus, quae sint vel esse possint Animi notiones Experientiâ antiquiores, debemus Animum informare quasi extra corpus degentem, et in nullo adhuc versatum corpore, aut in corpore ita recentem et novum, ut nulla adhuc rerum externarum communione et Experientiâ quidquam notionis traxerit. Cujusmodi Animus qualis sit, cogitare difficile est. Sed tamen, quaestionis caussa, fingamus talem

lem nobis Animum viventem et vigentem spectandum observandumque dari. Prima certe omnium cogitatio vigeat oportet *conscientia sui*, penitus à se ipsâ existens, non profecta distinguendo se ab aliis extra se rebus; quippe quas Animus nondum novit. Haec igitur *conscientia*, hoc *Ego*, habet in se involutum sensum notitiarum complurium confusum quidem, sed qui animadvertendo et tractando clarescat, et ad distinctam cogitationem pergat: in his protenus sensum *Durationis suae*, *Successionis*, *Temporis*, *Libertatis:* succedit cogitatio τοῦ *Esse*, vel *Non esse*, alia quale ipsum sit, aut *diversa:* haec alia aut revera *existere*, aut tantummodo esse *posse: id*, *quod sit*, *esse: quod non sit*, *non esse: nec posse simul quid esse et non esse:* hinc, *Aliquid* et *Nihil: Ens* et *Non Ens: Verum*, *Falsum: Totum*, *Pars:* Principium Repugnantiae, et Exclusi Medii, *inter esse et non esse nil esse medium:* porro *Necessarium* et *Contingens:* ut quid fiat, requiri ut sit *possibile*, nec tamen hoc satis esse, sed aliud quid debere accedere, scilicet *caussam:* Principium hoc, *sine caussa nil fieri:* quod jam in iis omnibus, quas diximus, notionibus suberat: Inde *mutari*, *agere*, *pati*, eorumque contraria: *Caussa* vel propior, vel remotior, et prima, *Deus.* Ipsum *Ego* protenus infixam notionem habet *Substantiae*, à qua distinguit *Accidentia* sua, *cogitare*, *durare*, caet. *Genus* comparandis similibus venit, cujus *Proprietates* sunt necessariae, *Modi* et *Rela-*

tiones contingentes. Accidentis suprema distributio in *Quantitatem* et *Qualitatem:* illa praecepta ex longiore aut breviore duratione sui, ex majore aut minore numero cogitationum: haec posterior, Accidentibus, praeter Quantitatem, omnibus, uno genere comprehendendis. Indidem ex Quantitate, *Materia: Finitum*, *Infinitum: Perfectum*, *Imperfectum:* ex Qualitate, *Forma*, *Ordo* et *Temeritas*, s. *Confusio*, *Bonum* et *Malum*, *Suave* et *Insuave*, *Pulcrum* et *Turpe*. Hae sunt notiones praecipuae Ontologicae, id est Purae Rationis. Nam de notionibus Moralibus, ortis ex altera Animi parte, Voluntate, quam illi Practicam Rationem vocant, dicere non attinet. Et Adhuc Animum spectavimus purum à rerum extra se communione. Jam è solitudine in societatem et consuetudinem rerum externarum inducatur: cujus nobis una conditio cognita est, haec vita et habitatio in corpore animali. Nova jam animo aperitur scena: priores notiones vitae solitariae locupletantur et confirmantur: accedunt novae, *Corporum*, *Extensionis*, *Soliditatis*, *Spatii*, *Motus:* quibuscum priores, et suam ipse et Divinam naturam comparans, suae cum hac similitudinem et conjunctionem, à terrenâ autem et corporeâ materiâ diversitatem ac disjunctionem, agnoscens, futuram immortalitatem certâ spe praecipit, et ad omnem virtutem capessendam excitatur: qui Ethicae fons est. Et omnino veterum intelligibilium et novarum sensibilium

no-

num temperamento et quasi mutuo tritu, co-
gnoscendi facultas excolitur, modificatur, et
ovarum rerum inventionem instruitur. Nos
hanc viam à prioribus philosophis osten-
et accuratius ordinatam, nunc brevissime ac
natim retulimus. Haec est *ἐννοιογονία* natu-
notionum generatio naturalis.

I. Et res mihi placet et nomen. Sed rem tu
eps cum Kantii Categoriis comparabis. Ad
n autem hoc in mentem mihi venit Kantia-
ominis *noogoniae*, quo eamdem rem notarunt,
ivis ab ea alieno, nec *notionum*, sed *mentis*
ationem significante. Et quod ipse dixit
manicis literis *noumena* id est *νοούμενα*, *intel-
illa*, inde *νούμενα* fecerunt quidam ejus cul-
; ut eos *νουμηνία*, *novilunium*, voluisse pu-
et mali sit ominis, à *cogitandi* verbo aber-
. Ipse Dialecticam antiquo cognomine *κα-
ὸν*, i. e. *remedium purgans*, dictam, *ca-
rticon* dicens, *arctum*, ut sibi domicilio con-
tam, et magis cognitam, cogitasse videtur.
goriae autem nomen ab Aristotele sumens,
ice eum reprehendit, quod perperam decem
Categorias statuisset, et his postea quinque
adjecisset; temere ipse *Categorias* et *Cate-
nena*, scienter ab Aristotele distinctas, com-
t. Omnino, ultra quam Philosophum de-
Literae ei defuerunt; ut in Historia Philo-
iae vix supra Spinozae et Cartesii aetatem
ressus videatur. Qui si priores et antiquos

co-

cognitos ac pertractatos habuisset, à multis erroribus cavisset.

CR. Fortasse: nisi eum novae sectae conde gloria decepisset.

W. In hac igitur ennoëogonia priorum, qu vis brevissime adumbratâ, notiones appareni Categoriis censendae, et à Criticae Philosop auctore omissae: veluti *Conscientia sui: Princip Repugnantiae: Aliquid* et *Nihil: Verum* et *sum: Bonum* et *Malum: Pulcrum* et *Turpe: fectum* et *Imperfectum: Ordo* et *Confusio*, (*ξις καὶ ἀταξία*): quae profecto et theoretica maxime universales sunt; nec facile illis duode tamquam partes subordinari possunt. In ea Philosophia Critica ex illis duobus omnis co tionis fundamentis, et omni naturae cogitanti p sentibus quasi luminibus, *Principiis*, *Repugn tiae* et *Caussae*, ut illud omittitur, sic hoc tegoriae Relationis subjicitur, ex illustri loc angulum abjicitur, et omnino quasi ludibrio betur. Nam datur ei in Categoriis necessita auctoritas universalis: eadem ei in Experie adimitur, nec relinquitur nisi probabilitas ex n titudine et iteratione exemplorum nata. Utr que temere. Et quum Metaphysicam non u fines Experientiae pertinere vult, in primis h Principii vim labefactat. Negat enim illud adducere ad cognitionem Caussae primae omn rerum, id est, *Dei:* negat illud locum haber Libertate humanae voluntatis. Itaque simillin

fecit Epicuro, qui sine caussa declinationem atomorum induxit; scilicet, ut et Mundi ortus Deo effectore liberaretur, et Libertas necessitate caussae solveretur: cujus opinionis vanitatem dudum explosam refutare non opus est. In illa autem Vetustiorum ennoëogonià *Principium Caussae* habet necessitatem et auctoritatem universalem, certa ratione analytica, *à priore* notione Possibilitatis ductam; quod à posse ad esse perveniri nequit, nisi aliquid antea accedat, quod *aliquid* est caussa: et in Experientia colligitur duplici observatione: non tantum per multitudinem et iterationem exemplorum: sed etiam per cognitionem nexûs antecedentium et consequentium, id est, caussarum et effectorum: veluti remedii salubritas cognita et ex multis sanationum exemplis, et ex interiore ejus natura, et ad morbi genus ratione et efficientià, ad eum verisimilitudinis gradum confirmatur, qui prope ad summam evidentiam accedat. Quam rationem significavimus in Logicis, III, 7, 8.

I. Et quod ubique inculcat, et modo memoravi, *Puram Rationem non ultra fines Experientiae, nec ad res, quae sensibus corporis attingi nequeant, progredi posse; et proinde gravissimorum dogmatum, Divinae Naturae ac Providentiae, Libertatis et Immortalitatis Animorum humanorum, probationem non Purae Rationis, id est Metaphysicae, sed Practicae Rationis esse argumentum:* pluribus partibus à vero aberrare videtur. Primum: non consentaneus sibi est in eo,

quod

quod, quum Categorias à priori, intelligibiles et antiquiores esse Experientiâ statuit, ab his nullum progressum ad nova intelligibilia concedit. Nam ipsi illi Philosophi, qui nil ante sensuum impulsionem in Animo esse volunt, veluti Aristoteles, Stoici, Lockius, et plerique, hi tamen aditum ad illas notiones, Dei, Immortalitatis, Libertatis, relinquunt, earumque demonstrationes tuentur. Et recte quidem. Nam hoc est Rationis humanae, à rebus cognitis ad res incognitas pervenire: ut in omni fit disciplinâ, arte, et vitâ communi. Quid igitur impedit, quominus à *Principio Caussae* ad cogitationem cognitionemque Primae Caussae effectricis Mundi hujus perveniamus, eamque Caussam effectricem potentiâ et intelligentiâ parem et idoneam huic tanto operi conficiendo judicemus? Non modo nil impedit; sed cogit etiam Ratio, sana quidem; frustra vetante Kantiana Ratione. Idem valet de Immortalitate, et Libertate. Deinde, quod supra diximus, qui Metaphysicam spoliat facultate perveniendi ad res ultra fines captumque Experientiae positas, is ipsam tollit Metaphysicam, et frustra quovis versu suum illud *à priori* ac *transscendentale* jactat. Tum, quod illa tria placita, Dei, Immortalitatis, Libertatis, ex Metaphysica ad Ethicam, ex Theoretica Ratione ad Practicam relegat; non modo haec ipsa placita labefactat, ex lucido firmoque intelligentiae fastigio in lubricam et confusam interni sensus latebram rejiciens: sed ἀφιλοσόφως

agit

agit, et ipsum primum Philosophiae officium negligit. Hoc enim jubet quaerere de rebus non solum *an* et *quae*, sed etiam *quare*, sint; jubet caussas rerum indagare, quousque fieri potest: vetat subsistere in illo *ὅτι*, *quod* sint, quando aditus ad earum *διότι*, *quare sint*, adhuc patet. Nam illa profecto via Criticae Philosophiae „Habeo „in me Imperativum Categoricum jubentem re-„cte agere: hic non est nisi a Deo; ergo vo-„luntas mea est libera, et Deus rationem habet „bene et secus factorum, remunerando et pu-„niendo: quod quando in hac vita non fit, in „futura fiet; et Animi sunt immortales" sic enim fere interpretantur illam formulam supra *β* memoratam: illa igitur via certe praepostera judicanda est; primum, quod Theoretica dogmata ex Practico ducuntur, contra naturam Philosophiae, cujus est Practica ex Theoreticis ducere, et ab horum uno simplicique fonte omnem reliquarum rerum cognitionem repetere, nec principia multiplicare: deinde, quod illa tria Theoretica dogmata longe dilucidiora et minus incerta sunt, quam ille Sensus Moralis dubius et controversus, et antiquitus et patrum memoria diversis disputationibus agitatus, necdum dijudicatus, nunc à Kantio, ut indubitatus, nullis novis argumentis, sed novo habitu imperatorio, inaudito nomine Imperativi Categorici, in scenam revocatus ac productus. Nonne hoc est *Deum ex machina inducere*, et cum Deo Libertatem atque Immortalitatem?

Et

Et quod Epicurus reprehendebatur, Deum reliquisse, re sustulisse; quod nullam ei in c do mundo partem concedens, ejus notionem animis hominum à naturâ inditam et imp ajebat: nonne simile in tribus illis placiti tius fecit? Quid est aliud, judicium viri ratione ad sensum irrationalem et mysticam ritatem transferre, si hoc non est? Pueris bi istae species ostententur: sapientiae s argumentis et rationibus doceantur. Quan tem illis placitis *antinomiae* litem intendit lud agit, ut ostendat eorum demonstratio huc à philosophis inventas et usurpatas cere, in utramque partem valere, nec ma monstrari posse illa vera quam falsa esse : tur cum agit, nihil agit. Partim enim dem tiones illas philosophorum non satis plen curate retulit: omnino autem non cogitass te non curasse videtur, eamdem machinam se ipsum converti posse; eamdem esse c omnium theorematum, exceptis mathem quamvis recte exacteque demonstratorum contrarium converti possint, et in utramq tem de iis disputare liceat: et in hanc anti caussam magis etiam plurima sui ipsius dec cidere, quo plura ipse sine demonstratione lans dictansque posuit.

7. Sed singillatim principia videamus. omnes ab omni aevo tenuerint philosoph *sensibiles ad Tempus et Spatium esse adsi*

hi novi Critici hoc ita jactarunt, quasi soli scirent et reperissent: et sane aliquid adjecerunt: hanc scilicet conclusionem: *Ergo res non sensibiles non ad Tempus et Spatium adstrictae sunt.* Quod aeque eleganter conclusum est atque illud: *Omnes canes habent quatuor pedes; Ergo, qui non sunt canes, non habent quatuor pedes.* Scilicet non adtenderunt ad magnitudinem subjecti et praedicati, eorumque proportionem. Sed hujusmodi paralogismi apud novos istos Criticos non sunt infrequentes. Quanto melius erat simplicem Veterum rationem sequi: duplici via ad hoc theorema pergentem, Ontologica et Psychologica. Illa hujusmodi est: Res (τὰ ὄντα) sunt vel mere possibiles, vel existentes: existentes sunt vel corporales vel incorporales: corporales nobis innotescunt per sensus corporis, ut ad Spatium ac Tempus adstrictae: incorporales quoque esse ratio progressu intelligit, item eas ad Tempus adstrictas; si quidem esse pergunt ac durant: ad Spatium, nec ne, neutrum intelligit. Psychologica haec est. Notiones sunt rerum vel sensibilium, vel intelligibilium: illae cum notione Temporis ac Spatii conjunctae sunt: hae an item, non liquet ex hac distributione; ergo pergendum: res intelligibiles sunt vel singulares et concretae, vel universales et abstractae: hae extra Tempus et Spatium sunt: illas esse, ratio progressu intelligit, item eas ad Tempus adstrictas esse, si quidem esse pergunt ac durant: ad Spatium, caussa

 nul-

nulla, quae impediat, apparet; immo suad
detur analogia Temporis et aliarum rerum e
tium: at participes esse utriusque non omn
res sensibiles, sed suo sibi modo et ratione
uti in hoc exemplo: non omnia quadruped
dem modo quatuor pedes habent, quo cane
alia genera aliter, et quodque genus suo si
do. Sic in intelligibilibus his, naturas c
tes vel inferiores, vel superiores, vel supr
Deum, caussam omnium rerum, Spatii T
risque participes esse par est convenienter
quasque naturae: ac Dei quidem Tempus e
dum esse non mutatione rerum et successio
mentorum, sed constanti et immutabili d
ne, singulis partibus totam aeternitatem e
te: Spatium autem vel infinita praesentia, v
quadam Deo digna ratione. Quae omnia, et
lia sint ignoramus, tamen necesse esse, ut
modo sint, intelligimus. Quo de argument
gie disserunt Plotinus VI, 8, 16, Plutarch
El Delphico p. 392, 393: et alii, quos il
davimus. Jam ipsa Categoria Spatii quan
conformata est! —

VII.

CR. Hem tu! totumne spinarum effunde
cum paras?

W. Ego vero putabam me flores sparge
gratum vobis facere: sin contra accidit, v

culpa estis; qui in hoc me argumentum compulistis. Et multo plura habebam. Nam quae ante hos tres et viginti annos notaveram, nec postea inspexeram, nuper mihi in hoc rus ejecto, ac turbatas meas chartas lustranti, forte in manus inciderunt, meque ad legendum, et quaestionem memoria recolendam, adverterunt. Unde illos vobis flores inspersi.

PH. Quod nunc sparsisti, satis est unde mihi confirmetur id, quod aliquando, lecta illa Purae Rationis Critica, judicavi, melius esse retinere veterem nostram, sive impuram sive mixtam quis vocet, Metaphysicam, et fecundam illam rerum ubertate, et ratione summopere probabilem, quam novam illam adoptare pro criticâ et purâ se vendiantem, non valentem ad veteres possessiones tuendas, nedum ad novas acquirendas, velut vidimus de Deo, Immortalitate, Libertate: et alias desideramus: v. c. de rerum extra nos vera substantia, de Animi et Corporis nexu, de imperio in se ipsum, de eodem confirmando adversus perturbationes et calamitates, de aliis quaestionibus ex Metaphysica proficiscentibus. Haec erat illa professio, *nullum esse problema Metaphysicum, quin ei solvendo copiam fecisset Critica Purae Rationis!* Scilicet gravissimas quaestiones extra fines Experientiae relegare, et ex Metaphysica circumscribere! Unde factum est, ut nemo adhuc in hac secta Metaphysicam probabiliter compendio vel systemate conscripsisse dicatur; quippe quae

omnia delet ac diruit, nec aedificandi materiam relinquit.

CR. Et mihi satis est: qui et ipse aliquando istum legens librum, quum argumentum de Spatic cognovissem, eum abjeci; quod mihi appareret *pergula pictorum*, *veri nihil*, *omnia ficta*, nec reliqua disputatio, ut à falsis initiis profecta, vera esse posset. Idque multo etiam magis nunc judicavi, explicita ista Categoriarum vanitate. Quare, age, relinquamus tandem istos Cimmerios lacus, ac dias luminis auras repetamus.

LYND. Mihi quidem, quamvis hujus scientiae experti, si pace vestra dicere licet quid sentiam sic videtur. In Metaphysica constituenda, ut in aliis disciplinis, non id spectandum esse, ut fecun da, sed ut vera sit: et, si nulla omnino sit, ne esse possit, ut hoc ipsum, nullam esse nec esse posse, nobis perspectum exploratumque fiat. Dein de Kantium tanti, ut fertur, ingenii virum, nihil ne utilitatis attulisse dicamus?

W. Et modeste et prudenter mones, Lyndene Ego à vobis rogatus atque adeo coactus dicere qui in Critica Purae Rationis improbassem, horum quaedam enumeravi. Sunt vero etiam quae probem nimirum singularum quarumdam partium expolitio nem, et acutas nonnullas animadversiones. At uni versam doctrinam, principia et exitum, probare m non posse fateor. Omnino, ut ais, nil nisi verun quaerimus: sed hoc ipsum ab aliis nobis oblatum an verum sit, nostro ipsi judicio, non aliena au

cto

ctoritate, probare debemus. Et quod quaeris de utilitate, duas certe attulit. Alteram, quod alios, quae ipsi deessent, requirentes, ad quaerendum excitavit. Alteram, quod confirmari vidimus veterem querelam, *homines semper esse pueros*, nec priorum exemplis discere sibi cavere. Nam quum inde à nata Philosophia, per bis mille et quadringentos annos, quaevis fere generatio novam sectam tulerit, quae verum antea frustra quaesitum invenisse putaretur; tamen proxima quaevis generatio, quasi oblita errorem prioris generationis, sua sibi vice eumdem errorem rursus erravit. Ergo vir quidam quem nostis, aliorum judicio valde doctus, et meo non indoctus, me serio monuit ne porro fidem Platoni, Aristoteli, aliisque philosophis haberem; Kantium enim jam veritatem tandem invenisse et patefecisse. Itaque, inquam, hunc legisti. Non legi, inquit: sed adeo multi sic de Kantio affirmant, ut dubitari nequeat. Te, mi Lyndene, qui *esse* et *videri* distinguere nosti, popularis clamor non auferet, nec à judicii via dejiciet. Sic nos etiam, qui docti dicimur, similes reperimur pueris et puellis, novissimam quamque vestis et ornatus speciem pulcherrimam, priorem autem inficetam judicantibus. Adeo nec ad Philosophiae, nec ad stultitiae, finem pervenimus. Sed, ut ad rem redeam, quid mihi porro acciderit, audiatis. Horum igitur in Kantii doctrina et admissorum animadversio, et omissorum desideratio, effecit, ut hanc Purae Rationis Cri-

 ti-

ticam repudiarem. Cujus me repudiationis eo mi
nus poenituit, quod postea cognovi item facer
et fecisse veteranos, et in his complures doctos e
intelligentes viros in Metaphysicae scientia dudur
laudem adeptos, Eberhardum, Mendelsohnum
Platnerum, Garvium, Herderum, Federum, Me
nersium, Tiedemannum, Schwabium, Nic
laium, Wielandum, Reinhardum, Falckium, Hei
ningium, Weishauptium, Stattlerum: quorum e
ἐμοὶ μυρίοι, unus mihi potior est decem millibu
novitiis imperitia sua captis, novitati applaudei
tibus. Et nostratium paucissimi novae sectae stu
debant, et hi novitii, nulla antea Philosophiae co
gnitione subacti. Ex quibus unus aut alter fam
liaris me hortabatur, ut ipse quoque Criticae hu
jus beneficio uterer, meque Kantianum facerem
cui fere respondebam: „ Ego et in Literis et
„ Philosophia, meam mihi dudum Criticam et ha
„ beo et servo: legi Kantianum librum, nec pro
„ bare potui, quae quidem intellexi." Illi r
docere velle: ego sermonem in aliud converte
argumentum, de quo inter nos conveniret. Sic r
ignorantiae et tarditatis obtentu a molesta eoru
sedulitate liberabam. Quamquam ne novitii qu
dem omnes ingenii studiique laude carent. Lap
sunt, saeculi illecebris et clari viri nominisque a
miratione judicium praecurrente et occupante. C
viro quod novitatis et admirabilitatis captatio a
fuit, Literarum scientia et Philosophiae Histo
defuit, nil ei obfuit apud novos, ignaros, r

ani

animadvertentes: et condonandum caeteris ejus ingenii dotibus: cogitandumque illud, *non omnia possumus omnes.* Et fuit sane caeterum Kantius excellens universae scientiâ Philosophiae: exercitatus Metaphysicarum tractatione rationum, singularis acumine: oratione argutus, nec sine sale. Neque tamen ideo ejus doctrinam probamus. Et ipse à magnis viris, Platone, Leibnitzio, Aristotele, Lockio, aliisque dissensit. Et nobis liceat à Kantio dissentire. *Amicus Plato, sed magis amica veritas.* — Jam vero, me tandem dimittite. *Dixi!*

VIII.

CR. Istud vero *Dixi* nil tibi proderit, quo magis te sermone defunctum putes: neque nos hanc formulam accipimus: quin te adhuc debiti reum tenemus, qui nondum declaraveris quod quaerebamus, quare tuum ipse Metaphysicum libellum non edideris; siquidem nova doctrina nil ejusmodi tibi attulit, quo tuus tibi foetus aut reformandus, aut abdicandus, videretur.

W. Id quidem sponte intelligere poteratis ex eo, quod dixi, me in Literarum cathedram traductum, in primis etiam hunc commutationis fructum cepisse, quod me libelli illius edendi necessitate solutum viderem. Quod multo etiam magis postea sic judicavi, quum tota Germania tumultu Kantiano agitaretur, et pauci veterani, adversus innumerabilem novitiorum multitudinem, pristinam possessionem

aegre tuerentur. Quid enim mihi tot partibus à Kantiana ratione dissentienti, hunc libellum edenti accidisset, nisi ut in mediam belli scholastici flammam inciderem? Ergo cautus mihi ipse prospexi, domi mansi: sic

Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς ἔκ τε κονίης,
Ἔκ τ' ἀνδροκτασίης, ἔκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοιμοῦ.

LYND. Neque tamen satis tutus à Kantianis telis mansisti.

W. Quibusnam illis?

LYND. Illis, inquam, quibus Belgicus scriptor Critici Horrei te petiit, eorum nomine, quae in Vita Ruhnkenii de Philosophia Kantiana posuisti.

W. Nunc memini, abs te admonitus: et recte dicis *petiit*; non enim feriit nec attigit: neque tunc animadverti, nec postea cogitavi.

CR. Nec mirum; quippe ab invalido jaculatore missa tela usque ad te pervenire non potuerunt. An vero aliquid simultatis tibi cum homine fuit, qui te peteret.

W. Nil quidquam, quod quidem sciam.

LYND. Novistine eum et vidisti?

W. Cognovi et vidi adolescens adolescentulum, primo Amstelodamensi tempore meas scholas audientem, Metaphysicas et Graecas: quarum illas privatim domi meae, has gratis in Remonstrantium Collegio habebam.

LYND. Itane discipulus tuus fuit?

W.

W. Fuit auditor: discipulum dicere non audeo.

LYND. Quid ita?

W. Quia discipuli sunt, qui discunt: ille autem an quid didicerit, nescio.

PH. Attamen haec, quaecumque fuit, disciplinae necessitudo satis valere debebat, ut ne publice te reprehenderet.

CR. Kantianum videtur, gratuitam benevolentiam professum, ingratam malevolentiam exercere.

LYND. An vero alius quis Kantianus illa de caussa te reprehendit?

W. Nemo prorsus, quod noverim.

LYND. Quid ipse Kantius, cui tu, ut veteri Ruhnkenii condiscipulo et civi, Vitae illius exemplum misisti?

W. Ipse per senectutem ad scribendum infirmus, rescripsit per amicum suum Rinckium, eruditissimum virum, perhumaniter adeo: et alios quidem libri locos memoravit, illos ab Horreario postea reprehensos, ne hilum quidem.

CR. En fanaticum Horrearii ingenium! qui à Kantio ignoratus, nedum rogatus, sua sponte defensorem se illi, inquisitorem nobis, obtrudat.

LYND. De illo autem Horrei scriptore, relictis tuis scholis, deinceps quid factum est? Nam nunc quidem eum Amstelodami degere, Professoremque salutari, audio, adeptum tuam quondam in Remonstrantium Collegio veterem cathedram.

W. Nescio: noverit Philalethes, qui unus i paucis nostratium plurimos homines novit.

PH. Hunc quidem non nimis. Illud duntaxat eum Leidae Theologiam didicisse: deinde ruri co[n]cionale sacerdotium factitasse, et adversus Bonne[t]tium, clarissimum Theologum, pro libertate c[o]gitandi sic scripsisse, quasi pro aris et focis d[e]certaret: per quam litem primo ejus nomen cogn[o]sci mihique innotescere coepit.

CR. En consentaneum sibi hominem! qui i[n] Theologia libertatem cogitandi tueatur, in Phil[o]sophia migret, ac dissentientes vexet. Sed narra quaeso, Philalethes, reliquas res ejus, quas nosti

PH. Paucae sunt. Nam, abdicato sacerdotio Amstelodamum venit, ibique senem nostrum Meer[s]chium obsequio demulcens, hujus commendatio[n]e illam cathedram obtinuit. Ex qua eum dua[s] orationes Latinas habentem audire me memini: al[te]ram auspicando muneri, alteram funebrem i[n] obitum Meerschii: cum quidem in utraque incon[]ditum quid et subagreste clamaret, quasi ad sur[]dos rusticos dicens. Orationum Latinitate à scri[]ptore cujusdam Ephemeridis Belgicae reprehensa, ab hoc gradu dejectus, se ad Belgice scribendum recepit. Paucis post annis, abdicata cathedra, i[n] Westphaliam habitatum abiit. Mox inde redux Kantiano afflatu instinctus, doctrinam in Germani[a] tunc jam labentem, sed sibi nostratibusque novam quasi post festum venditare ac divulgare coepit Criticum Horreum instituit, inde veluti è superi[ore]

re loco, fanatici instar vatis vociferans: „ *magnus „ exstitit Kantius propheta, et ego hujus inter „ Batavos exorior hypopheta: lucem ille accendit „ in tenebris; surgite tandem, o cives, ex ignorantiae veterno, et tantam ad lucem mentes „ convertite vestras.*" Quo clamore quum peritis risum, imperitis admirationem excitasset, pergebat vaticinari, privatim in circulis, publice ex Horreo, obtestans et incusans voluntariam caecitatem hominum, qui non omnes Kantianum lumen suspicerent et colerent: scriptorem quemque, qui de hoc lumine non satis honorifice ac reverenter locutus videretur, producens et reprehendens: ex quorum numero, tu quoque nominatim fuisti, W; et, ut tantum nostrates nominem, Wynperssii, Muntinghius, Ypejus, Calkoenius, Nieuhoffius, Feithius, Alphenus, clari suo quisque in genere viri. Porro, inique ferens suam virtutem non satis agnosci, neque se novae luci spargendae in Batavas Academias acciri, eas Nyctopolin et Scotopolin appellitare: indignari eas non ita beatas esse, ut à se tam pulcro et lucido Sole illustrentur. Interea pauci eum homines sequi et probare: legentium numerus minui: plerique continuo clamore, et ejusdem materiae formaeque perpetua iteratione, satiati, et cramben toties recoctam fastidientes, alia studia requirere: Criticum Horreum extabescere; Kantii cultus evanescere: diutius quidem ille duraturus, si claros auctoritate, et Metaphysica docenda spectatos viros, veluti Wynperssios, Hen-

Hennertium, Rossynium, Swindenum, Nieuh fium, similesque potius patronos, quam Horr rium praeconem nactus fuisset. Haec habui qu recordarer, Lijndene: plura si requiris, Wyu bachium urge.

IX.

W. Quasi vero tu non ita me hodie urgeas, nullum Lyndeno urgendi locum relinquas. Eq dem vobis affirmo, me isto de negotio nil dign vestra cognitione praeterea scire.

PH. Age, age, nisi dignum, modo aliquid, indignum. Certe de Orationibus illis cupio s re quid judices; quippe quas te cognovisse tis memini. Scin' tibi hodie non esse recusa facultatem, teque nostrum esse, nisi κτήσει, men χρήσει.

W. Haec vero non χρῆσις est, sed ἀπόχρη qui patientia mea prorsus abutamini. Nam q modo de crambe dixisti, nonne putas mihi quo ea iteranda nauseam fieri.

PH. Esto: hodie totum hoc tibi exhauriend est: cras liber eris.

CR. Immo jam hodie liber eris, et symbo abs me feres; si quidem id unum adhuc, q Philalethes quaerit, nobis expleveris.

PH. Ista conditione et ego tibi auctoramen promitto.

W. Hoccine erat, quod initio hujus serm

invicem subridebatis, affirmantes, eum vobis opportunum accidere?

PH. Sic est: nam paulo antea, quam ad te intrabamus, hac ipsa de re locuti eramus; et ego Critobulo dixeram, me per otii lusum aliquando tuam caussam meditatum esse: et hic mihi responderat, se simile quid suum memoriâ tenere.

W. Ergo vobis morem geram; ut meae ipse cupiditati vehementer à vobis incensae satisfaciam.

LYND. Et illud, quod sub ipsum tempus editae in Horreo illius reprehensionis me alii, et ego te interrogabam, an ad eam responsurus esses?

W. En! hunc quoque Lyndenum oneri onus addentem! Nam tibi quidem jam tunc, ut puto, satisfaciebam dicens, „ Quid enim respondeam febricitanti, miserando potius quam refellendo? „ non magis quam caniculis, quae antea me allatrarunt."

PH. Sed, age! dic tandem de Orationibus.

W. Ergo, quod Latinitatem, et alia subinde, desideravit ac notavit ignotus censor, non fuit de nihilo. Ipse in quadam Ephemeride respondens censori, pronunciabat, eum nil scire, *stupidum caput* Belgice appellans: affirmans, bonitatem orationis suae doctissimis Amstelodamensibus probari. Quod quum aliquis mirans mihi narraret; *Noli me*, inquam, *in illis doctissimis Amstelodamensibus numerare.* Equidem, consilio nuper capto censendarum Orationum nostra memoria habitarum, illas quoque ad earum, quibus censu-

ra

exemplo Ciceronis, non vidit res prorsus esse diversas: Ciceronem primum diserte de Philosophia scribentem, verba, quae nondum erant, Latina de Graecis fecisse, itaque res verbis illustrasse; Kantium nactum linguam Germanicam abundantissimam et sufficientem cuivis philosophae notioni ac sectae, veteribus rebus nova nomina posuisse, tortuosam sententiarum constructionem instituisse, itaque ex luce tenebras fecisse. Et vult Horrearius se doctum et elegantem facere citandis veterum dictis ac versibus, et facetum conformando dialogo! Quae ornamenta in homine aliena, vel graculum varium, vel saltantem auritulum, ex fabula nobis referunt. Satin' haec vobis fortiter?

W. Satis fortiter; sed breviter, ut festinantis abire.

LYND. Equidem et de Ciceronis caussa, novis verbis Philosophiam augentis, aliquando hanc ipsam thesin ad disputandum posui: et recens Leidam veniens, dissertationes petendo Jurisconsulti gradui scriptas perlustrans, videns plenas citatis multorum auctorum locis, earum scriptores longe eruditissimos homines esse putavi. Postea intelligere coepi unde, plurimarum quidem, illa doctrinae copia veniret: scilicet in Jurisprudentia ex paucis recentiorum interpretum libris: in Literis autem saepe ex Langii Polyanthea, Erasmi Adagiis, Lexico Poetico, aut, si forte, ex Vossii libris, Fabricii Bibliothecis, Bruckero, aliis: nec his meditate legendis, sed eorum indicibus pervolu-

tan

locis citatis sublegendis. Neque tamen
nere scriptorem Horrei Critici esse dico;
jus scripta numquam legi.
tqui hujusmodi fere sunt. In Philoso-
n non nisi Kantiana tenet, eaque quasi
enus oracula resonat: alios, priores et ve-
to non legit, ut Historiam quoque Philo-
gnorare videatur.

. Quod ad Philosophiam attinet, equi-
ejus scientem, nec philosophum me fero;
n hoc nomen jam *sapientem*, nec amplius
n sapientiae, quod omnes esse volumus,
:; ut si errorem consuetudinis corrigere
, amator sapientiae non *philosophus*, sed
losophus dicendus sit. Sed in Philosophiae
emper hic frequens error fuit, ut magis
uam Philosophiae studeretur: et ut homi-
m acuti et laudis cupiditate incensi, casu
em magistrum incidentes, ejusque auctori-
iti, nil nisi hujus decreta tenerent, his
is superbirent; aliorum placita philosopho-
uamvis ignorantes nec intelligentes, abji-

Modeste, ut semper, de te judicas, Lyn-
et poteras certiore etiam cum ratione *Philo-
scientem* te ferre, quam multi novitiae
ae sectatores. Nam, ne de meis dicam scho-
quibus Historiam Philosophiae cognovisti:
ico certe studio Logicum meum libellum
cisti: Ciceronem, Xenophontem, Diogenem

Laertium, legendo contrivisti: praecipuas Philosophiae partes tradentem audivisti Wynperssium, venerandum senem, acumine et scientiae copia πολλῶν ἀντάξιοι ἄλλων novitiorum: denique facultatis tuae specimen exhibuisti Panaetianam disputationem, de qua Homerice affirmare possumus,

Οὔτις τοι τὸν μῦθον ὀνόσσεται, ὅσσοι Ἀχαιοί.

XI.

PH. Immo et hic totus sermo, credo, ejusmodi fuit, ut nullius ei lectoris acumen reformidandum videatur.

W. Vestris in hoc sermone partibus facite quod vultis: ego meam, eam quidem de Horreario negotio, partem in publicum protrudere nolim.

PH. Quidni?

W. Quia neque ad priorum latratiunculas caniecularum, aut commovi me, aut omnino converti: et hanc postremam dudum oblivione sepeliveram, nec, nisi à vobis admonitus, umquam recordatus essem: deinde quis velit sermones de his nugis habitos etiam conscribere, et bona studiisque debita tempora perdere?

PH. Audin' quid dicam?

W. Si dices, audiam.

PH. Tu nimium intentus tuis es studiis; ut ad malevolorum in te maledicta obsurdueris et plane obtorpueris: sic homunculis ad porro maledicendum animus crescit, ut identidem nostrae alie-

num.

utrimque patientiae insultent. Itaque hunc sermonem conscribere, minime est tempus perdere: sed opus utile ac necessarium facere. Neque vole te injuriam inferenti referre, sed ei bene facere admonendo et corrigendo. Volo te Plutarchi tui praeceptis obsequi.

W. Quem tu mihi Plutarchum, quae praecepta, objicis?

PH. Illa nimirum de Divinae Tarditate Vindictae: quam nobis imitandam esse, tarde quidem, sed tamen puniendo, medicinae instar; ne nocentes, quasi prospero successu elati et exsultantes nocere et peccare pergant, sed reprehensi et coerciti meliores reddantur.

W. Mirabiliter quidem, nec tamen non probabiliter, narras.

PH. Sic est. Scio te numquam cogitasse de Horreario refellendo; neque, quamvis à me et aliis admonitum, tuis studiis aliquid subsecivi temporis subtrahere, et ad istam cogitationem scriptionemve conferre, operae pretium duxisse. Nunc viden' quantam unus hic pomeridianus sermo nobis materiam pepererit: quam tibi certe facile sit verbis et oratione vestire. Illud etiam cogitare debes, argumentum esse conveniens, atque adeo debitum, Bibliothecae tuae Criticae: quo conscribendo ac prodendo omnes intelligant, tuae Bibliothecae et Horrei diversas esse Criticas: quod contra quidam inepti homines eas quidem generis

esse putaverunt, et Horrearium te per aemulationem ac rivalitatem sugillasse.

W. Ineptos profecto istos fuisse oportet.

PH. Ita fuerunt, et adhuc sunt: quibus tamen hoc dandum sit: et simul rationem habere debes prudentum, qui multi ex illa, in Vita Ruhnkenii, facta mentione Metaphysicae Kantianae, exspectant, ut tuam de hac sententiam diserte prodas.

W. Caetera haud scio an vere dicas: illud vereor, ut Horrearius nostra scriptione corrigatur.

PH. Aut hac, aut nulla alia medicina, corrigetur.

W. Esto: sed scin' quid vos velim: date mihi saltem hanc veniam, ut ego meam, vos vestram sermonis partem conscribatis: deinde, ut me meam Lyndeno dicare sinatis, cui dudum aliquid litterularum promisi.

PH. Totum conscribes, et totum Lyndeno dicabis. Atque sic habeas, nos nobis imperium in te prorogasse eum in diem, quo die sermo noster totus editus prodierit.

W. Sed dubito an vestra meaque dicta recordari omnia possim.

PH. Si quid oblitus fueris, nos te monebimus, propediem ad te redituri et pensum exacturi.

W. Ergo mihi optimum erit, sapientes imitari, quos ajunt libertatem in summa servitute retinere.

libenter faciundo id, quod coguntur et omnino faciundum est.

PH. Ita fac, et sapienter facies. Sed nunc, quia advesperascit, nobisque in urbem redeundum est, haec hactenus: jamque vale.

W. Et vos valeatis imperatores.

CR. Siccine abeuntes adhuc lacessis?

W. Dicam verius, *Et vos valeatis amici.*

CR. Video quid velis, quia scilicet libenter ruri manes: dic totum versum, *Et Leïdae turres, et vos valeatis amici.*

W. Malo hoc à te, quam à me, dici. Tu autem sic vale, ut id vere dixisti.

Hic nobis exitus fuit sermonis: idemque mihi sit finis epistolae. Quam ego ad Te, Lyndene, scriptam, eo consilio edidi, ut amoris erga Te mei monumentum exstaret. Sic enim Tibi persuadeas velim, Te mihi cum antea carissimum fuisse, tum nuper cariorem etiam redditum esse; quod Te à peregrinatione reducem, exterarum patriarumve rerum nec laudatorem nimium, nec reprehensorem, sed utrarumque justum existimatorem, rediisse; nativum animi candorem, Literarum nostrarum studium, amorem denique veterem erga me tuum, integrum sincerumque retulisse, agnoscerem. Ita et Tu vale. Scripsi ruri d. XXIV. Decembris Ai. MDCCCVII.

Jacobum Jaegerum, insigni scientiae ingeniique laude florentem juvenem. Hic me docens, Historiam, Geographiam, veteres Linguas; plura etiam volens docere, quibus nondum maturus eram, veluti Mathematica, et Latinos versus pangere; duo certe bona, quorum prorsus adhuc expers eram, suo exemplo in me vel excitavit vel ingeneravit, sensum pulcri, et assiduitatem studii; unde factum est, ut Scriptores Latini, in primis Virgilius et Nepos, et placerent mihi summopere, et ad legendum relegendumque me allicerent ac tenerent. Quarto anno ille publicum docendi munus, mox cathedram Matheseos in Academia Rintelensi adeptus, nostram domum reliquit: ego scholis Professorum operam dare coepi: quibus quadriennium partim perceptis, partim degustatis, quinto anno relictis, totum me Graecorum lectioni dedi; in eaque rursus quadriennium versatus, Epistolam Criticam ad Ruhnkenium scripsi. Hoc intervallo, casu in Bangium incidi, eadem in urbe degentem, nobilis familiae paedagogum, quindecim fere annis me majorem, omnis liberalis doctrinae peritum, Graecarum autem Latinarumque Literarum accurata scientia excellentem, et plane ad Ernestinae rationis elegantiam excultum. Et hujus mihi viri fructuosa fuit consuetudo ad cognitionem in primis bonorum librorum in Latinis Literis, in quibus tunc novus et hospes eram. Sacerdotium rusticanum semel nactus, in ejus umbra latuit; Academiae luce, quamvis unus omnium di-

imus, tamen carens per eorum vel ignora, vel errorem, paenes quos aut commendana ltas, aut deferendae cathedrae potestas es- Caeterum domi suae ad Literarum scien- udiebat filios ipse suos, et alios subinde entes ejus disciplinae praestantiam expeten- quibus etiam fuit Fridericus Creuzerus, Eloquentiae Literarumque Graecarum et im Professor Marburgensis, nunc Heidel- is, vir elegantis doctrinae, compluribus ibris cognitae et probatae. Scriptis Ban- quibus verbo diximus Bibliothecae Criticae I, p. 138, et Vitae Ruhnkenii p. 165 (*), randa est disputatio Latina in Actis So- Theologicae Haganae edita, secundi loci , argenteo nummo, condecorata anno cir- IDCCLXXXVIII. Uterque, et Jaegerus ius, jam provecta aetate, paralysi labefa- uxore orbatus, liberorum pietate et cura tus, vitam trahens moestam nec vitalem, summi beneficii et unici remedii instar ha- erque nobis eo magis dolendus, quo magis congruam ipsorum virtuti vitae obitusque em optare solebamus. Ao. MDCCCVIII.

Horum Opusc. Vol. I. p. 678.]

DE OBITU D. WYNPERSSII ET S. F. J. RAVII.

EX ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΣΙ

PARTIS DUODECIMAE

BIBLIOTHECAE CRITICAE.

Wynperssius, venerandus senex, quem p. LXX (*), honoris caussa nominavimus, obiit d. VIII, Octobris a. MDCCCVIII, aetatis octogesimo et quarto; quum hanc Academiam quadraginta annos fama et Philosophiae institutione ornasset: et in dira illa hujus urbis clade d. XII, Januarii a. MDCCCVII, mirabiliter, ex ruina ruentis supra ipsum domus, solus vivus et incolumis evasisset.

Atque hoc loco nec optimum Ravium taceri, sortis conjunctio sinit. Hic, paulo ante feralis ictum fulminis, domo exierat sua, ad quam infernum navigium stabat: mox, fragore audito, adcurrens, domum subversam, uxorem et natos salvos, affinem ac domesticum exstinctos invenit. Con-

(*) [Hujus Voluminis p. 210.]

lo, Regis adventu ac liberalitate recreatus
ilatus, brevem hujus beneficii fructum per-
odem anno, Decembris d. 1, subito mor-
s ereptus, florens et aetate et publico fa-
ntum universe sui luctum relinquens, ut
a esset, cui civitatis parti, Academiae,
ae, communi vitae, cui ordini, utri se-
gis desideratus decessisset. Sed ecce! haec
ommemoratio in memoriam revocat duos
res clarissimos, Kluitium et Luzacium,
itate stragis exstinctos: revocat alios ejus-
i consortes; revocat omnino totum illud
ium tempus. De quo nunc hoc unum ad-
sufficiat, nos ei narrando alium locum da-
itmisse. — Ao. MDCCCVIII.

PRAE-

PRAEFATIO

LIBRI PRIMI

MISCELLANEAE DOCTRINAE

D. W.

LITERARUM STUDIOSIS

S. D.

Annus hic est trigesimus secundus, quod Bibliothecam Criticam scribere coepimus. Nequ tum putabamus fore, ut eam, vel tam multos i annos extraheremus, vel extractam tam pauci voluminibus contineremus. Materiam nobis Ai tiquarum Literarum amplam et variam sumeb mus, novas Auctorum editiones, interpretu commentarios ac disputationes, omnium censı ram et explicationem: nec laboris magnitudine cum facultatis nostrae otiique modo satis comp rabamus. Itaque per septem priores annos Pa tibus octo editis, reliquae Partes quatuor spat viginti et quinque annorum prodierunt. Qu tarditas et intermissio quibus de caussis accic rit, ut saepe nobis dictum, repetere nil attin Nunc Bibliothecae Criticae trigesimo primo ai

finitae, hoc proximo ei hanc *Philomathiam* sufficimus, non solo nomine, sed re ipsa, novum opus. Solent quidem editores libellorum hujus generis, quod vulgo periodicum dicitur, quum volumina ad satis magnum numerum crevisse videntur, eos alio sub nomine continuare; ut, tituli novitate, lectorum et satietatem fallant, et studia retineant. Nostra alia est caussa, alia ratio.

Et *Bibliothecae* quidem nomen non, quasi detritum et obsoletum, abjecimus: sed, ut proposito nostro minus aptum, cum aptiore commutavimus. Habet enim Bibliotheca fere significationem multitudinis librorum suis partibus expletae, et quasi professionem refertum quid et locuples promittentis. Convenit v. c. in Fabricii Bibliothecas, Graecam et Latinam, et alias aliorum, quibus omnes in aliquo genere editi libri recensentur; aut, si forte, in periodica scripta, per quae de libris novissimis, sive uno in genere, sive pluribus, sive omnibus, refertur. Non conveniebat nostrae scriptioni: qua tantum abfuit, ut omnes novos libros persequeremur, ut pro tanta multitudine non nisi paucos nostro sensu judicioque delibaremus. Ista autem nominis professionisque opinione nonnulli subinde ducti, plura etiam, quam quae afferebamus, à nobis postulabant. Age, inquit, qui Euripidem Musgravii fuse tractasti, tracta item Sophoclem Brunckii: et qui Schweighauseri Appianum recensuisti, recense quoque ejus Polybium et Athenaeum: qui

Vil-

doctrinae copia homo: quae nomina quum nemo doctus, sine arrogantia, vel sumere sibi, vel data accipere posset, his φιλομαθὴς et φιλομαθία substituta sunt. Sic et nos ex *Bibliotheca Critica*, quae fere instar erat *Polymathiae*, fecimus *Philomathiam*. Eodem accommodavimus additum σποράδην, *sparsim:* ut hoc, quidquid sit, doctrinae liberâ manu spargeremus, nec tamquam certum ac debitum pensum lectoribus annumeraremus. Eodemque nomine scripta quaedam Veterum insignita reperimus. Veluti Hieronymi Rhodii liber secundus τῶν σποράδην ὑπομνημάτων memoratur apud Diogenem Laertium I, 26: Aristoxenus ἐν τοῖς σποράδην, ibidem I, 107: et Plutarchus se sua Symposiaca σποράδην habuisse et conscripsisse testatur p. 612, E, et 629, D.

Neque vero rursus nos ad necessitatem voluminum quaternis deinceps partibus explendorum adstringimus: sed singulares libellos pollicemur, quorum quovis edito, ipsa Philomathia finita censeri possit; et nobis, eam vel relinquere, vel continuare, integrum sit.

Distributionem tripartitam retinuimus, in *Censuras*, *Anecdota*, *Narrationes Breves de rebus librisque memorabilibus novis*, quas antea *Relationes Breviores* usurpare solebamus. Harum quum sit varia et multiplex materia; longiora capita ab iis segregabimus ac peculiari loco tituloque ponemus; siquidem eorum argumenta magis de aliis rebus, hominibus, factis, quam de libris, fuerint.

sint. *Censurae* autem, ut antea fuerunt, sic postea erunt, de libris in hoc Literarum genere, vel novis, vel antiquis denuo editis. Harum nunc locum occupavit argumentum ἄμουσον sane, sed lectorum desideriis concessum, flagitantium ut pergeremus, quod nuper inchoassemus, ejus μουσικῆς tractandi rationem ostendere. *Anecdota* quamquam dicuntur omnia, quae adhuc inedita fuerunt, in his et Censurae et caeteri nostri libelli, tamen proprie intelligimus cum Antiquorum libros et locos hoc usque ad tempus in solis codicibus scriptis servatos: tum Recentiorum scripta nondum edendo vulgata. Ex illo genere addidimus huic libro duas Dissertationes *Musonii*, Stoici nobilis Philosophi: de quo Nieuwlandius quondam noster disseruit docta disputatione, à nobis commemorata Bibliothecae Criticae Parte VIII.

Sic igitur prioris nominis professionisque et vinculis soluti, et onere levati, ad hoc munus, ut facilius expeditiusque, alacres accedimus. In quo etsi nil certi promittimus: libellorum edendorum nec numerum, nec modum, nec tempus definimus; tamen speramus, lectores, qua fuerunt adhuc erga nos voluntate et humanitate, eadem porro futuros, et hanc nostram operam, qualem eamcumque afferemus, grate studioseque accepturos. Scripsi ruri. d. xxx Augusti Ai. MDCCCIX.

MEMORIA
SANCTOCRUCII.

EX MISC. DOCTR. LIB. I. p. 169, sqq.

Obiit et Sanctocrucius noster: et frustra optavimus, Bibliothecae Criticae Parte Undecima, ut ipsius ad annos accederet quod Villoisono detractum esset: obiit, triste sui desiderium relinquens omnibus virtutis doctrinaeque amantibus, et vero mihi, quamvis longis loci temporisque intervallis disjuncto, tamen studiorum sensuumque communione et amicitiae vetustate conjuncto. Ergo quod Villoisono mortuo tunc tribuimus, nunc item Sanctocrucio tribuamus, et hujus de vita rebusque breviter memoremus: quarum cognitionem partim ab ipso acceptam recordamur, partim nobis aliquantum auxit vir eruditissimus, idemque Literarum Orientalium princeps, edito hujus argumenti brevi libello (*). Et quamquam post tantum vi-

(*) Notice sur M. Guilhem de Clermont Lodève de Sainte-Croix, insérée dans le Catalogue des Livres de sa

virum rem actam agere videamur, et Sanctocrucius noster suis ipse doctrinae monumentis ad omnem posteritatem commendatus sit; maluimus tamen committere, ut in hac nostra scriptione et sedulitate potius judicium et facultas, quam in silentio pietas et officium, desideraretur.

Natus est Mormoirone, in vicino urbis Carpentoractis, Comitatus Vindauscensis, gente nobili, die V Januarii, anni MDCCXLVI. Hic enim annus in libello laudato editur.¹ qui si vere editur, de quo non statuimus, nos et alios errasse oportet, qui Sanctocrucium vel decennio, vel minimum quinquennio, antea natum credidimus. Literis ac disciplinis institutus Gratianopoli in scholâ Jesuitarum, illius institutionis modo ac tempore confecto, militiae nomen anno MDCCLXI dedit.

Erat enim ei patruus Sanctocrucius ille, Legatus Legionis, insigni recens famâ celebratus, Bellinsulâ, Gallorum in Aremoricae orâ propugnaculo, adversus Britannorum diuturnam et acerrimam oppugnationem defendendâ, nec prius dedenda quam ultima quaeque et tentasset et tulisset. Cujus fortitudinis commendatione, Rex eum Praetorem fecit Martinicae, coloniae Gallorum in Antillicis insulis florentissimae: et provinciae Praetori in

1 Bibliothèque. — Juin. par M. Silvestre de Sacy. Praenomina Sanctocrucii fuerunt, *Guilielmus*, *Emanuel*, *Josephus*.

in primis luculentae. Ipse illuc proficiscens
fratris sui filium in cohortem suam assumsit,
nere Adjutorem Castrensem, gradu Centuri
Equitatus. At speratum provinciae fructum e
anno patrui obitus intercepit. Sanctocruci
patriam rediit, patrui acta praetoria Regi redd
ab eoque, donec centuriae praeficeretur,
Grenadarios Franciae allectus est: sic tum di
tur una ex Legionibus, quibus flos peditatus
lici censeretur, quae corporum robore ac pr
tate, morum urbanitate, priscum junctae cum
manitate fortitudinis exemplum referre viden
Qua in Legione, ut per tempus tranquillu
pacatum, otio abundans, totum hoc ad recol
Literarum studia contulit; omni Historia et
graphia pertractanda, omni Antiquitate ej
partibus cognoscendis, Graecis et Latinis
ptoribus legendis. Sed quum stationibus m
dis in loca saepe veniret illiterata, in quibus
nendum et libris carendum esset, hac in prim
caussa militiam pertaesus, ea se abdicavit, i
bem natalem ad patrem rediit amplis et aviti
nis fruentem, et in hujus filii spe acquiesce
Filius in Literarum studio pergens, patrem
quio et pietate colebat: tum vero, ut se
tem ejus magis etiam oblectaret et exhilarare
hujus voluntate, et sua ipse animi sententi
MDCCLXX, uxorem duxit egregiis animi
niique dotibus commendatam: ex qua mox
filios et filiam suscepit. Neque tamen rei fa

sis cum se à suscepto doctrinae amore et commentatione avocari passus est: quin, tamquam in majori otio, alacrior coeptum iter persequens, explicandis quaestionibus ab Academia Elegantiorum Literarum et Inscriptionum ad disceptationis certamen positis, ter victoriae praemium retulit. Quarum quaestionum altera fuit de censendis Scriptoribus Rerum Alexandri Magni. Cujus quaestionis explicationi, anteaquam ederetur, locupletandae et expoliendae, tum cognoscendis doctis hominibus, omnique librorum et editorum et scriptorum generi usurpando, Lutetiam Parisiorum se contulit: curam familiae, patris, liberorum, fidissimae custodi, uxori, relinquens. Ibi tum ei degenti, et Villoisono, ego per annum meae commorationis Parisiensis MDCCLXXV, ad eam, quam dixi, familiaritatem amicitiamque conciliatus sum. Quos tunc quales cognovisse mihi visus sim, fortasse nec aliis scire ingratum sit; mihi certe recordari jucundum est. Magna erat in Sanctocrucio rerum scientia, magna judicandi facultas: et quasi se in militari vita ad imperatoriam artem conformasset, sic eamdem rationem ad intelligentiam doctrinarum accommodabat; ut cum in universae Historiae et Antiquitatis cognitione, tum in singularium argumentorum tractatione, totam materiae tamquam exercitus magnitudinem uno in conspectu videret, suis terminis designaret, generibus discerneret, partibus distingueret; quid quaeque valeret, quo pertineret, quo loco ponenda esset, attenderet;

 son-

fontes et auctores omnes, et accurate teneret, et verissime aestimaret. Sed rerum haec erat, non verborum scientia: deerat Graecae linguae grammatica cognitio: quam vel puer non satis perceperat, vel miles neglexerat: tunc autem, quod Plutarchum in Latina lingua factitasse legimus, sic acquirere et recuperare studebat, ut ad Scriptorum Graecorum lectionem adferret materiae cognitionem; itaque ex argumento et rebus verba et orationem disceret, in iisque ad eum gradum proficeret, qui rerum cognitioni satisfaceret. In Villoisono major erat doctrinae non quidem praestantia, sed varietas: multiplex rerum scientia ex omni librorum genere hausta: grammatica etiam et critica linguarum cognitio insignis; ordo et ratio in disserendo et argumento explicando, non item: ut judicandi facultas quamquam ei minime deesset, tamen subinde non appareret: exquisitas doctrinae copias fere confertim effundens, ad eas intelligendas legentes ipsos judicium suum adferre volebat: contemnens merito scriptores doctrinae inopiam judicando compensare ac dissimulare solitos, et comparans fabris sine materia opus architectari ingredientibus; ipse nimis in contrarium inclinabat. Ad scribendum non nisi patrium sermonem usurpabat Sanctocrucius, cum elegantia, decore, et eloquentiae luminibus: Villoisonus etiam Latinum, utrumque, ut perspicuitate contentus esset. De hujus moribus suo loco diximus. Similis ei erat Sanctocrucius fide erga amicos, bene-

entia erga cives et exteros, in primis homi-
ctos; caeterum excelsus animus, honestum
corum appetens, turpe et indecorum aver-
cujus in omni sermone frequens generosos
promebat; si cujus juste, recte, humani-
it secus, facti mentio incideret. In primis
Urbis, ut tunc erat, luxuriem indignaba-
t verissimam morum corruptionem interpre-
, ejusque quamvis dudum sibi cognitae, ta-
iovis novo exemplo ipse ut novus et recens
ovebatur. Quam quum aliquando doctus,
carmine Latino haud inficeto, sed lascivo,
isset, idque Sanctocrucio et aliis praesenti-
citaret, hic recitatorem ita corripuit, ut ob-
ceret: Siccine, inquit, lascivi amores non
ipsi satis sunt fallaces ac lubrici, ut iis il-
s etiam poesis addere debeat? Ille, hoc ita
esse apud Latinos, sic Antiquos et novos
se. Quasi vero, inquit, Latinus sermo
decorique legibus solutus sit.

anc sensuum altitudinem accedebat morum
a quaedam simplicitas ac puritas, ab omni
a fastuque immunis; ut externa, quibus
posset, bona, nobilitatem, divitias, ho-
gratiam aulicam, ne nosse quidem videre-
nam nosset laudem virtutis ac doctrinae:
is sibi propositas haberet, et propter ipsas
aretur, earumque adeptione et suam et alio-
icitatem censeret.

n nos tunc eum cognovimus, et postea

fuisse novimus. Proximo anno ad suos Mormolironem rediit. Altero Helvetiam ac vicinas regiones lustravit: et Bernae dies aliquot apud Ithium nostrum fuit, nuper Parisiis nobis comitem et contubernalem, tum Bibliothecae Bernensis praefectum, nunc Sacrorum Antistitem insigni pietatis ac doctrinae laude florentem. Laetae diu res fuerunt, et semper fore videbantur. Quod à rei familiaris cura et amicorum negotiis tempus superesset, quod sane multum erat, Literarum studiis dabat. Denuo victor renunciatus est propositi, ab eadem Academia Inscriptionum et Elegantiorum Literarum, certaminis literarii *de numinibus et cultu Cereris et Proserpinae* a. MDCCLXXVII. Proximo anno secutus est sacer Indorum liber dictus *Ezour-Vedam*, id est, *Vetus Commentarius Vedami continens expositionem opinionum religiosorum et philosopharum, Indorum. Ebroduni* a. MDCCLXXVIII, duobus voluminibus, formae duodecimae. Rursus proximo, *De Statu et conditione Coloniarum apud Antiquos. Philadelphiae*, forma octona MDCCLXXXI: item *Annotationes additae editioni Vibii Sequestris Oberlinianae.* Et de his quidem duobus illius anni operibus verbo diximus in Bibliothecae Criticae Parte IV, p. 132 et VI, p. 116: uberius autem de utraque edition[e] *Censurae Scriptorum de Rebus Alexandri Magni*, ibidem: de prima, Parte II, p. 129: de altera, XI, p. 139. Porro gravissimum argumentum *de Mysteriis Veterum*, jam antea affectum i[n]

Di

Disputatione de numinibus Cereris et Proserpinae, singulari libro fusius diligentiusque tractavit, edito Parisiis a. MDCCLXXXIV, forma octonaria. Quem librum quum Villoisonus edendum recepisset, sic edidit, ut ipse de hoc argumento commentarium scriberet, commentario Sanctocrucii adjiceret atque intersereret, eumque fere obrueret. Quod non sine ratione aegre tulit Sanctocrucius: et improbarunt etiam communes amici Villoisonum, qui tantum sibi juris in alieno sumsisset opere; quamvis caeterum non ingratum iis accidebat, hujus copiam cum illius philosopha ratione conjunctam exstare. Fuit haec levis offensiuncula, quam utriusque mox lenitas, et amicitiae mutuis officiis et studiorum communione confirmatae integritas, obliteravit. In haec tempora inciderunt aliae scriptiones: duae politicae: altera, *Observationes Pacti Pacis factae inter Gallos et Britannos anno MDCCLXIII*, edita Ebroduni a. MDCCLXXXII, forma duodenaria: altera, *Historia incrementorum potentiae navalis Britannorum*, ibidem, eadem forma, duobus voluminibus duodenariis: tertia literaria, *Hypomnema ad Scriptores Diarii Eruditorum, de facienda nova editione Geographorum Minorum:* forma quartanaria: nullâ additâ tituli paginâ singulari, nec anni loci ve notatione. Illas non vidimus: hanc ab ipso nobis missam legimus, et in manibus habemus, et agnoscimus indidem illam ejus ingenii facultatem, materiae quamvis variae suis et finibus

ceptam, deinde per totum vitae cursum quoti diana observatione, tum Historiarum et Philoso phiae commentatione, ad certam judicii stabilita tem corroboraverat. Itaque de injuriis sibi illati placide et sentiebat et narrabat, ut quae divinitu accidissent: et earum auctoribus ignoscebat, t qui magis necessitate fati, quam sua voluntat fecissent. Mansit deinceps Lutetiae; quippe u be libris Literarumque subsidiis adfluente, et d ctis hominibus frequente: intermissa doctrinae st dia repetivit, in iisque recentium calamitatum s latium et quaesivit, et invenit. *Opera Divers J. J. Barthelemyi* duobus voluminibus forma octonariae, addito ejusdem *Elogio*, edidit Parisiis anno Reip. VI, id est, MDCCXCVII: proxin anno ibidem singulare volumen ejusdem formae, *I antiquis Rebuspublicis Foederatis:* alteram editi nem Censurae Scriptorum De Rebus Alexandri M anno MDCCCIV: de qua retulimus Bibliothec Criticae Parte XI, et votum hoc apposuimu „ Itaque optamus, ut egregio viro, quae adf studii intentio, animi corporisque alacritas, o aliarumque rerum abundantia, ad hoc de Alex dri historia opus ornandum, eadem ei suppetat librum de Mysteriis Veterum, quem nunc max in manibus habet, nova editione locupletandum frequentandum." Quod item vanum fuit votu quamquam reliquit exemplum primae editionis l num lituris, correctionibus, et additionibus; de alteram editionem se facturum profitetur S

ctocrucii sodalis, vir doctus, cui legavit scripta sua inedita et adversaria. Fuerat autem ipse sodalis Academiae Inscriptionum: qua exstincta anno MDCCXCIII, deinde instaurata anno MDCCCII, sub nomine *Classis Historicae et Literariae Instituti*, hujus item Classis sodalis fuit: et utrumque sodalitium, vetus et novum, ornaverat, traditis ad praelegendum et edendum disputationibus compluribus: quarum quae ad *Academiam* pertinuerunt, in hujus *Actis* brevi prodibunt. *Instituto* tradidit disquisitiones copiose scriptas, *de Sepulcro Mausoli*, et *de Chronologia Regum Cariae:* et duas parabat commentationes, alteram *de Historia Philosophiae apud Romanos*, alteram *de vero tempore natali Christi.* Aliae etiam ejus scriptiones proditae sunt in aliis Syllogis Periodicis, veluti in *Diario Eruditorum*, *Horreo Encyclopaedeutico*, *Archivis Literariis*. His annumerandae sunt quaedam à Silvestro memoratae: *Elogia*, *Abbatis Poulei*, *Cardinalis Bernisii*, *D. Clementis: Cogitationes de Providentia: Commentarium de cursu fluviorum Araxis et Cyri.* Ex hac librorum multitudine et argumentis de doctrinae ejus magnitudine et praestantia suspicari licet. Et materia et forma congruebat animi cum generositati, tum humanitati. Materia erant *res*, earumque praestantissimum genus, historia ingeniorum, Literarum, doctrinarum, religionum, morum, rerumpublicarum et regnorum, rationis civitatum constituendarum, guber-

nan-

mandarum, legum ferendarum, juris publici et gen tium, prudentiae civilis. Forma et ratio fuit qualis à nobis declarata est in Censura Scriptorun de rebus Alexandri, Bibliothecae Criticae Par XI, p. 142, ubi sic diximus: „ Nos ut in qui busdam locis ab auctore dissentimus, ita univers eum omnes historici muneris partes explevis judicamus. Nam et materiae collectae tanta e copia, ut nullus accessioni relictus videatur lo cus, et quasi thesaurus sit historiae Alexandri nullus qui ad eam pertineat homo, locus, nullum factum, opus, tempus, nulla res et actio, null cujusquam scriptoris mentio desideretur: sed omni bus etiam scriptoribus percensendis, omnium sae culorum et aetatum virtutes vitiaque notentur. E materiam quasi *spiritus intus alit*, atque anim distributione, judicio, ratione, sensu magnitudi nis et honestatis, ac religione reverentiaque mu neris historici: horumque cogitatorum diserta e gravi declaratione." Quod in quibusdam locis a auctore dissentire nos diximus, referebatur ad han editionem: in qua frequenter laudat effata Bossue tii, de Historia rhetorice magis quam critice di serentis, et judicium religione occupantis: et ma jorem, quam antea Canoni Hebraico auctoritatem chronologicam tribuit: in quo item Larcherum Villoisonum per civilem illam conversionem mut tos cognovimus. Villoisoni obitum continuo dole ter amanterque mihi perscripsit anno MDCCCIV de caussa morbi prudenter et utiliter monui m

mox ejus Memoriam ab Instituti socio Dacierio, V. Cl., scriptam transmisit, et iniquius de Villoisoni doctrina judicatum improbavit. Adeo dolorem magis in amicorum, quam sua, caussa prodere solebat. Nam quum biennio postea filiam, quae una ei ex natis supererat, jam viro nuptam, morte amisisset, eaque orbitate ad veterem filiorum luctum renovaretur, suum sibi casum ut fatalem tacitus tulit, nec ejus notitiam absentibus, quamvis amicis, nec mihi, ad quem illo tempore alia de caussa scribebat, impertivit. Idem, quum eodem tempore ageretur de Republica nostra in Regnum mutanda, nil prius potiusque habuit, quam ut me per literas moneret, quibus rationibus meae fortunae, quam periclitari putabat, consulerem. Quod consilium licet insecuta temporum lenitas supervacaneum redderet, magnum tamen ejus erga me fidei et amoris documentum exstitit. Ineunte proximo anno MDCCCVII, quum nostram urbem terribilis illa clades die XII Januarii afflixisset, hic ad primam rei famam perculsus, nullâ morâ interposita, domo exiit sciscitatum apud communes familiares, si quid mihi accidisset: comperto, me vivere et valere, literas quantocyus ad me dedit, postulans, ut se de meis rebus ipse certiorem facerem. Postremas ab eo literas mihi Lutetiâ redux adtulit Ravius noster, mox ipse die 1 Decembris nobis morte ademtus. Quae, profecto, tam crebrae hominum nobis carorum mortes nos quoque admonent, ut bre-

breve et incertum reliquae vitae spatium bene factis extendere conemur. Sanctocrucio autem nostro exitum adtulit affectio corporis, quae magis cum doloribus quam vitae periculo conjuncta videretur: qua laborantem dum amici spe et commemoratione repetendorum studiorum, absolvendorumque scriptionum inchoatarum, recreant et consolantur, inopinato mors eum abstulit die XI Martii, hujus anni MDCCCIX. Talem tantumque virum amisimus Sanctocrucium, qui non solum familiaribus et amicis triste suavitatis et consuetudinis suae desiderium, sed omnibus doctrinae, virtutis, magni et in adversis rebus invicti animi, egregium exemplum reliquit. Et unus nunc ex illa Parisiensi aetate atque consuetudine nobis tu superes, Larchere, Nestorea vigens senectute: quam Tibi porro laetam fortunent Musae! Ao. MDCCCIX.

ADDENDA

AD MEMORIAM SANCTOCRUCII.

Ex *Misc. Doctr.* Lib. II. p. 261, sqq.

Quum desideratissimi Sanctocrucii Memoriam scribebamus, dudum frustra exspectaveramus aliquam materiae accessionem à Larchero nostro nobis

bis impertiendam: quae, *Memoriâ* nostrâ demum editâ, ad nos venit: sero quidem: nec tamen mittentis cunctatione, qui mature eam dederat: sed afferentis retardato adventu. Adjecta erat *Notitia* Silvestri Sacyi: quam ipsius humanitate acceptam jam ad scriptionis nostrae usum adhibueramus. Nunc, quae ad hanc supplendam pertinent, ex Larcheri literis, Latine reddita apponamus: „ Gratum mihi feceris, si aliquid scripto mandaveris in laudem Sanctocrucii nostri. Et hoc tuo officio plane dignus est, qui te multum amavit. Aegrotantem invisi fere quotidie: et diuturnus fuit morbus ab exitu Octobris a. MDCCCVIII ad d. XI Martii MDCCCIX: et tu nobis eras unum è jucundissimis sermonum argumentis: neque ille de te loquebatur sine interiore animi motu; ut facile appareret, quam erga te sincere affectus esset. Principio morbus nil nisi stranguria, nullo cum vitae periculo, esse videbatur. At incidente bis deinceps cruditate, secuta est febris continua, et malum ad obitum usque invaluit. Quod autem in Notitiâ Sacyanâ facta est mentio ejus uxoris, digna sane est de qua plura cognoscantur. Est profecto foemina multi ingenii, animi optimi, fortis, constantis: singularis in consuetudine ac sermone amoenitatis: nec vultu et habitu gratiae expers. Haec furiosis civibus strictos gladios sibi intentantibus, ut maritum ipsis demonstraret, imperterrita mansit, maritumque servavit. Hac uxore Sanctocrucius no-

ster felix futurus erat, nisi fatalis Regni Franc
conversio ejus res fortunasque afflixisset. D
filii adolescentes, praefecti militares, initio
multus, civili ferro trucidati. Unica filia, pos
viro nupta biennio ante patrem mortua, comp
ribus relictis natis: ex quibus unam neptim p
vulam secum domi alebat Sanctocrucia, eamde
que tredecim annorum egregiae spei puellam,
tero post mariti obitum mense, morte sibi e
ptam vidua amisit. Atque illis omnibus in ca
mitatibus, carissimorumque capitum amissio
bus, foemina virilem constantiam retinuit: qu
ipse praesens et antea saepius miratus sum,
postremum eam salutans pridie quam Parisiis d
mum profectura esset. Neque hoc reticendum es
eam esse postremam propaginem inclytae nobilit
familiae Delbenae (*Delbéne*), origine Florentin
ex qua hujus majores primum comites Catharin
Mediceae nubentis Henrico II, Regi, in Galli
venerunt: quorum posteri deinde sub nostris R
gibus, complures cum imperiis exercituum, tu
amplissimis Archiepiscopatûs et Episcopatûs s
cerdotiis, inclaruerunt." Hactenus Larcheru
Alia, recens edito lectoque sibi priore Philom
thiae Libro, me monuit doctissimus adolesce
G. L. Wassenarius, is, de quo dixi in Adde
dis ad Phaedonem p. 337. „ Sanctocrucii *Ani*
adversiones ad Vibium Sequestrem prodieru
a. MDCCLXXVIII: liber *De Coloniis*
MDCCLXXIX. Est etiam *Commentatio*
(

opaedia Xenophontea in editione J. G. Schnei-
i: tum in Barthelemyi Anacharside, Tomo IX,
ula *Hominum Illustrium:* denique *Refutatio*
adoxi Literarii F. A Wolfii, V. Cel. de Ho-
Poematibus: Parisiis 8. *a. MDCCXCVIII,*
n ipse Wolfius memoravit in Praefatione Ilia-
a. MDCCCIV. 8. min. Lips. ap. Goesche-
i editae." — Ao. MDCCCXI.

ANNOTATIO

AD

J. BAKII LIBRUM

DE POSIDONIO

EX EDIT. POSIDONIANA, pag. 260, sqq.

Quidni gratificer tibi, optime Baki, et parti modeste, et promissa juste petenti. Nam quum tu libellum hunc tuum jam totum perscriptum mihi legendum tradidisses, ut, si quid in eo desiderarem, te admonerem; accidit eodem tempore ut à legendo me et aliae occupationes avocarent, et scriptura manusque tua rejiceret, elegans quidem illa et concinna, sed tenuior minutiorque quam pro meorum captu oculorum. Itaque tibi suasi ut libellum continuo typographis describendum dares; sic enim fore, ut, eum facilius commodiusque legens, aliquid haud inepti additamenti colligerem. Etenim qui te tuamque industriam a longo inde tempore perspectam haberem, non dubitabam quin si quid à te, et vel solis tuis e manibus exiret, id ejusmodi futurum esset, u

ΓΙΟ

BRU

)NIO.

, pag. 260.

—

me Baki, e
tenti. Nam
m perscript
quid in
eodem te
ones avo
, elegans
ninutiorque
taque tibi
describen
ilius co
i addita
que indu
iberem,
el solis
urum

severi quamvis judicis acumen non reformidar
Atque sic evenit: libellum tuum ut perlegi,
cum talem cognovi, qui meae manus accession
non requireret. Est igitur ejus confecti, inte
propriaque tua laus. Et quod nunc adscribo, r
gis illud honorarium quam necessarium, non t
ad operae tuae supplementum, quam ad biblio
lae emolumentum pertinet.

Nam et hujus apud nos, honestissimi viri,
tiones valuerunt, cujus caussa velle debemus, c
bitantis edendo libello sumtus chartae operarı
que impendere, et metuentis ne emtorum stu
novitas nominis tui obesset, rogantisque ut q
alteri bibliopolae in Heusdii nostri Specimine I
tonico tribuissem, idem sibi in tuo scripto trib
rem, et aliquid mearum literularum adderem, q
num indicium in titulo poneretur. Quod eo
hi magis monendum est, ne forte alii meae ratio
et vitae ignari in eam opinionem inducantur,
putent, me cupide occasionem captare, qua non
meum scriptis discipulorum meorum praepona
Ego vero, exceptis Disputationibus me praes
publice habitis, id semel feci in Heusdiano scrip
et nunc in tuo iterum facio. Et, ut antea, ita
posterum, malo discipulos istud a me commen
tionis genus non requirere. Sed hoc cuicuim
sit, habes hoc mei de te judicii testimonium, c
tuus se nunc in publicam lucem prodiens libel
tueatur. Nam semel quidem cognitus ipse se t
bitur; ut item se tutati sunt priores nostri di

puli, et ex primo specimine caetera deinde sua scripta lectoribus approbarunt. Et tu sic facies, et in posterum sine isto cortice meo natabis.

Est igitur, mi Baki, hic de Posidonio commentarius prima pensio spei, quam tu de te mihi recens conciliatus excitasti. Alii enim sunt discipuli, qui hoc Literarum studium in nostris demum scholis concipiant: alii, qui afferant. Tu id attulisti ex disciplina praeceptoris tui, F. A. Bossei, Gymnasii in hac Urbe Latini, tunc Conrectoris, nunc Rectoris, viri doctissimi, optime sane meriti, et de te, et omnino de illo Gymnasio, cum accurata elementorum institutione, tum ingeniis elegantiae sensu imbuendis, tum vero animis ad studii constantiam confirmandis; per quam unice constantiam ἄνδρες ἀριπρεπέες τελέθουσι. His cum dotibus quum tu naturale etiam bonum adferres, industriae, rationis, judicii; sic meis scholis operam dedisti, ut nil excidere, nil in terram defluere sineres: eamdemque viam domestico studio legendis Scriptoribus Graecis et Romanis persequereris. Itaque tertio jam anno, qui abhinc item fuit tertius: quandoquidem hic est sextus nostrae notitiae et familiaritatis: tertio igitur anno jam eam facultatem assecutus eras, ut instrueres progressuum tuorum specimen conficere, quo eos ad doctorum hominum cognitionem proferres, et res fortunasque tuas honoratis viris tuendas commendares. Cumque de argumento scriptionis cogitare coepisses, continuo tibi occurrebat cogni-

tus

tus ex Lyndeniana disputatione Panaetius, quasi praesens praesenti persuadens, ut discipuli sui Posidonii rationem haberes, ejusque res et scripta illustranda tibi sumeres. Respondit eventus coeptis. Opus ex tua tibi officina sic exiit, ut et materiae sua copia, et descriptioni ratio, et orationi puritas ac diligentia constaret: argumentumque ab aliis antea, et à Burignyo in Memoriis Academiae Inscriptionum Tomo XXIX, leviter affectum, à te demum accurate confectum exstaret. Sit igitur haec, ut dixi, prima tua nostrae de te spei pensio: quam deinceps caeterae sequentur; et proxime Cleomedes: quem tu argumento Posidoniano tractando, multum versasti, cognovisti, emendasti; ut, et ipsius, et tuo merito, ejus aliquando edendi consilium ceperis. Sed hoc tu tuo tempore efficies: meum jam est in rem praesentem venire, promissumque annotationis munus explere.

P. 7. Καθ' ἡμᾶς, frequenter valere *nostra aetate*, pervulgatum est; at non item constat, quousque hoc spatium pateat: quod ex locis Scriptorum constituendum est. Et sane hinc apparet illud complecti etiam ea quae in nostram infantiam, aut in paulo antecedens eam tempus inciderunt. Strabo XVII, p. 1186, A, de Numidiae regibus narrans, καθ' ἡμᾶς δὲ Ἰούβας ὁ πατὴρ τοῦ νεωστὶ τελευτήσαντος Ἰούβα· i. e. *nostra autem aetate hanc regionem tenuit Juba, pater Jubae nuper mortui:* pater est is, qui à Caesare victus bello Afri-

cano periit A. V. 708: filius autem notus in l
ris scriptor. At Strabo anno Tiberii quinto
V. 772, librum quartum operis sui scripsit
que postea demum, nec constat quanto sp
edidit. Cumque filius νεωστὶ mortuus dicatur
tuit profecto ille καθ' ἡμᾶς dictus patris obitu
te Strabonis ortum accidisse. Posidonio
Athenaeum VI, p. 275, A, hujus libelli p.
καθ' ἡμᾶς, ut de re praeterita dicitur. Saepe
Plutarchum, cujus locos adscribere longum
notasse satis est: sic igitur, Moral. p. 118,
124, C: 404, A: 410, A. Vitarum, p.
A: 107, D: 109, E: 123, B: 132, B:
E, bis: 318, E: 335, E: 376, C: 378,
524, F: 668, F: 849, B: 1052, D. Paus.
VI, 5: ἀνθρώπων τῶν καθ' ἡμᾶς· opponit her
aetati: qui saepe hoc sensu usurpat κατ' ἐμὲ
c. p. 386, 408, 495, 527, 531, 535, 592,
641, 688, 881. Ejusdem rationis est κατ' αὐ
κατ' αὐτούς, *hujus*, *horum aetate*. Sed καθ'
etiam apud Diodorum Sic. I, 10, 84: Lucia
T. II. p. 879; III, p. 68: et eosdem et alios
pe; unde formulae illa potestas intelligitur.

P. 17. De conversione orationis obliquae i
ctam, diximus Bibliothecae Crit. P. XI, p

P. 34. Seneca Ep. XC: *Solon, qui Atl
aequo jure fundavit, inter septem aevi sapi
notos.* Assentior Pinciano corrigenti — *inte
tem illius aevi s. n:* non item alia mutanti.

P. 43. Plutarchi verba De Primo Frigido p.

F, sic nos plurium etiam, quam illorum trium, auctoritate librorum edidimus.

P, 45. Diogenes Laertius, VII, 159: μαντικὴν ὑφεστάναι πᾶσαν φασὶν ἢ καὶ πρόνοιαν εἶναι. Sic vulgo libri habent: at ἢ mutandum in ᾗ, ut jam Kuhnius monuit ad h. l. i. e.: *dicunt totam Divinationem constare, eadem ratione, qua Providentiam* —,

P. 54 — 57. Est hic Physiologiae Stoicae locus a recentioribus nondum satis explicitus, quo ordinantur sibique invicem accommodantur species ποιοῦ, ποιὸς ἐπὶ οὐσίας, κοινῶς ποιὸς, ἰδίως ποιός· qui locus quum late pateat in Stoica ratione, ad ejusque partes complures intelligendas valeat; breviter eum, quoad ejus fieri potest, describamus. Ergo ποιὸς, *certus*, *quidam*, dicitur unusquisque homo, et omnis *res singularis*, quae hodie vulgo *individua* nominantur. Igitur unusquisque ποιὸς spectatur bifariam, vel per se proprie, ἰδίᾳ ποιὸς, certum individuum, ὄνομα, *Socrates*, *Dion*, *Theon*, caet.: vel ut individuum alicujus generis, κοινῶς ποιὸς, προσηγορία, *homo*, *vir*, *miles*, caet. Diogenes Laertius VII, 58: ἔστι δὲ προσηγορία μὲν, κατὰ τὸν Διογένην, μέρος λόγου σημαῖνον κοινὴν ποιότητα, οἷον ἄνθρωπος, ἵππος· ὄνομα δέ ἐστι μέρος λόγου δηλοῦν ἰδίαν ποιότητα, οἷον Διογένης, Σωκράτης. Itaque statuebant, unumquodque individuum, ποιὸν, subjectum, ὑποκείμενον, *duplex esse*, ἰδίως et κοινῶς. Sed duplicitatem istam Stoicorum sic interpretatus est Porphyrius apud Simplicium in

Aristot. Categor. Γ, ά, ut utramque ποιότητα ἰδίαν καὶ κοινὴν, pro uno disjuncto geminae distributionis acciperet: quod cujusmodi fuerit, dilucidius fiet ipsius verbis appositis: Ταύτην δὲ τὴν ἀπορίαν λύων ὁ Πορφύριος, διττόν φησίν ἐστι τὸ ὑποκείμενον, οὐ μόνον κατὰ τοὺς ἀπὸ τῆς Στοᾶς, ἀλλὰ κατὰ τοὺς πρεσβυτέρους. ἥτε γὰρ ἄποιος ὕλη, ἣν δυνάμει καλεῖ ὁ Ἀριστοτέλης, πρῶτόν ἐστι τοῦ ὑποκειμένου σημαινόμενον· καὶ δεύτερον ὃ κοινῶς ποιὸν, ἢ ἰδίως ὑφίσταται. κ. τ. λ. Atque est haec intelligenda Divisio et Subdivisio; ὑποκειμένου Divisio, in οὐσίαν et ποιόν· ποιοῦ Subdivisio, in κοινῶς ποιὸν, et ἰδίως ποιόν. Hoc significat reprehendens Stoicos Plutarchus De Communibus Notitiis p. 1083, C, in declaranda materiae hac ipsa commutatione: τί ἀξιοῦσιν οἱ πρόδικοι τῆς ἐναργείας οὗτοι καὶ κανόνες τῶν ἐννοιῶν; „ἕκαστον ἡμῶν δίδυμον εἶναι καὶ διφυῆ καὶ διττόν·" οὐχ ὥσπερ οἱ ποιηταὶ τοὺς Μολιονίδας, οἰόμενοι τοῖς μὲν ἡνωμένους μέρεσι, τοῖς δὲ ἀποκρινομένους· ἀλλὰ δύο σώματα ταυτὸν ἔχοντα χρῶμα, ταυτὸν δὲ σχῆμα, ταυτὸν δὲ βάρος καὶ τόπον· καὶ ταῦτα ὑπὸ μηδενὸς ἀνθρώπων ὁρώμενα πρότερον· ἀλλ' οὗτοι μόνοι εἶδον τὴν σύνθεσιν ταύτην καὶ διπλοὴν καὶ ἀμφιβολίαν, ὡς δύο ἡμῶν ἕκαστός ἐστιν ὑποκείμενα, τὸ μὲν οὐσία, τὸ δὲ ποιός· καὶ τὸ μὲν (scilicet οὐσία) ἀεὶ ῥεῖ καὶ φέρεται, μήτε αὐξόμενον, μήτε μειούμενον, μήτε ὅλως οἷόν ἐστι διαμένον· τὸ δὲ διαμένει καὶ αὐξάνεται καὶ μειοῦται, καὶ πάντα πάσχει τἀναντία θατέρῳ, συμπεφυκὸς καὶ συνηρμοσμένον καὶ συγκεχυμένον, καὶ τῆς διαφορᾶς τῇ αἰσθήσει μηδαμοῦ παρέχον ἅψασθαι.

Sic

Sic enim scripsisse videtur Plutarchus. Ad eamdem sententiam pertinent dicta Posidonii et Mnesarchi ex Stobaeo huc apposita, et cum his conferenda. Valuit eadem ratio ad loci de *Criterio* eam quaestionem quae est de *indiscretis*; quod novitii *Principium Indiscernibilium* usurpant. Nam quum Academici contenderent, duas aut plures res singulares adeo similes et aequales esse posse, ut nullo *Criterio* distingui possint; Stoici contra affirmabant, illo concesso fore *ἕνα ποιὸν ἐπὶ δυοῖν οὐσιῶν*: idque fieri non posse. Sic Plutarchus De Communibus Notitiis p. 1077, C: Ἀκοῦσαι τοίνυν ἐστὶν αὐτῶν καὶ γράμμασιν ἐντυχεῖν πολλοῖς πρὸς τοὺς Ἀκαδημαϊκοὺς διαφερομένων καὶ βοώντων „ὡς πάντα πράγματα συγχέουσι ταῖς ἀπαραλλαξίαις ἐπὶ δυοῖν οὐσιῶν ἕνα ποιὸν εἶναι βιαζόμενοι." Καίτοι τοῦτο μὲν οὐκ ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων οὐ διανοεῖται, καὶ τουναντίον οἴεται θαυμαστὸν εἶναι, καὶ παράδοξον, εἰ μήτε φάττα φάττῃ, μήτε μελίττῃ μέλιττα, μήτε πυρῷ πυρὸς, ἢ σύκῳ, τὸ τοῦ λόγου, σῦκον, ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ γέγονεν ἀπαράλλακτον. Ἐκεῖνα δὲ ὄντως παρὰ τὴν ἔννοιάν ἐστιν ἃ λέγουσιν οὗτοι καὶ πλάττουσιν, „ἐπὶ μιᾶς οὐσίας δύο ἰδίως γενέσθαι ποιοὺς, καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν ἕνα ποιὸν ἰδίως ἔχουσαν, ἐπιόντος ἑτέρου δέχεσθαι καὶ διαφυλάττειν ὁμοίως ἀμφοτέρους." Εἰ γὰρ δύο, καὶ τρεῖς καὶ τέτταρες ἔσονται καὶ πέντε, καὶ ὅσους ἄν τις εἴποι, περὶ μίαν οὐσίαν· λέγω δὲ οὐκ ἐν μέρεσι διαφόροις ἀλλὰ πάντας περὶ ὅλην οὐσίαν ἀπείρους. λέγει γοῦν Χρύσιππος· „ἐοικέναι τῷ μὲν ἀνθρώπῳ τὸν

„Δία

„ Δία καὶ τὸν κόσμον, τῇ δὲ ψυχῇ τὴν Πρόνοιαν·
„ ὅταν οὖν ἐκπύρωσις γένηται, μόνον ἄφθαρτον ὄντα
„ τὸν Δία τῶν θεῶν, ἀναχωρεῖν ἐπὶ τὴν Πρόνοιαν·
„ εἶτα ὁμοῦ γενομένους ἐπὶ μιᾶς τῆς τοῦ αἰθέρος οὐ-
„ σίας διατελεῖν ἀμφοτέρους." Ita Chrysippus in contrariam non minorem repugnantiam incidebat, ut δύο ἰδίως ποιοὺς ἐπὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας, *duo individua in eadem substantia*, *admitteret*. Eodem nomine Chrysippum reprehendit Philo Judaeus De Mundi Incorrupt. Ed. Mangey. T. II, p. 501: Χρύσιππος οὖν ὁ δοκιμώτατος τῶν παρ' αὐτοῖς, ἐν τοῖς περὶ αὐξανομένου, τερατεύεταί τι τοιοῦτον· καὶ προκατασκευάσας ὅτι δύο εἰδοποιοὺς ἐπὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἀμήχανον συστῆναι, Φησίν, „ Ἔστω θεωρίας
„ ἕνεκα, τὸν μέν τινα ὁλόκληρον τὸν δὲ χωρὶς ἐπι-
„ νοεῖσθαι τοῦ ἑτέρου ποδός· καλεῖσθαι δὲ τὸν μὲν ὁλό-
„ κληρον Δίωνα, τὸν δὲ ἀτελῆ Θέωνα· κἄπειτα ἀπο-
„ τέμνεσθαι Δίωνος τὸν ἕτερον τοῖν ποδοῖν. Ζητουμέ-
„ νου δὲ πότερος ἔφθαρται, τὸν Θέωνα φάσκειν οἰ-
„ κειότερον εἶναι." Τοῦτο δὲ παραδοξολογοῦντος μᾶλλόν ἐστιν ἢ ἀληθεύοντος. Πῶς γὰρ ὁ μὲν οὐδὲν ἀκρωτηριασθεὶς μέρος ὁ Θέων ἀνήρπασται· ὁ δὲ ἀποκοπεὶς τὸν πόδα Δίων οὐχὶ ἔφθαρται; „ Δεόντως, Φησὶν·
„ ἀναδεδράμηκε γὰρ ὁ ἐκτμηθεὶς τὸν πόδα Δίων ἐπὶ
„ τὴν ἀτελῆ τοῦ Θέωνος οὐσίαν· καὶ δύο εἰδοποιοὺς ἐπὶ
„ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου οὐ δύναντ' εἶναι. Τοιγαροῦν
„ τὸν μὲν Δίωνα μένειν ἀναγκαῖον, τὸν δὲ Θέωνα ἐφ-
„ θάρθαι." Τάδ' οὐχ ὑπ' ἄλλων, ἀλλὰ τοῖς αὐτῶν πτεροῖς Ἁλισκόμενα — Φησὶν ὁ Τραγικός. Ἀπομαξάμενος γάρ τις τὸν τύπον τοῦ λόγου, καὶ ἐφαρμόσας

τῷ

παντὶ κόσμῳ, δείξει σαφέστατα, καὶ αὐτὴν φθει-
νην τὴν πρόνοιαν. Σκόπει δ' ὧδε. Ὑποκείσθω ὁ
ώσανεὶ Δίων, ὁ κόσμος· τέλειος γάρ. ὁ δὲ ὡσαν-
ίων, ἡ τοῦ κόσμου ψυχή· διότι τοῦ ὅλου τὸ μέ-
λαττον· καὶ ἀφαιρείσθω, ὥσπερ ἀπὸ τοῦ Δίωνος
ὡς, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ κόσμου ὅσον αὐτοῦ σωμα-
λές. Οὐκοῦν ἀνάγκη λέγειν ὅτι ὁ μὲν κόσμος οὐκ
αρται, ὁ τὸ σῶμα ἀφαιρεθεὶς, ὥσπερ οὐδὲ ὁ ἀπο-
εὶς τὸν πόδα Δίων· ἀλλ' ἡ τοῦ κόσμου ψυχὴ, ὥσ-
θίων, ὁ μηδὲν παθών. Ὁ μὲν γὰρ κόσμος ἐπ'
ἰττονα οὐσίαν ἀνέδραμεν, ἀφαιρεθέντος αὐτῷ τοῦ
ματοειδοῦς· ἐφθάρη δ' ἡ ψυχὴ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι
ἰδοποιοὺς εἶναι περὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον. Ἔκθε-
ν δὲ τὸ λέγειν φθείρεσθαι τὴν πρόνοιαν· ἀφθάρτου
ὑπαρχούσης, ἀνάγκη καὶ τὸν κόσμον ἄφθαρτον εἶναι.
ec quamvis longiora apponenda fuerunt, ut ra-
quaestionis intelligeretur. Videtur autem, ut
ι, hanc Chrysippi reprehensionem, potius ab
ɔ Scriptore descripsisse, quam à se ipse habe-
Philo. Quod aliquoties scribitur εἰδοποιοὺς, de-
bat Stoice scribi ἰδίως ποιούς. Caeterum dedi-
ις καὶ αὐτὴν φθειρομένην τὴν πρόνοιαν, omisso τὴν
te αὐτὴν. Ex eadem ratione lux accendenda est
Antonino X, 7. ubi de ortu et interitu, i.
de permutatione, materiae disserens, hunc
tum disputationi facit: καὶ τὸ στερέμνιον, καὶ τὸ
υματικὸν μὴ φαντάζου τὸ ἀπὸ τῆς γενέσεως· πᾶν
τοῦτο ἐχθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν ἐκ τῶν σιτίων καὶ
ομένου ἀέρος τὴν ἐπιῤῥοὴν ἔλαβεν. τοῦτο οὖν ὃ ἔλα-
μεταβάλλει· οὐχ ὃ ἡ μήτηρ ἔτεκεν. ὑπόθου δ',

ὅτι

ὅτι ἐκεῖνό σε λίαν προσπλέκει τῷ ἰδίως ποιῷ, οὐδὲν ὄντι πρὸς τὸ νῦν λεγόμενον. Quae sic explananda videntur: *Solidum autem et spirabile, quod mutari diximus, ne putes illud esse, quod nascendo accepisti; hoc enim omne heri et pridie ex alimentis, ac tracto aëre affluentiam et incrementum accepit: et ea pars, quam accepit, mutatur, non ea quam mater peperit: sic autem statue, illud incrementum te nimium ad te ipsum, ad tuam singularitatem et unitatem, omnino ad tuum individuum, adstringere; quod individuum non pertinet ad praesentem disputationem.* Priora ex disserendi nexu intelliguntur: postrema aliunde lucem requirunt. Igitur, *τὸ ἀπὸ τῆς γενέσεως*, et *ὃ ἡ μήτηρ ἔτεκεν*, est ipsa *anima*, quae secundum Stoicos in utero matris oritur: quod annotavimus ad Plutarchum De Sera Num. Vind. p. 84: quibus addatur Porphyrius Adv. Boëthum, apud Euseb. Praep. Evang. XV, p. 813, C, D: et Gatakerus ad M. Antonin. p. 107, et 357. Jam vero *οὐσία* continuo motu et mutatione agitatur; non anima, quamvis externo adfluente alimento nutrita; haec enim eadem manet, et hominem *τῷ ἰδίως ποιῷ λίαν προσπλέκει*, suae singularitati et unitati, et, ut ita dicam, *individualitati*, adstringit, facitque ut semper idem maneat. Neque hoc *ἰδίως ποιὸν* pertinebat ad praesentem disputationem; quippe cujus propositum erat *γένεσις καὶ φθορὰ τῆς οὐσίας*. Porro *ὑπόθου* reddimus *sic statue*, vi Verbi Medii, quasi *subjice tibi, admone te*. Quid autem illud voca-

bu-

um Stoicis valeat in definitione Mundi, ἰδίως ἰν eum nominantibus, jam apparet eos dicere *ndum hunc esse, ex toto genere Mundorum cum individuum, in quem omnis materia con- ita sit.* Posidonii utraque sunt apud Dioge- n Laert. VII, tam 137, quam 138: *Λέγουσι τὸν κόσμον τριχῶς· αὐτόν τε τὸν θεὸν τὸν ἐξ ἁπά- σης οὐσίας ἰδίως ποιὸν, ὃς δὴ ἄφθαρτός ἐστι καὶ ἀγέν- ητος, δημιουργὸς ὢν τῆς διακοσμήσεως, κατὰ χρόνων ποιὰς περιόδους ἀναλίσκων εἰς ἑαυτὸν τὴν ἅπασαν οὐσί- αν, καὶ πάλιν ἐξ ἑαυτοῦ γεννῶν. — καὶ ἔστι κόσμος ἰδίως ποιὸς τῆς τῶν ὅλων οὐσίας —.* Disertius haec dit aliquanto Areius Didymus apud Eusebium ep. Evang. XV, p. 817, B: *Ὅλον δὲ τὸν κόσ- μον σὺν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι προσαγορεύουσι θεόν. τοῦτον δὲ ἕνα καὶ μόνον εἶναί φασι καὶ πεπερασμένον, καὶ ζῷον, καὶ ἀΐδιον, καὶ θεόν· ἐν γὰρ τούτῳ πάντα πε- ριέχεσθαι τὰ σώματα, κενὸν δὲ μηδὲν ὑπάρχειν ἐν αὐ- τῷ. τὸ γὰρ ἐκ πάσης τῆς οὐσίας ποιὸν προσαγορεύε- σθαι κόσμον, τὸ κατὰ τὴν διακόσμησιν τὴν τοιαύτην καὶ διά- ταξιν ἔχον· — καὶ τὸ μὲν ἐκ τῆς πάσης οὐσίας ποιὸν κόσμον ἀΐδιον εἶναι καὶ θεόν.* Quam unitatem ndi reprehendens Plutarchus De Orac. Defectu 23, E, Stoicos perstringit, loco adhuc inqui- , partim à nobis purgato in Annotatione no- editionis, sic autem plenius purgando: *Ἐ- καὶ τὴν φύσιν ὁρῶμεν τὰ καθ' ἕκαστα γένεσιν καὶ ν οἷον ἀγγείοις, ἢ καρποὺς σπέρματι, περιέχουσ- οὐδὲν γὰρ ἐν ἀριθμῷ, τῶν ὄντων ἐστὶν, οὔτε γος ὑπάρχει κοινός· οὐδὲ τυγχάνει τῆς τοιᾶσδε προσ-*

tur plures esse Mundos, nec hunc un
viduum in genere Mundorum. Dictio
εἶναι, respondet *individuo*; quo nomine
riti sumus uti, quod Graecis quoque
hoc sensu usurpatum reperitur, qui s
singulares, *ἄτομα*, appellarunt. Caeter
cito de *Indiscretis*, quod hodiernis dic
cipium Indiscernibilium, Cicero Acad.
26, relicta Stoica subtilitate, quaestio
lari ratione ad Romanorum his in rebi
rudia ingenia accommodavit.

P. 52. De quinque his corporibus
cis, à Platone in condendo Mundo cele
ximus in Annotatione ad Phaedonem:
πέσχυτος σφαῖρα p. 85, nostrae edition
placito interpretanda est.

P. 61. Heraclides Ponticus quem sig
jus patronum sententiae, *Sole etiam*
Terra autem mota, apparentem Solis in
tem servari posse, quaeri posset. Na

mus, temporum rationes obstare videntur; siquidem Aristarchus hic aetate Cleanthis Stoici fuit, ut apparet ex Plutarcho De Vultu Lunae p. 923, A: post Platonem, quod diserte colligitur ex Plutarcho Quaest. Platon. p. 1006, C, ante Archimedem, certo eo non posterior, quippe citatus ab eo in Arenario p. 319, 331: Cleanthes autem Zenoni in Stoa successit Olymp. CXXX, 1, A. C. 260: et Heraclides fuit auditor Platonis, cujus mors incidit in Olymp. CVIII, 1, A. C. 348. Praeterea hujus placiti patronus ab Heraclide dicitur παρελθών τις i. e. *aliquis praeteritus, qui vivere desiit*, quo indefinite praeteritum tempus significatur. Sane fuerit hic aliquis Pythagoricus qui inventum à Philolao inchoatum explicuerit. De cognita Veteribus ratione Copernicana multa exstant testimonia, quae apposuit doctissimus L. Dutens, in libro Gallice inscripto, *Recherches sur l'origine des découvertes attribuées aux Modernes*, T. I, p. 193, seq.: et nos hoc argumentum ad Plutarchi dictum locum rejicimus. Nunc, ne tacendo errorem probare videamur virorum de Historiis bene meritorum, Montuclae in Histor. Disciplinarum Mathematicarum T. I, p. 110, et Xylandri, eumque sequentis Corsini ad librum Plutarcheum De Placitis Philosophorum, c. 4: Ἀρίσταρχος τὸν Ἥλιον ἵστησι μετὰ τῶν ἀπλανῶν, τὴν δὲ Γῆν κινεῖ περὶ τὸν λοξὸν κύκλον —. qui pro Γῆν perperam ex Eusebio hunc locum citante Σελήνην legi volunt;

quum Γῆν et res ipsa, et Stobaeus Phys. p. et omnes nostri libri, scripti editique, tueam quamquam ratio pleniorem sententiam hujus requirit — τὴν δὲ Γῆν κινεῖ περὶ τὸν ἥλιον κύκ τὴν δὲ Σελήνην περὶ τὴν Γῆν —. Illud ἵστησι e νεῖ, ut alibi saepe, ita hoc loco est *stare cen moveri censet:* quam significationem illustr T. Hemsterhusius ad Thom. Mag. p. 187. Ip Heraclidis opinio de Motu Terrae est in libro I tarcheo De Plac. Phil. III, indeque item apud lenum Hist. Phil. Cap. XXI, at apud Eusebi Praep. Evang. XV, 58, rectius exhibita: Ἡ κλείδης ὁ Ποντικὸς καὶ Ἔκφαντος ὁ Πυθαγόρειος νοῦσι μὲν τὴν Γῆν, οὐ μήν γε μεταβατικῶς ἀλλὰ τικῶς, τροχοῦ δίκην ἐν ἄξονι στρεφομένην ἀπὸ δυ ἐπ' ἀνατολάς. Paucis eum tangit Proclus ad P Tim. p. 281.

P. 65. — οὐ τὰ σώματα τὰς ψυχὰς συνέχει, ἀ αἱ ψυχαὶ τὰ σώματα. i. e. *non corpora ani continere, sed animae corpora.* Et verbum σ χεῖν proprium hac in re, *servare, continere, tinere, ne dilabantur:* et placitum, ut vere I tonicum, a Platonicis celebratum. Maximus rius XV, 5, p. 169: Εἰ γὰρ τῷ σώματι τῷ φ φθειρομένῳ (ἡ ψυχὴ) παρέχει τὸ μὴ φθείρεσ ἡνίκ' ἂν αὐτῷ συνῇ· πολλοῦ γε δεῖ φθαρῆναι αὐ Ἐν γοῦν τῇ συστάσει τὸ μὲν σῶμα συνέχεται δὲ ψυχὴ συνέχει. Εἰ δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἑτέρα συνέχει, ἀλλὰ μὴ αὐτὴ αὑτήν· τί τοῦτο ἔσται τίς ἂν ἐπινοῆσαι ψυχὴν ψυχῆς; κ. τ. λ. Plot

Ennead. IV, III, p. 387, E: Εἰ δέ γε ὁρατὸν ἡ ψυχὴ καὶ αἰσθητὸν ἦν, περιειλημμένον πάντῃ τὴν ζωὴν, καὶ μέχρις ἐσχάτων οὖσα εἰς ἴσον, οὐκ ἂν ἔφαμεν τὴν ψυχὴν ἐν τῷ σώματι εἶναι· ἀλλ' ἐν τῷ κυριωτέρῳ τὸ ἧττον, καὶ ἐν τῷ συνέχοντι τὸ συνεχόμενον, καὶ ἐν τῷ μὴ ῥέοντι τὸ ῥέον. Porphyrius apud Euseb. Praep. Evang. XI, p. 556, A: ἡ ψυχὴ — ἐν τῷ θνητῷ, καὶ λυτῷ, καὶ ἀνοήτῳ, καὶ καθ' ἑαυτὸ νεκρῷ, καὶ ἀπολλυμένῳ, καὶ διαῤῥέοντι εἰς τὴν τῆς ἀπωλείας καταβολὴν (σώματι) κατορωρυγμένη, αὐτό τε ποιεῖ καὶ συνέχει, καὶ τὴν ἑαυτῆς θείαν ἀναδείκνυσι οὐσίαν —. In eadem re dixit κατέχειν Numenius ibid. XV, p. 819: περιέχειν, de Anima continente et circumdante Mundum, Plutarchus Quaest. Plat. p. 1002, B: τὸ περιεχόμενον ἔλαττόν ἐστι τοῦ περιέχοντος. Olympiodorus in Plat. Phaedon. Cod. I, p. 74: εἰ ἡ ψυχὴ συνέχει τὸ σῶμα, πρὸς τὸ εἶναι οὐσιωδεστέρα ἐστὶν αὐτοῦ καὶ κυριωτέρα —. Augustinus De Quantitate Animae T. I, p. 322, — *Anima — corpus hoc terrenum atque mortale praesentiâ suâ vivificat, colligit in unum, atque in uno tenet* (i. e. συνέχει), *diffluere atque tabescere non sinit.* Sextus Empiricus Adv. Mathem. IX, 72, Stoicam disputationem contra Epicureos promens: καὶ οὐχ, ὡς ἔλεγεν Ἐπίκουρος ἀπολυθεῖσαι (αἱ ψυχαὶ) τῶν σωμάτων, καπνοῦ δίκην σκίδνανται· οὐδὲ γὰρ πρότερον τὸ σῶμα διαμονητικὸν ἦν αὐτῶν· ἀλλ' αὗται τῷ σώματι συμμονῆς ἦσαν αἴτιαι, πολὺ δὲ πρότερον καὶ ἑαυταῖς. Epicuri opinionem, de corpore animam ut vas ali-

aliam materiam continente, prodita exstat in Diogene Laërtio X, 64. Lucretius scholae fines migrans, ut poeta, captat comparationem huic decreto adversantem: *Nonne vides etiam, quam magno pondere nobis Sustineat corpus tenuissima vis animaï; Propterea quia tam conjuncta, atque uniter apta est.*

P. 67, 68. In loco Cleomedis, ratio ubique eosdem numeros postulat 300; igitur Balforeus recte sic restituit in editione sua Burdigalae facta, p. 79.

P. 68. *Solem Mathematici amplius duodeviginti partibus confirmant majorem esse quam Terram:* quod ait Cicero Acad. II, 26, videtur accepisse ex antiquissimis Arati interpretibus, ex quibus item fluxisse credibile est id quod nunc quoque legitur in Scholiis ad Phaen. 541: *ὁ Ἥλιος παρὰ τοῖς Μαθηματικοῖς ἐπιστεύθη τῆς Γῆς ὀκτωκαιδεκαπλασίων ὤν· καὶ ἡ πᾶσα Γῆ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ ὀκτωκαιδέκατόν ἐστι* —. Prope accedit Achilles Tatius in Commentar. ad Arati Phaen. Cap. XX, p. 82: *Μέγεθος Ἡλίου μεῖζον Γῆς φασι· καὶ οἱ μὲν πολλαπλάσιον, οἱ δὲ ὀκταπλάσιον, οἱ δὲ ἐννεακαιδεκαπλάσιον.* Attigit et P. Faber ad Cic. l. l.

P. 71. Plinii H. N. II, 21: *Inde ad Solem quinquies millies:* ex antecedentibus subaudienda sunt *centum millia stadiorum*; ut summa sit stadiorum, 100,000, multiplicata cum 5,000. Ita quidem nuda ratio grammatica suadet.

P. 74. versu ultimo, in annotatione nostra ad Plu-

Plutarchum De Vultu Lunae p. 932, C, legitur, quod res postulat σκιᾷ, non σκιᾶς.

P. 82. De *Thera* et *Therasia*, diximus ad Plutarchum De Orac. Defect. p. 399, C.

P. 85. Rationem Graecorum Veterum *de Ventis*, ejusque cum Recentiorum ratione comparationem nuper docte explicuit Corayus, natione Graecus, vetere Graecia dignissimus, ad *Hippocratis* librum *De Aëribus*, *Aquis*, *Locis* (editum Parisiis a. MDCCC.) p. 73, Proleg.

P. 89. Ἡ οὖν Ῥόδος καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια ὑπὸ τῷ αὐτῷ κεῖνται μεσημβρινῷ. Sic et Balforeus edidit p. 50, et legendum monuit, Commentar. p. 215.

P. 91. Et haec est acuta Bakii correctio, in Strabone II, p. 161, A, pro Εὔρῳ legentis Ζεφύρῳ, nec animadversa Tyrwhitto, in Conjecturis Strabonianis, digna sane hujus acumine; nam novissimum editorem Lipsiensem hoc praetermisisse, minus mirandum est.

P. 101. In Strabone II, p. 155: πλὴν ἢ νήσους τινὰς βούλονται λέγειν· levi mutatione ἢ mutandum in εἰ.

P. 102. Βεργαῖον διήγημα, nomen ab Antiphane Bergaeo venit, notae scriptore fabulositatis: de quo nos dicemus in Addendis ad Tomum I, Animadvers. in Plutarchum, qui illum significare videtur in libro De Progressu Virtutis Sentiendo p. 79, A.

P. 105. In Strabone III, p. 261, B, αὐθορδὸν,

νικικὸν, habet proverbii vim: de quo nonnulla notavi in Adversariis ad Platonem Rep. III, p. 443, F: quaedam Ruhnkenius ad Scholiastam Plat. p. 157: dixit et Erasmus Adag. p. 751.

P. 144. Initium Regni Parthorum idem Vaillantius in Imper. Arsacidarum T. I, p. 2, ponit anno Aerae Seleucidarum 57, Ante Nostram Aeram 256. At H. Valesius ad Ammianum Marcell. XXIII, 6, p. 396, Olymp. CXXXII, 2, qui incidit Ante Nostr. Aer. in 251 — 250, Aer. Sel. 62. Sed variant docti viri iterum, quamquam consentientes in annis Consulum M. Atilii Reguli et L. Manlii Vulsonis. Illam Vaillantii rationem sequitur etiam novissimus scriptor Car. Fred. Richterus in libro Germanice scripto *De Arsacidarum et Sassanidarum Dynastia*, p. 25.

P. 145. Ἔσφηλέ σε, Ἀντίοχε, θάρσος καὶ μέθη. Videtur paroedia Tragici cujusdam versus esse, sic fere concepta: Ἔσφηλε δ', Ἀντίοχε, σὲ θάρσος καὶ μέθη.

P. 149. ἀπούσης acute corrigit Bakius: sed proximo loco Athenaei V, p. 210, F, acquiescam in Casauboni ratione.

P. 158. Athenio apud Mithridatem, ὑποδραμὼν τὸν βασιλέα, τῶν φίλων εἷς ἐγένετο, μεγίστης τυχὼν προαγωγῆς. Sic enim legendum προαγωγῆς, *maximam apud eum nactus promotionem*, ut vulgo loquuntur, i. e. *ad praecipuam ab eo provectus dignitatem*: non, προσαγωγῆς, quod Dalecampius vertit, *facillimum ad illum accessum ob-*

Plutarchus De Animi Tranquill. p. 466, -προαγωγὰς ἐν ταῖς αὐλαῖς διώκουσι. Institut. l. p. 236, A: λέγοντες, τεύξεσθαι αὐτοὺς τῆς ιμῆς τοῖς μάλιστα ἐν προαγωγῇ φίλοις τοῦ βα-. Notarunt hunc usum Stephanus Thes. L. Γ. I. p. 85, et Wesselingius ad Diodor. Sic. , p. 293, et 304. Transtulerunt Stoici ad -προηγμένα· quo in genere fuisse suspicor Plu- verba, nunc per lacunam interrupta, De mmunibus Notionibus Adv. Stoicos p. 1072, -isertior est Stobaei locus Eclog. Ethic. p. οὐδὲ γὰρ ἐν αὐλῇ τῶν προαγομένων εἶναι τὸν βα-, ἀλλὰ τοὺς μετ' αὐτὸν τεταγμένους. Quae Zenonis verba esse, quem Stobaeus describebat, apparet etiam è Cicerone De Finib. III, *It enim inquit (Zeno), nemo dicit in regia ipsum productum esse ad dignitatem, id est προηγμένον, sed eos, qui in aliquo honore quorum ordo maxime accedit ut secundus sit egium principatum: sic in vita non ea, quae ario loco sunt, sed ea, quae secundum lo- obtinent, προηγμένα, id est producta, nomi- ur.*

160. Qui sint *Carthaginienses* legationem Mithridatem mittentes; quum haec ut A. V. facta narrentur, Carthago autem A. V. 608 ta fuerit; difficile est statuere. Forte fuerint qui in vicinis oppidis Poeni, Adrumeto, Tu-, Utica, aliis. Nam de Nova Carthagine in -ania quo minus cogitemus obstant temporum

rantiam, jam à Platone, et ante eum à Pythagoricis, celebrata erat; quod monuimus ad Phaedonem p. 172.

Ibid. Virtus doceri nec ne posset; quaestic fuit inter vetustiores Philosophos: estque hoc ip sum argumentum libelli Plutarchei, Ὅτι διδακτὸν ἡ ἀρετή, inter Moralia p. 439: ubi plura dicemus

Ibid. εἶναι δὲ καὶ τὴν κακίαν ὑπαρκτὴν, διὰ τ ἀντικεῖσθαι τῇ ἀρετῇ. Sic Stoici originem mali in terpretabantur: quorum rationem exagitat Plutar chus Advers. Stoicos p. 1066, 1067: ubi ali quoque notamus. Fluxit autem ista ratio ex Sto co commento, *cuique rei contrariam esse aliam* de quo exposuimus in Diss. De Placito Immor talitatis Animor. Cap. V, quod praemisimus, p XXXVII (*).

P. 201. συγγνώμη γὰρ ἀνθρώπῳ γε ὄντι καὶ ἁμαρ τάνοντι, ὡραῖόν τι. Postrema duo vocabula co rupta esse, facile animadvertitur. Sic tamen Charteriana editio habit T. V., p. 139, C: u interpres Latinus reddit — *condonandum eni est ei, quum homo sit, et juvenile quiddam pe cet:* quod non magis probari potest, quam Gra cum mendum. Multa in mentem veniunt, mag ad literarum ductus, quam ad sententiam, acco modata, ἢ μὴ ὁρῶντι, ἢ μωραίνοντι, alia: min displiceat καίριόν τι, *peccanti, erranti aliquid pra cipuum.*

P. 203. εἰρῆσθαι δόξαν. Sic et Charteriana,

(*) [Hujus Vol. pag. 118.]

251, C. Sententia tamen flagitat, *εἰρῆσθαι ἔνδειξιν* —.

Ibid. *ἐκπίπτει*. Natum ex antegresso *προσπίπτον*. Exquisitum *ἐκπτοεῖ*, acute expromsit Bakius. Poterat etiam scriptum fuisse frequentius *ἐκπλήττει*.

P. 207. Legam *μέγα μὲν πάθος ἐμφαίνει, οὐ καλῶς δὲ ὑπολαμβάνειν ἐστί*.

P. 208. *μετασυνεθιζόμενον* — proxima deinceps quaedam excidisse videntur.

Ibid. *τινες τῶν μεγάλων νομιζόντων*. His subjectum fuisse *εἶναι* putem: i. e. *quidam eorum, qui se magnos esse putant*.

P. 209. *καθήκει* si mutetur in *καθήκειν*, nondum tamen sententia expletur; quae plures desiderat partes ab librariis illas omissas.

P. 211. — *ἐπιφωνοῦντας, ἐὰν ἀπολέσθαι τοῦτό μοι νῦν συμφέρει*. Est senarius vel Euripidis, vel Menandri; quem item sine auctoris nomine apponit Plutarchus De Virt. Mor. p. 446, A: *οὐχ' ἧττον δὲ τούτων ὁ εἰπών, „Ἔα μ' ἀπολέσθαι· τοῦτο γάρ μοι συμφέρει·" τὴν κρίσιν ἔχει τῷ πάθει συναινοῦσαν*. Cum simili eum dicto comparavimus ad librum De Superstit. p. 168, B.

P. 212. *τὰ ἑξῆς*. Est vel Galeni, vel librarii, quaedam se omittere significantis.

P. 214. *καθίσταται*. Retineam, ut sanum, et sententiae congruum, quae valet, *perturbationes enim sedantur*.

Ibid. *παριστάναι τὴν τοῦ πάθους ἀλογίαν*· accipio,

os-

annotarem: pauca sane pro ejus argumenti amplitudine et varietate; quando alia mihi tua diligentia industriaque praeripuit. Reliquum est, ut te adhorter, non quidem ut institutum Literarum iter persequaris; quippe quod facis, et semper facies: sed ut ne retardari te sinas, si quid fortuna impedimenti tibi objecerit: eamque fortitudine et constantia vincas, ut ille à vate admonitus:

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito,
Quam tua te fortuna sinet. —

Scripsi ruri d. x. Mart. a. MDCCCX.

PRO-

ROTREPTICUS

DICTUS

VIII SEPTEMBR. A. MDCCCX,
INSTAURANDIS SCHOLIS,
T DISCIPULIS AD LITERARUM
STUDIA CONFIRMANDIS.

MISC. DOCTR. LIB. II. p. 173, sqq.

Q. B. F. F. Q. S.

t hic nobis, Auditores Ornatissimi, quotan-
usurpatus mos majorum, ut in principio
arum post exactas ferias instaurandarum
O. M. gratias agamus, quod nobis sanis
lentibus reditum ad haec studia celebran-
oncesserit. Quam gratiarum actionem si
iam juste debiteque exsolvi, certe nunc pie
oseque exsolvere debeo. Meministis enim,
L. O. O., qui quidem tunc adfuistis, me
finem superiorum scholarum, exeunte pro-
mense Junio, vobis valedicentem optasse,

atque adeo ab immortali Deo precatum esse, nobis rursus, finitis feriis, hanc bonarum Li rarum institutionem repetere liceret, integra letudine, integris rebus nostris, salva Academi salva patriâ. Jam convenimus ad hanc Literan institutionem repetendam, integra quidem, videmur, valetudine: rebus autem integris, sa Academia, salva patria, affirmare non item p sumus. Et arguit discipulorum paucitas, part tum angustiis discessum veteranorum multo frequ tiorem accidisse quam adventum novitiorum. Qu enim interea evenerit, nemo nescit: fortunas pl rimorum afflictas: Academiae dubiam sortem: p triam Francico provinciam Imperio adjectam. A que hoc non eo valere debet, ut putemus null nos amplius patriam habere, nullam nobis ej jam rationem ducendam esse, nullam porro ca sam exstare, quare Literis studere operae preti sit. Qui error multorum animos occupavit: p niciosus sane, et diligenter confutandus cum caeteris doctoribus, tum à me: qui, et antea ad Literarum studia excitans, haud postrem argumentum à patriae caritate repetere solebt Et recordamini profecto, Auditores veterani, subinde vos hujusmodi fere oratione ad opti rum artium disciplinam cohortatum esse.

Unicuique, inquam, homini, in hac vitâ, t quam in civitate, à summo ejus civitatis prin et rectore Deo sua persona officiaque impo sunt. Et, ut ex meis vestrisque officiis nunc un

q

ad rem praesentem attinet, memorem; meum
docere, vestrum *discere*. Hoc autem, quod
-e vocamus, quid est, quodnam propositum
? Scilicet, ut mentem rerum praestantissi-
n cognitione repleamus, ingenium ad veri
scientiam acuamus, animum ad omnis virtu-
onestatisque amorem formemus, ad omnem
itae actionem instruamus; ut et nobis ipsis,
stris, et caeteris civibus totique patriae, et
is hominibus, quoad ejus fieri potest, utili-
emolumento, et saluti, esse possimus. Vi-
hanc discendi legem ab ipsa natura proficis-
eandemque continere tria illa officiorum ge-
erga Deum, erga nos, erga alios: conti-
item horum officiorum effectricem virtutem,
 or harum partium descriptione ab Antiquis
atam, prudentia, fortitudine, temperantia,
ia: quarum adeptione summum bonum et
eata censetur.

ec et alia his consentanea vobis antea propo-
solebam. Nunc in praesentem veniamus
tionem, an patriam amiserimus, et, simul
ejus amissione, à discendi officio ac neces-
soluti simus. Quod si igitur illis conce-
, qui putant nos nullam amplius patriam
: quorum falsam esse opinionem, et supra
mus, et postea magis intelligemus: sed
s concedamus hoc, quomodo tandem osten-
huic esse consequens, ut à discendi offi-
necessitate soluti simus? Nonne in illa

 tri-

vestrum officium est, indita vestris ingeniis à Deo creatore semina virtutis sapientiaeque ad harum proventum maturitatemque excolere: qui, hoc ipso fructu proposito, à parentibus tutoribusve ve tris, in hanc bonarum artium officinam, Leidensem Academiam, missi estis.

Ac ne quis nos arguat temere agere, quod de patria disserentes, nec definitionem ejus, nec generis in formas distributionem apponamus; possumus sane in re perspicua communem sequi n tionem, qua patria dicitur terra illius nationis in qua quis natus est, cujusque nationis parte obtinet. Cum notione enim patriae omnino co junctas esse notiones terrae et nationis vel Non des documento sunt: qui nullius certae sedis domicilio fixi, tamen illum hominum gregem, quo nati sunt, illudque terrarum spatium, in q vagantur, patriam suam censent. Est vero naturalis cuique patria, vel adoptiva: veluti Ba via vobis naturalis est, mihi adoptiva. Et At narum urbs fuit adoptiva plerorumque philosop rum et hominum doctorum patria, qui eam cendo illustraverunt: eademque caussa et sem fuit, et hodieque est celebriorum scholarum: quibus unam hanc Lugduno-Batavam, inque unam Humaniorum Literarum cathedram mem mus; in qua hanc disciplinam fundavit Josep Scaliger, tutatus est Vossius, Salmasius, J. Gronovius, Ruhnkenius, egregii viri: quorum tavia adoptiva fuit patria: quae eadem natu

fuit patria magnorum virorum, qui tamquam Scaligeranae disciplinae propagines eamdem cathedram ornarunt, Perizonii, Burmanni, Oudendorpii, Valckenarii. Ego vero Ruhnkenii Valckenariique discipulus ac successor, quod natus civis Helvetius, me civem Batavum fero, et hanc vobiscum communem meam patriam appello, profecto non mirabimini, A. A. Multi sunt anni quod Batavia me sibi civem, et ego mihi illam patriam adoptavi. Idque ego publice professus sum in Oratione habita Amstelodami a. MDCCLXXXV, auspicandae Literarum Historiarumque cathedrae, his ipsis verbis ad Consules Curatoresque, Viros Amplissimos, utens: *Ego, inquam, cum per duo deinceps in hac urbe gesta docendi munera, tum per magnam ejusdem cum natali mea patria similitudinem, morum, legum, institutorum: his igitur caussis paulatim factum est, ut ad hanc urbem, veluti ad alteram patriam, cum animo sensuque adhaerescerem, tum judicio et voluntate me applicarem.* Fuit autem haec applicatio non solum jure civitatis, sed sensu quoque et affectu; ut quoties me naturalis repetebat, toties adoptiva retineret. Et tunc haec florebat, et nos cum illa florebamus: nunc, ut lenissime dicamus, defloruit, et nos deflorescimus: neque tamen idcirco minus eumdem erga eam animi sensum affectumque obtinemus.

Age vero! ab hac subtiliore disputatione ad historiam nos et exempla convertamus, videamus,

dederunt, novas sedes quaesiverunt: primo Corsicam insulam occuparunt: hinc à Carthaginiensibus pulsi, in Galliae oram delati, ad Rhodani fluvii ostium clarissimam urbem Massiliam condiderunt: ex eaque cum bellica scientia, tum Graeca humanitate, in propinquas terras mariaque dominati, ne nunc quidem defecerunt. Paucis postea annis, Xerxe Persarum rege ipsam Graeciam infinitis cum copiis terra marique invadente, Athenienses, consilio Themistoclis, naves conscenderunt, patriam hostibus vastandam incendendamque reliquerunt, eosdem hostes è Graecia repulerunt, patriam recuperarunt: quod inceptum nisi illis successisset, iisdem animis, manibus, navibus freti, novam sibi patriam comparassent. Atque eamdem viam expediendae salutis desperatis in rebus dicitur Batavis suis ostendisse stator nascentis hujus reip. Guilielmus I, ut ingratam situ terram Hispanisque potentibus obnoxiam relinquentes, in naves se reciperent, iisque fidentes meliores tutioresque sedes quaererent. Sed neque tunc opus illo facto fuit: neque nunc illo consilio locus est.

Tales igitur patriae amissiones novimus, quibus quis ex ea migrat, abit, fugit: quibus autem quis in ea manet, vivit, servatur, migrationes non novimus. Sed tamen, inquit, patria multum ornamenti commodique amisit, quod ex regno in provinciam alterius regni mutata est. De hoc ego, ut nunc est, non statuo: illud scio, hoc, quod

in

bus externis à fortuna immissis dicitur *bonum* *malum*, non ita simpliciter et absolute se ha- sed utcumque *bene* aut *male* susceptum fue- sic, si illam mutationem recte exceperimus lerimus, utilis erit: si non recte, damnosa. jus autem praecepti auctorem habemus gra- num, et à praestantissimis philosophis pas- usurpatum, Euripidem: cujus ex Bellerophon- c fertur sententia (*).

ἰς πράγμασιν γὰρ οὐχὶ θυμοῦσθαι χρεών.
λει γὰρ αὐτοῖς οὐδέν· ἀλλ' ὁὐντυγχάνων
πράγματ' ὀρθῶς ἂν τιθῇ, πράξει καλῶς.

a scite Grotius vertit:

am neutiquam hominem rebus irasci decet;
l quippe curant. Vertere at in usus suos
od casus offert, optimum ac tutissimum est.

archus vero sic interpretatur: *Fontem tran- litatis animi in nobis insitum expurgemus: ut res adversas extrinsecus nobis accidentes tam-*

) Apud Stobaeum Florileg. LII, p. 360: CVI, p. utroque loco vertit Grotius, p. 207, 451, poste- rectius. Plutarchus de Animi Tranquillitate p. 467, larcus Antoninus VII, 38, ibique Gatakerus. Spe- eodem Epictetus Dissert. II, 5, ad quem videatur nus p. 112. Valckenarius ad Euripidis Phoen. 221. nis locus est Rep. X, p. 514, G; unde Terentius h. IV, 7.

tamquam familiares nec molestas excipiamus feramus. Est profecto illud usurpandum: ἐν πράγμασιν γὰρ κ. τ. λ. *Ludo enim tesseran Plato vitam comparabat, ubi et jaciendum quod sit optimum; et quod jactu cecidit, usurpandum. Et jacere quidem quod volun non est in nostra potestate: at hoc, si sapimus, strum est, res à fortuna oblatas recte accipere suo quamque ponere loco, ubi et noceat minim et plurimum juvet.* Haec ille ex nostra inter tatione: plura apud ipsum legatis. Nos vero, volumus esse Antiquorum studiosi, sic illoı praecepta ad actionem referamus: et quidquid in vita, extra nostram potestatem in fortuna situm, adversum nobis acciderit, id, ut à na providentia nobis tributum, grato erga animo accipiamus, et, quoad ejus fieri pot ad nostram salutem virtutisque fructum accon demus.

Sed, si patria per eam conversionem mu commodi amisit, nos idcirco patriam non a mus. Alioquin quaevis mutatio status pub veluti ex rep. in regnum, et in ipsa reip. fo ex aristocratia in democratiam, patriae am dicenda erit. Quod sane absurdum sit; ita consequatur, ut amissum amittatur; quum t nemo nisi id, quod habet, amittere queat: quod semel amissum est, rursus amitti non sit. Nunc multi quodam civilis factionis ir et errore occupati, tum demum patriam exst

vigere putant, si ea obtinet forma et constitutio, quam ipsi probant. Memini me audire democraticos homines, anno MDCCLXXXVII aristocratiâ restitutâ, lamentantes patriam tamquam oppressam ac perditam. Item vicissim fecerunt aristocratici a. MDCCXCV, constituta democratia, clamantes nunc vero patriam funditus periisse. Memini utroque anno patres, priore democraticos, posteriore aristocraticos, ita doluisse, ut nollent filios suos ad studia colenda in Batavas Academias mittere, sed eos aut otiari sinerent, aut in exteras regiones docendos ablegarent, atque adeo ipsi cum iis ad exteros abirent, dictitantes nil jam esse in *Batavia*, quod quidquam boni discere quis possit. Hi patria quid sit ignorabant: formam et externum habitum pro re ipsa habebant: nesciebant, patriae unum et perpetuum quasi corpus constare, formas constitutionis pro temporum varietate, tamquam vestitum, mutari. Quod nisi ita esset, patriae vis et natura nulla exstaret, neque umquam quisquam populus certam suam patriam haberet. Et ne de aliis populis dicamus, Batavus quando tandem istorum hominum judicio veram justamque patriae formam appellationemque obtinuit? Primum, quoad ad ejus constat, fuit sui juris: tum cum reliquis Belgis in Romanorum foedere ac ditione: deinde sub Francis regibus Merovingicis et Carolingicis: quibus exstinctis, in clientelam venit Regum Germaniae: sub utrisque suos habuit praefectos; unde Frisiae Hollandiaeque

que Comites exstiterunt: his successerunt Hannoniae Comites: quorum dominium excepit gens Bavarica: porro, Burgundica, Austriaca, Hispanica: deinceps Respublica; nuper Regnum: nunc provincia Imperii Francici. Quibus omnibus in dynastiarum imperiorumque varietatibus hic populus patriae nomine ac jure numquam caruit. Ergo qui postulat ut patria semper eâdem, quam ipse probat, civitatis formâ stet, permaneat, floreat, postulat omnino praecipuam quamdam et supra humanum captum positam fortunam. Quis vestrum nescit praeclaram illam Ciceronis sententiam, quo ipse in simili caussa se sustentavit, tum quum resp. in unius potestatem Caesaris venisset? *Id enim ipsum*, inquit, *à Platone philosophiaque didiceram, naturales esse quasdam conversiones rerum publicarum, ut eae tum à principibus tenerentur, tum à populis, aliquando à singulis. Quod quum accidisset nostrae reipublicae, tum pristinis orbati muneribus haec studia renovare coepimus; ut et animus molestiis hac potissimum re levaretur: et prodessemus civibus nostris qua re cumque possemus.* Atqui, quum naturales hae sint conversiones, recusare eas non debemus. At, inquit, durum est hanc conversionem in mea potius quam majorum aut posterorum tempora incidere! Haec omnia vidi! Quid miser merui, ut in hanc fortunam reservarer. Quin tu, inquam, istum tolle luctum, quo declaras, te non patriae, sed tui caussa dolere: non patriam, sed te ipsum,

n, amare: et potius in parte felicitatis tuae po-
ad ea tempora te servatum esse, ut iis te ag-
gare posses civibus, qui re, opera, consilio,
nperantia, frugalitate, exemplo, patriae ruinam
cirent.

Iam vero unius imperium ac principatum, quam
onarchiam vocant, Literarum doctrinarumque
idiis non obesse, omnis testatur historia, et
tus, et nova, atque adeo novissima; siquidem
victus Caesar, qui nos Imperio suo adscivit,
ulta sui erga Literas favoris studiique documen-
dedit, in his *Constitutionem de Praemiis De-*
nnibus: de quibus *Relationem Judicum* nobis
nisit ejusdem in his terris Vicarius, Dux Placen-
iae, Princeps Archithesaurarius Imperii, vir hu-
manissimus idem et eruditissimus, affirmans hoc
esse Caesari propositum, ut quemadmodum in
Francia institutionem publicam et utiles disciplinas
recreasset, sic etiam in nostra patria, doctorum
hominum, prouti omnium civium, prosperitati
consuleret.

Nostis, A. H., auream aetatem Latinarum Li-
terarum in primis aevo Caesaris Augusti censeri,
qui Romanam remp. in singulare imperium con-
vertit. Quae quidem aetas profecta à Cicerone,
cujus divino ingenio non solum eloquentia ad sum-
mam praestantiam exculta, sed caeterae artes ac
disciplinae inchoatae sunt: in his excellentissimos
auctores tulit: poetas, Virgilium, Horatium,
Tibullum, Propertium, Ovidium: historicos,
Ne-

Nepotem, Sallustium, Livium: et alios multos in aliis generibus, scriptores, et hoc aevum, et sequens omnis Caesarum aetas, tulit: quos recensere nil attinet.

Magis me advertunt Graeci, in primis Athenienses, quibuscum nobis major laudis et fortunae similitudo intercedit. Hi ergo, quum, ut reliqui singuli Graeciae populi, in liberae forma reip. degissent, in iisque et maritimo imperio et mercaturae negotiis, et Literarum artiumque studiis principes, Darium et Xerxem, Graeciae servitutem intentantes, incredibili virtute, acerrimis proeliis, ad Marathonem, Artemisium, Salaminem, Plataeas, victos fugere coegissent: tum Peloponnesio bello diuturno ac difficili se adversus ipsos Graecos tutati essent; tandem, non obstante tanta virtutum victoriarumque gloria, labefactati sunt invalescente Macedonum potentia, Philippi et Alexandri; in quorum et his deinceps succedentium regum ditione fuerunt: quibuscum denique ac tota cum Graecia ipsi quoque in Romanorum potestatem redacti sunt. Atque in tanta casuum conversionumque varietate, caeteris jacentibus, soli Athenienses stare videbantur; à Macedonibus, aliis Graecis regibus, Romanis principibus in rep. viris, et Caesaribus, praecipuo semper honore, ac dignatione afficiebantur, veteris cum virtutis tum doctrinae caussa. Atque ipsi se ad majorum gloriam erigebant, horum victorias et heroes celebrabant, Miltiadem, Themistoclem, Cimonem:

ut

nunc solemus crebris in sermonibus et ora-
is usurpare nostros Gulielmos, Ruteros,
rios, sic illi suis praedicandis obsoletae
is laudis recentem suavitatem captabant; ut
ret ad tantorum imitationem exemplorum
nimos illis, sed fortunam deesse. Literarum
doctrinarumque laus ac possessio ita pro-
e praecipua mansit Athenarum; ut quamvis
e harum scholae per reliquam Graeciam,
, Syriam, Aegyptum, constitutae essent
rimae, Alexandriae, Antiocheae, Seleuciae,
eae, Laodiceae, Pergami, Tarsi, Rhodi,
nae, tamen sola Athenarum urbs avitum
ionium verae elegantiae, sola germanam do-
e rationem, sola antiquum sincerumque ve-
is habitum, sonum, colorem, obtinere cen-
r: ipsa fons et patria, illae autem rivuli ejus
nilae haberentur.

vero sub Alexandro Macedone ejusque suc-
ribus magnum contigit Literarum studiis in-
ntum; non modo prioribus amplificandis ge-
is, Poësi, Historia, Rhetorica, Philoso-
sed nova prodeunte doctrina, Grammatica,
eadem Philologia et Critica nominatur, Lati-
teraturam dixere nonnulli, quae interiorem
iae rationem tradit, antiquorum censuram
uctorum, hos atque omnem Historiam et An-
atem inquirit, explicat, interpretatur. De-
insigniter aucta est Philosophia: quae quum
Athenis quasi peregrinata esset, jam per-

petuam stabilemque in ea urbe sedem accepit, qu tuor celeberrimis ibi constitutis scholis: Plato ea, in Academia: Aristotelica, in Lyceo: St ea, in Stoa: Epicurea, in Horto. Tantam i tur omnis doctrinae vim et copiam Athenae si uno complexae, cum caeteris populis communic verunt; ut deinceps per multa saecula omnes toto terrarum orbe studiosi adolescentes, qui qu dem diligentem, locupletem, et elegantem disc plinarum Literarumque rationem percipere vellen in hanc Urbem confluerent, quae una verissi et cogitandi, et dicendi, et vivendi, parens a magistra esset: atque mortalibus non solum hum nitatis cognitionem expromeret, sed etiam divin tatis communionem impertiret: et quod mirific cecinit vates,

—— summam sapientia panderet arcem,
Quatuor antiquis quae heredibus est data consor
Unde hominum errores longe lateque per orben
Despicere, atque humiles possent contemnere cura

Haec de Graecis et Romanis uberius tradim in Historia Literarum: nunc, brevissime dict nostro proposito sufficiunt. Illud enim volo, ut quando fortunâ similes Atheniensium sumus, e rumdem nos similes animis praestemus. Hi m joribus orti, qui suam Graeciaeque libertatem eg giis victoriis tutati essent, maris imperium ob puissent, doctrinae laude floruissent, quum te

P

porum adversitate, et fati necessitate ineluctabili, in exterorum ditionem populorum redacti, externa bona amisissent; interna retinuerunt et excoluerunt, iisque excolendis non solum in alios victos, sed in ipsos victores populos ingenii doctrinaeque imperium sibi asseruerunt. Vestri majores, A. H., quam simili usi sint fortuna, longum est referre. Hi septimo anno, belli illius recentiore aetate acerrimi, atrocissimi, maxime diuturni, quippe per octoginta annos gesti: hujus igitur fere initio, quum Hispanos huic urbi interitum et civibus extrema supplicia intentantes, incredibili fortitudine et patientia repulissent, mox in hac ipsa urbe hoc Musarum Sacrarium, Academiam, auctore Gulielmo I, constituerunt, rebus quamvis, ut videbatur, dubiis, tamen tacito animi sensu, principatum ei Literarum praesagientes, et tamquam in prytaneo sacrum lumen accendentes et alentes, unde alii populi lumina sibi sua accenderent. Atque ita evenit, et adhuc fuit, quantum quidem per publicas calamitates licuit.

Quod bonum quum nobis, amissis aliis, non quidem integrum, sed magnam tamen partem, superait, age illud colamus, alamus, curemus. Ut singulorum hominum, sic universorum populorum, suae sunt vicissitudines, sua officia. Itaque et Batavi populi est, utramque fortunam moleste ferre: secundam, qua floruit, et aliorum fuit princeps et arbiter populorum, non superbe t insolenter tulisse, laudi fuit: alteram, qua in

aliorum potestatem redactus est et imperium, id
humiliter nec abjecte ferre, non minori laudi erit;
si quidem fortitudinis munus non solum in agen-
do, sed et in patiendo, cernitur; et utrumque
prudentiae est. Et id quidem commune est unius-
cujusque nostrum privatim, et universi populi
publice, id est patriae, officium. Hoc vero pro-
prium uniuscujusque civis erga patriam, idque
sanctum debitumque, non se necessitudine patriae
solutum ferre, quasi nulla nobis amplius patria
sit, nullum erga eam supersit officium. Quae pro-
fecto opinio et rationi et pietati repugnat. Immo,
ut parentes nostrum quisque suos semper quidem
diligere et observare, maxime autem tum obsequio
et cura prosequi debet, quum aegrotantes aut alio
casu quocumque debilitati, nostro auxilio indi-
gent: sic patriam communem parentem, per quam
florentem ipsi floruimus, multasque vitae commo-
ditates prosperitatesque percepimus, deinde affli-
ctam et alieno imperio subjectam ignorare, neglige-
gere, nec amplius eodem jure nobiscum conjun-
ctam putare, non modo turpe et ingratum, sed im-
pium et nefas sit: contra, et fas, et pium, et
gratum, et honestum, et vero gloriosum, jacen-
ti laborantique succurrere, idque eo magis, quo
magis ipsa nostram opem desiderat, nosque ei om-
nia debemus, et haec unica superest ejus servandae
ratio, si suo quisque officio fungatur. Quodnam
autem ex meis vestrisque officiis illud sit, quod
ad rem praesentem, nostramque institutionis ne-

ces-

situdinem pertineat, dixi in principio, meum e docere, vestrum discere: quamque vim habe- illud, quod *discere* vocamus, ibidem demon- ivi. Agite ergo, Humanissimi Adolescentes, enim vos appellans, rite appellem: qui nati in nanissimo populo Batavo, ad humanitatis stu- colenda in hanc Musarum sedem venistis: et avi populi cum Atheniensibus similitudinem ro tueamini: qui sub Macedonibus et Romanis rem ingenii doctrinaeque gloriam principatum- retinuerunt: incumbite toto pectore ad Litera- artiumque studia: eamque laudem heredita- a à majoribus acceptam, item nepotibus here- riam tradite, qui eam ipsi ad ultimam usque item posteritatemque propagent; ostendite lu- vestrum caeteris omnibus populis; compro- vestro exemplo celebratam illam Platonis sen- iam, virtutem sui esse juris, sub omni impe- immunem, integram, in nostra potestate po- m, constare; ex humanitatis doctrinarumque diis efflorescere prudentiam, ex prudentia, tem- antiam, justitiam, fortitudinem, ipsamque sa- itiam, cujus possessione summum bonum, id vita beata, continetur. Ita sit; et servet vobis mentem D. O. M.

DIATRIBE DE PHILOXENIS.

EX MISC. DOCTR. L. II. p. 64, sqq.

Plutarchei libri, *Quomodo Adolescens Poetas audire debeat*, hoc est principium: Εἰ μὲν ὡς Φιλόξενος ὁ ποιητὴς ἔλεγεν, ὦ Μάρκε Σήδατε, τῶν κρεῶν τὰ μὴ κρέα ἥδιστά ἐστι, καὶ τῶν ἰχθύων οἱ μὴ ἰχθύες, ἐκείνοις ἀποφαίνεσθαι παρῶμεν, οἷς ὁ Κάτων ἔφη τῆς καρδίας τὴν ὑπερῴαν εὐαισθητοτέραν ὑπάρχειν. i. e.: *Quod Philoxenus poeta dixit, M. Sidate, eas carnes suavissimas esse, quae carnes non sint, itemque pisces, qui pisces non sint: de eo pronunciare sinamus istos, quos palato plus sapere, quam corde, ajebat Cato.* Quo loco editionis nostrae lectores rejecimus ad peculiarem de Philoxenis scriptionem à nobis brevi edendam: eamque nunc hoc loco edimus.

Additum est à Plutarcho ὁ ποιητὴς, ut ab aliis Philoxenis hic distingueretur: et simul significationem praebet, in ea fuisse Plutarchum sententia, non plures fuisse hoc nomine poetas, sed unum pa-

patria Cytherium, Dionysii majoris Syracusani familiarem, vulgo Dithyrambicum, nonnumquam Lyricum, Tragicum, aut Melicum, cognominatum.

Complures à Veteribus Philoxeni memorantur, ut librorum scriptorum, aut festive dictorum factorumve, auctores. In his sunt quatuor gulae ac ventri dediti, à quorum ingenio hoc dictum non abhorret: Cytherius, poëta nobilis: Eryxidis filius: duo parasiti, alter patria Leucadius, alter cognomine Pternocopis. Sed hoc dictum tribuendum est nobili illi poëtae, cum hac Plutarchi auctoritate, tum quod plane argutia haec convenit in ejus Δεῖπνον, elegans poëma, laudatum Athenaeo compluribus inde appositis locis, et imitando expressum ab Horatio Satirarum II, 4, *Unde et quo Catius?* Caeterum, diversos Philoxenos jam Antiqui adeo permiscuerunt et confuderunt, ut eos accurate distinguere difficile sit negotium, cui recentiores nondum satisfecerint. Neque id egerunt scriptores Historiae Literarum eruditissimi. Nam G. J. Vossius De Poëtis Gr. Cap. VII, Opp. Tom. III. p. 221, de uno, Cytherio poëta refert. J. Meursius ad Hesych. Miles. p. 128, tres exhibet: poëtam Cytherium, Leucadium parasitum, grammaticum: una ille quidem Suidae auctoritate contentus. J. A. Fabricius Biblioth. Gr. Tom. I. p. 686, ubi de Cytherio poëta agit, unum addit, quem ab illo distinguat, Philoxenum Pternocopin. Majore diligentia, minore tamen in per-

perspicuitate, argumentum tractavit, magnus vir, Jac. Perizonius ad Aelian. Var. Hist. X, 9: quatuor faciens Philoxenos, duos poëtas, Cytherium illum Dithyrambicum eumdemque helluonem: alium Melicum: duos helluones, Cytherium illum Dithyrambicum, quem eumdem esse credit Leucadium Philoxenum: alium helluonem Eryxidis filium. Haec enim, quoad ejus perspicere possum, Perizonii est sententia. Atqui hi non quatuor, sed tres, sint Philoxeni; quandoquidem Cytherius poëta est alter helluonum. Denique his addit alium Philoxenum, Siphnium, unde σιφνιάζειν dictum est, τὸ περιέργοις μέλεσι χρῆσθαι, auctore Polluce IV, 65. Qua in disputatione duo sunt, quae mihi non probet Perizonius: primum, quod Melicum diversum facit a Cytherio, idque propter unum ejus prudens ac sobrium dictum, apud Plutarchum, in libello de Vitando Aere Alieno p. 831. Ἔτι Φιλόξενος ὁ μελοποιὸς ἐν ἀποικίᾳ Σικελικῇ, κλήρου μετασχὼν καὶ βίου καὶ οἴκου πολλὴν εὐπορίαν ἔχοντος, ὁρῶν δὲ τρυφὴν καὶ ἡδυπάθειαν καὶ ἀμουσίαν ἐπιχωριάζουσαν, Μὰ τοὺς θεοὺς, εἶπεν, ἐμὲ ταῦτα τὰ ἀγαθὰ οὐκ ἀπολεῖ, ἀλλ' ἐγὼ ταῦτα. Καὶ καταλιπὼν ἑτέροις τὸν κλῆρον ἐξέπλευσεν. Quasi vero factum hoc in Sicilia et μελοποιοῦ non manifesto conveniat in Cytherium Dithyrambicum; aut quasi ab hominis luxuriosi ingenio abhorreat: de quo tamen constet, eum in lapicidinis habitare maluisse, dum ne Dionysio praeter decorum adularetur, ejusque carmina laudaret. Alterum est de Philo-

loxeno Siphnio; quippe cujus nomen dubium redditur varietate lectionis, quae est apud Suidam Voc. Χιάζειν: quem à Kustero minus intellectum recte interpretatus est J. Toupius Emend. Suid. P. III. p. 377: ubi vocatur *Theoxenides:* quod nomen pro vitioso Φιλοξένου in Pollucis loco restituendum monuit eruditissimus J. Jonsius De Scriptorib. Hist. Phil. I, 14, 8, p. 90: et verisimile est, ab imperito librario nomen minus notum *Theoxenidis* in magis notum, et ab innovatione Musicorum modorum et reliqua fama celebratum, *Philoxeni* mutatum fuisse.

Caeterum è recentioribus, etiam ante hos nobis jam laudatos, de Philoxeno poëta egit Lilius Gyraldus Historiâ Poëtarum, Dialog. IX, p. 478, addens aliquid admonitionis in cognominibus distinguendis, ac praeter hunc tres alios prodens, unum Cyrenaeum, alterum Eressium parasitum, Leucadii filium à Suida dictum, Eryxidis à Plutarcho; tertium grammaticum. De postremo hoc nemo dubitat; at in duobus prioribus Gyraldus et ipse turbavit, et mendosis librorum lectionibus deceptus est. Narravit etiam Muretus jucunde ad legendum, nec tamen ad distinguendos cognomines accommodate, in Commentario ad Aristotelis Ethic. L. III. editionis Ruhnkenianae T. III. p. 298. Denique post Perizonium, de Philoxeni poëtae cognitione bene mereri voluit doctus Gallus Burettius in annotationibus ad Plutarchi librum de Musica proditis in Commentariis Academiae

Inscriptionum, Tomo XIII, p. 200: et sane suo more narratoris jucundi partes egit: monens in fine disputationis, de diversis Philoxenis discernendis consulendum esse Perizonium, loco memorato, ad Aelian. Var. Hist. X, 9.

Equidem non id ago, ut hanc nunc quaestionem pertractem; quippe quae ampliorem scriptionem desideret: neque tamen facere possum quin ex adversariis ea depromam, quae futuro hujus argumenti scriptori prosint.

Duo sunt praecipui hujus cognitionis fontes, Athenaeus, et Suidas.

Hic in voce Φιλόξενος tres numerat: Cytherium, Lyricum poëtam: grammaticum: Leucadium, parasitum. In horum postremo non habet propriam auctoritatem, quippe totum locum ex Athenaeo, I, p. 5, et 6, sumsit. Et quae ibi traduntur partim cum dubitatione, utrum ad Leucadium an ad Cytherium referenda sint, partim diserte Cytherio adjunguntur, veluti illud in coena Dionysii, p. 6, E: ea omnia Leucadio tribuit. Porro idem Suidas de utroque similia quaedam narrat ejusmodi, ut appareat ea in unum eumdemque hominem convenire. Uterque dicitur gulosus, uterque apud Dionysium tyrannum degisse, uterque Ephesum abiisse, uterque dithyrambicus fuisse; quamquam hoc postremum diserte proditum ab Athenaeo p. 6, A, Suidas caetera describens omisit. Cytherium quidem in Joniam venisse, et Colophonem adiisse, Hermesianax quoque testatur

apud

l Athenaeum XIII, p. 568, E. Ergo appa-
Suidam res Cytherii proprias cum Leucadio
municasse; et quaestionis explicationem ab
is Athenaei auctoritate ejusque diligente inter-
atione repetendam esse.

ic Leucadium non nisi duobus nominat lo-
primo, I, p. 5, B: Τοῦ Φιλοξένου δὲ τοῦ Λευ-
ου Δείπνου Πλάτων ὁ κωμῳδοποιὸς μέμνηται.
ungitur locus Platonis in quo simpliciter vo-
r Philoxenus, nullo addito cognomine: altero
p. 146, F: Φιλόξενος δ' ὁ Κυθήριος ἐν τῷ ἐπι-
λουμένῳ Δείπνῳ· εἴπερ τούτου καὶ ὁ κωμῳδοποιὸς
των ἐν τῷ Φάωνι ἐμνήσθη, καὶ μὴ τοῦ Λευκαδίου
ξένου. i. e.: *si modo is Philoxenus est, cujus
init Plato Comicus in Phaone, ac non Leuca-
:* dubitans dixit de auctore poëmatis Δείπνου,
spiciens ad superiorem Platonis locum: neque
reprehendendus erat interpres Latinus à Peri-
o. Ac priore loco, quum multa veterum Scri-
um de Philoxeni luxuria referantur testimo-
nullum horum habet Leucadii nomen: quae
equi longum nec opus est. Igitur eo indu-
ut Leucadium alterum quoddam cognomen
erii Philoxeni fuisse putem, ortum illud for-
à civitate Leucade in quam migraverit: ut
doto et Halicarnasseo et Thurio fuit cogno-
: aut natum ex nomine *Eryxidis* patris alte-
Philoxeni helluonis: certe, Leucadium eum-
quem Cytherium esse arbitrer, quod jam Pe-
ius suspicatus est. Poëma Δείπνου sub no-
mi-

mine auctoris Philoxeni Cytherii et Dithyraml
ipse citat Athenaeus, XI, p. 476, E: 487,
XIV, p. 642, F: XV, p. 685, D: alibi uno
nomine Philoxeni, IX, p. 409, E: et Aristot
apud eumdem Athenaeum in libro perdito, u
ejus verba adferuntur, I, p. 6, D. Nec du
tandum, quin Veteres, ubi simpliciter Philo
num ut poëtam aut gulosum memorant, exi
hunc Cytherium significent: nisi si iidem eam
rem aliis locis alii Philoxeno tribuerint. Ve
animadvertere licet in *Philoxeno Eryxidis.* Hu
optatum, *ut guttur sibi gruis*, aut, ut alibi
dicitur, *trium cubitorum fieret*, exstat apud A
stotelem Ethic. ad Nicom. III, 10: εὔξατό
Φιλόξενος Ἐρύξιος, ὀψόφαγος ὤν· *quidam* signi
eum caeteroquin minus clarum, ac diversum
illo πάνυ poëta fuisse: Eudem. III, 2: ὥσπερ
λόξενος ὁ ἐξ ὕριδος, quod Sylburgius recte con
ὁ Ἐρύξιδος, idem optatum Problem. XXIX,
6, simpliciter Philoxeni nomine ponitur. Er
dis apponit nomen Theophilus apud Athena
I, 6, A. Tribuit tamen Cytherio Machon a
eumdem VIII, p. 341, D. Eryxidis Philoxe
ὀψόφαγον memorat et Plutarchus Opp. Mor.
668, C: 1128, B: et sine nomine Eryxidis a
Stobaeum p. 394. Aeschines Socraticus in d
go Callia, ubi Φιλόξενον τὸν Ἐρύξιδος, discipu
Anaxagorae fuisse prodidit, apud Athenaeum
p. 220, B. Aristophanes Ran. 934, Φιλο
Ἔρυξιν nominans significare videtur eum hab
filium avi cognominem. Hujus gulose fact

aque pleraque in poëtam Cytherium, ut fere qualem tempore, et gulae studio non dissimim, collata fuisse, credibile est.

Ergo nostra quidem sententia hi distinguendi unt Philoxeni. Primus ac princeps, poëta Mecus et Dithyrambicus, Cytherius idem et Leuadiiis cognominatus. Secundus, helluo, Eryxiis filius. Tertius, parasitus, cognomine *Pterscopis*, cujus facete dicta ferebantur multa: ut olligitur ex Veterum de eo testimoniis apud eumem Athenaeum VI, p. 239, F: 241, E: 242, , C: 246, A. Quartus, grammaticus satis ille ognitus. Quintus, scriptor de Ventis, quod supicari licet ex Theophrasto De Ventis p. 410: isi forte poëta Philoxenus significatur. Sextus, edicus a Celso proditus in praefatione libri VII. eptimus, Eretrius, pictor, aetate Cassandri, pud Plinium H. N. XXXV, 36, §. 22. Octavus ibicen, quem nominat Polyaenus VI, 10: modo valeat hujus auctoritas, neque auctor, quem sequitur, deceptus sit opinione de Cytherio Philoxeno. Alios non scriptis, aut ingenio et arte, commendatos recensere nil attinet. Carminum reliquias, quae in Veterum monumentis sub Philoxei nomine feruntur, uni potius eidemque Cytherio poëtae, quam diversis, tribuendae videntur. Eas colligere, emendare, digerere, et auctoris vitam diligenter enarrare, operae sane pretium sit, et argumentum conveniens studio docti juvenis, qui eo pertractando cum ipse proficiat, tum aliis osit. — Ao, MDCCCXI.

ME-

MEMORIA

GVLIELMI LODOVICI VAN WASSENAER

SODALIS STVDIORVM NOSTRORVM EGREGII

EXSTINCTI D. XXVIII IVLII, A. MDCCCXI, AETATIS, XXI.

DICTA

D. XXIV SEPTEMBRIS A. MDCCCXI

INSTAVRANDIS SCHOLIS

ET DISCIPVLIS AD ILLIVS EXEMPLVM SEQVENDVM COHORTANDIS.

Daphnin ad astra feremus; amavit nos quoque Daphnis.

EX MISC. DOCTR. L. III. p. I, sqq.

AUDITORES OMNIUM ORDINUM HUMANISSIMI!

Quum in hac annua scholarum instauratione idem nunc mihi, quod antea, exordium usurpandum sit, ut Deo O. M. gratias agam, qui nobis salvis ac bene valentibus reditum ad haec studia dederit, facio id quidem et pie et religiose, Deoque immortali pro tanto beneficio justas debitasque et ago gratias et habere me profiteor. Neque

men dubito, quin haec ipsa beneficii commemoratio, ut me, ita unumquemque vestrum tacite d recentem dolorem revocet, admoneatque illud on integrum sincerumque constitisse beneficium, ec ad omnes pertinuisse auditores, sed unum in primis fuisse, qui non modo hoc reditionis, sed tiam vitae, fructu excideret. Intelligitis A. O. quem dicam! Omnium vestrum animi, vultus, oculi denique ipsi quaerunt ac desiderant optimum nostrum Wassenaerium, repentino ac vehementi impetu morbi nuper nobis ereptum. Adeo verum est et in praesentem casum nostrum ac dolorem conveniens Ciceronis dictum (De Orat. III, 2.), „O fallacem hominum spem, fragilemque fortu„nam, et inanes nostras contentiones! quae in „medio spatio saepe franguntur et corruunt, aut „ante in ipso cursu obruuntur, quam portum „conspicere potuerunt." Nam luctuosissimus ste Wassenaerii obitus, quam multorum spem hominum fefellit? quam multorum animis acerbus accidit? Etiam nunc praesentem nobis videre videmur illum adolescentiae florem ac vigorem, illum sanitatis colorem et habitum, casti temperatique victus consuetudine firmatum: etiam nunc oculis mentibusque nostris obversatur illa morum nobilis comitas et modestia, illa industria omnia egregii studiosi officia strenue obeuntis, in scholis audiendo, respondendo, disputando; domi, secum et cum aliis meditando, commentando, legendo, scribendo: cujus studii fructus jam appare-

rebant privatim in praeclaris progressibus, quos fecerat in Literis Graecis, Latinis, et plerisque doctrinarum generibus, magno cum incremento acuminis, rationis et orationis: et in publicum exitura mox erant harum facultatum specimina, duo libelli, quos scribere instituebat; ut nemo quisquam dubitaret, quin, qui adolescens tantopere excelleret, is aliquando vir ad summos honores perventurus, atque insigne Literatum et Literatorum hominum, atque adeo totius patriae decus ac praesidium futurus esset. Verum enim hanc tam laetam omnem omnium spem nec *opinata* mors intercepit: et quem modo animo, corpore, vita et exspectatione florentem ac vigentem videramus, hunc, quasi afflatu mali daemonis, nostrae felicitati invidentis, ardens febris invasit et intra paucos dies abstulit.

Jam quid prius conqueramur A. O.? matremne aerumnosam, quam summa pietate colebat, in familia tuenda negotiisque procurandis juvabat, cujus aetas ac viduitas in hoc gratissimo filii officio acquiescebat? An fratres et sorores, quorum commodis quasi tutor et alter pater prospiciebat? Nostramne scholam, cujus egregium sodalem, ego discipulum, Vos condiscipulum, utrique benevolentissimum amicum, amisimus? An Academiam nostram, in qua ille cum paucis unus fuit è principibus juventutis, quorum exemplum quasi lumen caeteris studiosis adolescentibus ad intuendum imitandumque exstaret atque luceret?

› denique ipsam patriam, quae, tamquam com-
unis mater, gravissime condolet mortibus filio-
im adolescentum eorum, qui ad se ornandam il-
strandamque ingenia sua optimis artibus exco-
nt.

Sed quum haec jactura ad tam multos pertineat,
l unum non pertinet ipsum Wassenaerium: qui
on modo mali nil passus, sed ingenti etiam bo-
o potitus, est. Ipsum dicimus non corpus hu-
i conditum, sed animum, qui ex hac misera et
ortali vita in beatam et immortalem transiit:
orporis vinculis solutus ad superos evolavit, cum
ique propiore jam summi Dei numine fruitur,
eritatem scientiamque, cujus in hac terrâ insa-
abili amore et quasi siti flagrabat, ex puro lim-
idoque fonte largiter et abunde haurit. Quare
sum quidem Wassenaerium ne misereamur, im-
o felicem praedicemus, ejusque memoriam grati
: lubentes celebremus. In quam quando semel
gressus sum, sinite me diutius ei immorari: et
uod instaurativa schola quotannis antea solebam
obis de Literarum studio universe quaedam *prae-*
cepta et monita tradere, his nunc *exemplum* sub-
ungemus, idque in Wassenaerio nostro specta-
imus.

Natus est d. I. Martii, a. MDCCLXXXXI, gente
na in Batavis gentibus nobilissima: de cujus an-
quitate et amplitudine dicere non attinet; et quia
mnibus nota est, et quia minime Wassenaerius
oster ea gloriabatur, et, quasi ipse eam ignora-

 ret,

MEMORIA

... nos communiter vivebat, ut ...
... et animo firmiter infixum tenebat ill...
... effatum, *sola virtus nobilitat.* Octa...
... annum patre orbatus, cum duobus fra...
bus minoribus, tribusque sororibus matri relict...
est, eximiae illi non solum nobilitate, quip...
Ysselmudeniae, sed et ingenii animique dotibus,
et liberorum suorum educandorum erudiendorum...
que prudenti ac diligenti moderatrici: quae hun...
maximum natu filium probatis praeceptoribus,
procul à domo, in disciplinam convictumque tra...
didit. Ergo usque ad XVI aetatis *annum* apu...
duos deinceps praeceptores fuit, primum Crevel...
dae, postea Naardae. Hic in domo et institutio...
ne doctissimi *Anesi*, viri erudiendis adolescenti...
bus ingenuis perquam idonei, Sacerdotis Gallica...
ni Reformati, auditoris quondam nostri et dili...
gentis et jucundi, non solum prioris orsa schol...
ulterius excoluit, in historia, geographia, ma...
thematicis, musica, pictura, palaestra; sed La...
tinam quoque Graecamque linguam ad eum fin...
didicit, ut aptus haberetur scholis Professorum ...
Academia audiendis. Graecam quidem adhuc s...
bi intactam tunc primo inchoavit, et cognitis d...
clinandi conjugandique elementis, locos Gediki...
libri interpretatus, ultro ad Literarum fontes,
Homerum, perrexit, scilicet miro ejus leg...
amore flagrans, et egregia quaeque expetens, ...
hujus lectionem horas subsecivas contulit, obj...
ctas quamvis multas intelligentiae difficultates co...

inertiâ studii perfregit, intra duos menses librum Iliadis primum et partem secundi sic pertractavit, ut et rerum nexum et verborum rationem grammaticam memoriter reddere posset. Domum redux compluies menses antequam annuum in hac Academia scholarum initium fieret, totum illud tempus in addiscendâ utraque lingua contrivit: Latinâ, per se solus: Graecâ, adjutoribus Viris Reverendis, primum Schouwenburgio, deinde Borgero. Ad hunc quominus bis per hebdomadem discendi caussâ Cattovico Leidam excurreret, nec viae spatium, nec aëris intemperies eum absterruit. Mox nostras in scholas venit, et per hoc postremum vitae suae triennium constanter venitavit. Quod qua ratione, quo fructu fecerit, nunc animadvertamus, ita ut prius universe de studendi officio moneamus; quandoquidem haec animadversio et admonitio utilis erit cum novitiis ad ingrediendam studiorum viam, tum veteranis jam ingressis eam ad suaviter recordandam strenueque persequendam.

Totum illud quod nos *studere* dicimus, idem est ac Literis doctrinisque discendis certâ viâ et ratione operam dare: idque plures variasque habet partes et formas. Atque, ut in omni actione humana duo cernuntur, agens et res agenda, sic in discendo, discens et res discenda. In discente, tria debent adesse, natura, institutio, exercitatio. Res autem discenda, ut de nostro saltem studio dicamus, sunt Literae Graecae et Latinae: in

quibus quum sit multiplex partium varietas, ad quatuor genera et quasi pensa revocatur. mum constat ipsarum accurata cognitione Li rum, comparanda grammaticis praeceptis, et ptoribus antiquis diligenter interpretandis: rum, Historiâ populorum et rerum gestarum tium, recensione veterum auctorum et monu torum: quartum, Antiquitatibus. Quae qu quum nostris in scholis tradantur, has discen diet et assidue et attente, et quotidie domi tet: dico *quotidie*, quia nisi repetitio eoden die, multa quae docens utilia ad proficien disseruit, nec tamen dictavit, recenti record ne in mentem redeunt, et quasi è fuga retral tur; dilatâ autem repetitione, ex memoria unt, et, irrevocabilia evanescunt. Nec sati cujusque diei scholam semel et eodem die repi se: scholae quavis hebdomade habitae, itera sub finem hebdomadis: scholae cujusque mer iterandae exeunte mense: scholae trimestris tii, sub hujus exitum recolendae: scholae den totius annui pensi feriis aestivis relegendae n tandaeque sunt. Adeo haec repetitionis exer tio, ut in omnibus rebus multum, sic in stu plurimum valet: et paulatim in consuetudin ex consuetudine autem in naturam et firmam discendae possessionem abit. Habet illa qui aliquid exceptionis et varietatis pro varietate centis et materiae: si qui tamen eam despexe ut tardarum subsidium naturarum, cujusı

contemtores haud paucos vidi, isti cum sua sibi velocitate indocti manserunt, et, ut Plutarchi dicto utar,

Vanitatis et arrogantiae poenas dederunt, dum
Evolitaverunt tenues ceu fumus in auras.

Jam vero hac scholarum repetitione, discens non totum studiorum opus confecit, sed ejus necessaria fundamenta jecit. Restat enim domestica lectio bonorum librorum, veterum in primis auctorum: quae in scholis tota explicari nequit; quippe in quibus Homeri, Platonis, Xenophontis, Ciceronis, Horatii, Virgilii, aliorum, unum alterumque librum accurate interpretamur; ut auditor ad eamdem rationem totos scriptores illos legat. Qua in lectione rursus adhibenda est iterata illa repetitio, intelligentiam priorum confirmans, sequentium aperiens, utrorumque jucundiorem reddens; inveniendi facultatem acuens et ad progrediendum excitans. Discendi enim ea est natura, ut se finibus praescribendis coërceri non sinat. Veluti si quis constituerit alicujus disciplinae cognitionem ad certum terminum gradumque consequi, si hunc gradum attigerit, mox infra eum labetur, et acquisitam cognitionem amittet, nisi eam continuâ cogitatione recolat ac repetat: contra, si eam recolat ac repetat, supra propositum gradum adscendet, multarum partium notiones, quas adhuc implicitas confusasque ha-

 buit,

buit, evolvet, explicabit, illustrabit, itaque co-
gnitionem suam amplificabit. Ita per aeternas na-
turae leges perpetuo luctantur Memoria et Obli-
vio; utraque Graecis dea: illa Mnemosyne, coe-
lestis, mater Musarum, omnium genitrix artium;
haec Lethe, soporiferi praeses fluvii, omnem ante-
actarum rerum cogitationem ex animis mortuorum
abluentis, indeque rivum ad superos emittens, et
viventium mentes adspergens, nascentia in illis
scientiae lumina exstinguens; quae nisi perpetuo
Mnemosyne repetendo accenderet, tota humana vi-
ta sempiterno ignorantiae somno obrueretur. Adeo
gemina et cognata sunt negotia colendi agri et in-
genii:

Pater ipse colendi
Haud facilem esse viam voluit, primusque per
artem
Movit agros, curis acuens mortalia corda:
Nec torpere gravi passus sua regna veterno.

Instat enim ubique et tacita obrepit Lethe, pro-
xima quaeque semper corripiens, omnem penitus
vitae actionem cognitionemque absorptura, nisi
duce et auspice Mnemosyne, mortales ei sine in-
termissione resistant exercendo et repetendo;

Non aliter quam qui adverso vix flumine lembum
Remigiis subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in praeceps prono rapit alveus amni.

Re

Redeamus ad Wassenaerium nostrum. Tertius c annus est, quum primum ad me domum vet it, auditorem se professurus. Ibi tum sponte eo eluxit illud *incoctum generoso pectus honesto*, uod studiis non pervulgatum insigne honoris, d verum honorem debitamque meritis gloriam, octrinamque non propter emolumenta ejus et prae- ia, sed ipsam propter ipsius decus ac prae- antiam appeteret. Ingenue affirmabat, se per ac- ratam Literarum cognitionem ad Jurispruden- am et civilem rationem contendere. Proposui ei ternum Batavi nominis ornamentum Hugonem rotium: depromsi ejus immortalem librum De ure Belli et Pacis, ostendi omnia ex Graecis La- inisque fontibus hausta, et praecepta ad docen- um, et argumenta ad probandum, et exempla d illustrandum. Ille librum evolvit, inspexit, t ingenti percussus admiratione, vehementiore tiam quam antea Literarum amore incensus est. Mox in scholas ventitans, jam tertio mense tan- um profecit, ut inter principes veteranos eluce- et. Nec mirum! tria illa ei aderant discendi sub- idia; ad naturam et institutionem adferebat exer- itationem repetitionis iteratae cum in meditandis cholis, tum in legendis auctoribus antiquis, ad am rationem, quam supra narravimus. Et in uctoribus rite orsus ab Homero, deinceps He- siodum, Xenophontem, tum Thucydidem legit: liorum, quos mox totos excussurus erat, partes praecepit, Herodoti, Platonis, Plutarchi, Euri-

 pi-

pidis, Aristophanis: ne dicam de minoribus, Anacreonte, Theophrasti Characteribus, aliisque similibus. Latinarum autem Literarum sibi tamquam domicilium, in quo habitaret, constituerat Ciceronem, cujus et doctrinâ ingenium aleret, et oratione stylum exerceret: huic adjungebat, veluti diversoria, Terentium, Nepotem, Sallustium, Caesarem, omnino historicos; quod hoc genere maxime delectabatur; tum vero poëtas principes, Virgilium, Horatium, Propertium, Ovidium, in quibus libenter Graeca vestigia indagabat imitationemque notabat.

Jam tempus erat, ut qui tantos progressus haberet, eorum specimen ederet. Sumsit sibi Chrysippum, cujus vitam, placita, librorumque reliquias exponeret: aliorum exemplo nostrorum quondam discipulorum, qui similem operam navarunt Musonio, Aristoxeno, Panaetio, Posidonio. At ingressus hoc argumentum, animadvertens latius patere quam ut brevi conficeretur, id quidem in posterum distulit, aliudque praeoptavit: Ciceroniani operis De Finibus librum tertium et quartum, qui sunt de Stoica ratione.: eoque referebat lectionem totius Ciceronis, Diogenis Laërtii, Stobaei, aliorum: tum vero ad scripturam illorum librorum emendandam, et hos et reliquos tres libros, cum vetusto codice scripto Bibliothecae Leidensis comparavit.

Atque haec hactenus memorata huius triennii acta, tot tantaque fuerunt, ut, si nihil aliud fecis-

et, vel his solis insignem diligentiae indu- eque laudem meruisset Wassenaerius. Nunc em tempore alia multa magnaque confecit. Pri- n Jurisprudentiae operam dedit: ejusque Pro- ores assidue audivit, Institutiones, Pandectas, Naturae, enarrantes: nuper Candidatus fa- s, mox summos honores adepturus erat. In rum quoque disciplinarum scholas ventitavit, rsices, Botanices, Historiae Naturalis. Dein- ab his ordinariis studiorum pensis, subinde isi extraordinaria digressione facta, aliarum co- tionem doctrinarum percepit. Itaque quod Pla- pronunciavit signum esse ingenii philosophi, odque Plutarchus in Ciceronem accommodavit, mem disciplinam diligere, nec ullum ejus ge- s contemnere, hoc suo ipse exemplo Wasse- rius comprobavit. In quo talis ingenii docu- nta quum praeter ea, quae dixi, multa exstite- t; pauca, eaque cum ejus erga me amore con- cta, referam.

Et sponte sua, et Ciceronem legens animadver- rat, Literarum studium constare non posse sine ogicae scientia, quae doceret definiendo, divi- ndo, argumentando, verum à falso discernere, venire, dijudicare, cum aliis communicare, om- ino via et ratione disserere. Itaque legit nostrum bellum *Praecepta Philosophiae Logicae* inscri- um. Cujus quum essent duae editiones, prima ostra, altera Halae in Germania à celeberrimo ilosopho Jo. Aug. Eberhardo repetita, et, ut

quidem titulus profitetur, *scholarum usibus commodata*, Wassenaerius utramque nactus, inter se contulit, quod ego facere adhuc supe deram, annotationemque diversitatis diligenter fecit, mihique tradidit; unde cognovi novum torem paucos locos, idque contra meum co um, vel omisisse vel mutasse.

Hoc libro lecto, ad philosophiae Literarum Historiam, quam in scholis nostris inchoav accuratius cognoscendam excitatus, majores de ea commentarios à me petiit, quos descri et meditaretur. Omnino supra vulgarem mo cum Universam Historiam, tum illam ejus tem tenebat, ut et philosophorum caeteroru scriptorum veterum vitas, placita, libros, pulorum res conversionesque, regum princi que facta in promtu haberet, Totius autem losophiae brevem et compendiariam cognitio sed praesenti proposito sufficientem, praeci ex Ernesti Initiis Doctrinae Solidioris. Ei hujus caetera, itemque Mureti et Ruhnkenii pta multum lectitabat, idque propter doc praestantiam orationisque suavitatem, quae tate, compositione, et eleganti philosopha r ad antiquorum formam accederet.

Phaedonem quam diligenter meditatus a fere totum in numerato haberet, ostendit loci impediti explicatio, quam ipse mecum municavit, ego in Addendis commemorav tamen editionem nostram quamvis saepius

tam, rursus legit ab initio ad finem, à me rogatus, ut operarum menda notaret; ad quod genus singulari oculorum cogitationisque intentione vacabat. Opus perhumaniter recepit, affirmans se tam sui, quam mei caussa facere; esse enim bonorum librorum lectionem ejusmodi negotium, ut sibi iterum iterumque repetita semper novum intelligentiae suavitatisque fructum adferret.

Ejusdem officii humanitatem, cum sociis condiscipulis nonnullis, mihi praestitit in Philomathiae libro secundo. Quos si ad primum item et duos superiores nostros libros adhibere potuissemus, invidis et obtrectatoribus nostris, mendarum typographicarum aucupibus, reprehendendi peccandique materiam praecidissemus. Caeterum, in eodem Philomathiae libro secundo ab operarum erroribus purgando versans, animadvertit, quaedam Sanctocrucii scripta me fugisse, eorumque notitiam mihi nil tale exspectanti ultro obtulit: quae à me prodita (p. 363. (*)) omnibus harum rerum intelligentibus documento est singularis curae ac diligentiae, qua omnes libros perlegere et excerpere consueverat.

Selecta nostra principum Historicorum jam aliquoties legerat, quum rursus ea legere constituit, et primam cum altera editione conferre. Qua in lectione non modo quid in rebus, sed etiam quid in Latinis verbis mutatum esset, animadvertebat, ejusque rationem à me exquirebat. Erat enim Lati-

(*) [Hujus Volum. p. 242, sq.]

tilitatis et cultor assiduus, et judex intelligentior quam ab ejus aetate et brevi studiorum spatio exspectari poterat.

Omnino scripta mea omnia valde expetebat, frequenti cognitione et usu terebat, et si quid eorum ignoraret, me interrogabat; sive amore ille mei; sive judicio, ea sibi ad propositam studiorum rationem conducere ratus; semel autem cognita sic tenebat, quasi in iis habitaret: quid quoque loco dixissem, subinde melius norat quam ipse ego, meque dubitantem aut ignorantem, certiorem faciebat.

Fuit nuper simiolus literatorem agens meque conviciis incessens. Hujus obscoenam gesticulationem et absurdum clamorem Vos mecum ridebatis: Wassenaerius etiam materiam sibi eum fecit exercitii grammatici, ejus furta et sermonis vitia notans. Adeo pessimos quosvis libros in suum usum convertere norat.

Venio ad novissima. Proximo mense Majo habita est auctio librorum magni Valckenarii, quorum in marginibus plerumque erant annotationes hujus manu scriptae, sed variae numero ac momento, multae vel paucae, verae vel falsae, prouti aut subito aut cogitate notatae essent. Igitur emtor ne deciperetur, ad pervolutandos libros cum judicio et scientia etiam tempus et laborem adferre debebat. Hoc fecit Wassenaerius cum Vestrum nonnullis, qui jam sciretis quid distarent aera lupinis; mihique utilem indagandi operam praestitistis.

Per

Per hanc opportunitatem aliud quoque mihi mercuriale inventum, sive ἕρμαιον, bonus Wassenaerius attulit. Alias multas Valckenarii schedas apud ejus generum Stephanum Luzacium, virum honoratissimum, servari noram: in his esse Ruhnkenii et Valckenarii mutuas epistolas, non noram. Has Wassenaerius, sciens quantum ego in colligendis Ruhnkenii Epistolis laborarem, pervestigavit, reperit, evolvit: eam, qua Valckenario inventum suum in Photio narrat, quodque ego quondam è Ruhnkenio auditum, non accurate recordans, universe in hujus Vita significavi (*): hanc igitur descripsit, descriptam continuo cursim ad me detulit. Ego, hoc indicio admonitus, caeteras omnes has epistolas à Luzacio, viro humanissimo, et petii et accepi.

Quum saepe ex me in scholis ac sermonibus audivisset, quanta inter Graecam Latinamque linguam compositionis diversitas intercederet, idque experimento Graeca Latine, et Latina Graece, vertendi certissime apparere; Graece autem recentiorum eruditorum hominum complures bene scripsisse, idque factu etiam aliquanto facilius esse quam Latine scribere: hoc igitur audito, Wassenaerius cum praecipuis Graecarum scholarum discipulis me rogavit, ut ex quatuor scholis unam Graecae scriptioni tribuerem. Quod ego quum fecissem nostis profecto, Vos, qui nunc adestis illarum sodales scholarum, quanta cum industria has

(*) [Horum Opusc. Vol. I. p. 641.]

has scribendi exercitationes obierit, ac percepit. Ipse etiam hoc in genere suum sibi, ut solebat, separatim instituit pensum, vertendo Ciceronis Paradoxorum libello, antea sibi in scholis nostris Latinis pertractato: ejusque Exordium à se conversum mihi ostendit, judiciumque meum ut illi impertirem, me rogavit. Ego indefessum optimi adolescentis studium magnopere miratus, nolens id eum minore, quam par erat, fructu consumere; suasi ei ut initium vertendi faceret in Historico, ostendens quantum ad intelligendi facilitatem interesset inter historicum et didacticum genus: depromsi ei eumdem Paradoxorum libellum ab Adriano Turnebo Graece redditum: jussi eum, illius et suum Exordium inter se comparare: tum continuo Nepotem in manus dedi, ut conaretur eum Graece reddere. In quo quum sibi opera quamvis subita facilius, quam in illo meditata, succederet, atque utriusque generis et interpretationis differentiam agnosceret, et porro ei dicerem, me puerum aliquot Vitas Nepotis Graece vertisse; domi statim idem agere coepit. Sed fuit hic quoque unus ex postremi anni laboribus, quos haud ita multo post mors intercepit.

Disputandi scholas ut haberem, ipse fuit in primis hortator: meministis qua industria iis praetor praefuerit: ut nostram rationem Vobiscum probaverit et aliis approbaverit, jungendae dialecticae et rhetoricae exercitationis: publicae autem et privatae actionis disjungendae; ut simul ad La-

ti-

ationis facultatem et dialectice disserendi
i proficeretis. Meministis, ut postrema
itatione interrogantis partes agens eas a-
et facete concluserit, ponendo hujusmodi
mo: quidquid studiis hoc anno salutare
id etiam proximo anno persequendum es-
sse autem salutares disputandi scholas
o studiis; ergo Praesidem rogandum esse,
roximo etiam anno persequatur. At bonus
serius voti hujus fructum ipse non tulit:
hoc exeunte Junio, Julio exeunte occidit!
um est caetera referre, quae vel pro se ip-
do meditandoque didicit, vel in hoc gene-
alios studiose officioseque fecit. Ad quae
dia multa domestica, et vetera et nova,
accederent, plane mirabile videatur quo-
nis tam multis laboribus vires ac tempus
tare potuerit. Postremus fuit ei hic labor.
vigesimum primum completurus calendis
s Martiis, ac titulum dominiumque sus-
s erat utriusque Cattovici, et Valcken-
quorum reditus mater, ut tutor, admini-
t, administrationemque, in qua filium in-
t, eidem jam tradiderat. Quo ille honore
m gloriabatur, ut fere nemini, nisi qui-
esse esset, ejus rei notitiam impertiret.
m quomodo in hac rerum commutatione
atrimonii possessionem tueretur multum
s, eique expediendo an oblatum sibi Majo-
oviceni munus acciperet, varie deliberans;
ta-

tamen, ne Academica studia nondum decursa ab-rumpere cogeretur, recusans; interea morbo corripitur, subitoque quasi fulminis ictu nobis eripitur!

Epaminondas bello Leuctrico audiens virum strenuum et laboriosum morbo periisse, *Heu!* inquit, *quomodo tali viro aegrotare vacavit?* Et hoc nobis de Wassenaerio dicere licet, et multo etiam magis illud, Quomodo tam occupatus ordinariis studiis adolescens tam multa extraordinaria, atque adeo tot tantaque à studiis aliena negotia tractare, quomodo denique triennii spatio in Literis ac disciplinis tantos progressus facere potuit? Operae pretium est pauca respondere, quae ad Vos monendos pertineant.

Quum, quod supra diximus, ad proficiendum discenti tria adesse debeant, natura institutio, exercitatio; saepe fit, ut in his, quamvis paribus, dispares fiant profectus; et plures discentes, in quibus tria illa aequalia sint, non aequaliter proficiant. Scilicet omne momentum positum est in exercitationis labore recte gubernando; siquidem alius multo labore parum, alius parvo multum efficere potest. Sequenda est certa via et ratio, quae à principiis et facilibus orsa aditum ad difficiliora patefacit: nec ulla pars nondum satis perspecta sine animadversione praetermittatur. Veluti, ut hoc utar exemplo, in Graecis et Latinis, verbum, nomen, particula, constructio, ne praetermittatur quin ejus rationem et usum in-

da-

mus ac perspiciamus. Sic factitabat Wasse-
us, probe sibi persuadens, se sic non in mi-
rebus, sed rerum magnarum fundamentis
ri, nec esse quidquam parvum, quod ad
ıum finem tendat.

ırro, vitae agendae constantem ordinem ad-
bat; ut totum ei tempus in suas partes distri-
ım, cuique penso ac negotio sua pars consti-
esset; ut et solitis rebus tempus superesset,
subitis deesset. Atque hac in dispensando
pore diligentia et quasi oeconomia, illud etiam
equebatur, ut nec actum quid ei periret, nec
ıdum elaberetur. Veluti in legendis Veterum
ptis quidquid in rebus vel verbis memorabile
ret, id continuo in Adversariis, per literarum
inem digestis scribebat, unde postea facile
lque promeret: si quid autem ei aliud agenti,
ito in mentem veniret, si quid etiam ex aliis
rantibus audiret, agendum, quaerendum, in-
ıtum, hoc statim in libello memoriali notabat,
nde prouti opus esset, vel agebat, vel in Ad-
saria referebat: adeo cavebat, ne sibi quid uti-
semel cognitum, ex memoria effluerent.

Duo autem in primis ei profuerunt, quae ex
erili institutione in nostras scholas attulit.
terum, cognitio elementorum Geometricorum,
ae quamquam leviter percepta, tamen eum ad
lam methodum adsuefecit, ut etiam in Literis et
iis disciplinis nil sibi traditum temere pro vero
ciperet, sed definitiones ac demonstrationes re-

 qui-

quireret; indeque ad Dialecticae praecepta dela-tus, hanc facultatem magis etiam confirmaret, et amplificaret. Alterum est, quod non ignarus Historiae Geographiaeque ad nos venit; quarum initia in vulgaribus adeo scholis tradi solita, in gymnasiis tamen, sive Latinis, ut vocantur, scholis multis nimium nimiumque negliguntur. Unde saepe fit, ut hinc discipuli in Academias missi, Academicos doctores Historiam docentes vel non audiant, vel audientes novitate argumenti in distribuendis aetatibus et distinguendis annis se ipsi impediant, denique hoc studium, unum omnium facillimum ac jucundissimum, tamquam difficile ac molestum deserant. At Wassenaerius, qui jam antea Historiae suavitatem utilitatemque praecepisset, nostras de ea scholas eo magis expetere et adamare coepit; indeque profectus ad alias Historiae partes, veluti Literarum, Philosophiae, Doctrinarum, hac luce, quae aliis essent obscura, sibi clara et perspicua reddidit; quum quamque rem, sive populorum conversiones, bella, pacta, sive leges, Senatusconsulta, constitutiones, sive scripta et placita doctorum, ad suum tempus, locum, auctorem, referre nosset. Vel extremis his paulo ante obitum mensibus, quum ad interiorem scientiam Juris Francici, patrimoniumque suum tuendum pertinere judicaret, Francici Regni historiam, cujus brevem epitomen nostris in scholis praecepisset, ampliorem uberioremque percipere, id exiguo tempore consecutus est; quod Fra-

ci Regii originem et progressum, ejusdem cum eteris Europae populis nexum et conjunctio- m, omnino Veteris, Medii, Recentioris Aevi i rationemque teneret.

Nos igitur quidni moereamus orbati sodali tam :to, tam grato, tam nostrûm amante? Moerea- is sane! sed moerorem aliquando sequatur ac- iat ratio. Me vero et adhuc illa, quae nunc bis proposui, monita confirmarunt; et recen- asu vehementer afflictum erexit Virgilianae Mu- carmen in Daphnidem, nuper a nobis tracta- n praesente Wassenaerio; mox, mortuo ipso, :e tunc in mentem mihi veniens; Daphnidem A- nam, pastorum principem, cujus in funere ut, n tota Sicilia luxit, sic ad famam de obitu issenaerii nostri, omnis nostra Batava patria, :e nemo non in quo vel paululum inesset hu- ıitatis, et condoluit et ingemuit. Quod car- n quum mirifice temperatum sit ad praesentem strum affectum, et acerbitate doloris, et desi- io amoris, et lenimento consolationis; Vos ip- :otum postea legatis: nos nunc, age, sertum : nectamus, et huic Wassenaerii nostri vel noriae vel laudationi, aptemus coronidisque ar imponamus:

tinctum Musae crudeli funere Daphnin
bant, vos coruli testes et flumina Musis:
um complexa sui corpus miserabile nati
ue Deos atque astra vocat crudelia mater.

Nos etiam quocumque modo illi nostra vicissim
Dicemus: Daphnin nostrum tollemus ad astra:
Daphnin ad astra feremus: amavit nos quoque
Daphnis.
Candidus insuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusque videt nubes et sidera Daphnis.
Ipsi laetitia voces ad sidera jactant
Intonsi montes; ipsae jam carmina rupes,
Ipsa sonant arbusta, Deus, Deus ille beatus!
Sis bonus o felixque tuis! en quatuor aras:
Ecce duas tibi Daphni, duas, altaria Phoebo;
Haec tibi semper erunt, et quum solemnia vota
Reddemus Musis, et quum lustrabimus agros,
Semper honos nomenque tuum laudesque manebunt

PRAEFATIO

LIBRI TERTII

MISCELLANEAE DOCTRINAE.

L. S.

eptem anni sunt, quod hic liber scribi ac ty- describi coeptus est. Quod spatium quum pu- ce et privatim in incredibilem temporum nostro- n varietatem incideret; ad hanc argumentorum lectus et explicatio accommodari debuit: quam- am utrumque etiam, veteri nostro instituto, nstanter ad virtutis doctrinaeque fructum retu- ius. Sed in tanto spatio ac temporum varietate ile fieri poterat, ut quaedam argumenta inter ibendum ac describendum necessariam caussam entia, justumque sibi hoc in libro locum stulantia insequentibus annis supervacanea vi- entur. Atque hujusmodi negotium aliquis icus noster putavit esse duarum censurarum II III admonendis nostris sycophantis scripta-

rum; quippe dudum illis contemtu et judicio doctorum virorum sepultis. Hae vero censurae nec scriptae essent, et vel jam descriptae ab hujus libri editione exclusae, si Epistolae Sodalium et Creuzeri ad debitam ipsorum doctrinae et elegantiae notitiam venissent. Et nos nostris sycophantis tantum abest ut invideamus, ut iis etiam summum bonum, νοῦν καὶ φρένας, optemus. — Ao. MDCCCXVII.

PARENTALIA.

MISC. DOCTR. L. III. pag. 209, sqq.

ʟge vero, novissimos amicorum nostrorum nes salutando veneremur! Incidit enim hoc, pronum ab edito secundo Philomathiae libro, bienım sane funestum et frequens mortibus homiım nostri amantium, Literarumque studio nos conjunctorum, multorum, heu! nimium multum, quam quorum desiderium et jacturam nora nos aetas ac tempora lenire et consolari sinant. quibus quum nullus non meritis vel in Literas, l in nos, vel alios multos, justae laudationis ateriem praebeat; nos, et animi dolore et argunti copia oppressi, eorum commemorationem ucis verbis complectemur: caeterum cogitationobis humanae conditionis fragilitatem proponites, et illud,

Omnes eodem cogimur, omnium
Versatur urna, serius ocius
Sors exitura, et nos in aeternum
Exsilium impositura cymbae.

 Quam-

Quamquam horum versuum ut tres priores verissimam sententiam habere judicamus, ita postremum nihil minus. Mortem non esse exilium, sed, contra adeo, reditum in patriam, poterat Poeta discere à Pythagora, et Platone aliisque Graecorum legendo sibi cognitis: poterat à Romanis, Cicerone, et Virgilio suo: qui nobis magis persuadent, quam Horatius, caeterum admirabilis, at hoc in argumento, vel Epicurum vel plebem sequens. Sed haec hactenus.

I. Amicorum autem, quos memorare instituimus, prima Hieronymi Boschii *sors exiit urna*, die primo Junii anni MDCCCXI: quum ejusdem anni die septimo Februarii, et quarto Aprilis, et superioris mense Junio, Leidam veniens sic apud me fuisset, ut mihi prorsus veterem amorem referret, affirmans frustra laborasse Sycophantas, ut animum ipsius à me abalienarent. *Manibus hoc satis est.* Nam de vivo bis diximus, duo amicitiae nostrae monumenta posuimus: alterum, Epistolam, qua Boschio Partem undecimam Bibliothecae Criticae dicavimus: alterum, Narrationem de ejus editione Anthologiae Graecae, in Philomathiae libro secundo. Huc accedit, quo minus plura dicamus, quod in alienam provinciam invadere nolumus; si quidem et publice proposito praemio invitati sunt docti homines ad Boschii *Elogium* scribendum: et sua sponte id agere dicitur vir huic operi, si quis alius, idoneus, D. J. Lennepius, Professor Literarum in Illustri Amstelodamensi

Athe-

Athenaeo. Illud fortasse non inutile sit futuro eriptori monendo, quodque quosdam fugisse vidimus: hujus, ut Curatoris, nullas fuisse partes n me Leidam vocando; quippe qui, me dudum vocato, Curator factus sit: mihique, à prioribus Curatoribus vocato, oblatam cathedram recuare suaserit: ut ipse, illo vivo, narravi, Bibl. Crit. P. XXVIII (*).

II. Paucis post diebus altera sors exiit Jani Derindereni, discipuli peramantis nostrum, quem antea bis memoraveramus, ut magnos in Literis progressus habentem: primum, in Vita Davidis Ruhnkenii, p. 277 (§), deinde in Annotatione ad Selecta Historicorum Graecorum, editionis alterius p. 456. Pater cargator, vir spectatae industriae c fidei, Amstelodami cargarium (†) negotium actitabat sane quaestuosum: eidem hunc filium destinaverat, artibus idoneis linguisque hodiernis erudiendum curaverat, jamque adjutorem sibi adhibebat: quum hic forte, ut lectione librorum delectari solebat, in historiolas Graeci Romanive argumenti incidit, indeque has Literas discendi mira cupiditate incensus est. Ergo magistrum quaevit: quem solertem nactus, inde à primis elemen-

(*) [Hujus Vol. pag. 65.]

(§) [Horum Opusc. Vol. I, pag. 789.]

(†) Utimur nomine vulgari, quo fere dicitur procurator navium onerandarum: haec et similia, non multum diversa significatione, usurpata in Latinitate Medii Aevi. Vid. DuCangius T. I, p. 319. Carpenterius T. II, p. 122.

prima Grammaticae elementa, declinationes et conjugationes inculcare, infra sane ipsius dignitatem ac doctrinam, vespertinae tamen ei remanebant vacuae, quas lectioni veterum Scriptorum tribuebat. Quamquam et hanc ei felicitatis partem mox ademit matrimonium, in quod incidit, indotatum, et multis liberis foecundum: quibus sustentandis, etiam vacuas horas privatis scholis habendis consumere debuit. Sic in scholis continuo docendi labore fatigatus, domi à liberis turba strepituque exceptus, neque requiescendi, nedum aliquid suo sibi studio legendi, tempus locumve reperiebat. Attamen hanc sortem patienter tulit, meliorem ei brevi successuram sperans. Quod dum sperabat, et nos, ne frustra speraret, operam dabamus, liberos ejus erysipelas morbus invasit: quibus opem paterno et effuso animo ministrans, ipse eodem morbo implicitus et cum duobus è liberis absumtus est. Caeterum in illa conjugialis aerumna vitae, quum in Literis parum addiscere posset, cavit tamen ne quid dedisceret; semperque illum scientiae modum obtinuit, quem antea habuerat, quemque supra declaravimus, et duobus illis in libris significavimus: quorum in priore testati sumus, eum praeclara studiorum et variae simul accurataeque doctrinae laude florentem, cum Mahnio in eo disciplulorum meorum pari: Ruhnkenio numeratum esse, ex quo hic sibi alterutrum collegam obtingere optaret: in altero autem libro acutam ejus verisimilemque Xenopho

tea

eam correctionem laudantes, diximus, eum dignum professoria cathedra, adhuc in subsellio scholastico praeceptoris infimae classis acquiescere. Sed et alias ab eo factas esse correctiones meminimus. Exstant certe edita ejus industriae opera duo: alterum, Rudimenta Grammaticae Graecae: alterum, accessio, quam ipse, sodalis Philomathiae, Epistolis et Appendici Primae contulit. Ex quibus omnibus existimare licet, quantum ejus scientia nobis Literarum fructum attulisset, si vita ipsi et longior et facilior contigisset.

III. Tertius fuit Wassenarius noster, cujus memoriam in principio hujus libri edidimus.

IV. Quartus, Fredericus Jacobus Bastius, et ipse bis a nobis laudatus, Bibliothecae Criticae P. xi. p. 118, et Philomathiae Libro ii, p. 248. Natus d. xvi Martii, a. MDCCLXXI, Buxovillanae (Buchsweiler), oppido ditionis Hasso-Darmstadiensis in Alsatia: ubi pater erat Gymnasii Rector, Praeceptor Seyboldus, alibi nobis notatus, caeterum elegantis doctrinae non expers, cujus disciplinae puer multum debuit. Theologiae destinatus, huic aliisque Literis percipiendis adolescens Jenam petiit, salario adjutus a Serenissima Amalia, Ducis Saxovimariensis matre, bonarum artium patrona egregie docta. Huc venit a. MDCCLXXXIV, quinquennium manens, audivit Griesbachium, Doederlinum, Reinholdum, alios, maxime omnium Schutzium, Literarum nostrarum decus, quo auctore ac doctore se iisdem consecravit,

Parisiis Darmstadium profectus, in itinere Heidelbergae totum diem apud Creuzerum nostrum fuit. Qui non modo ex ejus sermonibus, ingentes ipsius in codicibus scriptis excutiendis labores, et librorum edendorum propositam multitudinem, sed etiam ex corporis adspectu inusitatum virium robur ac valetudinem succo et sanguine quasi turgentem, admiratus est. Unde, nemine quidem tale quid metuente, tamen mox apparuit illud Hippocrateum, ἡ ἐπ' ἄκρον εὐεξίη σφαλερή, summam valetudinem esse periculosam. Redux Parisiis misit nobis exemplar promissum Gregorii Koeniani, d. xv Octobris, adscriptâ paucis verbis salutatione. Mox d. xiii Novembris vesperi alicunde domum rediens, apoplexi concidit in via Honorea, indeque sublatus, mortuus domum relatus est. Nos viri obitu eo magis dolemus, quo magis et nobis favit, et Batavorum in his Literis studia ac rationem, quam quidam recentes ejus populares Hellenistae contemnere videri volunt, ipse probavit, laudavit, secutus est. Vidimus catalogum, partem bibliothecae Bastii complexum eam, quae ad *Literaturam Antiquam* et *Novam* refertur: et vidimus optimorum librorum editionumque multitudinem nostra exspectatione majorem. Variae autem lectiones è codicibus scriptis ab ipso excerptae, non solum in marginibus editionum exstant, sed etiam singularibus inscriptae chartis, fasciculos LXV explent, in quibus complures etiam inediti libelli Graeci, et ipsius animadversiones

con-

inentur. Catalogus, conscriptus, ut videtur, iomine docto, multa habet, quae ad cognitio- literariam vitae et studiorum Bastii pertineant. tio horum librorum et fasciculorum proscri- in d. xxx Martii a. MDCCCXII, deinde in diem rtum dilata, jam facta sit, nec ne, nondum ivimus. Nam ipsi quominus mandata ad emen- i daremus, et oculi nos nostri utendis illis tis impares, et vero tempora, prohibuerunt. '. Jam vero et ex Helvetia, natali patria, du- is nos domestici funeris acerbitas afflixit, et nati optimi et sororis optimae. Sed de illo is dicamus, quando illius sors prior exiit ur-

Joannes Wyttenbachius patrem habuit co- minem, rerum sacrarum in Republ. Bernensi esulem, auctoritate et prudentiae laude floren- . A natura factus ad probitatem, beneficien- i et industriam, à fortuna destinatus ad rem licam gerendam, huic cognoscendae mature luit; adolescens ac paene puer in idonea huic dio positus statione, adscriptus officialibus iestorii, quam Cancellariam vulgo vocant, ut a per legitimos gradus in eum ordinem adscen- t, ex quo Senatores legebantur. Fuitque haec ognitio materia non solum negotii, sed et otii nicae oblectationis. Et quod ille in Andria Pam- us juvenilibus adolescentium sodalium studiis ibus mediocriter obsequendo, nec iis adversan- nec aliis se praeponendo, sine invidia laudem iit et amicos sibi paravit: eumdem fructum

uberius etiam simili via, sed verioribus instructu subsidiis, W. noster assecutus est. Nam qua vulgo usurpantur, venari, piscari, aucupari, equitare, aurigare; pila, alea, chartis, ludere fidibus aut tibia canere: vinum, aut simili vini potulenta; bibere: tabaco, quod dicitur, uti: et quidquid huiuscemodi adventitium, praeter naturae necessitatem adscivit hodierna consuetudo: horum omnium ille nihil, ne mediocriter quidem; et tamen si forte in coetus talia agentium incideret, compotantium adeo et comessantium, communi laetitiae obsecundabat, et quamvis abstemius ac sobrius jucundi sodalis partes tuebatur. Ad hanc facilitatem comitatemque accedebat mira candoris ac benevolentiae significatio, sermo plenus rerum scitu dignarum e civili prudentia et historiarum varietate, qui eum et junioribus et senioribus commendaret. Anno MDCCLXXXV, aetatis vigesimi quinto, stationis cancellariae decimo, commeatum accepit peregrinandi per exteras terras in biennium; ut fere illic liberaliter instituti juvenes solent. Primo Goettingam veniens, annum ibi commoratus est, audiens celeberrimorum scholas Professorum de Jurisprudentia, Historia, Geographia, Diplomatica, Rerumpublicarum cognitione vulgo dicta Statistica, Politica; Oeconomia in primis et Technologia, id est de artibus officinarum, Beckmannum: privatim quoque Heynii nostri institutione stili Germanici utens. Inde peragrata Germaniae parte, lustratisque praecipuis ci-

Lipsia, Dresda, Berolino, Hamburgo, aliis, necnon apud nos Amstelodami fuit; tum plerasque alias urbes Batavas obiens, porro in Belgium iciens, Lutetiam Parisiorum venit; ibique plurium commoratione mensium facta, ad sedit. Atque omnibus illis in terris locis quum diligenter observasset, quae ad suum dendi consilium pertinerent, magnamque utiam rerum cognitionem collegisset, hanc contio ad usum actionemque, patriaeque emolumenum, convertere coepit. Itaque porro se ad omes Reipublicae partes perspiciendas applicuit, maxime, quae ad vectigalia et sumtus, eorumque invicem accommodandorum rationem, spectabant: proventum frumenti, pecoris, vini, melis, olei, aliarum rerum et opificiorum: mercaturam, exportationem, et invectionem: decimas, ributa, portoria: alia hujus generis innumerabila. Huc in primis referebat omnium opificiorum rtes, quas diligenter in Beckmannianis scholis ognoverat; eaque de causa frequens officinas arificum ingrediebatur, cum quoque de sua arte disserebat; si quid forte novi ab eo discere, aut eum ocere, posset. Ibi tum saepe accidebat, ut artifex fateretur, se, quominus artem suam melius sam tractaret, ex re familiari laborare, et alieno ubsidio egere. Quod W. numquam surdis auribus audiens, laborantem semper consilio, opera, , juvit. Unde paulatim factum est, ut aliorum iam hominum, nisi re, consilio tamen et opera, ab

dae operam daret: „ Huic rei quant
operam dant frater et alii gentiles: n
adoptivi filii multi sunt, omnes hi, q
opera egent et utuntur: vos vero nol
lam vitae conditionem includere, quae m
amplius civibus meis, sed mihi sol
Deinde suo sibi tempore Senator fac
pacis fructum cepit; Gallici mox re
sione ingruente, Helvetiam quoque
Bernae opes affligente. Quibus de re
centi memoria et in totius Europae l
dicere opus non est. Illud non rètic
in fluctibus cum civilibus tum bellicis
natus Bernensis maximum et momentu
men esset, W. nostri fidem et const
caeteros eluxisse, ejusque sententiam
bitam esse eam, quae à sano sinceroq
neque corrupto ullâ vel propriae utilita
partium studio, vel quocumque affe
cta esset. Ac veluti tranquillus lin

lex et apertus, nil simulatum tectumve alens, nique totus ad inspiciendum patebat, et ex rum rerum visa, facta aliorum, actionesque, rtunae casus, mediis in fluctibus; severo ju accipiebat, nil alieni illis vel amore aut odio, upiditate aut metu, affingente. Roganti mi ut istius conversionis narrationem à se factam re mitteret, perscripsit eam, sane lectu di , ex rerum civilium scientia et caussarum ratione; ut plane scriptam Polybiana ratione es, ad quam rationem, sine imitatione, suo ingenio ferebatur. Senatu optimatum à ple dimisso, ipse tamen ab his amabatur et cole r, ut qui semper utrisque ac toti patriae co isset. Reconciliatis ambabus factionibus, lo Senator utriusque Senatus, *universi* et *urba* Praefectus Quaestorio Vectigalium, moderan Academiae Triumvir, his muneribus per reli m vitae tempus praefuit. Ad quae quum, ut a, alienorum procuratio negotiorum accede testamenta, tutelae, arbitria, advocationes, lia cujuscumque generis, ipseque haec omnia religione et cura administraret, nec valetu parceret, saepiusque rheumatismis tentatus, dicis monitus, ut finem aut certe modum fa illi procurationi, eos eo minus audiit; quod a laboriosus viribus et consuetudini suae fi , omniaque magnâ cum facilitate tractaret; e qui mirifico cuncta ordine digesta tene cujuslibet negotii et agendi certum tempus

 ser-

parentibus pariter amari et curari: lusum et laeta et tristia, communia habere: invicem tibus arridere, flentibus adflere: majus eti culum adfert societas institutionis puerilis: autem maximum communio juvenilis disci et cognitionis elegantiorum Literarum, qu genium ad veri pulcrique judicium, et ani virtutem, excolitur; unde existit morum suum, studiorum, similitudo, et ipsa as alterum ut se ipsum amans, sine qua vetus nus amor esse nequit. Ego vero quum un trem, et tres sorores, haberem; frater ac soror me juniores nunc etiam supersunt: il et pacis artibus Minervae alumnus, emeri dabiliter longae militiae stipendiis, sibi vivi que se literulis tuetur: haec conjuge sac ac tribus filiabus floret. Sed ejusmodi, dixi, aequalitatis et condiscipulatus nec mihi intercessit cum sororibus duabus m majoribus. Et in artibus quidem juventuti que sexus necessariis valde nos mutuo c bant Historia et Geographia: quas ita et modum perdiscebamus, ut quamcumque partem invicem interrogantes et interrogati riter redderemus: nec tantummodo ex nostr pendiis, sed etiam extra haec in rebus mis, veluti belli septennis, quod in illa tem incidit, gesta et vicissitudines assidu vellis, quae dicuntur, ephemeridibus p legentes, sic tenebamus, ut ea postea ser

dum ordinem temporis, quamvis subito, re- e possemus. Inde utriusque linguae, id est ncicae et Germanicae, praecipuos poetas et ptores, qui ad mores formandos ingeniumque oliendum valerent, legimus, et stilum exercui- ., vertendis insignibus illorum locis ex altera lteram linguam, scribendis epistolis ad exem- n Sevigniae et Gellerti, pingendis characteri- ad imitationem Bruyerii. Interea ego, qui se- tim Graece Latineque discens, Virgilium et nerum cognovissem, sororibus narrare, illam obis lectam ac tantopere laudatam Voltarii Hen- dem fere ex Aeneide expressam esse, Aenei- ex Iliade et Odyssea: illae mirari, quaerere neri Virgiliique carmina Gallice reddita: lege- mox' è manibus deponere, praeferre Volta- i, dicentes videri poetam quemque ipsum sua uâ utentem legendum esse. Quod si sors no- nos diutius unâ manere sivisset, haud scio Graece Latineque didicissent. Et sic quoque, mulieres, doctae et erant et habebantur. Mi- m etiam formâ commendatam multi petebant :i: quorum illa caeteros ut parum literatos temnebat: uno excepto, qui et Literis et mo- s amabilis videretur, Salchlii, collegae quon- patris mei in Theologiae cathedra Bernensi, : cujus, ut, poetae, haud exigua exstitit fa- et nos carmen *De Malo* memoravimus in Bi- :hecae Crit. P. x, p. 135; quocum nupta et quadraginta annos in Helvetia, obiit d. xiv

 Ju-

VIII. Diversa est eorum caussa, qui alum disciplinae nostrae, in eaque egregie versantes occubuerunt anteaquam industriae suae publican laudem tulissent: qui profecto nostra opera e scriptione ab oblivionis injuria vindicandi sunt Quo in genere fuit Wassenarius noster. Quem biennio post in similis fati consortium secutus es *Davides Catharinus de Haan*, Petri filius, vir in primis inter nostrates spectati, probitate, mer catura, familia, natorum cum felici proventu sum diligenti institutione. Hi tunc erant numer septem, quum antea octo fuissent: eorumque qua tuor deinceps nostris quoque scholis usi sunt, no solum ut assidue commune pensum peragerent sed etiam ut adjungerent proprium ac domesticum lectionem principis alicujus scriptoris, à cujus i telligentia deinde ad alios scriptores proficisc rentur. Hoc item alterum jam annum naviter f ctitabat Davides Catharinus, fratrum quartus or ne, perlectoque Homero, versabatur in Xenopho te, ac subinde privatim ad me ventitans, et locis difficilioribus quaerens, valde mihi progre sus industriamque suam probabat, quum subit eum bellici impetus turbinis è nostro suorumq amplexu conspectuque abstulit. Annus erat abhi tertius, MDCCCXIII, mensis Aprilis: putabam res jam ad pacem et apocatastasin spectare, earu que salubritate terrarum orbem, longa calamit fessum, tandem recreatum iri. Necquicquam: n vus delectus, prioribus acrior, per Francicum i

um, populosque ei subjectos, denunciatur;
sus feralis Alecto bellicum insonat,

cornuque recurvo
tartaream intendit vocem; qua protinus omne
tremuit nemus, et sylvae intonuere profundae,
trepidae matres pressere ad pectora natos.

oscuntur arma, viri, equi, apparatus: no-
i instituitur genus equitum, *satellites hono-*
ii, nisi malis eos verbum verbo reddens *custo-*
honoris dicere. Legebantur è filiis familiarum
orum et honestiorum, qui suum ipsi equum
que in militiam adferrent. Quod acerbius
m peragebatur in praefectura Amstelodamensi
Hagana, cui suberat Leida. Neque designato
cedebatur mercede conducere volonem vica-
n, qui ipsius loco militaret: quod alibi et
s licebat. Neque certum discrimen observa-
ur, ut maxime legerentur aut validi corpori-
, aut animis feroces, petulantes, protervi,
aces, quales saepe sunt et haberi volunt ado-
entes. Domus Haania tot filiis florens, quum
ribus è delectibus se expedivisset dandis vica-
, hujus postremi acerbitatem effugere non po-
. Designatur Davides Catharinus, inexora-
imperio, optimus adolescens, nec corpore
istus, et animo mitis, lenis, placidus: po-
Μουσάων ἔρνος, quam ὄζος Ἄρηος. Fratres
res certatim se ejus in locum offerre: ille
co-

eorum beneficium generoso animo recusare, asseverans se ipsum suam sortem ferre velle. Nos eum hilarare, militiae oblectamenta memorantes: novorum populorum locorumque cognitionem: proverbium, plurimas belli partes esse inanes, τὰ πολλὰ τοῦ πολέμου κενά· frequens otium reditus ad studia concedens: posse ei obtingere praefectum doctrinâ politum, Xenophonteae Anabaseos studiosum, quales semper haud paucos fuisse in Francicis exercitibus, tum id quod tunc ferebatur, honorarios satellites Batavos non aciei et pugnae destinari, sed pro obsidibus servari, equos eorum in supplementum veteranis datum iri: denique notum illud: *haec olim meminisse juvabit.* His libenter auditis delectari visus, res ad profectionem componit, libros illos Graecos, et unum alterumque Latinum, sarcinis addit: mox ipse caeterique commilitones abducuntur Metim, Lotharingiae caput, ubi exercerentur, donec castris praeliisque idonei fierent. Hic eum prima fefellit spes de praefecto doctrina polito: adjungitur contubernio decani duri et ferocis, cui hoc principium muneris et antiquissimum erat, ut sarcinas tironum inspiceret, ac si quid suo judicio sibi pervacaneum esset, quod sane multum erat; auferret: in his erant sine dubio libri: abjiciuntur denique servantur à domino ac domum remittuntur. Caeterum tironum hoc in negotio non una fuit conditio; ista communis, ut ad paucitatem supellectilis redigerentur; famulos haberent

lo

ipsi se, vestimenta sua, equum, instrumen-
equestre ac militare totum, curarent et pur-
t, stabulum everrerent, vilissima quaeque
teria obirent: quod profecto adolescentibus
natis, liberaliter educatis, Musarum alum-
e parentum suorumque sinu abreptis, ini-
i et indignum accidebat, eorumque animos
etiam ab hujus militiae caussa abalienabat.
s induciis, quae fuerant à Calendis Juniis ad
Augustas, mittuntur Magontiacum, inde ulte-
nittendi Lipsiam versus Dresdamque, ubi tunc
s belli impetus constiterat. Neque tamen eo
nerunt, sed inter Moenum Saxoniaeque fines
runt; sive quod ad belli usum nondum satis
itati censerentur: sive quod mox Francicus
itus, inclinatis rebus, reditum ad Rhenum
etur. Cujus reditus pars fuit praelium ad
viam, ejusque urbis incendium, exeunte men-
ctobri: de quibus ad suos Leidam scripsit.
ioviissimae ejus fuere literae. Brevi enim post-
ise et alii, qui una cum eo ad Magontiacum
, commilitones, equis ademtis, pedibus Tre-
ire jubentur. Quo quum magna cum aerum-
per complures pluvios deinceps dies, per itine-
ivie stagnantia, et amnibus concisa exundanti-
tandem eluctati pervenissent, Haanius conti-
in letalem morbum incidit. Ibi tum insignis erga
fides et cura commilitonum exstitit, qui recu-
s in militari valetudinario eum collocare, pri-
n mundumque domicilium ei conduxerunt,

cognitum probatumque medicum adhibuerunt, et omne ministerii genus praestiterunt: at exsuperante atrocia mali, et humanam opem respuente, in eorum manibus exspiravit. Hic non praetereunda est Creuzeri nostri benevolentia: qui a nobis rogatus, et in Germaniam proficiscenti Heidelbergâ commendatitias literas submisit multas: et monitus eum Treviris aegrotare, continuo ejus causâ ad Trevirenses scripsit amicos: quamquam sera fuit haec opera, properante fato aegrotantis, et commeatu tabellariorum inter utramque Rheni ripam intercluso. Ad nos autem in Bataviam allatus nuntius de illius obitu optimum quemque gravissimo luctu affecit, simul et commiseratione boni adolescentis, crudeli sorte et in militiam abrepti, et frustrati cum vitae tum reditionis fructu, ejusque praecipuo gaudio, quod mox commilitones passim reduces perceperunt, ut patriam liberam recuperarent, quam servam reliquissent.

IX. Et proximus deinceps annus, quamvis laetissimus ille ad libertatem ac pacem, nec ipse tamen caruit luctu ex duorum amissione discipulorum, insignium progressibus ac singulari discendi cupiditate, quae utrique, per studii vigiliarumque quamdam quasi intemperantiam, vitae finem maturavit.

Prior fuit J. D. Boudrit, Leidensis: cui quum vivo aliquoties testimonium impertiverimus, quo diligentiam suam fautoribus approbaret, mortuum hujus publicae commemorationis expertem prae-

ittere non debemus. Hic natus d. xxix Mar- MDCCXCI, paene puer à Ravio, collega quon- nostro, Theologiae et Oratoriae Sacerdotali iliatus, eoque doctore antea orbatus, quam exemplo vocem habitumque ad virilem firmi- n excoluisset, se rerum copia ac scientia tuta- est. Nam et complures diversarum Professo- disciplinarum assidue audiebat, et audita fide- domi commentabatur, et praeterea dies no- que in omnium lectione librorum conterebat, rum, novorum, Graecorum, Latinorum, Ori- lium, Philosophorum, Poëtarum, Histori- m, aliorum; vix ut sibi quidquam laxamenti uietis concederet. Nostris quidem scholis quin- anium studuit: intereaque, ut facultatis in hoc ere suae specimen proderet, scripsit *Lectiones ericas*, idque sua sponte, me ignorante, ne- a adhortante. Perscriptum mihi ostendit spis- a volumen, de quo illud valeret, *cum flueret lentus, erat quod tollere velles.* Erant ma- m partem similes aliorum poetarum et scripto- i loci, non modo Graecorum et Latinorum, sed raeorum, Arabum, tum recentiorum, Belgico- , Germanicorum, Anglicorum, Francicorum r is quaedam ab aliis nondum observata: erant eti- quaedam è nostris scholis suscepta, quae pertine- t ad constituendam scripturam, et verborum ob- iriorum ex analogia et origine interpretationem s edam etiam ad hanc rationem factae ipsius pro- e animadversiones. Suasi ei, ut illud prius

 gr-

genus certo modo circumscriberet, hoc auten
sterius omni ratione augeret et excoleret. Pr
sit se facturum: facere ingredientem excepit
pus, quod multorum studia discipulorum tu
vit, patria in Franciae provinciae formam r
cta, multorum civium fortunis afflictis aut e
sis, Academica institutione ad Franciam no
ordinata, Literarum nostrarum scholis dese
Ibi tum et ipse spe sua et voluntate maturius
cerdotii ministeria capessere, sermones sacros c
ponere et recitare. Sic novis laboribus ad ve
accedentibus, magis etiam debilitatus, inc
piente morbo exstinctus est, d. xvii Decemb
a. MDCCCXIV.

Alter brevi postea secutus est, d. iii Janu
a. MDCCCXV, Bartholemaeus Cornelius van D
Natus Delphis Batavorum, parentibus perq
honestis, d. vi Januarii a. MDCCXCIII; puer
riis deinceps in tutelis jactatus est. Patrem
drimus amisit: cui successit vitricus: hoc
quartum annum mortuo, sola mater fuit: qua
altero anno mortua, puero praefuit avunc
tum patruus Cornelius van Dorp, mercator
terodamensis, fide et opibus spectatus, qui
tradidit disciplinae et contubernio viri docti et
dentis J. Servaas, Med. Doctoris, eamque a
factitantis in pago Delphiportu (*Delfshav*
Ibi tum puer primum in constanti discendi vi
situs, proficere coepit. Omnino saepe profi
est, multum se illi viro debuisse, cum ad

iae. linguae modum consequendum, ut Pro-
rum scholas cum intelligentiae fructu audire
t; tum ad initia philosophiae, mathematica
ysica, tum vero ad judicii diligentiam et ob-
tionem errorum vulgi et vitae communis. Ve-
l nos Leidam a. MDCCCXI, Jurisprudentiae
turus, et scholas adhibiturus earum artium,
apud priorem magistrum didicerat, patria
m jam in Francicam provinciam redacta, at
cademiis adhuc vetere more retento. Quo
sub proximi anni finem abrogato, et Univer-
Parisiensis ordinatione apud nos constitu-
iscipuli plerique veterem studiorum cursum
e coacti sunt. Ita et ipse, qui primo anno
nos scholis de Historia Universali, et Anti-
ibus Romanis operam dederat, jam omne
tempus Jurisprudentiae tribuebat. Interea
ilum subeundae militiae satellitii honorarii ae-
iec nisi insperato favore et commento con-
oris, effugit; ad quam eo magis deligeba-
quod robore et statura commendaretur. Pro-
anno, liberatâ patriâ, interceptas scholas
rit, et Jurisprudentiae scholis adjecit mathe-
s, physicas, literarias, nos quoque Ciceronis
le Finibus interpretantes audivit, et se propi-
nos applicuit, stilo exercendo paraphrases ca-
illius operis scriptitans, easque dijudica-
: probatum privatim ad nos ventitans, ma-
ue progressuum spem adferens. Quae spes,
brevis et vana fuit. Nam quum tot scholis

assidue interesset, alia et varia argumenta se domi tractaret, nec sodalium officiis abesset, tam multis rebus quum tempus non suppedita illud corporis curae, recreationi, ambulati quieti, somno subtraxit. Itaque valetudo in mari, inflammatione faucium tentari: atque sic fectus ad me aliquando venit lectum scriptio quamdam suam: suadebam ei medicum adhibe promittebat se facturum: caeterum nil periculi esse: tamen studendum esse: nec enim sine diis vitam vitalem fore. Discessit à me domu ubi medicum quidem arcessivit: at illo invito, litam vitae studiorumque rationem sequens, vius aegrotare, sanguinem exspuere, similibus affectionibus premi, quae ipsi sero medici quaerenti mortem attulerunt. Reliquit apud nes, qui eum norant, haud vulgarem moeror quod in moribus, vultu, et sermone, dec et humanitatis singularem habuisset significa nem.

X. Tandem nos tristi parentalium officio de ctos sperabamus, quum rursus eodem revoca obitu luctuoso Jani Petri van Heukelom, ad scentis ornatissimi, discipuli nostri sane pro Natus hic Leidae parentibus honestissimis, his orbatus, cum fratre minore relictus tutelae pinquorum, prudentium virorum, ab horum V. R. van Geuns, laudatae viro doctrinae e cundiae, Telelobaptistarum tunc apud Leide nunc apud Amstelodamenses, Ecclesiaste, a

is meisque scholis commendatus est. Fuit
nicissimus Haanii, de quo diximus, soda-
m eodem et assiduus in schola, et privatim
ad nos ventitans consultum de studiis:
discidium mortemque acerbissime tulit.
quam illi tribuimus morum literarumque
, cum hoc communicatam volumus. Bien-
quod illi superstes fuit, Jurisprudentiae
dederat, quum eum nobis subita mors eri-
Est hic apud nostrates, ut alios septen-
s populos, mos, ut hiberno tempore flu-
ibusque glacie constrictis, ingens homi-
erte juniorum, multitudo, eo confluat: in
eorum, qui in ferratis soleis currant, et
a velocitate per aequor glaciei quasi vo-
lii trahis vehantur: alii aliud ludant: alii
nt et spectent. Et habetur hoc unum ex
uis hibernis oblectamentis. Neque tamen
periculo caret; quod multi sint loci, ubi
cautorum falli possint fraude et insidiis gla-
el ruptae et apertae, vel tenuiter adstrictae
is duratae, vel ab undis non sustentatae,
subsidentibus et in alvei fundum vergenti-
Hoc fraudi fuit nostro discipulo. Nam die
tioso x Decembris anni MDCCCXV pluri-
minum millibus Rheno insultantibus, ip-
que cum nonnullis sodalibus eo venit cur-
Ibi tum longius provecti, locum suspe-
eleritate pervadere conantes, ecce! rupta
libus glacie, in undas incidunt ipse et duo

sodales. Atque hi quidem in terram eňuctai ipse vero aliquamdiu luctatus submergitur: horae circiter quadrantem extrahitur mortuus te calore et spiritu ita vel exstincto vel oppr ut omnibus quamvis propere adhibitis artis i cae remediis resuscitari non potuerit. Sic a imus bonum discipulum, omnibus commend laude industriae, progressuum, humanitatis, initatis, et vitae laudabiliter actae, duos et v ti annos natum. Atque hoc loco facere non sumus, quin discipulos nostros moneamus in corporis exercitiis alia potius tractent, vel hestrica, vel bellica, ingenuis adolescentibus gis decora et utilia: istud autem hibernum et sus frigidum, ut poetae dictum sequar, Peri sae plenum opus aleae, quo inceditur per a subpositas glaciei dolosae, aliis relinquant.

Ἀλλὰ φόωσδε τάχιστα λιλαίεο, à mortuis a vos redeamus, hujus libri editionem urgean ut antea exeat, quam nobis fatalis necessitas vum parentale argumentum objiciat.

XI. At inanis fuit nostra spes. Jam enim lis necessitas nobis insciis novum argumentum fecerat, nec praetereundum, et ad acerbitatem loris grave, amissionem capitis in paucis c Frederici Guilielmi Boersii, de quo pauca dixi Bibliothecae Criticae P. xi, p. xxi (*), nec i multa noster nos dolor et temporis angustiae i

(*) [Hujus Vol. p. 58, sq.]

finuunt, longae quamvis materiem scriptionis afferente. Natus gente honorata Leidae, ibidem edu- tus et utraque disciplina institutus est, primum serili, deinde academicâ, ut vocant, id est scholis Professorum. Quum mature solers ingenium eo eluceret, destinatus est ab avunculo, apud quem alebatur, rei publicae aliquando gerendae, et ad hoc propositum studiorum suorum consilia accommodavit. Ergo Jurisprudentiae se dedit, ad amque rite percipiendam, animum Philosophiâ et literis instruxit. In Graecis audivit Ruhnkenium, unc Lectorem, quem caeterae totius discendi rationis auctorem secutus est: in Latinis et Historia Oudendorpium: in Philosophia Lulofsium: in Jure Civili Scheltingam, in Jure Publico Welsium et Pestelium. Ad hoc scholarum pensum, accedebat aliud domesticum et quotidianum, multorum lectio librorum eaque insatiabilis: non solum Graecorum et Latinorum, sed et novitiorum, Belgicorum, tum vero exterorum, Gallicorum, Britannicorum, Germanicorum, harumque linguarum usus et meditatio eum in finem, ut iis et ad legendum et ad colloquendum valeret, Gallice etiam pure et accurate scriberet. Inerat praeterea jam in adolescente magna oris commendatio, sermonis varietas et jucunda comitas, quae per totam vitam mansit, certe raro nec nisi tempore aegrotationis eum reliquit. Tali ergo quum laude floreret, accessit etiam eruditionis fama è scripto libello, et consequendo titulo Doctoris Juris ad disceptandum

proposito, *de Anthropologia Jurisconsultorum manorum quatenus Stoica est*, Lugduni Bata rum, MDCCLXVI. Quo in libello quum appar scriptoris et philosophum ingenium, et Philo phiae Jurisprudentiaeque diligens cognitio, et gans Literarum doctrina, nemo erat qui dubitar scriptorem, si modo id agere vellet, idoneum f cathedrae cujusvis harum disciplinarum obeund Sed vetus reip. gerendae propositum eum ab ins tuendo alio vitae genere avocavit: et non ita m to post factus est Advocatus Societatis Indic Orientalis. Quod munus quam fuerit plenum l boris et negotiorum, quam varium et multiplex intelligunt, qui norunt, quanta pars Republic Batavae fuerint coloniae Asiaticae et Africana hujus Societatis regimini subjectae, quantumq momentum, cum ad patriae florem ac potentia tum ad fortunas singulorum civium. Officium A vocati malumus verbis Pestelii, viri egregii, ref re ex Commentariis de Rep. Batava p. 162 (*
„ Duo viri ex tribus quisque nominatis a Princ
„ Arausiaco electi, et *Advocatorum* nomine app
„ lati, Curatoribus adsunt, ut eorum fide, d
„ gentia in exquirendis rebus Indicis ac comm
„ dis Societatis, probataque prudentia in cor
„ liis dandis et decretis efficiendis, niti possin
Boersius initio *Secundus Advocatus* factus, in

(*) [§. 164. Edit. Ai. 1782. — Vol. I. p. §. 165. edit. Ai. 1795.]

) tempore in locum Primi successit. Amste- mi habitans, ad me venit recens Professorem humaniter salutatum, affirmans me sibi quam- m ab aliis commendatum, tamen sponte con- atum esse; quod ego, item ut ipse, Literarum gnitionem ad Historiam Philosophiae retulissem. c fuit initium nostrae conjunctionis: quae dein- ps, dum ambo Amstelodami fuimus, mutuis offi- s, multis congressibus ac sermonibus frequen- t est. Decem annis post (1781), patria subi- bello à Britannis perculsa, naves nostras inter- icientibus, portus obsidentibus, Societas Indica lentalis, ipso suasore, duos Legatos, quorum e unus fuit, in Galliam misit, qui cum Rege, ninistris, et Praetoribus, agerent de militibus ducendis, navibusque instruendis, et è Gallia ndiam emittendis, ad colonias Societatis adver- hostium incursum defendendas. Ibi quod ei rerat à legationis officio temporis, ad cogni- em urbis, populi, morum, regiminis, homi- , in primis doctorum, contulit, et proposito tio dextre solerterque peracto, pace restitu- 1783) domum rediit. Interea dissensiones s inter duas adversarias reipublicae partes in- rant; et deinceps ita invaluerunt, ut ad ma- um bellum spectarent: quod praevertit, im- am accensum exstinxit, adventus Borussici tus praetore Brunsvicensi Duce (1787). Ve- eip. forma restituta, partibus Nassavicis con- is, Boersius Societatis Indicae caussa legatio-

 nem

nem in Britanniam obiit, similemque inde atque è Galliâ et laudem retulit, et cognitionis fructum percepit. Domum redux, interjecto quodam tempore, munere *Advocati Societatis Indicae* se abdicavit, aliud capessivit, magis illud cum potestate et interiore reip. administratione conjunctum: factus est *Pensionarius* civitatis Leidensis: sic autem vocabantur tunc civitatum Hollandiae singularum, jus suffragii habentium, legati ordinarii ad senatum Ordinum Hollandiae, penes quem summa potestas Populi Hollandiae erat: hoc autem munus priori praeoptabat, quod minus occupatum negotiis esset, et plures opportunitates offerret tuendarum partium Nassavicarum, quas ipse sequebatur, non suae sed publicae utilitatis caussa sic faciendum judicans. Jam enim tunc in Gallia fervebant istae lites inter factiones Regiam et Popularem, mox in apertam vim erumpentes (1789), et victrice Populari, in omnem atrocitatem proruentes. Ad hujus factionis progressus frequentes sane et magnos, nostrorum hominum Antinassavicorum animi erigebantur, ejus exercitus ut datores libertatis, aequalitatis, et fraternitatis, quas se allaturos profitebantur, exspectabant. Incredibile dictu est, quam late hic error serpere coeperit, quamque multos infatuaverit, seniores etiam, veteres magistratus, priore reip. conversione loco motos, alios nil passos, tum vero juniores, qui sibi nescio quam cum libertate communionem intercedere pu-

ent. In his fuerunt quidam studiosi adole-
es, qui ad legum decorique contemtum pro-
i, Boersium in auditorium publicum audien-
rationis caussa venientem cum irrisione exci-
t, occentantes dictum quoddam, quod ipsi
Nassavicas defendenti in Senatu Leidensi
erat, indeque ad vulgi notitiam emanaverat.
am inaudita petulantia commotus, et magis
facinoris impunitatem indignans, simul et
tem patriae sortem commiserabatur, in quam
hostibus pararetur, qui eam, nulla legum
tionumque habita ratione, libidinoso et su-
sub imperio vexaturi et exhausturi essent.
plane ita evenit. Nam quamvis laudans Gal-
populum ut ingeniosum, humanum, affa-
, comem, qualem ipse praesens expertus
hoc referebat ad eum, qui sub justo regio
o fuerat: ad eum, qui postea fuit, nil mi-
Tunc vero istis cogitationibus dies noctes-
gitatus in gravem morbum incidit, eumque
delirio conjunctum, quod subinde in furo-
biret. Igitur custodiebatur domi suae et à
Nam quamvis caelebs, sua ipse in domo
bat, eaque famulitio instructa et supellecti-
mnibusque partibus, quibus lauta domus
ur. Accidit paulo post, ut Gallico exer-
nnem agrum urbesque hujus reip. occupan-
minarentur partes Antinassavicae, et exau-
s veteribus magistratibus novos ad novam
imperii popularis constituerent: quosdam
etiam

etiam Professores Leidenses, ut deditos maxime Nassavicis partibus, suis cathedris privarent, Pestelium, Kluitium, et fratrem Boersii Carolum, Theologiae Professorem, ipso minorem quadriennio. Hic, ut princeps cognatorum, quorum in tutela et curatione aegrotans frater esset, hujus fortunis sic se consulere debere existimavit, ut eum, relicta sua domo et familiâ, curandum alendumque collocaret certa annua mercede apud magistrum hujusmodi custodiae, quae Delphis est. Quod hic optimo consilio fecerat, id aegrotans frater summam injuriam interpretans, vehementius etiam quam antea animo exasperatus et furore incensus est; ut malum arte insanabile dubiae medicinae temporis relinqueretur. Vicit tamen naturae bonitas. Nam quum isti fervores et aestus quinto demum anno aliquantum resedissent, ut erat ingenio actuoso et scientiae cupido, vetera sua studia desideravit, librosque suos arcessivit. In his maxime eum ceperunt ac tenuerunt Graeci, eorumque quotidiana lectione oblectatus et paulatim in quamdam rationis viam reductus est. Legit Aristophanem et Herodotum. Tum quoque nostrum congressum requisivit. Veni ad eum cum Paradysio. Excepit nos lacrimans: mox ad pristinam hilaritatem rediens multa narravit, nil de suo morbo, quippe se semper sanae mentis fuisse putans: caeterum ipse omnem sermonem occupans, ex alio aliud memorans, satis prudenter disserebat, unum saltem alienationis vestigium

ser-

ı, quod se non Boersium, nec patris, qui
ıaberetur, sed alicujus Germani dynastae,
ıominabat, filium esse dictitabat. Proximo
solus eum invisi, si forte solum magis au-
sibique illum errorem de patre suo eripi pa-
. Ipse rursus sermone in omnia alia defere-
nec interpellandi ansam praebebat. Surrexi
urus, et „ Vale, inquam, spero nos pro-
ılio in loco collocuturos." Ad haec ille,
volebam, erigitur: et „ Ecquid, inquit,
à meis cognatis mandati, ut mecum agas."
equidem, inquam, novi habeo; nam ho-
emper fuit propositum, ut ex hac tutela
, quamprimum constitisset te plane sana-
ıse: nosti enim profecto te aegrotasse: vin'
audire?" Quum se velle dixisset, narra-
norbo, delirio, furore. Haec omnia ei no-
inaudita accidebant, nil recordabatur, nisi
ıntate cognatorum, ipsius bonis inhiantium,
ıua domo abreptum, in hanc custodiam de-
ım esse. „ Ergo, inquam, si vis sanatus
, deponi hunc de cognatis, et illum de pa-
orem. Neque est, quod te istius morbi pu-
Est haec à Graecis dicta μελαγχολία, quae
ı tardos et hebetes, sed in veloces et inge-
, homines incidit: de qua Aristoteles in
ımatibus (XXX, 1): indeque Cicero in
lanis (I, 33: III, 5). Favorinus autem,
ıs philosophus, Plutarchi aequalis, his eam
ornat, ut dicat, *eam non parvis nec abje-*
ctis

bant suas pecunias, triente circumscribitur. Hinc plurimorum civium fortunae eversae. Accedit militaris conscriptio: vectigalium acerbitas: publicanorum exactiones: veterum omnium rerum commutatio: alia, quae recensere infinitum, et singularis scriptionis argumentum, sit. His in calamitatibus Boersius magis aliorum, quam sua caussa, dolebat. Nam quamvis et ipse publici aeris circumscriptione magnam fortunarum partem amiserat, tamen, quia solus erat, et res suas diligenter dispensabat, habebat satis reliqui, unde liberaliter viveret, at non satis unde aliis, uti solebat, succurreret. Fecit nihilominus, ut nil ex vetere sua erga alios beneficientia imminueret. Omnino magis specie illatae indignitatis, quam ablatae utilitatis, movebatur. Veluti ineunte Novembri anni MDCCCXII, quum Academia ad Francicum modum ordinaretur, Professoribus novo Francico vestitu, plane illo abhorrente a gravitate moris majorum, indutis, ipse praesens ita indignatus est, ut sibi temperare non posset, quin sensum animi vultu et voce promeret. Ecce vero! illo ipso tempore, quo Libertas Batava conclamatur, sepelitur, et Francicae dominationi in perpetuum subjicitur, dominus in Russia ruit, indeque mox fugiens, proximi anni eodem mense Novembri trans Rhenum rejicitur, et Libertas Batava reviviscit. Boersius hoc Virgilianum in se accommodabat:

Libertas sero tamen respexit inertem,
Candidior postquam tondenti barba cadebat:
Respexit tamen, et longo post tempore venit.

sic erat: Francico illo undeviginti annorum
npore in privata quiete acto, ejus aetas magis
um quam negotium postulabat. Attamen ad
np. gerendam se revocari passus est. Et delata
sunt amplissima munera: lectus est Statuum Ge-
alium Collega Primi Collegii: et vero unus è
inqueviris curandae Academiae Lugduno-Bata-
e. Nos ejus prudentiae doctrinaeque fructum
cepturi eramus moderandâ ab eo ad majorum
rem Academia; quem ejus fructum nobis abstu-
dura quaedam fati iniquitas, non nisi biennium
bertati restitutae ipsum superesse, nec destina-
n munus inire, sinens. Obiit septuagesimo quar-
aetatis anno, d. XXVIII Decembris a. MDCCCXV,
mibus insigne desiderium suavitatis virtutumque
arum relinquens. — Ao. MDCCCXVII.

[redacted]

TATIONES DUAE

AEMIO ORNATAE.

DISPUTATIO

DE

UNITATE DEI (*).

EX COMMENTAT. THEOL. LEG. STOLP. T. III. p. 1, sqq.

—um duplex sit laus, qua doctrinarum praestan-a censeatur, altera, ipsarum, quae traduntur, —rum magnitudo et momentum, altera, scientiae —mitas atque evidentia; reperiemus, neque doctrinam ullam ab utraque hac laude perfectam ab-

so-

(*) [Ad Quaestionem, Ao. MDCCLXXVIII a Curato-bus Stolpianis, V. V. Clarissimis, positam, quae Bel-—e sic se habet: *Is het door het enkele licht der Re-— betoogelijk, dat er niet meer dan één God zijn kan? —k is dat betoog? en zijn er ooit volken of wijsgeeren —weest, welke tot de kennis van die waarheid zijn geko-—n zonder behulp of spoor eener Goddelijke Openbaring?* —ic disputationi praemium adjudicatum est die XIII Oc-—bris MDCCLXXIX.]

bebit enim ipsa inventio censuraque argumentorum faciliorem exitum, si prius expositum fuerit, aliarum gentium de hac re sententia quibus initiis orsa quibusque gradibus progressa sit.

Omnis disputatio, quae via ac ratione suscipitur, ab ejus rei, de qua agitur, definitione proficisci debet; ne ejus vis et notio fluctuet, et sub uno quidem eodemque nomine, haud tamen de una eademque re disputetur. Ac definitio ejusmodi, quae definiti naturam interiorem patefaciat, ut longe plurimarum rerum, ita Dei effici nulla potest. Quare contenti simus tali ejus *attributo*, quali tamquam certa nota secernatur ab aliis omnibus rebus, quodque eam vim habet, ut, eo sublato, ipsa tollatur divina natura. Igitur in summa varietate opinionum reperiemus omnes in eo consentire et consensisse homines, ut Deum esse dicerent *Naturam* (vulgo *substantiam*) *aeternam, quae caussam moventem omnium rerum contineat, eamque summe intelligentem ac potentem.* Nam, ut ceterum dissensio sit maxima, utrum Deus sit corporeae naturae, nec ne, utrum sit effector materiae, an conformator tantum, utrum extra hanc rerum universitatem sit positus, an per eam totam diffusus, aut quaecumque tandem sit alia varietas; omnes certe in eo attributo, quod posuimus, conveniunt. Et vere Lactantius, Instit. I, 5, 21. commemoratis philosophorum de Deo opinionibus, ita pronunciavit, „ *Herum omnium sententia, quamvis sit incer-*

„ *ta,*

„ *ta, eodem tamen spectat, ut providentiam* „ *unam esse consentiant. Sive enim Natura,* „ *sive Aether, sive Ratio, sive Mens, sive fa-* „ *talis Necessitas, sive Divina Lex, sive quid* „ *aliud dixeris: idem est quod a nobis dicitur* „ *Deus: nec obstat appellationum diversitas,* „ *quum ipsa significatione ad unum omnia re-* „ *volvantur.*" Neque vero moramur Epicureos, similesque iis homines, qui Deum quidem non tollunt, nullas vero in condendo gubernandoque mundo partes ei tribuunt. Cum enim mundum sine ipsum naturae necessitate existere velint, nulla omnino caussa est quare Deum esse dicant.

Neque vero, ut plene constituatur caussa, satis est, rem de qua dicitur, *s. subjectum* definire; eadem est adhibenda diligentia rei, de qua dicitur altero, *s. praedicato;* ut perfecte intelligatur, quae sit vis hujus enunciationis *Deus est unus.* Quid igitur? Num operam consumemus inanem, ut *unum* quid sit definiamus, cujus notio et clara est et per se ipsa evidens, et simplex ut nullae sint ejus partes, quibus ad notionem distinctam ac definitionem possit redigi. Superest igitur, ut ejus varias significationes distinguamus, ab iisque omnem ambiguitatem circumscribamus; ne forte omnes eos, qui dicunt *unum esse Deum*, iisdem verbis eandem rem dicere putemus. Ac primo quidem omnis res quae est vel esse potest a Metaphysicis vocatur *Una*, eique tribuitur *Unitas* ea, quae proficiscitur ex

 prin-

principio repugnantiae, quo efficitur ut quaelibet res sit una haec res, quae est, neque alia et plures: neque vero haec est ea unitas, quam hoc loco quaerimus. Deinde *Unum* dicitur illud, cujus omnes partes penitus coëunt, ut earum nulla varietas sit, quam unitatem maxime in Deum cadere Veterum Recentiorumque monuerunt haud pauci.

Tum enunciatio ita potest accipi: mundum factum esse, s. moveri ac gubernari, non a duobus, tribus, pluribusve caussis intelligentibus atque aeternis, sed ab una; ut non etiam *statuatur*, utrum plures praeter hanc ejusmodi naturae sint vel esse possint. Porro ita interpretari possumus enunciationem, ut ejus vim ad existentiam referamus, praeter Deum, qui hunc mundum fecerit, nullam aliam esse ejusmodi Naturam, seu, ut Dialectice loquar, *ex genere Deorum unicum existere individuum.* Denique vis enunciationis ipsam possibilitatem complecti potest; ut haec sit sententia, praeter Deum, qui hunc mundum fecerit, repugnare ut alia sit ejusmodi Natura; seu ut idem Dialectice dicamus, *ex genere Deorum unicum esse possibile individuum*, et quae, praeter unum, cogitatione informentur, esse repugnantia. Nobis in argumentorum disceptatione ratio habenda erit posteriorum enunciationum, maxime quartae et quintae. Hoc etiam in antecessum monemus, nominibus *Unicus* et *Unus* quamquam aliquid varietatis adjunxerit vitae con-

sue-

ıdo apud Romanos, tamen in disciplinis ean-
tribui vim. In qua si quid mutabimus, suo
lque loco monebimus.

PARS I.

ım primum omnium constat, Veteres, cum
ıantur de multis variisque numinibus, ex po-
ıri loqui opinione: cum vero suam ipsi ex ani-
proferunt sententiam, tum vero ita ab iis
nunciari, ut appareat, eos statuisse, Deum
dem supremum omnium rerum effectorem ac
ernatorem, non esse nisi unum. Neque vero
, quod ipsis eorum testimoniis comprobarem,
n iis placuisse sententiam; nisi essent haud
ci, qui hoc in dubium vocarent. Quibus
ı respondetur, ejus sententiae vestigia per
ım Veterum doctrinam expressa esse manife-
; illi locos requirunt, ubi hoc disertis dica-
verbis. Cum adferuntur loci, hos illi conti-
o calumniantur interpretando, neque aliquid ex
effici volunt. Qua quidem contentione et par-
n studium produnt et antiquitatis ignoran-
n. Horum alii omnem Philosophiam repre-
ıdunt, ut revelatam religionem extollant: alii
erem Philosophiam exagitant, ut recentiorem
dent. At vero contra se res habet; doctrina
m quaeque sua se praestantia, non aliarum
uperio tueri debet. Igitur et Vos, V. V. Cl.,
:te et pro vestra fecistis prudentia, quod pecu-
lia-

liariter de hoc loco disputari voluistis: et e
ita me vestrae voluntati satisfacturum spero, s
facto initio ab antiquissimis Graecorum, huj
placiti veluti historiam per varias philosophoru
familias usque ad recentiora tempora deducar
Cognitis enim sententiis ejus gentis, quae plu
mos fecit in Philosophia progressus, facile e
de reliquarum gentium opinionibus existimare.

Ex numero eorum, quorum scripta comn
morentur a posteris, nemo est antiquior o
PHEO, qui Mysteriorum rationem Graecis t
didisse et versibus ad posteritatem propagasse fi
tur. Patres quidem Ecclesiastici, quos in repı
hendenda Graecorum Theologia, nemo facile ı
miae lenitatis accusare possit, aliquot versus (
phicos memorant, quibus diserte enuntiatur *Ui*
esse Deus: veluti Εἷς ἔστ' αὐτογενής· ἑνὸς ἔκγ
πάντα τέτυκται. qui est apud Justinum M. *A*
hort. p. 15. D. et plerosque ceteros. Alios
eandem sententiam versus ex Patribus collect
edidit Gesnerus in Fragmentis Orphicis: qu
quidem omnes iis remittimus, quippe haud dul
profectos ex pia Christianorum fraude. H
unum volumus, hos versus, quamquam spurio
ab Orphica doctrina non abhorrere. Primu
quod ne Patres quidem iis usi essent, si res ip
et ratio eos repudiaret. Deinde quod alii ha
dissimiles versus a certioribus laudantur scrip
ribus: v. c. auctor libri *de Mundo*, qui,
non est Aristoteles, ita satis est antiquus:

itur ex Orpheo adfert: Ζεὺς ἀρχὴ, Ζεῦς μέσ-
, Διὸς δ' ἐκ πάντα πέλονται. Quem versum
udans Plutarchus de Defect. Orac. p. 436. D.
a loquitur de Orphica Physiologia: *cum duae*
nt in rerum natura omnis ortus caussae, Mens
ficiens atque materia; hi potiorem duntaxat,
imirum Mentem celebrabant, omni rerum ex-
licationi adhibentes hanc rationem: Ζεῦς ἀρχὴ,
εῦς μέσσα, Διὸς δ' ἐκ πάντα πέλονται, *caussas*
ero naturales ac necessarias neglexerunt. Sunt
uoque ex iis, qui ita recentiore tempore de
lysteriis scripserunt, ac si ipsi fuissent initia-
: ex his igitur multi sunt, qui diserte in iis
raditam fuisse doctrinam de unico Deo perhi-
eant. De quo quidem nec assentimur magno-
ere, nec repugnamus: quamquam eam doctri-
am a mysteriorum ratione minime abhorruisse
utemus.

Pleni sunt Patrum libri versibus Sibyllinis. Et
RYTHRAEAE quidem SIBYLLAE, quam Tro-
ano bello vixisse, cujusque ex carminibus versus
irciter mille Romam allatos ferunt: hujus igitur
liquot versus adfert Lactantius Inst. I. 7. et in
s hunc, Εἷς θεὸς ὃς μόνος ἐστὶν ὑπερμεγέθης, ἀγέ-
νητος. Piget reliqua exscribere, quae omnia sunt
eodem genere: piget aliorum Patrum locos ad-
rre. Neque operae est pretium sententias pro-
rre ex Graeco libro, quem iidem Patres et alii ad
ntiquissimum Aegyptiorum Philosophum, Her-
em Trismegistum referre haud dubitarunt. Sci-
li-

Pherecydea. Ionici maxime in exqu
sis rerum naturalium versabantur, e
crates apud Xenophontem Ἀπομν. I,
ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος
σιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίνεται τῶν οὐρανίω
nime ita est accipiendum, ac si omni
in materiae rerumque corporearum
nullam partem reliquissent caussae ef
ligenti. Nota est sententia THALE
Cicerone Nat. Deor. I, 10. *aquam*
omnium rerum: Deum autem eam m
ex aqua cuncta fingeret. Ut fallatur
Civ. Dei VII, 2. qui ait, *Thaletem*
ex mente Divina praeposuisse: qui e
tus videtur, quod Thales Deum, no
di machinam positum, sed per eam to
esse voluit. Aliorum, qui Augustin
quuntur, opiniones disceptat I. I. Br
Crit. Phil. T. I. p. 468. Cicerone
Minutius Felix cap. 19. et Lactantius
quorum testimonium in hac caussa re

ecyde. Qui secuti sunt Thaletem, non longe
ejus sententia discesserunt. ANAXIMENES
efficientem tribuit *aëri* quem ajebat esse *et in-*
um et immensum et semper in motu, ut est
d Ciceronem N. D. I, 10. Quod vero additur
gigni, est ab Epicurei Velleji fraude; quippe
loco Acad. II, 37. nil ejusmodi memoratur,
ue etiam ab aliis scriptoribus. ANAXIMAN-
R eandem hanc caussam *Infinitum* vocavit.
nimirum hi dissentiebant a Thalete in caussa
teriali, in caussa efficiente consentiebant. At
ro, ut de his dubitetur, de ANAXAGORA cer-
dubitari nequit, *qui* (Cic. N. D. I, 11.) *pri-*
s omnium rerum descriptionem et motum mentis
infinitae vi et ratione designari, et confici vo-
t. Quod hanc sententiam habere, viderunt ho-
nes docti: eum primum diserte motum atque
inem rerum tribuisse caussae intelligenti tali
ae non per totum mundum diffusa esset, sed
tra eum habitaret. Ita enim pronunciavit: Ὁμοῦ
ἦντα χρήματα ἦν, νοῦς δὲ αὐτὰ διῆρει καὶ διεκόσμη-
. vid. Plutarch. Plac. Phil. I, 7. Sed notior
t res, quam quae pluribus a me verbis explicari
beat.

Hactenus de Ionicis Philosophis, qui ante So-
atem fuerunt, et rerum caussam intelligentem
atuerunt, et de ea ita locuti sunt, ut eam unam,
c plures, esse putarent. Quae sententia magis
iam celebrata uberiusque explicita est ab ejus-
em familiae alumnis, qui ex Socratis disciplina

profecti sunt. De quibus antequam dicamus, dicendum est de PYTHAGOREIS, a quibus hanc sententiam clare diserteque expressam reperimus. PYTHAGORAS igitur, qui rerum naturam numeris significare solebat, duo principia esse voluit, ex quibus omnia facta essent, τὴν Μονάδα *unitatem, caussam efficientem: et τὴν Δυάδα dualitatem caussam patientem et materiam, ex qua effingantur omnia a caussa efficiente.* Ita est apud scriptorem, qui vulgo Plutarchus perhibetur, de Placit. Philos. I, 7. et disertius adfertur a Diogene Laërt. VIII, 25. ex Alexandro, deperdito Historiae Philosophicae scriptore. Non est quod doctorum hominum, in explicanda Pythagorae mente, argutias vel sequamur, vel referamus. Satis est intellexisse, hanc ejus esse vim. Mundi caussam efficientem esse unam: sive, ut praeter eam nulla alia sit, sive non possit esse alia: sive partes ejus omnes tam arcte sint connexae, ut unitas existat: sive ita sit una, ut partes nullas habeat: harum igitur interpretationum quamcunque quis amplectatur, illud valeat necesse est, PYTHAGORAM caussam efficientem hujus universi, non in pluribus ejusdem generis individuis, sed in uno individuo posuisse. Jam vero hanc caussam efficientem esse Mentem, eamque per totum mundum diffusam (Cic. N. D. I, 11.), sed eam tamen unicam, verbis affirmavit disertis, quae exstant apud Clementem Alex. Adhort. p. 47, C. et Cyrillum contr. Julian. I. p. 30, C. 'O μὲν

θεὸς

ς εἷς· χ᾽ οὗτος δὲ οὐχ ὥς τινὲς ὑπονοοῦσιν, ἐκτὸς διακοσμήσιος, ἀλλ᾽ ἐν αὐτᾷ ὅλος; ἐν ὅλῳ τῷ κύ- ἐπίσκοπος πάσας γενέσιος· κρᾶσις τῶν ὅλων· ἀεὶ καὶ ἐργάτας τῶν αὐτοῦ δυνάμιων καὶ ἔργων ἀπάν- · ἐν οὐρανῷ φωστὴρ, καὶ πάντων πατὴρ· νοῦς ψύχωσις τῶ ὅλω κύκλω· πάντων κίνασις. Neque unt aliorum ejusdem familiae effata, quibus gistri confirmetur sententia. ONATUS qui a summo Deo allos minores subjicit, apud baeum Phys. I, 3. δοκεῖ δέ μοι καὶ, μὴ εἷς εἶ- Θεὸς· ἀλλ᾽ εἷς μὲν ὁ μέγιστος καὶ καθυπέρτερος, ὁ κρατέων τῶ παντός· οἱ δὲ ἄλλοι πολλοὶ διαφέ- ες κατὰ δύναμιν· hi alii Dii adeo differunt a imo Deo, ut ab eo creati sint, quales sunt iores Dii apud Platonem in Timaeo. Exstat m hocce THEARIDAE apud Clementem Al. om. V. p. 611, C. Μία δὲ ἄρα τῶν ὄντων ἀρχὰ ὄντως ἀληθινὰ· μία· κείνη γὰρ ἐν ἀρχᾷ τέ ἐστιν, καὶ μόνον. PHILOLAI quoque dictum lauda- t a Philone Judaeo Mund. Opif. p. 23, A. Ἔστι ὁ ὁ ἡγεμὼν καὶ ἄρχων ἁπάντων Θεὸς, εἷς, ἀεὶ , μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτῷ ὅμοιος, ἕτερος τῶν ἄλ- ν. Ne vero quis EMPEDOCLEM, qui ex atuor elementorum naturis omnia constare vo- it, iisque efficientem caussam φιλίαν, et interi- nem νεῖκος, praefecit: hunc igitur ne quis pu , vel his ipsis quatuor naturis vim tribuisse rinam, quod dicit Epicureus apud Ciceronem D. I, 12. vel φιλίᾳ aut νείκει· legat Aristo- m Met. III, 4. et XII, 4. Pythagoricae fami-

 liae

liae propago fuit schola *Eleatica*, in qua XENOPHANIS, quamcumque tandem vim adjunxer... Deo, certe unum esse eum pronunciavit; vid. Menagius ad Diog. Laërt. IX, 19. et J. A. Fabricius ad Sextum Emp. Pyrrhon. I, 33. p. 59. Locum ex ejus carmine protulit Clemens Alexandr. Strom. V. p. 601, C. εὖ γοῦν καὶ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος διδάσκων ὅτι εἷς καὶ ἀσώματος ὁ θεὸς, ἐπιφέρει. Εἷς θεὸς ἔν τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος, Οὔτε δέμας θνητοῖσιν ὁμοίιος οὔτε νόημα. Hujus discipulus PARMENIDES, quin fuerit in eadem sententia, non est quod dubitemus. Nam cum diceret, rerum universitatem compluribus contineri orbibus; medio eorum caussam tribuit efficientem omnis generationis ac Divinitatem, ut est apud Stobaeum in Physicis p. 50. Neque nomere huc refert superstitem ex ejus poesi locum Clemens Alexandrinus Strom. V. p. 603, A. – ἀγένητον ἐὸν καὶ ἀνώλεθρόν ἐστιν. Οὖλον, μουνογενές τε καὶ ἀτρεμὲς ἠδ' ἀγένητον. Atque eodem redit ZENONIS ac MELISSI ratio, qui in eadem schola clari extiterunt. Quippe, teste Stobaeo Phys. p. 2., Deum dixerunt esse τὸ ἕν, καὶ πᾶν καὶ μόνον ἀΐδιον.

In magna veterum monumentorum jactura, plura etiam, praeter ea, quae attulimus, supersunt indicia, ex quibus appareat, philosophos eos, qui ante Socratem et Platonem floruerunt, plerosque in eo consensisse, Naturam eam, quae caussam efficientem moventemque omnium rerum

co...

contineret, non esse nisi unicam. Verum, cum ex iis, quae diximus, satis effectum arbitremur, accedamus ad Socratem et qui ab eo fluxerunt philosophos, si pauca prius de EURIPIDE dixerimus. Hic Anaxagorae disciplina repletus, primus Philosophiam in hominum celebritatem et scenam eduxit, multasque et dignas ejus sapientiae fama de summo Deo protulit sententias: quas me Vobis, V. V. Cl., exhibeam, facit diligentia viri nostra aetate eruditissimi, L. C. Valckenarii, qui in Diatriba in Fragmenta Euripidis, immortali opere, hunc locum copiose persecutus est: ejusque disputationis summam, facere non possum, quin ipsis Viri verbis referam: *Deorum*, inquit p. 36., *quales a Graecis vulgo colerentur, contemtor Euripides, unicum agnovisse videtur Deum αὐτοφυῆ, mentem puram, aeternam, atque adeo infinitam, nulliusque rei indigam: non ille, quae aliorum fuit opinio, Deum mentem esse censuit, quae materiae velut infusa, ac cum illa arcte conjuncta, hanc molem instar spiritus agitaret: sed puram et a materia longe semotam: cui materiae, natura sua quiescenti et confusae, mens ista Divina motum indiderit atque ornatum, creatrix coeli et terrae. Coelum autem, sive aethera, et terram, velut duo elementa consideravit, ex quibus omnia in hoc universo nascerentur, et in quae omnia, cum viderentur mori, in suum quodque resolverentur*, cet. Et quoniam de Euripide diximus, ne praetereamus

 ejus

et, ut est eorum ingenium, eam ab Hebraea prophetissa fluxisse contendit. Possumus et alium Socrati excitare testem, Scriptorem de Placitis Phil., qui Plutarchi nomine fertur, I. 7: *Socrates et Plato Deum esse dixerunt Unum τὸ ἓν, a se ipso existens, unigenitum, singulare, vere bonum; quibus omnibus nominibus Mens, seu Natura quaedam intelligens significatur. Est igitur Deus Mens, separata forma (χωριστὸν εἶδος) id est, Aliquid ab omni materia secretum, nullique permixtum patibili rei.*

A Socrate, tamquam fonte, multae in omnes partes fluxerunt philosophorum familiae: quarum auctores communem magistrum, Socratem, scriptis celebrarunt. Quae quidem scripta exceptis iis, quae a Platone et Xenophonte sunt, omnia vetustas absumsit. Ex Socratis discipulis fuit etiam ANTISTHENES, a quo Stoici profecti sunt: hic *Deum naturalem unum, populares multos esse* dixit, ut est apud Ciceronem N. D. I, 3. Minutium Fel. cap. 19. Lactant. Inst. I, 5.

Sed omnium, qui ex Socratis schola prodierunt, ingenio, doctrina, auctoritate princeps fuit PLATO. Hunc vel reprehensores Graecae Philosophiae Patres, de uno veroque Deo magnifice et graviter pronunciasse, consentiunt: v. c. Clemens Alex. Cohort. p. 44, sq. et Lactantius Inst. I, 5, 23. Primum hujus mundi fabricam ac descriptionem, atque adeo creationem reliquorum, qui vulgo colerentur, Deorum, uni tribuit Deo sum-

mmo ac Principi; in Timaeo p. 526. E. eum
ητὴν et πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς vocat; ratio-
em quoque exponit, qua Deus ad efficiendum
undum fuerit adductus p. 527, A. Quem locum
fferre juvat ex versione Ciceronis: *Quaeramus
itur caussam, quae eum, qui haec machinatus
t, impulerit, ut originem rerum et molitionem
ovam quaereret. Probitate videlicet praestabat:
obus autem invidet nemini: itaque omnia sui
milia generavit: Haec nimirum gignendi mundi
ussa justissima. Nam cum constituisset Deus
nis omnibus explere mundum, mali nil admi-
ere, quoad natura pateretur; quidquid erat,
od in cernendi sensum caderet* (i. e. *materiam*)
*sibi assumsit, non tranquillum et quietum, sed
moderate agitatum et fluctuans: idque ex inor-
nato in ordinem adduxit: hoc enim judicabat
se praestantius. Fas autem nec est, nec un-
uam fuit, quidquam nisi pulcherrimum facere
um, qui esset optimus.* Atque hic ipse sum-
mus Deus alios creavit Deos, quos ita alloquitur
p. 530. *Haec vos qui Deorum satu orti estis at-
tendite, quorum ego effector sum et pater. Quae
me facta sunt, mea voluntate manebunt indis-
luta; quamquam omne quod vinctum est solvi
ossit. Sed non rectum est illud solvi, quod bene
inctum sit. Sed quoniam generati estis, immor-
tales quidem et indissolubiles non estis. Nec ta-
men umquam dissolvemini et mortis fatum subi-
itis. Nam voluntas mea vobis est major effica-*

 cior-

sionem. Et primum illud est tenendum, quod monuimus de Platone, nomen Θεὸς non unam constanter habere vim. Deinde in libris praesertim Exotericis Aristotelem se ad populares saepius accommodasse opiniones. Tum hanc reprehensionem hoc ipso nomine parum valere, quod sit profecta ab Epicureo Vellejo, qui caussae suae inserviens alios philosophos libenter in erroris suspicionem adducit. Porro, quod Deum Metaph. XIV, 7, *Animal beatum atque aeternum* vocat, quo nomine reprehenditur ab Athenagora Legat. VI, 11. hoc non ex sua ipse sententia pronunciat, sed vulgari hominum opinione ferri, dicit. In libro de Mundo, qui falso tribuitur Aristoteli, res tamen traduntur minime ab ejus doctrina abhorrentes; ibi capite ultimo diserte dicitur *Deum licet unicus sit, varias tamen habere appellationes*. Sed ex germanis ejus libris testimonia petamus. Physic. Ausc. Libro VIII. ita locutus est de caussa prima movente, ut omnia ei adjungeret quae in Divinitatem caderent. Cap. 7. §. 6. *probabile esse*, ait, *illam potius esse ἓν ἢ πολλὰ, cum propter rerum in hoc mundo consensum, tum quod non definitus earum sit numerus, et una tamen sufficiat:* et §. 7. rationes adferre conatur necessarias ejus sententiae: *Motum enim esse aeternum et continuum, adeoque unum: motum vero unum esse non posse, nisi si sit et unum quod moveatur et unum quod moveat*. conf. cap. 15. Et de eadem caussa prima movente dis-

se-

brens Metaph. XIV. hoc ipsum dicit cap. 7. am immobilem esse ipsam, ejusque naturam potam esse in movendi actione, non facultate: t cap. 8. *eam Mentem esse ac Deum et summa felicitate praeditum.* Hactenus egregie et consentanea ratione. Quid vero est quod deinceps cap. 9., tot tantasque faciat causaas moventes, quot sunt genera motus, et sideribus ejusmodi caussas tribuat, earumque summam novem et quadraginta esse velit. Equidem saepius miratus sum, locum hunc adeo apertum ad reprehendendum a Patribus fuisse neglectum. Atqui talis tamque manifesta repugnantia vix in pinguissimae mentis hominem cadat, nedum in Aristotelem: quo, ne quid aliud dicam, nemo certe fuit acutior. Qui quidem hunc XIV. Metaphysicorum librum volunt esse eundem atque tertium de Philosophia, de quo Cicero loquentem facit Vellejum, nulla satis idonea utuntur caussa. Igitur aut ipse hic locus falso scriptis insertus est Aristotelicis, aut interpretatione ad sententiae sanitatem revocari potest. Quod age conemur efficere. Capite 6. universo mundo communem et simplicem motum adjungit, eum qui fit in orbem. Jam vero, mundus ex Aristotelis sententia est unicus: vid. de Coelo I, 9. Igitur hic motus, qui fit in orbem reliquos complectitur, et horum caussae ab illius caussa continentur, vid. cap. 9. Caussa motus qui fit in orbem dicitur Mens et Deus cap. 8. reliquorum motuum caussae non item,

item, cap. 9. Haec igitur caussa est suprema Deus, de quo scriptor de Placitis Phil. I, 7. *Aristoteles statuit, supremum quidem Deum separatam formam esse (i. e. χωριστὸν εἶδος, natura quae nil habeat corporei) superimminentem sphaerae universi, quae sphaera est aethereum corpus; quintum ab illo vocatum. Quod corpus cum sit divisum in quinque sphaeras, natura quidem contiguas, mente vero et ratione separatas, quamlibet sphaerarum animal esse arbitratur, ex anima et corpore compositum, quorum corpus quidem aethereum sit, ac circulari modo revolutum: Mens vero immobilis, cujus natura posita est in ipsa actione motus, anima eorum est.* Quod sine dubio sumtum est ex perdito Aristotelis libro. Ceterum Platonici quamquam frequentes sunt in Aristotele reprehendendo, quod rerum Providentiam non unicam fecerit, sed inter plures naturas distribuerit, nullam tamen hujus loci faciunt mentionem: veluti Atticus ap. Euseb. Praep. Evang. XV, 12. et Proclus ad Plat. Tim. II. p. 90. Neque Justinus Martyr, qui peculiari libro Aristotelis placita evertere conatus est, et p. 140. A. locum protulit ex Physic. Ausc. VIII, 7. ejus cum loco Metaphysicorum repugnantiam memorat: contra, alio loco, ubi ejus a Platone dissensum exagitat, tamen fatetur, Deum unum summum ejus sententia confirmari: Ἀριστοτέλης — δύο ἀρχὰς, Θεὸν καὶ ὕλην εἶναί φησι· καὶ μετὰ τὸν πρῶτον Θεὸν οὐ τὰς ἰδέας, ἀλλὰ τινὰς νοητοὺς Θεοὺς

εἶ-

λέγει. Neque tandem acerrimus ille Dogmaticorum insectator, Sextus Empiricus, cum non uno loco Aristotelis sententiam vel memoret, vel reprehendat, istam excitat repugnantiam: v. c. Pyrrhon. III, 28, p. 218. Ἀριστοτέλης μὲν ἀσώματον εἶπεν τὸν Θεὸν, καὶ πέρας τοῦ οὐρανοῦ. contr. Mathem. IX, 33. Κατὰ γὰρ Ἀριστοτέλην, ὁ πρῶτος Θεὸς ἦν πέρας τοῦ οὐρανοῦ. Ex quibus omnibus efficitur, locum Aristotelis Metaph. XIV, 9, antiquitus non extitisse in ejus libris, aut non pro repugnante habitum fuisse.

Veniamus ad STOICOS, qui Antisthenis sententiam, quam supra memoravimus, constanter tenuerunt. Nam cum Dei nomina variis tribuerent rebus, principem tamen atque aeternum unum esse voluerunt; cujus rei gravis est testis Plutarchus Def. Orac. p. 420. A. Τοὺς Στωικοὺς γιγνώσκομεν οὐ μόνον κατὰ δαιμόνων ἣν λέγω δόξαν ἔχοντας· ἀλλὰ καὶ θεῶν ὄντων τοσούτων τὸ πλῆθος, χρωμένους ἀϊδίῳ καὶ ἀφθάρτῳ· τοὺς δὲ ἄλλους καὶ γεγονέναι καὶ φθαρήσεσθαι νομίζοντας. Hic est ille Deus, de quo scriptor de Placitis Phil. I, 7. Stoicos, ait, vocant Deos, et Mundum, et Sidera, et Terram: Deorum vero summum esse Mentem in aethere. His adjungamus Athenagoram Leg. VI, 12. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Στοᾶς κἂν ταῖς προσηγορίαις κατὰ τὰς παραλλάξεις τῆς ὕλης, δι᾽ ἧς φασι τὸ πνεῦμα χωρεῖν τοῦ Θεοῦ, πληθύνωσι τὸ θεῖον τοῖς ὀνόμασι, τῷ γοῦν ἔργῳ ἕνα νομίζουσι τὸν Θεόν. Ceterum, cum universa Stoicorum de Deo sententia

no-

notior est quam quae explicari hoc loco deb tum eam ejus partem, quae est de Unitate diserte iis vindicarunt Justus Lipsius Physi Stoicor. I, 9. et Joach. Kuhnius ad Diog Laërt. VIII, 135.

Atque haec quidem sunt placita earum sc rum, a quibus Philosophia constituta est, rumque auctoritas et apud posteros floruer nunc in nostra disputatione valere possit; u sit, quod singulas singulorum philosophorum tentias peculiariter commemoremus. Neque in hoc loco quidquam est mutatum, postea aliae gentes ad Graecorum Philosophiam s sua adjecerunt. Horum principem excitemus CERONEM, quem multi negant, certum et stantem de Divina Natura tenuisse sententiam quidem nomine ab iis eum reprehendi, qui de etiam obscurissimis tamquam de certis et ratis pronunciare solent, minime est mira Omnino, ut de aliis rebus, ita de Natura na, pauca Cicero affirmavit. Sed haec ipsa ca ejusmodi sunt, ut appareat, eum hanc ter tenuisse sententiam, Deum et esse et n esse. Nam libro II. de Divinatione, ubi ipse mente loquitur, ait cap. 72. *esse praest aliquam aeternamque Naturam, et eam ciendam admirandamque hominum generi chritudo Mundi ordoque rerum coelestium ri cogit.* Et de Nat. Deor. II, 16. ex Ac ci persona reprehendit Stoicos, *quod plus*

cant Deos, cum in uno satis sit roboris atque *lum.* Porro aliis locis de summo Deo et rerum nium gubernatore ut de unico loquitur: v. c. nio Scip. C. 3. *Nihil est enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod qui- in terris fiat, acceptius, quam concilia coe- sque hominum jure sociati.* Ibidem C. 4. *Prin- pis Dei majestas adumbratur Aristotelica et rmenidea imitatione: Novem tibi orbibus, vel tius globis, connexa sunt omnia: quorum unus coelestis extimus, qui reliquos omnes complecti- r, summus ipse Deus, arcens et continens cete- s.* Deinde, Leg. I, 7. *hominem*, ait, *prae- ra quadam conditione generatum esse a sum- Deo.* Ibidem 8. *homines et reliquos Deos pa- re coelesti huic descriptioni, Mentique Divinae praepotenti Deo.* Et ib. II, 4, cum ostendit, *gem Naturae esse Mentem summi ejus Dei, ncipem legem* ait, *illam et ultimam, Mentem omnia ratione aut cogentis aut vetantis Dei —, ae vis non modo senior est, quam aetas popu- rum et civitatum, sed aequalis illius coelum at- terras tuentis et regentis Dei.* Atque, ut tis partibus, ita hac, secutus est Platonis ctoritatem: quod recte animadvertit Lactantius dit. I, 5, 23: *Plato, qui omnium sapientissi- judicatur, monarchiam plane aperteque de- dit, nec Aethera, aut Rationem, aut Natu- , sed, ut est, Deum nominat: ab eo Mun- hunc perfectum atque mirabilem esse fabri-*

vatim. Quem Cicero secutus atque imitat
rimis, Deum frequenter confitetur ac supr
vat in iis libris, quos de Legibus scripsit:
regi mundum argumentatur, quum disputa
tura Deorum, hoc modo: „ *Nihil est p*
„ *tius Deo: ab eo igitur Mundum reg*
„ *est. Nulli igitur est Naturae obediens*
„ *jectus Deus: omnem ergo regit ipse N*
Quae verba cum sint ex secundo de Nat
rum, et ex Stoicorum ratione dicantur
nolumus ipsi Ciceroni tribuere; ne forte
rum acute nos agere arbitretur. Quamq
quidem in re Ciceroni optime convenit c
tis. Nil enim est disertius eo loco, que
nuo adjicit Lactantius, quo ex sua ipse
loquitur Cicero: „ *Quid autem sit Deu*
„ *solatione definit. Nec vero Deus ipse qu*
„ *gitur a nobis alio modo intelligi potest, n*
„ *soluta quaedam et libera, segregata*
„ *concretione mortali, omnia sentiens et*

Non alienum videtur ab hoc loco, mo
gligenter atque incaute agere eos, qui, cu
dere volunt, vanam nullisque rationibus
fuisse Antiquorum de Divina Natura sen
ejus rei auctorem ipsum excitant Cicero
bro primo de Natura Deorum. Quis eni
quitur? Nimirum Vellejus Epicureus, q
nam vim ab universi gubernatione remov
caussae suae inserviens aliorum placita i
ritatis vanitatisque suspicionem adducere

r. Hoc in Empedocle fecit. Hoc in Platone Xenophonte. Hoc in Anaximene. Longum est nnia recensere, in quibus non veritatem secu-s, sed accusatoriae calliditati malevolentiaeque secutus est.

Neque vero non frequens fuit haec opinio apud liquos Romanos scriptores. Exstat VALERII LRANI dictum quod ex Varrone memorat Au-stinus, Civ. Dei, VII, 9. cujus quaecumque dem est vis, haec eo redit, Jovem *unicum* et nmuim esse Deum:

piter omnipotens regum rerumque Deûmque
genitor Genitrixque Deûm, Deus unus et omnis.

um etiam VARRONEM in eadem fuisse sen-tia, eamque disertis verbis prodidisse, non loco testatur Augustinus Civ. Dei IV, 9, 31. [, 22.

am quid suppares huic aetati memorem poetas? iti sunt in vulgus VIRGILII versus Aen. VI, 4. ducti illi vel ex Pythagorica disciplina, qua ns informabatur, ut qui per totam mundi chinam intentus esset, sive a Platone, qui et Mundo animam a supremo Deo factam ad-gebat:

Principio coelum ac terras camposque liquentes
Lucentemque orbem Lunae Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem et magno se corpore miscet.

Horum sunt simillimi Georg. IV, 221.

Deum namque ire per omn
Terrasque tractus maris coelumque profundu

Quid porro illis HORATIANIS sublimius augu stiusque dici potuit de Jove. Carm. I, 12, 15

Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare et terras variisque mundum
Temperat Horis.
Unde nil majus generatur ipso,
Nec viget quidquam simile aut secundum.

et Carm. III. 4, 45.

Qui terram, inertem qui mare temperat
Ventosum, et urbes, regnaque tristia:
Divosque mortalesque turmas
Imperio regit unus aequo.

OVIDIUS denique nonne mundi fabricam a Deo repetit, Metamorph. I. 21.

Hanc Deus et melior litem natura diremit.
Nam coelo terras et terris abscidit undas,
Et liquidum spisso secrevit ab aëre coelum.

Gravis in primis Philosophiae auctor apud Roma nos fuit SENECA, qui Stoicam rationem de uni tate Dei pluribus locis explicuit. Veluti de Be nefic. IV, 8. — *hunc Naturam vocas, Fatum, For*

unam: omnia ejusdem Dei nomina sunt, va- utentis sua potestate. Quaest. Natural. II, *Ne hoc quidem crediderunt, Jovem qualem Capitolio et ceteris aedibus colimus, mittere u fulmina, sed eumdem quem nos Jovem in- gunt, custodem rectoremque universi, ani- n ac spiritum, mundani hujus operis dominum artificem, cui nomen omne convenit. Vis il- fatum vocare? Non errabis: hic est, ex quo ensa sunt omnia, caussa caussarum. Vis il- Providentiam dicere? Recte dices: est enim us consilio huic Mundo providetur, ut incon- us eat, et actus suos explicet. Vis illum Na- am vocare? Non peccabis: est enim ex quo a sunt omnia, cujus spiritu vivimus. Vis il- vocare Mundum? Non falleris: ipse enim totum quod vides, totus suis partibus inditus, e sustinens vi sua. Idem Etruscis quoque vi- est: et ideo fulmina a Jove mitti dixerunt, a sine illo nihil geritur.* Neque minus sunt egia ejusdem alia testimonia, quae ex perditis s libris servavit Lactantius Institut. I, 5, *Annaeus quoque Seneca, qui ex Romanis vel rrimus Stoicus fuit, quam saepe summum m merita laude prosequitur. Nam quum de atura morte dissereret, „ Non intelligis, nquit, auctoritatem ac majestatem judicis tui, ectoris orbis terrarum coelique, et Deorum mnium Dei, a quo ista numina, quae singu- a adoramus et colimus, suspensa sunt." Item*

 in

in Exhortationibus: „*Hic, quum prima fundamenta molis pulcherrimae jaceret, et haec ordiretur, quo neque majus quidquam novit Natura, nec melius, ut omnia sub ducibus suis irent, quamvis ipse per totum se corpus intenderat, tamen ministros regni sui Deos genuit.*"

Et quia in Romanis versamur, non praetermittendus STATIUS, qui Theb. IV, 516. *triplicis mundi summum Deum* memorat, *quem scire nefastum sit.* In quibus verbis explicandis variae sunt hominum doctorum opiniones. Mihi vel ad Mysteria vel ad imitationem Platonis referenda videntur. Plato nimirum Tim. p. 526. E. dixerat: *τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν.* quo loco pro *ἀδύνατον* antiquitus *ἀθέμιτον* fuisse in nonnullis libris apparet ex versione Ciceronis de Univers. Cap. 2. *Atqui illum quidem quasi parentem hujus Universitatis invenire difficile, et cum jam inveneris, indicare in vulgus nefas.*

Sequitur ut de PLUTARCHO dicamus, qui ut ingenio nemini est postponendus veterum scriptorum, ita haud scio an doctrinae copia et veritatis studio neminem habeat parem. Et hujus quidem sententiae cum multa in ejus scriptis sint testimonia, paucis, et quantum speciminis loco satis sit, utemur. In libro de Iside et Osir. p. 377. F. *neque vera*, ait, *alii apud alios sunt Dii, aut sui Graecis, Barbaris item sui, et alii septen-*

trie

ıalibus, alii austrinis. Sed quemadmodum Luna, Coelum, Terra, Mare, communia sunt bus, tantum aliter ab aliis appellantur; ita ıs Mentis hoc Universum temperantis vires, omnibus rebus praesunt, pro varietate legum ı apud alios habent dignitates, alia nomina. us est in eandem rem disertus in libro de Ora- Defectu p. 425. F. cujus sensum obscuraverat um vitium: *Deinde*, inquit, *si statuamus, es esse mundos, quae tandem erit necessitas lures sint Joves atque adeo* (nam pro μὴ le- um est δὴ) *in singulis mundis princeps et Deus, ratione et mente praeditus, qualis est r Jupiter, qui a nobis Pater omnium et Do- s appellatur. Aut quid obstabit, quominus s fato omnes mundi obediant, isque singula ciat ac dirigat.* cet. Ac de hoc Uno et Su- o Jove, sunt ea, quae dicuntur p. 426. C. ı *Homericus iste Jupiter non usque adeo longe s a Troja, in Thraciam et Nomades Istri ac- ı intuens. Verus autem Jupiter pulchras ha- psique convenientes in variis mundis mutatio- non extra mundos prospiciens in infinitum e, neque solum praetereaque nihil, quae non- rum fuit opinio, considerans, sed opera Deo- et hominum, motusque et conversiones side- multiplices, contemplans.* Porro nil gravius gitari potest iis rationibus dictisque, quibus vindicat unitatem in libro de EI apud Del- , p. 393. ubi quamquam de Apolline loqui-

 tur,

tur, ita de eo loquitur, ut eum pro uno et mo Deo, qui nomine tantum a Jove reliqu Numinibus differat, habere videatui: cum unitate ejus naturae disserat, patet eam ips perstructam esse unitati individuae, seu nu ut cum Deus omnia quae in ejus naturam possunt, simul et semper complectatur, s semper unus et idem sit, etiam significet lem naturam ac vim non in pluribus sub sed in uno tantum, inesse. *Itaque*, ait, *quod est, non licet dicere, fuisse id aut quae verba inclinationem significant atque sum ac mutationem, quae locum in EO EST non habent. Sed ita est dicendum: est, neque vero est in tempore, sed in aet te immobili et experte mutationis ac tempor nihil est neque prius, neque posterius, ne centius. Sed unus cum sit Deus, uno pr durationis momento* (ἐν τῷ νῦν) *totam tatem complet: et solum illud, quod in aet te est, revera est, non factum, non futuru praeteritum, neque orsum, neque desiturum igitur Deus a nobis cum veneratione salutan ES UNUS. Non enim multitudinem cap na natura* (οὐ γὰρ πολλὰ τὸ θεῖόν ἐστιν), *u quisque nostrum, qui constamus congerie et infinitis diversissimisque affectionibus, flantur conventus ex variis hominibus. Se quod est, unum est; et unum est illud, qu*

st: igitur Deus vocatur Sejus, nomine quod at multitudinem; quia unus est et solus.

Ieque vero praetereundus est ARISTIDES, mae homo doctrinae et eloquentiae, Hadriani eratoris temporibus. Hujus in scriptis, quae venerunt ad nostram aetatem, exstat Hymnus, sa scriptus oratione, quo numen ac majestas is ita celebratur, ut princeps, pater, rex Deo: hominumque, et solus atque unus ab omni rnitate fuisse dicatur.

gitur ad hanc usque aetatem ab ipsis inde in- abulis disciplinarum, omnes, qui quidem di- m Naturam non penitus tollerent, constanter tenuerunt: Deum qui primam motus caussam ineret, non esse nisi unicum. Neque fere, ex- o Aristotele, hoc argumenti conclusione confi- quis conatus est; quippe rem per se satis ma- stam nil a demonstratione firmamenti requirere, carunt. Venimus jam ad ea tempora, quibus istiani Patres doctrinam Evangelicam scriptis algare, et contra reprehensiones adversariorum licare coeperunt. Quibus quidem scriptis fa- a est, ut locus de Unitate Dei postea tracta- r uberius ab iis etiam, qui alieni essent a istiana religione. Nam Patres, ut jure Phi- phiam reprehendebant, quod licet constanter lisset unicum esse summum Deum, tamen lam vim habuisset ad defigendam hanc opinio- a in singulorum universorumque hominum ntibus: ita nimium etiam hoc in loco se jacta-

 runt,

runt, et demonstrationes necessarias ipsi suis ingeniis expromere conati sunt. Quae demonstrationes quam habeant laudem, postea videbimus. Nunc hoc unum volumus, Philosophos, qui *his* et sequentibus temporibus de divina Natura exposuerunt, copiosius de Unitate disserere coepisse; non quod certiora firmioraque argumenta, quam veteres, adferre possent; sed ne de praecipuo illius doctrinae capite, aut tacuisse, aut obiter prodidisse viderentur.

Equidem haud ignoro, esse qui his de rebus neminis cujusquam eorum, qui post *Christum* natum vixerunt, scriptorum testimonium valere contendant; quippe quidquid bene dictum sit de divina Natura, religione, virtute, id ex libris N. T. fluxisse. Quos ego homines, etsi pauca affirmo, tamen ab antiquitatis usu prorsus alienos esse affirmo. Primum hoc temere sumunt, quod probare nequeunt, Evangelii doctrinam, ut primum ab Apostolis extra Palaestinam differri coepit, ita continuo ad omnium notitiam dimanasse, ejusque magnopere aliquam rationem habitam fuisse ab hominibus doctis et philosophis. Sed, ut hoc iis demus, quid est in Seneca, Plutarcho, et aequalibus, quin idem vel docuerint philosophi ante Christum natum, vel ex eorum doctrina nasci potuerit? Quod si Seneca et Plutarchus legissent libros V, et N. T.; essent profecto in eorum scriptis expressa vestigia ejus lectionis. Nunc nulla prorsus sunt, Igitur Vete-

res

Plato, Aristoteles, aliique ex sacris libris
ı hauserunt Doctrinam? Sed quid est, quod
ım apud eos reperiatur Judaicae gentis indi-
ı? Quid quod inter utramque doctrinam tan-
intersit, quantum unusquisque non imperi-
mus facile videt? At, inquiunt, Thales,
ıagoras, Plato, cum in Aegyptum proficisce-
ur, per hanc opportunitatem cum Judaeorum
oribus confabulati sunt. Hoc nimirum est
abulas confugere, quarum quidem vanitatem
oserunt omnes, qui vel paululum de his re-
judicare possent; ex quibus unus adeo J. Cle-
ı, Art. Crit. Vol. I. p. 28. et Ep. VII. nobis
:it. Verum si hebetiores sunt isti, quam qui
nes percipiant, moveat eos D. Pauli auctori-
qui diserte pronunciat Rom. I. 19, 20, ad
cognitionem alias, praeter Judaicam, gentes,
:ae bonitate pervenisse.

ıimvero et has et alias rationes lubens prae-
itterem, si ad Vos dicerem solos, viros prae-
tes acumine, et quod in his rebus plurimum
:, antiquitatis usu exercitatos. Verum, quum
ınditione disputem, ut fortasse Vestra com-
latione haec disputatio ad publicam notitiam
ıntura sit; video illud a me postulari, ut
ore hujus caussae explicatione consulam
ue hominibus minus paratis vel a judicandi
·tia vel ab antiquitatis scientia.

mum hoc affirmamus, notionem unitatis Dei
adeo esse abditam et inaccessam, ut huma-

num

num ingenium ad eam consequendam non ipsum habuerit virium, sed auxilio adduc buerit divino. Veluti, notionibus trianguli drangulique cognitis, ipsa nos natura duc cognitionem theorematis de quadrato hypoth sae. Et multi tamen reperiuntur, qui tria quadratique rationem cognoscant, theorem quadrato hypothenusae non cognoscant. Ita vinum quoddam esse Numen pauci homines i rant: illud unicum esse non continuo in gunt. At, inquit, illud est Mathematicae r nis, qua ex initiis reliqua necessario conseq tur: illud non item. Concedo. Sed nisi est thematicae rationis, Deum unicum esse; es men rationis vel Probabilis, vel Moralis, rationis. Atque ita se res habet, ut qua r ratione persuadeatur Deum esse, eadem, si plicetur, etiam persuadeatur, eum unicum Quod quidem in conclusione hujus disputat ostendere conabimur.

Est haec sententia Horatii, *Nec Deus inte nisi dignus vindice nodus Inciderit:* quam ille tis dixit, sententiam, nos ad philosophos ramus. Suis viribus humanum ingenium in git Deum esse: suis viribus ejusdem inde u tem colligit. Quid igitur est, quod veluti poetae, ubi res ipsa nobis exitum ostendit, I ex machina inducamus. Quid quod non idei ciamus in iis nodis, qui magis etiam vel habeant vel digni sint vindice Deo: Quali

ec ipsa notitia, Deum esse; Ejus providentia
ındum gubernari: Hominum animos esse im-
ɔrtales: Praemia iis et poenas post mortem
rari: Virtuti esse studendum etiam quum da-
ıum adferat: Vitium esse fugiendum etiam
ıum utilitatem habeat. Igitur aut tota religio
ıturalis ex Divina revelatione repetatur: aut si
ıasdam ejus partes sua bonitate consecutum est
ımanum ingenium; sit in iis partibus unitas
iam Dei; quae profecto faciliorem habet intel-
ctum inventionemque, quam illae, quas memo-
vimus partes.

Sed liberaliter agamus. Demus, quod volunt,
ın nisi divino auxilio hominibus innotuisse
eum esse unicum. Nimirum eos habemus ad-
rsarios, cum quibus hoc quidem nobis conve-
at: Divinae revelationis, praeter Judaicam gen-
m, aliam participem nullam fuisse. Itaque
ntendemus, illud quod isti sumunt, notitiam
nius Dei a Judaeis ad Graecos fluxisse, multas
ariasque habere et difficultates et temeritates.

Et primum quidem, quid caussae fuisse dica-
ıus, quare hoc unum a Judaeis ad Graecos ma-
averit, non item alias doctrinae theologicae par-
s: verbi caussa, mundi creationem, eamque ex
ihilo et sex dierum spatio confectam; humani
eneris ab unius viri foeminaeque conjugio pro-
ıginem; et alia multa. Nam qui Graecorum
osmogonias et Theogonias ex Sacris V. T. li-
is profectas esse volunt; ne digni quidem sunt
no-

triam, sed in Graeciam importarunt? Quid? Si quis in Sinam veniens, postquam ejus gentis artes atque ingenium non sine admiratione cognovisset, audiat narrari; Sinenses quamvis egregia multa invenerint in artibus ac disciplinis omnibus, tamen unum esse Deum sua ipsos sagacitate videre non potuisse: ejus enim rei notitiam cum Sinensibus communicatam esse per mercatores Tartaros, qui eam accepissent a gente Cosackorum, rudi quidem illa et inculta, sed Christiana tamen. Hic igitur nonne sibi videatur tale quid audire, quod, nisi continuo rejiciat ut falsum et *ineptum*, certe eo usque repudiet, donec firmissimis rationibus demonstratum fuerit? Itaque profecto et nos videmur de nostro jure concedere, cum contra istos disputamus. Est enim potius eorum, qui rem novam et a verisimilitudine abhorrentem nobis persuadere conantur, eam demonstrare, quam nostrum, qui eam negamus, rationibus refellere.

Sed fuerunt, inquit, apud Aegyptios et Phoenices multi etiam sapientes viri, qui de rebus divinis verius judicarent, quam civium eorum vulgus. Scio. Atqui, inquit, hi ipsi fuerunt, qui notitiam unius Dei a Judaeis acceptam Graecis traderent. Nil vidi magis! Viri, quibus natura satis tribuerat ingenii, ut populares errores et intelligerent et contemnerent, eodem ingenio non illud etiam intelligant, quod natura in loco si non aperto, certe minime recondito posuit, vim divinam

s uno numine contineri, quam per plu-
risam. Quod quidem tam de Graeco-
n Phoenicum et Aegyptiorum sapienti-
mus. Nisi forte putemus, eos non tan-
se ingeniis, quantum viri ex medio ae-
ıuci, qui errores publicae religionis au-
ınsecratos agnoscere potuerunt.
), jam illud ostendamus, Judaeos post
Macedonis tempora Graecis demum in-
et in historiarum monumentis, quae il-
m antecedunt, nominis factive Judaici
ım quidem exstare. Multi ex Graecis,
loctrina et ingenio viri, Thales, Solon,
;, Democritus, Plato, sapientiae ducti
ginquas adierunt regiones, Aegyptum,
ı, Babyloniam. Quid igitur caussae
in eorum vel scriptis vel vitis ac rebus
a prorsus Judaeorum fiat mentio? Tha-
ınis et Pythagorae tempora incidunt in
e Judaicae instaurationem ex captivitate
ı. Tum Cyrus Lydos et Croesum sub-
jus res cum rebus Graeciae magnam si-
abuerunt conjunctionem; ut vix credi-
Graecis facta et expeditiones Cyri reli-
tas fuisse, praesertim sapientibus, qui
ısiae partem peregrinabantur. Quare, si
orum aliquod nomen, aut fama doctri-
: apud alias gentes, nonne Solon et re-
os nominavimus, pro eo quo incensi
:rinae amore, quum apud Aegyptios et

Chaldaeos versarentur, ad vicinos etiam Judaeos accessissent? Aut Homerus, qui fuit aetate Salomonis, florentissimi ex Judaicis regibus auctoritate et sapientiae laude; Homerus igitur, qui fuit unus omnium poetarum doctissimus; qui exterarum gentium cognitionem longinquis collegerat peregrinationibus; qui res cum quas ipse viderat, tum quas ab aliis fando acceperat, libenter per carmina commemoravit: qui Aegyptiorum et Phoenicum mentionem haud raro fecit: Homerus igitur, quod quidem ex ejus carminibus intelligi possit, Judaicarum rerum nullam prorsus habuit notitiam. Qui Pythagoram cum Ezechiele collocutum esse volunt, in temporis rationibus turpiter errant, qui homines multorum annorum spatio disjunctos aequales faciunt. Sunt adeo, qui Platonem doctrinam de Trinitate ex libris sacris V. T. accepisse dicant. Sed nil est tam ineptum, quin ab istis fingatur, qui Graecam a Judaica doctrina repetunt: quorum quidem cum nullus non pueriliter ineptiat, imperitissimus quisque impudentissimus est ad fingendum. Mittamus Poetas, qui fere omnes et doctrina abundabant, et eam carminibus expromere atque ostentare solebant: ex quorum scriptis, quae innumera profecto fuerunt, ne tenuem quidem umbram rei Judaicae consequi potuerunt, qui cumque hoc agere conati sunt. Mittamus etiam Philosophos, quorum ex ea aetate omnium principes supersunt Plato et Aristoteles: cedo unum vestigium Judaicum ex eorum scriptis? Atqui Pl

ipse doctrinae caussa in Aegyptum profectus
. Et Aristoteles, ut erat in omni historia ver-
ssimus atque curiosissimus, cum ipsum Ale-
drum habebat, tum alios ejus expeditionis so-
s, qui per literas ei solebant scribere, si quid
egrinis in terris ac gentibus reperissent, quod
num Philosophi cognitione judicarent: hi igi-
si aut adiissent Judaeos, aut novum et memo-
le judicassent gentem esse, quae unum Deum
eret, nonne ejus rei notitiam cum Aristotele com-
nicassent? et erat profecto locus Judaeis in co-
sissimo Philosophi opere, quo maxime qui-
n Graecorum, sed populorum tamen etiam alio-
n quorumdam, res publicas descripsit. Nunc
que in iis, qui ad nos integri pervenerunt, Ari-
telis libris, neque in eorum qui perierunt frag-
ntis, Judaeorum exstat mentio.

Videamus Historicos, qui vel tractarunt vel at-
erunt Aegyptiacas, Persicas, et cum iis con-
ictas res alias. Ex magno numero, duo soli,
i primarii, supersunt, Herodotus et Xenophon;
orum ille eas ipsas regiones studiose peragra-
, et res, quas ibi vel ipse viderat vel ab aliis
eperat, diligenter memoriae mandavit: hic Per-
n et magnam partem vicinae Judaeis Asiae per
itiam cognovit; hi ergo, cedo, ubi Judaeos
norarunt? Neque vero magis qui perierunt,
sias, Eudoxus, aliique multi Judaeorum men
iem injecisse videntur. Cujus rei certissimum
est argumentum, quod Josephus, et post eum

 Cle-

Clemens Alexandrinus, Eusebius, aliique P
qui omnia undique Graecorum Scriptorum
daeis testimonia cupide solliciteque conq
runt, veri quidem sanique adferre nil potu
De quo dicemus, posteaquam de Alexandri
exposuerimus. Nam, quod modo diximu
daeos Graecis post illam demum aetatem in
se, hoc non eam vim habet, ac si tunc
continuo per Graecas gentes nomen aliquod
re coepissent. Immo ita se res habet, ut
tamen tenuis et obscura inter Graecos fue
daeorum cognitio, donec eorum regio
Ptolemaeorum et Seleucidarum bellis fre
retur, et coloniae in Aegyptum et Syriam
rentur.

Et primum quidem Scriptores rerum Ale
qui quidem fide digni sunt, ad unum on
Judaeis tacent. Atqui hoc ipsum erat t
hic ipse locus, quo Graeci ex diuturna s
rantia solverent, et Judaeos cognoscerent.
Syria, et expugnata Tyro, Alexander Ae
petebat: permeabat Palaestinam, cujus ur
Gaza valido munita Persarum praesidio, ej
gressum retardabat. Igitur quum ipsam J
peragrasset, certe in ejus finibus per aliqu
pus Gazae expugnandae caussa moraretur,
illam gentem Alexander adeo neglexisse
ut unice de Gaza expugnanda et Aegypt
panda cogitaret. Nam quod apud Josephu
et qui eum sequuntur, posteriores Scri

e Alexandri Hierosolymas adventu, tale est, ut acile appareat, illud fictum esse a Judaeis, qui neglectum ignorationemque sui aegre ferrent. De quo quidem, cum inter omnes constat, qui recte historicam fidem aestimant; tum ne plura dicam, facit diligentia viri praestantissimi, *Baronis de Ste Croix*, qui totam rem diligenter et acute exposuit peculiari Dissertatione Gallice scripta, *Examen Critique des Historiens d'Alexandre le Grand.* p. 68. et seq. et not. XIII.

Mirum aliis, Judaeis non ferendum, videri debuit, nullam eorum mentionem factam esse a Scriptoribus rerum Alexandri; cum memorentur Dahae, Aspii, Malli, Sabracae, Arachosii, barbara et inaudita nomina. At Judaei se sponte Alexandro subjecerunt, ut nulla vi armorum adversus eos uteretur; neque aliquid ageret, quod memorandum videretur Scriptoribus? At iidem Scriptores de iis etiam gentibus prodiderunt, quae sponte se regi dederunt, neque earum ingenia, mores, res publicas, silentio praeterierunt. Verum esto: in historiis rerum Alexandri non magnopere locus fuerit Judaeis: habuit tamen, ut modo diximus, militiae socios doctos homines et philosophos haud paucos; neque tamen vel ipsi aliquid de Judaeis memoriae prodiderunt; neque cum Aristotele, aliisve ejus aetatis Philosophis communicasse videntur. Et quandoquidem hujus sententiae firmum habemus argumentum hoc, quod Josephus veri sanique adferre nil potuit, cum de-

monstrare vellet Judaeos Graecis non incognitos fuisse; hoc quale sit, age, videamus.

Apion Alexandrinus Judaeis novitatem exprobraverat, dicens eorum nomen recens et inauditum ad aliarum gentium aures accidisse, neque adeo multa secula esse, cum in aliorum hominum ignoratione fuisset. Quid crimen diluendum sibi sumsit Josephus duobus libris, et caussam ita egit, ut ejus disputationis magna pars versetur in reprehendenda Graecorum negligentia novitateque, et in colligendis Graecorum Scriptorum locis, quibus Judaeorum mentio facta esset. Jam illud non est hujus loci, quaerere, recte nec ne Graecis vicissim objecerit negligentiam novitatemque. Hoc unum intelligi volo, ita se rem habere, ut, si Scriptorum testimoniis, quae Josephus adtulit, sua constet auctoritas, nil efficiatur, nisi forte unum alterumque Graecorum ante Alexandrum de Judaeis obscuram tenuemque famam hausisse; certiorem notitiam tum demum ad Graecos delatam esse, posteaquam ipsa Judaeorum regio crebris Ptolemaeorum Seleucidarumque bellis frequentari coepisset. Nunc vero pleraque talia sunt testimonia, ut jure possint reprehendi.

Primum L. I, 22. memorat, Pythagoram pleraque instituta et placita a Judaeis sumsisse. Et quandoquidem ipsius Pythagorae nullum fertur scriptum, ex quo de notitia cum Judaeis quid colligatur; testem excitat Hermippum. Clarus hic fuit historiae philosophicae scriptor, sed diu post Alex-

um; vid. Vossius de Hist. Graec. I, 16.
ro est quod ex Hermippo adfertur? nimi-
: *ταῦτα δ' ἔπραττε καὶ ἔλεγε, τὰς Ἰου-*
Θρᾳκῶν δόξας μιμούμενος. Igitur hoc
t quod Hermippus dicit; *Pythagoram*
um et Thracum opiniones imitatum esse;
oc potius profectum ex conjectura Her-
qui Judaeorum notitiam habuit, quam du-
Scriptoribus, qui proximi aut fuerunt ae-
agorae, aut Alexandro antiquiores: quo-
pe, ut diximus, nullus Judaeorum men-
ecit. Neque vero Hermippus dixit Py-
apud Judaeos fuisse. Quod si hoc di-
Josephus profecto non, omisso diserto
io, ad anceps et obscurum confugisset.
omnino locus in eo libro, ut omnes, quas
nosset, Pythagorae res proderet Hermip-
ippe qui vitam doctrinamque ejus pluri-
s conscripsit. Atqui ab hac Josephi au-
pendent Patres, qui Hermippo teste con-
Pythagoram a Judaeis profecisse: veluti
contra Cels. I. 15, 16. qui hac etiam
llitur, quod locum Hermippi, quem ex
us libro *περὶ τῶν Πυθαγόρου βιβλίων* lauda-
sephus, sumtum putavit. Et quandoqui-
rmippus Judaeorum cum Thracum men-
conjunxit, et eorum invicem instituta
esse significavit; quid est, si minus
i ingeniis unitatem Dei cognoscere potue-
aeci, quin eam potius a vicinis et notis

 Thra-

Thracibus, quam a dissitis et ignotis Judaeis, ac-
ceperint. Nam, ut est apud Herodotum IV, qui
Zamolxin Deum colebant diro quidem sacrificio;
sed tamen animos post corporis mortem, ad illum
abire arbitrabantur: praeterea non Jovem qui coe-
lo tonaret fulguraretque, Deum esse credebant;
sed Zamolxin, quem ipsi colerent, solum nec prae-
ter eum quemquam Deum esse statuebant: *οὗτοι
οἱ αὐτοὶ Θρήϊκες καὶ πρὸς βροντήν τε καὶ ἀστραπὴν
τοξεύοντες ἄνω πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἀπειλεῦσι τῷ θεῷ,
οὐδένα ἄλλον θεὸν νομίζοντες εἶναι εἰ μὴ τὸν σφέτερον.*

Ceterum, de Pythagora verbum addamus. Grae-
ci Scriptores, qui proderent, eum Judaeorum ha-
buisse notitiam duo sunt: alter Hermippus is,
de quo diximus: alter Porphyrius de vita Pytha-
gorae cap. 16. *ἀφίκετο δὲ καὶ πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους,
φησὶν, ὁ Πυθαγόρας, καὶ πρὸς Ἄραβας, καὶ Χαλ-
δαίους, καὶ Ἑβραίους, παρ' ὧν καὶ τὴν περὶ ὀνεί-
ρων γνῶσιν ἠκριβώσατο.* qui profecto locus mino-
rem etiam habet auctoritatem. Nam Cyrillus con-
tra Julian. X. p. 340. A. illa verba ex Porphyrio
ita refert, ut *καὶ Ἑβραίους* omittat: quod contra
fit a Patribus, quum Judaeorum laude Graecos vi-
tuperare possunt. Huc accedit, quod ipsum il-
lud *φησὶν* ostendit, Porphyrium haec referre ex fa-
bularum Scriptore Diogene, cujus libros *τῶν
ὑπὲρ Θούλην ἀπίστων* recenset Photius Biblioth.
Cod. CLXVI. p. 184. seq.

Proximum Josephus laudat Theophrastum, qui
Tyrios dixit habere jusjurandum *Corban* dictum;
ut Tyrios loco Judaeorum nominaverit. Si re-
rum

quod ait Josephus, solos Judaeos jus-
hoc habuisse, satis intelligitur, exi-
nullam Judaeorum rationem notionemve
ut eorum loco Tyrios nominaret. Ne-
ı video, quid sit, quin eodem nomine
que jusjurandum habuerint. Sed hoc
opere miror. Illud magis mirabile ac-
modo factum sit, ut Josephus obscu-
Theophrasti locum protulerit, alium
isertum neglexerit; quem commemora-
ius Praep. Evang. IX, 2. qui quidem
orationem, quae est de Abstinent. II,
cepit, ac si ex Theophrasto sumta es-
us in Porphyrii libro corruptus est:
ων μὲν Ἰουδαῖοι διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς θυσίαν,
ν, φησὶν ὁ Θεόφραστος ζωοθυτοῦν εἰ τὸν
ἴτον) ἡμᾶς κελεύοιεν θύειν ἀποσταίημεν ἂν
ως. Neque vero sanior est lectio apud
Quare si quis Theophrasti mentio-
liunde invectam dicat; nil dicere videa-
quidem a veri similitudine abhorreat:
quum omittatur a Josepho, qui omnia
ptores vestigia Judaeorum sedulo quae-
rum, fac, Judaeorum mentionem esse
heophrasto: videtur profecto ita de iis
qui neque eos accurate noverit, neque
ım imitationis proposuerit.
, qui a Josepho excitatur, est Herodo-
4, ubi de circumcisione agit: Φοίνικες
οι οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, καὶ αὐτοὶ ὁμολο-

 γέ-

γέουσι παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκέναι. Σύροι δ
ρὶ Θερμώδοντα καὶ Παρθένιον ποταμὸν, καὶ Μ
οἱ τούτοισι ἀστυγείτονες ἐόντες ἀπὸ Κόλχων φα
στὶ μεμαθηκέναι. His verbis suum ipse ju
addit Josephus: τῶν δὲ τὴν Παλαιστίνῃ κατ
των μόνοι τοῦτο ποιοῦσιν Ἰουδαῖοι. Atque Pal
Syri ab Herodoto dicuntur non Judaei,
qui maritimam oram a Tyro inde usque
gyptum tenebant: ut recte docet Wessdin
h. l. et III, 4: qui haec insuper addit: *I*
tum Judaeorum familiarem usum habuisse
scari non potui. Phoenices Syrosque Pala
non neglexit, eos innuens, qui loca region
ritima habuerunt, quales Philistaei: at
nitalia circumcidisse a veritate alienum v
Sed, ut Judaeos ipsos Herodotus signific
adeo parum eos cognovisse videtur, ut et
ignoraverit eorum, et hoc unum eorum q
circumcisione est, memoria dignum judi

Quarto loco excitatur Choerilus qui pc
gentibus, quarum milites in Xerxis erant
etiam cohortem quam ita describit:

Τῷ δ' ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστὸν ἰδέ
Γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέ
Ὠικέετ' ἐν Σολύμοις ὄρεσι πλατέῃ ἐνὶ λίμν

Exin miranda specie gens castra secuta
Phoenicum ignoto quae voces ederet ore.
Haec Solymos habitans montes stagnum
vastum.

vero hic omnino a vera ratione aberrat Jo-
hus, quum hoc de Judaeis et Lacu Asphalti-
accipit: Solymi populi et montes in Lycia
i sunt apud Historicos et poetas: hi ultra
anum ponebantur ab Homero, cujus rei caus-
explicat Strabo I. p. 39. quem si quis com-
et cum his versibus, minime profecto dubi-
, Choerilum de Solymis Lyciis dixisse, eo-
ique situm ad exemplum Homeri significasse.
rum non est quod de hoc loco plura dicamus,
it viros egregios, Scaligerum et Bochartum,
ab Josephi editore in Nota laudantur.
ergit Josephus ad alios Auctores, quibus effi-
, Judaeos apud alias gentes non tantum cogni-
fuisse, sed quoque sapientiae laudem habuis-
Igitur excitatur Aristoteles. Magnus, pro-
o, auctor! Quo libro, quo loco? Nimirum
Clearcho inducitur in Dialogo, memorans de
aeo quodam sapiente et de ejus gente ac patria.
mvero et minime verisimile est hunc locum a
archo esse, ut docte ostendit vir egregius, Jo-
sius de Scriptoribus Hist. Phil. I, 18. et si
maxime germanus esset, atque a Clearcho, te-
e quis hanc Judaeorum mentionem ipsi tribuat
stoteli; quippe qui per Dialogorum morem in-
itur ea dicens, quae Clearcho fingenti viden-
, non quae ipse vere dixit. Hanc tamen Jose-
auctoritatem Patres Ecclesiastici, ut solent,
uuntur, atque passim jactant, Judaeorum sa-
ntiam ab ipso Aristotele celebratam esse. Sed
ex

ex recentioribus quoque multi fuerunt, qui re ista uterentur auctoritate: qui quam aci diligentes fuerint in dijudicandis testimoniis ptorum, hoc uno documento intelligi pı quod eadem opera Aristotelem Judaeum fece Nam, quod vix credibile videatur, homo d Marsilius Ficinus de Christ. Relig. cap. 26. verba protulit: *Clearchus, Peripateticus s Aristotelem fuisse Judaeum.* Turpissimi e caussa fuit negligentia, qua Latinam vers Josephi male intellexit, et prava interpun corrupit; nam cum verba Graeca, κἀκεῖνος τὸ μὲν γένος ἦν Ἰουδαῖος, ita reddita essent *que ille, inquit Aristoteles, Judaeus erat*; nus ita legit, *Atque ille, inquit, Aristotele daeus erat.* Videatur Jonsius l. c. p. 116. atinae quidem, ut idem notat, et maris mentio fit apud Aristotelem Meteorolog. l Judaeorum nusquam in reliquis ejus libris.

Ceteri, quos excitat Josephus, Scrip omnes post Alexandrum fuerunt; ut non si de iis multa dicamus. Plurimum tribuit taeo, qui Judaeos haud exiguis ornarit lau In Hieronymo haud mediocriter offenditur; quum praetor fuisset Syriae et diutissime ii regionibus versatus, ne verbum quidem daeis dixerit: et erat idem cum doctus l tum scriptor successionum Alexandri; quae fecto erat ea historiae pars, in qua suus J debebat esse locus. Sequitur Scriptorum t

laeorum *οὐ παρέργως* mentionem fecerunt;
ı quidem nomina duntaxat memorantur,
n adferuntur, Theophilus, Mnaseas, Ari-
ıes, Euemerus, Hermogenes, Conon, Zo-
: *οὐ γὰρ ἔγωγε*, inquit, *πᾶσιν ἐντετύχηκα*
ιβλίοις. quorum partim post Alexandrum
constat, partim adeo sunt ignoti, ut vel
a, nisi prodita essent a Josepho, obruisset
). Atque ex his omnibus si quid laudis
iare potuisset genti suae, credo, fecisset:
e qui obscura dubiaque etiam testimonia
: arripuit. Jam auctores rerum Phoenicia-
)ius, Menander, incertae sunt auctoritatis.
: Manetho ea prodit, quae certo ad Judaeos
possint. Denique, II, 16. quum osten-
Moysem Graecorum sapientibus praestitis-
)c etiam adjecit, *de Divina natura et Moy-
Graecorum sapientes eadem sensisse, neque
se affirmare, ab illo eam doctrinam ad
:os venisse.* Mox Judaeorum de Natura Di-
sententiam explicans, eam Orphica ratione
o *Ζεὺς ἀρχὴ, Ζεὺς μέσσα*, cet. adumbrat.
II, 22.

ιue si Josephus, et homo doctus, et Judae-
:t hoc ipsum sedulo agens, ut genti suae
uitatem famae et aliquam apud exteras natio-
celebritatem vindicaret, efficere nil potuit,
est quod Patres Ecclesiasticos, non indoctos
:m illos, sed tamen hoc in loco a Josephi
)ritate suspensos, moremur? Josephus si

cum

cum iis, qui post eum ejusdem caussae patrocinium susceperunt, conferatur, modestiae profecto laudem mereatur. Hic unum sibi sumsert hoc: Judaeorum nomen non ejus regionis finibus circumscriptum fuisse, sed extra eos ad alias gentes personuisse. Et si omnibus argumentis ac testimoniis, quae ad hanc obtinendam caussam excitata explicitaque sunt ab eo, sua constaret fides et auctoritas: nihilo tamen magis inde conficiatur, quod ne ipse quidem spectavit Josephus, cum nomine Judaeorum simul famam atque notitiam de Religione et Cultu eorum percrebruisse. Patres Ecclesiastici, quamquam novas rationes nullas adtulerunt, sed ab Josepho veluti pendent, confidenter affirmant, Graecos a Judaeis veras de Deo notiones accepisse. Jam recentiores etiam, nullis cognitis rationibus, eandem tuentur sententiam, ac si res ipsa loquatur. Ita cum ignorantia crescit judicandi temeritas. Hic est ille fons errorum, quibus multi, neque indocti, decipiuntur. Quod si enim diligentius in rerum antiquarum ratione studium ponerent, profecto de his aliisque multis rebus acutius veriusque judicarent. Nunc plerique antiquitatis unam attingunt partem, quae rebus Judaicis continetur; neque eam diligenter tractant, ut accurate de ea existimare possint; Graeca et externa negligunt. Igitur suo quisque modulo res antiquas metitur: et quo quis rudior est ab antiquitate, ita eas

Ju-

laicarum rerum circumscribit finibus, eosque
issime profert.

Ceterum quae de Judaica gente disputavimus,
nime eo valent, ut eam in comtemtum adduca-
us, qui est mos quorundam nostra aetate scri-
orum: sed ut intelligatur, notitiam ejus ante
exandri tempora ad exteras nationes aut nullam
t levissimam pervenisse.

Redeamus unde digressi sumus. Philosophi
i post Plutarchum floruerunt, sive Platonici
re Eclectici, qui quidem hoc argumentum tra-
arent, locum de Unitate Dei vel demonstratione
afirmare, vel verbis affirmare, haud neglexe-
it. PLOTINUS Ennead. VI. L. V. multis ra-
nibus ex Pythagoreorum disciplina petitis, effi-
e conatus est, eum unum esse; quod summi
ni natura in unitate posita esset. Quae ratio-
s eo redeunt, ut Deo non tantum tribuatur
nitas Naturae, i. e. ut ipse non ex partibus
nstet, sed unitas etiam individui, i. e., ut
aeter eum alius esse non possit; quod summi-
s in uno esse debeat: et quod rerum Universitas
l unam descriptionem facta, ab una gubernari
tura summe intelligente debeat. PORPHY-
IUM, quamquam non constat Unitatis Dei
odidisse demonstrationem, tamen frequenter
m oratione celebrasse, non est quod dubitemus:
id. Augustinus Civ. Dei XX, 25. et Cyrillus
ntr. Julian. III. p. 81. D. JAMBLICHUS de
lyst. Aeg. VIII, 2. ex Aegyptiorum doctrina
Deum

Deum primum prodit: πρὸ τῶν ὄντως ὄντ ἔστι θεὸς, πρῶτος καὶ τοῦ πρώτου θεοῦ καὶ βασ ἀκίνητος ἐν μονότητι τῆς ἑαυτοῦ μονότητος μέν quem locum consulendus est Th. Galeus. SIMPLICIUS ad Epictetum cap. I. Ur naturam eandem esse docet ac naturam Bo Dei: cap. 38. contendit caussam efficienten mam et bonam esse debere et unam. PROC Instit. Theol. IX. seq. πάντα τὰ ὄντα πρόει μιᾶς αἰτίας τῆς πρώτης· quod ita demonstrat natur, ut, cum probasset, *caussarum progr in infinitum certissimam habere repugnant inde continuo illud effici* velit, *caussam pr unam nec plures esse.* Aliis quoque locis de tate Dei disputat; sed ita, non ut demon plures una primas caussas esse non posse, hoc tamquam concessum sumat, et natura tatem Deo vindicet, i. e. *in prima causs lam esse partium distinctionem.* vid. Theo ton. L. II. p. 110. III. p. 123. ubi dicitu *tas unitatum*, et Instit. Theol. cap. LX seq. Sic SALLUSTIUS in libello de I Mundo cap. V. τὴν πρώτην αἰτίαν μίαν εἶναι ἥκει· παντὸς γὰρ πλήθους ἡγεῖται μόνας, δ τε καὶ ἀγαθότητι πάντα νικᾷ. Sic LONGINI apud Augustinum Ep. 21. et 22. Sic DA CIUS et SYRIANUS, quos laudat Gal Sallustium.

Sed Patres, ut sapientiores haberentur Ph phis, Dei unitatem necessariis etiam demo

confirmare voluerunt. ATHENAGORAS ejusmodi attulit commentum, quod a ne- elligi posset, neque dubitavit illud ita pro- :- si ex Christiana doctrina petitum esset: 'II. (p. 8. B. Ed. Colon.) Ὅτι τοίνυν χῆς ὁ τοῦδε τοῦ παντὸς ποιητὴς Θεὸς, οὕτω- ισθαι· ἵν' ἔχητε καὶ τὸν λογισμὸν ἡμῶν τῆς

Nolim loquacem disputatiunculam to- :rre; summam ejus exhibuisse, satis sit: *pluresve ab initio sint Dii; necesse sit, vel eodem loco* (ἐν τῷ αὐτῷ), *vel pecu- emlibet loco* (ἰδίᾳ). *In eodem loco esse sunt. Non enim si sunt Dii, propterea iles: sed quia creati sunt et increati, pro- sunt dissimiles; nam creatae res sunt si- exemplis ad quae factae sunt.* Jam primum n est fallaciae in hac una parte? Dilem- sjuncta, non sunt inter se contraria. Nam τῷ duplici ponitur significatione *eodem lo- adem natura.* Quale igitur acumen est ici, qui ita syllogismum instituat, *si plu- Dii; necesse sit, eos esse, vel eadem natu- diverso loco.* Hoc quamquam est capitale, mittamus: videamus reliqua. Nam illud le videtur: *Deos debere similes inter se es- hoc fieri non posse; propterea quod creati sint exemplis ad quae facti sint; increati les, quippe ad nullum exemplum facti.* hoc rursus est acumen, tacite sumere, *Deo- rtim esse increatos, partim creatos.* Dein-

ter cum Deo locus esse possit. Erunt
Dei extra hunc mundum. Hi suum q
habent vel non habent. Non habent; n
plectitur hic Mundus, neque est qui
eum. Quare necesse sit; reliquos De
lo; quippe cum nihil sit in quo sint
lum sit spatium in quo degant. C
scilicet numeris absoluta esset dem
etiam ei innectitur, *non ex partibus c*
et idcirco unum esse.

Melius in hoc loco versatus est T
NUS contr. Marcion. L. I. c. 5,
tionem adtulit, *si plures ponantur*
certum quendam numerum ponam
re caussam. Sed aliud quoddam non
eo dictum est: *Summum esse Deum*
beret aequalem; igitur non esse d
summos, seu Deos.

Longam etiam demonstranda hac
tionem consumsit LACTANTIUS

ır opiniones plebis, quae Deos colebat
ui vulgo ferebantur. Altera pars huc redit:
*es sint Dii, necesse esse, ut suos quis-
ıes transgredi non possit; aut si transgres-
rit, suis alterum finibus pellat.* Atque hu-
lemmatis alterum disjunctum tollit, cum
ere conatur, *si unicuiqué Deo suae in Mun-
ini.trando essent partes, fore ut dissidia in-
ac rixae oriantur. Igitur unum summum
ualem Graeci aliaeque gentes Jovem infor-
it.* Alterum vero disjunctum, *Deum suos
ue fines transgredi non posse*, intactum re-
. Hoc cum sit magnum argumentationis vi-
aliud, neque levius illud, in principio com-
n est. Nam in expositione, s. prima enun-
e dilemmatis, non omnia, quae in eam ca-
ɔssunt, disjuncta enumerantur. Possit enim
ut nollet suos quisque Deus egredi fines,
m egressus sit, tamen aliorum imperia Deo-
on turbaret.

is est, quod de Patribus diximus, specimi-
ussa. Quare si quid ab aliis, vel a docto-
Scholasticis, ad unitatem Dei demon-
am allatum est, quod quidem dignum sit
emoratu, hoc suis quodque locis secun-
ujus Disputationis parte complectemur.
hac quidem parte hoc unum nobis est pro-
ım, ut cognoscamus, quantum in scientia
is Dei profecerint eae gentes, quae carue-
Divina revelatione, et sola usi sunt naturali

 sol-

sollertia ingenii. Atque cum exposuer
Graecis, qui omnium consensu plurimos
losophia progressus habuerunt, facile de
gentibus inde poterit existimari: ut satis s
ter et universe de iis monuisse.

Et Aegyptii quidem, qui tanta flore
pientiae laude, ut vulgo perhibeatur artiu
plinarumque ratio ab iis et inventa et c
gentibus communicata esse, tamen eum
versa Philosophia, tum in ea ejus part
est de Divina Natura, ne comparandi quic
cum Graecis. Difficile est de rebus Aeg
judicare, quamquam multi sint nostra aet
judicent. Sed concedamus illud, quod
Plutarchum de Is. et Os. p. 359. D. et I
rium ap. Euseb. P. E. III, 11. *Cneph* a
gyptios fuisse Deum non creatum, effect
hujus Universi: non est enim quod hor
ptorum auctoritatem repudiemus. Con
etiam ea quae hanc in rem disputantur a
kio, viro eruditissimo, Panthei Aeg. L.
2. et 4. quamquam credibilius videtur, I
sam de uno creatore Deo sententiam a Gr
Aegyptios fluxisse, quam ab Aegyptiis a
cos. Sed ut haec concedamus, nullo tam
do cum Graecorum copia et ratione in hac
doctrina conferri possunt Aegyptii.

De Aethiopibus exstat locus Strabonis
L. XVII. p. 1177. Θεὸν δὲ νομίζουσι τὸν μ
νατον τοῦτον δ' εἶναι αἴτιον τῶν πάντων· τὸν

ν ἀνώνυμόν τινα, καὶ οὐ σαφῆ· ὡς δὲ ἐπὶ τὸ πολὺ
ὺς εὐεργέτας καὶ βασιλικοὺς θεοὺς νομίζουσι, καὶ
ύτων τοὺς μὲν βασιλέας κοινοὺς ἁπάντων μὲν σωτῆ-
ας καὶ φύλακας, τοὺς δ' ἰδιώτας ἰδίως τοῖς εὖ παθοῦ-
σι. *Deum putant alterum qui omnium rerum aussa sit, immortalem: alterum mortalem qui omine careat, et non sit cognitu facilis: plerum-ue autem eos a quibus beneficium acceperunt et gios pro Diis habent: reges suos communes om-ium custodes et servatores esse, ceteros vero pri-atim eorum, quibus bene fecerunt.*

Thracum religionem supra memoravimus, qui aeter suum Zamolxin nullum alium Deum esse bitrabantur. vid. Herodotum IV, 94. Ceterum ne singulis gentibus disserendo longior sim, quam s ipsa et patitur et postulat, universe tantum otemus, apud plerasque fere gentes eam valuisse ntentiam, Deum creatorem ac supremum non se nisi unicum. De Arabibus antiquis videatur aleus in praefatione ad versionem Corani, quae rodiit Londini A. 1734. De Phoenicibus est isputatio in Commentariis Acad. Inscript. T. XXVI. De Persis peculiariter prodidit Th. Hy-eus, et hujus aetatis Gallus Anquetil du Perron i iisdem Commentariis T. XXXVII. Hac quoque sententia convenisse constat et Indos et Sinen-s aliosque Asiae, et Americae adeo populos; ut uacumque tandem ratione Deum informent, ta-en quem summum et creatorem perhibent, eum nicum esse velint. Quam in sententiam vel unum

satis est laudasse Cudworthum Syst. Int. Cap. IV. §. 27. Et eruditissimus Scriptor Max. Tyrius Diss. XVII. §. 5. eam communem opinionem humani generis facit: *In hac tanta*, inquit, *pugna, contentione, atque opinionum varietate in eo leges ubique terrarum atque opiniones convenire videbis, Deum esse unum, regem omnium et patrem: huic multos additos esse Deos alios, qui supremi illius filii sint et quasi in imperio collegae. In eo Graecus cum Barbaro, Mediterraneus cum Insulano, sapiens consentit cum stulto, ut si usque ad extrema oceani littora processeris, hic quoque Deos inventurus sis* cet. Atque hac in parte non dicam Philosophi, sed ne vulgus quidem omne ita popularem superstitionem secutum est, ut plures uno Deos esse putaret; quod intelligitur ex Sexto Empirico Pyrrhon. Hypotyp. L. III. c. 24. *ὅθεν καὶ τῶν κατὰ τὸν βίον οἱ μὲν ἕνα φασὶν εἶναι θεὸν, οἱ δὲ πολλοὺς καὶ διαφόρους ταῖς μορφαῖς.*

Denique non praetermittendum est: eos etiam quibus placuit, duo esse rerum principia, alterum bonum, malum alterum, non tamen idcirco duos statuisse Deos. Nam bonum duntaxat Dei instar esse voluerunt, malum non item. Et redit eorum sententia fere ad Platonis aliorumque rationem, ut principium agens sit Deus, patiens contra, materia: boni fontem esse in Deo, mali semina in materia. Qui vero bona principia duo, id est, Deos summos eosque aequali virtute perfe-

tioneque induceret, quod quidem sciam, nemo
ıior fuit.

Satis diximus de veteribus et profanis, videamus recentiores et Christiani melius certiusque attu- int ejus sententiae argumentum. In quo quidem veniendo hujus et superioris seculi Philosophi ːrtatim operam posuisse videntur: inventi gloriam ı vere sibi vindicare queant, postea apparebit.

PARS II.

Jam videamus de rationibus, quibus efficiatur ın plures esse uno Deo: quae quidem rationes ducuntur et ducendae sunt ex attributis Divi- s; ita ut quaeratur, an sit ea vis horum attribu- rum, ut in plura uno subjecta cadere nequeant, qui vis attributorum Divinorum varie informa- r, pro varietate caussae ex qua intelligitur, eum se. Nam antea, quam quaeri potest *qualis sit* *eus*, constare debet *eum esse:* et ex eadem caus- qua intelligitur *eum esse*, etiam intelligendum t *qualis sit.* Et primum omnium illud est te- ndum, duas esse vias, quibus ad rerum scien- m perveniatur, alteram Analyticam, alteram ntheticam; recteque, repudiatis aliis rationi- ıs, quae vel ab idea, ut vocant, innata, vel unde repetuntur; his igitur repudiatis, philo- phi duas illas ad Divinae naturae cognitionem as ingressi sunt. Sed in Analytica via in erro-

res se induerunt inexplicabiles, ex quibus ipsi quidem se expedivisse sibi visi sunt, alios expedire non potuerunt: in Synthetica certum reperer unt exitum. Nam Analyticae haec est ratio, ut idea Dei in suas partes distribuatur, atque in his ipsis partibus existentia quoque esse, ostendatur: seu ex eo quod Deus *esse potest*, efficiendum, eum *revera esse*. In Syntheticae principio jam de ipsarum partium veritate constat, neque superest quidquam, nisi ut eae in unum subjectum conferantur. Porro in Analytica ita ratio instituitur, ut res ex se ipsa intelligatur: in Synthetica contra, ut ex ejus effectibus cognoscatur. Non est quod plura de utriusque viae diversitate, in demonstranda existentia Dei, dicamus. Hoc unum volumus, etiam in attributis Divinis informandis non unam esse utriusque viae vim: veluti, ut hoc utamur, *Intelligentia Divina* per viam Analyticam tanta constituitur, ut major per se repugnet, neque cogitari possit: per Syntheticam contra tanta, quanta valere Deum necesse est, si quidem hujus universi auctor sit. Itaque ostendemus, nullum ex attributis Divinis, sive informentur Analytice sive Synthetice, tantam habere vim, ut inde Mathematica quidem necessitate atque evidentia efficiatur, non posse plures uno esse Deo. Ceterum ipsa Divina Attributa vel propria sunt et peculiaria Divinae naturae, eaque redeunt ad *Necessariam existentiam* et *Infinitatem*: vel communia ei sunt cum aliis rebus, veluti *Possibili-*

et ea quae recentiores Metaphysici duxerunt *incipiis*, quae *Rationis sufficientis* et *Indis-ilium* nomine appellata sunt.

S E C T. I.

argumentis, quae ducuntur ex Necessaria existentia.

num igitur prodeat *necessaria existentia*; si ejusmodi sit, ut in uno tantum individuo :possit. Quid igitur est *necessarium?* Ni- ı illud, *cujus contrarium repugnat.* Et est *ıecessitas* duplex: *interna*, cujus contrarium ıam naturam esse nequit: *externa*, cujus ırium per alias res esse nequit. *Necessaria* le *existentia Dei* est, qua repugnat Deum xistere: atque haec, quantum ex Analytica telligi volunt, *interna* est; quippe ipsi pos- ıti et ideae, etiam si sola spectetur, repu- dicunt absentiam existentiae: quantum ex etica via intelligitur, *externa* est; quippe pro- es, quae sunt, necesse est caussam earum rimam atque aeternam. Sed fac Deum habe- *rnam* existentiae necessitatem! Non magis quam ab *externa* necessitate, argumentum nitate certum duci possit. Videamus argu- , quae Metaphysicorum excogitavit sollertia. CLARKIUS de exist. et attrib. Dei. T. I. ;. duobus modis hoc efficere conatus est.

 „ I.

„ I. *Necessitas absoluta*, inquit, *est simplex et* „ *uniusmodi* (*uniforme*), *neque est in illa dif-* „ *ferentia existentiae neque diversitas.*" Hoc primum quamquam alteram tantum partem argumenti continet, tamen per se jam efficiendi vim habere arbitratus est. Quid igitur est hoc: *Necessitatem absolutam esse simplicem et uniusmodi?* Nimirum, eam non mutari ita, ut *non sit absoluta amplius:* aut *quomodocunque cogitetur, semper eam esse debere absolutam.* Atqui hoc de omnibus rebus dici potest; et inde est, quod dicitur, *rerum ideas esse necessarias, aeternas, immutabiles;* Igitur in unoquoque genere tantum unica res, seu uniuscujusque generis unum duntaxat individuum esse poterit? Et in simillimum errorem incidit WOLFIUS Theol. Nat. P. II. §. 406, Not. *Nimirum*, inquit, *non nisi unica est essentia divina, nec nisi unica existentia, nempe necessaria.* In his verbis est magna ambiguitas: quasi inde quod essentia Dei unica sit, *necessario unus duntaxat Deus necessarius esse possit.* Verum Wolfius hoc unum effecit et efficere voluit, *non necesse esse plures, praeter unum, statuere Deos.* Sed redeamus ad Clarkium, qui haec continuo adjungit:

II. *Si vero plura sint Entia necessaria, possit cogitari unum vel alterum ex iis non esse: de quibus vero hoc cogitari possit, illud non esse necessarium: igitur simul essent necessaria et non necessaria, quod cum fieri nequeat, consequitur, uni-*

um duntaxat esse Ens necessarium. Si nobis pertum esset, plura esse Entia necessaria, modo possimus fingere unum vel alterum non ? nisi forte ita, ut fingere possumus, omni- aullum esse, quod per se repugnat. Hoc pri- a est vitium in Clarkii conclusione. Nunc is non compertum est, pluresne an unus sit s: minus uno esse nequit, quia necessario irimus caussam aliquam hujus universi: et si es alios Deos cogitatione tollamus, unum per, quicunque ille sit, retinemus, neque existentiam ex animo evelli nobis patimur; ur minime de omnibus simul cogitare possu- , eos non esse necessario, sed de singulis um. Fac v. c. egregiam nos videre statuam: tinuo intelligemus necesse esse, eam ab egre- statuario factam esse: fac vero etiam tres taxat esse statuarios egregios, Phidiam, Lys- im, et Myronem; necessario trifariam sta- idum tibi erit, eam ab uno ex tribus factam , seu, ut in Clarkii similitudine maneamus, anter trifariam statuemus: primo eam neque a ippo, neque a Myrone factam esse: secundo, ue a Phidia, neque a Lysippo; tertio, neque yrone, neque a Phidia. Ita quidem disjun- negare licebit de duobus, minime vero con- te de omnibus. Hoc erat alterum vitium ra- is Clarkianae. Jam vero quod ultimo loco it Clarkius: „ *ut multiplicentur quantumvis Entia necessaria, non potest esse nisi unicum*

„ *in-*

„ *infinitum et quod sua ipsum vi sit. Si aliud* „ *praeter hoc sit, erit et diversum ab eo et individualiter unum*"; hoc igitur ex principio Indiscernibilium ductum est, et melius, aut certe minus male, explicitum a Leibnitianis: quod infra peculiariter ostendemus.

SCHUBERTUS ejusmodi argumentum protulit, quod, exemplo esse possit, quantum repugnantiae admitti possit ab hominibus etiam minime hebetis ingenii, si demonstrandi studio nimium indulgeant. Ita enim argumentatur Instit. Metaph. §. 927. Schol. I. „ *Nullus Deorum, si* „ *plures crederentur, id necessario haberet, quod* „ *habet. Cum enim plures illi Dei absolute simi-* „ *les et aequales esse deberent, unus proprietates* „ *alterius peraeque habere posset ac habet suas.* „ *Fac e. c. duos esse Deos A. et B., erunt quo-* „ *que duae omnipotentiae X. et Y. Jam Deus* „ *A. cui competit omnipotentia X., aeque habe-* „ *re posset omnipotentiam Y. ac habet omnipoten-* „ *tiam X. Si hoc, Deus A. omnipotentiam X.,* „ *quam habet, non haberet necessario* (§. 103). „ *Et sic etiam de reliquis proprietatibus argu-* „ *mentari liceret. Itaque hoc ipso tollitur ab-* „ *soluta Dei necessitas, quam supra* §. 904. *ad-* „ *seruimus.*" Non est quod paragraphos etiam exhibeam, quae ab eo citantur; ita enim ab uno ad alterum ablegarer, ut haud exiguam partem ejus compendii referre necesse esset: suas habet haec argumentatio easque capitales labes. Etenim si

si plures Dii similes et aequales ponantur, quilibet necessario suas virtutes habebit: quare? quia falsum est quod Schuberto placet, *alterum Deum peraeque virtutes alterius Dei habiturum esse, seu habere posse.* Nam per Principium repugnantiae, quaelibet res est illa ipsa res quae est; atque huic legi subjectae sunt non tantum res non necessariae, quibus *existentia contingens* tribuitur, sed Natura necessaria s. Deus. Igitur, ut v. c. Cajus sua habet attributa, et item Lucius, quamquam haec attributa similia et aequalia sunt, neque alterius ab altero divelli possunt attributa, et in alterum conferri, non magis quam Cajus esse potest Lucius, et Lucius contra Cajus: ita eandem habet repugnantiam, ponere *Deum A. peraeque virtutes Dei B. habere posse, quam habet suas.*

Alia est ratio KANTII, viri acuti et elegantis, nec illa tamen certa, quam prodidit Libro Germanice scripto, Der einzig mögliche Beweisgrund zu einer Demonstration des Daseyns Gottes. p. 30. Haec eo redit: *Deus* (s. *Ens necessarium*) *continet ultimam caussam possibilitatis omnium aliarum rerum; igitur aliae res omnes in tantum sunt possibiles, in quantum ab eo Ente necessario, tanquam a caussa, proficiscuntur. Igitur non plures possunt esse Dii, s. plura Entia necessaria.* Primum in notione Possibilitatis informanda hoc nomine reprehendi potest Kantius, quod eas res tantum ad possibilitatem refert, quae ad existentiam

tiam pervenire possunt, quae est *externa possibilitas*, non illas etiam, quae sibi ipsae non repugnant, quae est *interna possibilitas*. Sed hoc ei concedamus: aliud est vitium. Nam ita Kantio dicendum fuisset: *Ens necessarium continet ultimam caussam possibilitatis omnium rerum, quae non sunt necessariae:* hoc conceditur, quia efficitur ex definitione Entis necessarii; alterum non item. Nam ponamus plura esse Entia necessaria, in his ultimam caussam possibilitatis habebunt res non necessariae: tantum efficitur ex definitione Entis necessarii, non *plus*: igitur Kantio demonstrandum fuisset, *res non necessarias non posse caussam possibilitatis suae habere in pluribus Entibus necessariis.* Itaque manifestum est vitium, quod vulgo a *petitione principii* appellatur. Cum enim debeat esse caussa necessaria rerum possibilitatis externae s. existentiae, tacite et clanculum ponit, eam caussam in unico subjecto inesse. Igitur eodem laborat vitio illud quod subjungitur: „ *Fac*, inquit, „ *duo esse Entia necessaria A. et B.; efficitur* „ *per definitionem, B. propterea esse posse, quia* „ *caussam suam positam habet in A. Igitur B.* „ *per hypothesin erit necessarium, et per de-* „ *finitionem non necessarium; unde efficitur duo* „ *vel plura Entia necessaria esse non posse.*" Quid igitur efficitur hac argumentatione? Nimirum Definitionem et Hypothesin sibi invicem repugnare. Si Definitio vera sit, falsa erit Hypothe-

is, scil. *Duos esse Deos:* si vero falsa sit de-
io, nil impediet veram esse Hypothesin. Jam
definitionem Entis necessarii modo monui-
hoc nomine esse reprehendendam, quod ex
ione principii ducta sit, eique ea vis a Kantio
e adjungatur, quasi tantum in unicum sub-
im cadere possit. Nam, ut concedamus,
necessarium esse illud quod caussam possibi-
is reliquarum rerum non necessariarum con-
it; tamen illa ipsa caussa utrum in pluribus
viduis (s. subjectis, substantiis) ponenda
an in unico, per definitionem minime con-
ir.

idimus igitur, Clarkium atque Kantium in
rna versatos esse *necessitate*, Schubertum in
na; neutrum tamen eorum evicisse, illam
anc necessitatem in unum dumtaxat subjectum
re. Ceterum duo haec necessitatis genera miri-
confundunt philosophi: inter quos, ut alios o-
amus, egregii etiam sunt viri; veluti Reimarus
bro Germanice scripto, die vornehmsten Wahrhei-
er natürlichen Religion. Sect. IV. §. 2. „*Uni-*
s Dei, inquit, *ostendi etiam potest ex ejus ne-*
ssitate. Unum enim est necessarium; quippe
ecesse est ut sit Ens quod ipsum sui caussam
ntineat. Jam vero, simulatque ab unitate
iscesseris, nulla est caussa, quare duo, tria,
l quatuor, centum aut mille sint." Lulof.
Theor. Theol. Nat. §. LX. *secundus*, inquit,
ius, cet. Deus foret superfluus, adeoque non
ne-

necessario existens. Nititur vero haec argu
tio ambiguitate vocis *necessarius*, atque ac
logismo quatuor terminorum: *Quodcunq*
est necessarium , non est Deus; Dii omn
cepto uno, non sunt necessarii. E. Unus
est Deus. Jam manifesta est fallacia: in p
tione necessarius dicitur interne, *is qui a*
est: in assumtione, externe, nimirum *cau*
rum existentium. Neque hoc vitium effug
sii acumen, in libro, cui nomen dedit G
Nothwendiger Wahrheiten. §. 245.

SECT. II.

De argumentis quae ducuntur ex Possib

Huc pertinet Wolfii conclusio Theol. I
I. §. 1107. Quam ille multis verbis ex
eam nos breviter complectamur, cum nos
luntate, tum finium, quibus inclusi sum
cessitate. Sed ejus conclusionis vis huc
Unus duntaxat possibilis est Deus. E. Un
taxat Deus existit. Non est quod conclu
in dubium vocemus. Sed propositio quom
monstrabitur? Ita sodes! „ *Si plures sin*
„ *necesse est eos inter se aequales et simile*
Audio, et quamquam ductum sit ex princi
discernibilium, (de quo nunc quidem n
nobis constat, sed infra exponetur) tame
repugno. Sed quid inde efficies? Accipe re

s sunt similes et aequales, illis omnibus *emque respondet idea; igitur si specten-* *tatu possibilitatis, non sunt, nisi unica* *m vero hinc consequitur, unicam Dei es-* *litatem. Cumque in Deo possibilitas caus-* *is existentiae; clarum profecto est, unam* *t esse existentiam Dei, s. unum existere*

Primum, est error in his verbis frequens totam scholam Wolfianam, ut rei *idea* et *as* confundantur: cum tamen Possibilitas l sit quam absentia repugnantiae, s. con- ittributorum, quo efficitur, ut haec attri- inum subjectum cadere possint: ideam ve- i dicimus, quatenus eam cogitatione te- igitur idea rei efficitur quidem partim ejus itate, sed ita ut accedere debeat certa i et natura et conjunctio horum attributo- res quaelibet suam ipsa sibi propriam ha- im, possibilitatem vero communem cum s aliis. Sed hoc non impedit, quo minus im, *Dei possibilitatem esse unicam*, et, nt, *existentiam Dei esse unicam*. An ve- efficietur, *non plures esse uno Deos?* Mi- , quidem. Nam in Ontologicis tribuitur mnibus Entibus. Igitur possibilitas om- erum est una, quatenus est absentia repu- e; neque tamen unica tantum res est pos- hoc de existentia, hoc de aliis ideis uni- ous valet, quas detrahimus de rebus, in insunt, et in peculiarem formam colligi-

est: in a ... *gnovi* hanc esse caussam
rum e ... *argumento* minus est prae
sii ... *dam* unitatem, quam in Sy
... *entra*, janua polytheismo aperit
um Analyticum: quippe si ex i
ideae Dei continuo ejus existentia
finitus erit Deorum numerus; qui
quomminus eam millies informem.
Sed ecce nostra aetate TÖLLNE
gius, demonstrandae ex possibilita
tatis novam protulit rationem, e
tis omnibus reliquis, solam math
sitatis numeros habere contendit.
utilissimo ejus auctoris libro, qu
Kurze Vermischte Aufsätze (Erste S
Abhandlung. p. 30.), eaque pecul
copiose explicita. Nos ejus summ
curateque exhibebimus: „ I. *D*
„ *mam internam possibilitatem:*
„ *sunt omnes realitates (ita voca*

efficitur, in Deo esse summam
ternam. Res externe possibi-
, quae extra se multas, s. quan-
est, habet caussas vel effectus: ne
es extra se habet caussas vel effectus,
tur est ejus externa possibilitas; jam ve-
Deus caussas sui extra se habere nequit; igi-
relinquitur, eum extra se plurimos effectus
ere: et hanc ejus externam possibilitatem
mus summam Independentiam; III. Qua-
sit alia res, quae a Deo non pendeat,
non habebit summam Independentiam.
vero summam Independentiam. E. Nul-
res extra eum quin ab eo pendeat: seu,
idem est, non alius Deus praeter unum.
efecto in Tölineri scriptis ingenuus animi
, studium veritatis mirificum, acumen haud
Sed in hac quidem disputatione non est
, quin ipsum veri-studium offecerit acu-
Nam cupiditate inveniendi novi argumen-
abductus, sibi aliisque persuadere co-
se eo pervenisse, quo contenderat.
mus deinceps errores. I. Non repugno,
interne sit possibilis: quare vero sum-
interpam possibilitatem? *Nimirum,*
quia gradus sunt internae possibilitatis,
Deus ejus summum gradum tenere debet.
lo, si sint gradus, Deum tenere summum
sed nego, esse gradus possibilitatis in-
Sed, inquit, interna possibilitas posita

 est

Postea c quae est posita in ab
lytico omnibus rebus possibilibu
stra modo; neque major est pos
in triangulo, v. c., aut
Sed nimirum hic error fluxit ex S
qua possibilitas ipsa confunditur
quae in uno subjecto junguntur,
Inde fit, ut possibilitatem temere
quam peculiare quoddam attribut
fecto sit omnibus attributis rei co
abstracta, quae tum cernitur, cu
quam inter se consentientia spec
mo errore turbatum est in argu
Dei Cartesiano, cum Existentia
liare attributum ideae acciperetur
minime pertinet ad ipsam ideam
eam accedit, cum res non jam
informatur, sed extra cogitatione
Jam in altera parte argumenti non
Possibilitas externa, omnium co

·orum quidem summum Deus ob-
.ussam, quare existat, in se,
.am habet. Quod autem Deus
sit caussa, atque plurimos extra
.oeat, hoc quidem minime pertinet
.tatem, sed ad *summam potentiam:* ne-
.am ad independentiam, qua, si accurate
.i volumus, hoc unum spectatur, ut Deus a-
lla alia re pendeat, non ut omnes aliae res ab
o pendeant. Igitur jam tota disputatio a pos-
ilitate ad independentiam et summam potentiam
lucta est; de quibus infra suo loco expone-
s. Ceterum eodem argumento jam ante Töll-
um usus erat Alex, Gottl, Baumgartenus Me-
h. §. 82.

SECT. III.

)e argumentis quae ducuntur ex Infinitate.

.onge plurimas rationes, quare non nisi uni-
esse possit Deus, in ejus Infinitate reperisse
visi sunt Metaphysici. Supra monuimus,
nitatis Divinae vim esse aliam, si ex Analytico
etatur argumento, aliam, si ex Synthetico.
n quum Synthetice informemus tamquam effe-
rem hujus Universi, efficiendi vim atque in-
igentiam tantam ei tribuamus necesse est, quan-
)portet eum valere, ut hoc Universum effece-
Quae vis intelligentiaque profecto tanta est,

 quan-

quanta nullius hominis ingenium cogitando assequi possit. Quare autem ei absolutam infinitatem tribuamus, ex eodem Synthetico argumento mathematica quidem necessitas repeti nulla potest; neque etiam contra, quare ei negemus, probabilis caussa reperitur.

At argumento Analytico absolutam Infinitatem Dei esse, mathematica necessitate efficere volunt; quin adeo ipsa Infinitas est principium, ex quo Deum esse probent. Recte, nec ne, nil ad rem praesentem. Concedamus Infinitatem absolutam; videamus, si qua sit necessitas, quae inde mentem cogat. Sed primum omnium est quaerendum, quid sit *Infinitas*. Atque in hujus quidem natura ac vi constituenda turbatur non tantum ab imperitis, sed ab iis etiam, qui se philosophos dici haberique volunt: quorum plerique in *absentia finium* eam ponunt. Non reprehendo hactenus, si modo intelligant quid sit *finis*. Hunc vero dicunt esse *defectum ulterioris realitatis*: jam ergo Dei Infinitatem, quae sit *complexus omnium realitatum in summo gradu*, omnem finem a se repudiare. Consentio; nullum esse defectum in Deo; nullum esse finem, nondum video. Quid enim tandem est *finis*? Nimirum in ejus notione mire fluctuant homines, cum nesciant, utrum sit ajens an negans: quod acute ostendit Lockius Ess. L. II. c. 17. Hoc certe quod multi vocant finem, nihili est: qui ideam Dei remotione finium eousque extendunt, ut constare sibi ipsa nequeat. Etenim per

Repugnantiae principium, omnis res habet ea
e habet. Igitur et Deus, quamvis sit maximus,
e quoque ea habet quae habet: haec summa ejus
ibutorum est absolutio et perfectio, qua ejus
t expleatur. Quare tantum abest, ut haec sum-
, sive absolutio, sive finis; non enim repu-
, quo quis nomine eam insignire velit: tantum
ur abest, ut haec sit negatio, vel defectus, ut
ius sit attributum ajens, seu, ut vulgo loquun-
, *realitas;* quippe, sine illa, nulla res sit
d, quod est. Praeterea cum Deus, si quidem
e sit atque existat, Individuum s. res singula-
sit; Individua vero sint omni modo determi-
, ut quidem Dialectici loquuntur; consenta-
m est, hos, quos diximus, fines ac terminos
ei natura abesse non posse. Atque hic error
in notione *finis:* alius est in notione *Infinita-*
, qui et ipse ex antecedenti fluxit. Nam etiam
qui melius ceteris informant *Infinitatem*, eam
e ponunt in *gradu summo perfectionum om-*
m, saepius non animadvertunt, Deo singulas
rfectiones non tribuendas esse summo per se
du, sed eo gradu, qui locum habere possit in
iversarum perfectionum summa et complexu.
ippe ita se res habet, ut, si quae virtus cogi-
ionis errore augeatur eousque, ut cum reliquis
tutibus non ei amplius conveniat, ea non vir-
, sed vitium, non perfectio, sed defectus sit.
luti si Dei summam potentiam tam late aperias,
Deus etiam se ipse vita privare possit, vel

 aliud

aliud facere possit quam quod optimum ei videtur: quae omnia manifestissimis profecto tenentur repugnantiis, et semel admissa, ubi consistant, non reperiunt. Quare hoc teneamus, Dei absolutam infinitatem in eo positam esse, ut habeat omnes virtutes, omniaque bona, quae simul in Divinam naturam cadere possint, et quidem eo gradu, qui possit esse maximus, quousque nec ipse sibi vel ceteris virtutibus repugnet.

§. I.

De argumento quod petitur ex Infinitate Spatii.

Explodatur igitur tamquam temeraria, ne quid gravius dicamus, eorum opinio, qui Deum spatio infinitum esse volunt. Quorum ex numero cum alii sunt, tum *C. G. Müllerus* System. Metaphys. Jenae 1750. §. 995. not. 2. „*Duo* „*illa Entia infinita*, inquit, *extra se existant* „*oportet. Ubi ergo unum existit, ibi alterum* „*non existit; propter impenetrabilitatem virium* „*in genere: vel unum alterum annihilare debe-* „*ret, quod iterum ob infinitam repugnaret cu-* „*juslibet reactionem. Locus igitur assignandus* „*erit cuilibet proprius; et per consequens, utrum-* „*que est finitum.*" Idem argumentum, tamquam re ipsa diversum, verbis aliis continuo repetit: „*Duo*, inquit, *existunt Entia infinita; exi-* „*stunt itaque extra se; constituunt ergo spa-* „*tium reale; atque ad illud quodlibet eorum per-* „*tinet, quod contradicit.*" Et Müllerum quidem

n pluribus variisque rationibus etiam hanc isse, minus est mirandum: sed Crusium secutum esse eandem rationem, idque eo quo aliorum pro unitate Dei argumentorum subtiliter explicuit, id vero vehementer mi-

CRUSIUS igitur, in libro, quem supra rimus, Entwurff der Nothwendigen Wahrheiten. ḟ. hoc modo argumentatur: „*Substantia olute necessaria est infinita. Quare si plu- sint Dii, erunt vel in eodem spatio, vel diverso. Si sint in diverso, nullus eorum heret infinitatem existentiae. Cumque in stantia existente infinita omnia genera in- itatis inesse debeant; nullus eorum foret in- itus, neque proinde necessarius. Eos vero eodem esse spatio intelligi nequit: sed quod elligi nequit, donec demonstretur, repudian- n est. Igitur non est consentaneum ratio- , plures uno statuere Deos.*" Non requiro quomodo ex necessaria existentia infinitas nuo efficiatur; in quo profecto longa dispu- potest consumi. Concedamus hoc: quaera- le spatio. Atqui illud ipsum primo loco emonstrandum, *Deum spatium implere*, s. *ire*, s. *in spatio esse*. Sed hoc quoque re- nus, ut liberaliter agamus. Aliud est, remittere non possumus, et de quo consta- pet, utrum illud *spatium implere* ejusmodi i (*realitas*), quae Deo tribuenda sit. Nam i constituenda infinitate, omnia vera bona e *realitates*) summo, quoad ejus fieri po-

 test,

test, gradu comprehendendae sunt. Atqui, ut supra vidimus, errasse multos hac in parte, ut *Existentiam* et *Possibilitatem* pro peculiaribus bonis (s. *realitatibus*) habuerint, ita quoque in Spatio erratum est; quippe *Locus et Spatium* sunt consectaria Existentiae. Hinc manavit error. Nam cum omnis res existens certo sit loco, suumque sibi spatium habeat; cumque omnis res sit illa ipsa res quae est, eique propterea *identitas* tribuatur a Metaphysicis; factum est, ut *Spatium* cum *Identitate* confunderetur, et pro idea ajente acciperetur. Ne simus longi. Spatii negans est idea; negando eam acquirimus; quippe intelligitur per absentiam corporis. Si proinde Deus non est corporeae naturae, quomodo ei spatium tribuamus? aut quomodo explicemus rationem, *qua locum certum obtinet?* Cumque hoc mentis nostrae aciem fugiat: quomodo ex re minime percepta atque obscurissima alias res incognitas demonstremus? Sed istorum argumentum suo vitio corruit. Etenim spatium est vel aliquid, vel nihil. Si est aliquid; Deus non omne spatium implet; quippe rerum corporearum suum quaelibet spatium occupat, quod propter earum, ut vocant, *impenetrabilitatem* ab alia nulla res, neque ab ipso Deo impleri potest. Si vero est nihil; non potest ad Dei attributa referri. Alexander quidem cum audivisset ultra Oceanum habitari, indignabatur se ad eas regiones pervenire non posse. Quid vero

si

ä terras omnes omniaque maria victricibus copiis peragrasset sibique subjecisset; an putemus, eum ad imperii sui magnitudinem quidquam desiderasse. At philosophi, ut Deum vere infinitum faciant, omnia scilicet ei addunt, cum ea quae sunt, tum ea quae non sunt. Sed verentur nimirum, ne sublata spatii infinitate, Deus omnibus rebus praesens esse nequeat, et ejus, quam vocant, *Omnipraesentia* tollatur. Quid vero est *praesentia loci?* Ea, si quid video, est alterius ad alteram vis et ratio, ut eam continuo tangere, cum eaque agere possit. Quomodo igitur Deo *infinita Praesentia* tribui potest? Nimirum ita, ut Deus summa intelligentia potestateque omnes res ita complectatur, ut eas penitus perspectas et a se quasi suspensas habeat: veluti nos res, quae nobis praesentes sunt, sensibus percipere et tractare possumus. Quamquam in nobis quidem debile quoddam et obscurum est ejus virtutis simulacrum, quod ad cogitationem Divinae praesentiae prorsus evanescat atque obruatur. Sed tamen, cum virtutum imagines a nobis ipsi ducamus, et in Deum conferamus; removeamus, quoad ejus fieri potest, a *praesentia Divina* omnem labem, quam cogitationis nostrae imbecillitas ei adspergit; et videbimus, ad verum ejus exemplar proxime accedere illam, quam posuimus, definitionem. Et profecto ita se res habet, ut praesentia non sua vi, sed ejus rei, cui tribuitur, vi, metienda sit. Si tanta valeam ocu-

lo-

lorum acie, ut res, quae in Luna sunt, manifesto cernam, res Lunares mihi sunt praesentes: et ita in reliquis est sensibus. Igitur, si quid ea ratione mihi subjectum sit, ut illud continuo sensibus meis percipere tractareque possim; illud mihi est praesens, sive uno distet a me cubito, sive myriadibus diametrorum terrae. Praesens et remotum re ipsa unum idemque est; et virium imbecillitatisve nostrae gradu mensuraque existit. Itaque Deus ab omnibus rebus aeque distat; seu, ut verius dicamus, omnibus rebus est praesentissimus; quippe singulas et universas ita potestate intelligentiaque sua complectitur, ut eas penitus teneat ac percipiat. Ceterum saepius miratus sum, quomodo factum sit, ut Lockius, Ep. ad Limborch. Opp. T. III. p. 629. huic rationi aliquid tribueret: cum ait, *spatii infinitatem a Deo compleri: nisi enim ita sit, cum non omnibus rebus fore praesentem; atque adeo non in ea posse agere, ut ea potius ignoret.*

§. II.

De argumentis quae ducuntur ex natura infinitatis per se spectatae.

Sed explosa ista opinione, qua Deo ex spatii infinitate infinitatem vindicare volunt, videamus de reliquis, quae ex eodem attributo repeti solent, Unitatis demonstrationibus. Hae duplicis

sunt

generis: quorum in altero ipsa per se sola Infinitatis, in altero aliis attributis adjuncta, tatur. Et in priori quidem genere duplicem nem frequentari animadvertimus.

, Altera ratio ea est, qua supra monuimus, m esse TERTULLIANUM contr. Marcion. , 6. qui in ipsa natura *Summi* s. infiniti, atem contineri, ait. Quae ratio huc redit, *ummum est, cui nil aliud par est: Deus st summus. Ergo nil ei par est, s. nullus lius est Deus, praeter unicum.*" Vitium sylsmi est in propositione, quae falsam habet *mi* definitionem. Nam illud quidem quod o *Summum* vocamus, existit ex comparatio- non item illud, quod vere Summum est; pe quod intelligitur sua virtute, non alia. rerum imbecillitate. Igitur manifesta est fal- , quam petitionem principii vocant. Nam um demonstrandum erat *Summum esse illud, nil par sit.* Atqui eodem modo dici pos- summum gradum uniuscujusque virtutis in um duntaxat individuum cadere: seu, ut nmatice loquar, *Superlativum gradum ha- numerum duntaxat singularem, non plura.* Igitur fallax est hoc commentum Tertul- . Nam Summum est illud, quod in suo re perfectum absolutumque est: et hinc ime conficitur, nullum aliud individuum in m genere perfectum absolutumque esse pos. Ceterum eodem usus est argumento auctor re-

ctantur. Plures res si sint in eodem genere et gradu pulchrae; si earum pulchritudines singulae in unam summam colligantur, non major erit ea pulchritudo, quam singularum rerum. Sint etiam, si vultis, multa pocula aquae calidae in eodem gradu, non augebitur calor, si aqua ex singulis poculis in unam amphoram confundatur. Sint denique complures homines, qui ejusdem v. c. theorematis mathematici, unam eandemque demonstrationem aequali gradu calleant: horum igitur universorum demonstrationes non plus valebunt simul sumtae, quam singulae singulorum. Quare qui ejusmodi utuntur argumentis, non vident, se qualitatem cum quantitate, gradum cum extensione confundere, et Deum ita infinitum informari ab iis extensione, veluti crassum hominem corpore, vel divitem nummis. Est ergo falsum quod dicunt, *si plura sunt Numina infinita, nullum fore infinitum, quod nullum alterius infinitatem haberet.* Primum enim, licet invertenda quaestione respondere: quia horum Numinum quodlibet est infinitum, non opus habet reliquorum infinitate: deinde, non augetur gradus perfectionis, addito aequali vel minore gradu: tum, non potest alteri alterius perfectio tribui, per principium Repugnantiae; denique, quid est quare non eodem jure concludamus, omnes res creatas et totum mundum esse partem Dei, quia, nisi ita sit, Deus non sit vere infinitus, seu, ut loquuntur, non omnes possideat realitates.

§. III.

§. III.

umentis, quae ducuntur ex Infinitate conjuncta cum aliis virtutibus.

leamus primum de *Infinitate potentiae*, efactari dicunt, si plures uno sint Dii. numero fuerunt cum multi alii ab Abae-:, tum Lockius, in Epist. ad Limborch. III. p. 629. Vis argumenti eo redit *sint Numina infinitae potentiae, alterum ctiones operaque impediturum aut destru-:sse.* Ejus quidem vitium in manifesto ue fugit acumen doctorum virorum, v. eri l. c. p. 34. et Cantzii de Usu Philos. nae in Theologia §. 330. Nimirum ut is alterius Dei actionem impediat, non ; eum aequali valere potentia; sed illud requiritur, ut eorum potentiae sibi in-nt contrariae: quod profecto repugnat hy-si quidem in unoquoque Deo perfectissi-: virtutes cum intelligentiae, tum volun-: adeo necesse sit, eos omnibus inter se is consiliisque perfecte consentire.

:que vero minus laborat argumentum, *Infinitate intelligentiae* repetitur: quod-ckius etiam tuetur. Quae cum in eo sit ut res omnes, quae sunt et esse possunt, ssime perspiciantur: quid impediet, quo-

minus hae res a multis Naturis intelligentibus perfecte perspiciantur? Nam videmus etiam homines sive plures sive pauciores unam eandemque rem intelligere posse. *Sed*, ajunt, *ita Deum consilia sua et cogitationes reliquos Deos celare non posse.* Quid tandem obsecro est quod Deus alter alterum celare velit; Quin potius haec est felicitatis pars, ut virtutes ejus ab aliis Naturis intelligentibus cognoscantur.

Istae profecto ratiunculae proficiscuntur ab imbecillitate humana. Rex, nisi solus imperet, sed regni socium aequali habeat imperio, non se beatum putabit? Invidus quidem et regnandi male cupidus; non is in quo sit sapientia, fortitudo, justitia, temperantia, qui quidem aequalem sibi virtutibus nactus socium, magnam felicitatis adjectionem sibi factam existimabit, et una sententia voluntateque regnum cum eo administrabit. Vicinum si habeamus curiosum, invidum, malevolum, ejus luminibus obstruere conamur, nec ab eo nos inspici volumus. In Diis nulla ejusmodi caussa subest. Quare si naturae nostrae imbecillitate Deum ad humanum exemplum informamus, quid est quod exemplum non a bonis potius, quam a pravis, sumamus? Etenim quo quisque melior et ipse est vir, et quo sunt meliores viri, inter quos degit, eo magis suas quisque res suaque consilia in luce exponet, seque totum aliis patere ab iisque inspici volet.

3. Alia est ratio Töllneri, ducta, ut ipse quidem

sit,

ex *summa Independentia*, ut vero nobis vi-
, ex *summa potentia*. Huic enim virtuti,
summae Independentiae nomine appellat,
vim tribuit, ut *nil sit extra Deum*, *quin a*
pendeat; quae est profecto ipsa *summa po-*
z; ut monuimus Sect. II. Sed tamen videa-
, quae sit ejus conclusio. *Si plures sint Dii*,
is erit caussa omnium rerum existentium;
nusquisque sibi aequalem partem ejus caussae
icabit, quod demonstrare conatur ex princi-
Rationis sufficientis; de quo nos infra videbi-
Sed nunc de hoc non repugnabimus; conce-
s, *ita nullum Deorum plenam continere caus-*
rerum extra eum. Nonne vel sic, si plures
antur Dii, neuter alterius esset caussa; quod
n repugnat independentiae, quam Töllnerus
mat; ut adeo non necesse fuerit, mundum
is quam Deos reliquos, in *rebus extra Deum*
re. Unde efficitur, Deos, si nil agant, esse
pendentes, dependentes, simulac efficere quid
erint, quippe omnes una actione rem eandem
ent: et nullus eam totam effecerit, quod est
ra independentiam. Sed nimirum dicat, „*al-*
rum ab altero Deum pendere non posse, *pro-*
r ipsam independentiam, *et hac in parte con-*
lendum esse principio repugnantiae." Ita et
dicemus, concedendum esse principio repu-
tiae, et Deum quemque partem caussae con-
e, vel suum quemlibet sibi mundum obtine-
De horum postremo deinde videbimus. Sed

 ni-

nimirum Töllnerianum argumentum eodem quo illud, de quo supra P. II. Sect. III. n. 1. diximus; et, ut Baumgarteniano m quar, si res extra Deum penderent a pluribu in nullo Deorum foret *omnitudo* effectuum sae. Igitur necesse non est, ut diutius quidem ejus parte moremur. Ceterum s rari non possum, adeo sui oblitum esse rum, ut quod antea concesserat, negaret que negationi adeo argumentum pro unitate perstrueret. Nam p. 85. disertis verbis a *si plures sint Dii, eorum unumquemque una demque rem effecturum, neque hoc omni gnare; nam cum optimum sit unum, ad i ciendum tanquam in unum finem coituras Deorum voluntates.*

SECT. IV.

De argumentis, quae ducuntur ex Pri Indiscernibilium.

Hactenus de argumentis exposuimus il ex attributis Dei internis repetuntur. Se ut de iis dicamus, quae ducuntur ex attrib ternis. Sunt vero attributa externa ejusmod intelliguntur ex rei alterius ad alteram rati lationeque. Ex horum numero, prima n currit aequalitas similitudoque, quae inter bet inter plures Deos; sed cum fieri nequ volunt, duas res perfecte esse similes et

non posse fieri, dicunt, plures uno Deos

Est enim haec vis ejus decreti, quod Leib-
s *Principii indiscernibilium* nomine celebra-
ut *repugnet, duas res pluresve perfecte simi-
t aequales esse.* Sed ejus exemplum ostenda-
in ipsa demonstratione unitatis Dei: „*Si
10 sint Dii, erunt vel aequales similesque sibi
vicem, vel non item: sed neque aequales si-
ilesque sibi invicem esse possunt: propter vim
rincipii Indiscernibilium: Neque vero possunt
issimiles et inaequales; ita enim neuter sit
)eus. E. Non nisi unus esse potest Deus,*"
jus Dilemmatis concedimus propositionem, re-
hendimus duorum disjunctorum rejectiones. Pri-
n negamus, duas res perfecte similes et aequa-
esse non posse. At vero dicunt; *duabus re-
perfecte similibus et aequalibus una eademque
ondet idea; igitur hae duae res una eadem-
res essent; jam cum quaelibet res sibi ipsa sit
lem, eaque ipsa res, quae est; non potest ea-
s esse cum alia re; igitur ab ea erit diversa,
'ur neque similis neque aequalis alteri.* Video
is fallacias. Primum *Identitas*, ut vocant, *in-
na* confunditur cum *Identitate externa*. Si
iimus duas res perfecte similes et aequales A.
3; dicimus, eas qualitate et quantitate inter
convenire, non vero etiam A. esse B., et B.
e A.; igitur tamquam ejusdem generis individua
int a se invicem discreta numero. Deinde cum
Ontologicis recte praecipiatur, *omnia rei attri-*

buta duabus contineri partibus qualitate *titate*; hoc isti perverse accipiunt, et litas quantitasque in duobus Subjectis p ipsa profecto non unum, sed duo, es est. Nam quidquid tandem sit Subjecti stantia, certe est aliquid ab attributis neque eorum summa atque complexu d stit. Sed fac etiam, substantiam ipsam quam summam atque complexum att esse; an igitur si attributa A. similia lia sint attributis B., ipsum B. erit A B.? Equidem non eo sum acumine, deam. Etenim, si duo sint triangula v gruentia, i. e. similia et aequalia A. et etiam, ut loqui solent isti, *utrique eade* *det idea*, et unum in alterius locum rit; neque tamen ulla umquam vis effic sit B., et B. contra A. Quare vitium terminorum apparet in hoc syllogismo. *similes et aequales sunt, hae sunt* EADE *A. et B. sunt similes et aequales: E. s* DEM. Hoc posteaquam concessum est gunt continuo: *Nullam rem* EANDEM *se cum altera per vim principii Repu* Igitur primum verbo IDEM hanc pote buebant, *A. esse aequale et simile τῷ* hanc, *A. esse B.* Sed alia ratione laban Principii auctoritatem fulcire conantur: modi est: *Duas ejusmodi res loco differre* *lam fore caussam, quare altera sit hoc*

tera illo; Jam sine caussa nil fieri. Ergo duas s perfecte similes et aequales esse non posse. Ejus uoque syllogismi propositio vana est. Nam, ut s loco differant, non efficitur dissimilitudine et aequalitate earum, sed principio Repugnantiae, uo quaelibet res illa est res, quae est. Quod nisi a esset, consequeretur, dissimillimas quasque s longissime distare a se invicem. Deinde caus-, quare altera res hoc sit loco, altera illo, quamuam nobis nulla cognita sit, tamen potest esse, t est profecto. Est omnino hic frequens abusus rincipii caussalitatis s. rationis sufficientis; quo s ipsa negatur, et tamquam repugnans, repuiatur, cum ejus caussam nullam reperimus. Aliud nim est *caussam tenere, quare res esse nequeat;* liud est, *nullam tenere caussam, quare res esse ossit.* Sed nimirum hoc principium Indiscernijilium nec Mathematicam nec Ontologicam habet ecessitatem; neque continuo ex Repugnantiae rincipio consequitur. Ex Cosmologicis tantum ationibus, si quidem eae ad exemplum Leibnianum informentur, ei necessitas vindicari possit. Cum enim, ex Leibnitii sententia, *quaelibet hus mundi pars efficiatur a tota connexione mun; consequitur, duas res perfecte similes et aeuales a duabus caussis proficisci perfecte similibus et aequalibus, id est, a duobus mundis similibus et aequalibus. E. In uno eodemque mundo non ossunt inesse duae res perfecte similes et aequales.* Hoc si concedamus; non continuo, duos plures-

ve Deos similes et aequales esse non posse, efficietur. Habet hoc principium unam patronam, experientiam rerum quotidianarum. Nam etiam in rebus, quas diu pro simillimis et aequalibus habuimus, plerumque postea deprehenditur, aliquid esse discriminis; quod prius oculorum nostrorum aciem effugerat: neque tamen inde nisi verisimilitudinem aliquam, Ontologicam vero Mathematicamve necessitatem prorsus nullam, assequetur hoc principium. Universalis quidem auctoritas ejus, etiam in rebus humanis, Academicorum interrogatione subvertitur: *Nam si duae sunt res, quae paullum differunt, quae est caussa, quin minus etiam differant?* et ita minutatim progrediendo, donec interrogetur, *quae caussa esse possit, quin omnino nil different?*

Jam igitur existimari potest, quam vim habeant demonstrationes ductae ex hoc principio, quibus passim usi sunt recentiores Metaphysici: inter quos etiam, hac quidem in parte, minus vidit ceteris Clarkius, quemque adeo ne intellexisse quidem putem verba, quae supra ex ejus libro proposuimus: *erit et idem prorsus et individualiter unum, si aliud Ens infinitum, praeter unum ponatur.* Alii praeterea, qui hoc principio usi sunt, tacite judicasse videntur, non satis in eo esse roboris ad demonstrandum: veluti Wolfius Theol. Nat. P. I. §. 1107. Boehmius Metaph. §. 712. qui se ex hoc argumento in illud conjecerunt, quod a possibilitate repetitur, quod supra

nfutavimus; ut mihi venerit in mentem
ɔratiani: *amphora coepit Institui; curren-*
cur urceus exit? Cantzius etiam, repu-
mnibus aliis demonstrationibus, hanc unam
ıaticae necessitatis numeros habere affir-
, *recurrendum*, ait, *ad principium Leib-*
, quod ea sint unum idemque sub diversis
inibus, quae penitus non possint distingui.
nxeris duos Deos, perfectissime sibi mutuo
ales, nec minimo discrimine differentes;
duo, sed unum Numen concipis, duobus
is adpellatum." Philosoph. Wolf. et
t. Usus in Theol. §. 327. Vellem equi-
antzius eadem opera ostendisset, quomodo
n esset alteri consequens. Quo quidem lo-
rum illud Lockii desidero acumen, qui
ı tuetur rationem Epist. ad Limborchium.
rum formam magis efficacem huic argumen-
ıatus est adjungere Schubertus, Institut.
h. §. 927. Schol. II. n. 2. „ *Si duo*, in-
t, forent Dii A. et B.; tum A. a B. aut
rit, aut non poterit, se distinguere. Si
potest; in Deum cadit imperfectio, aut
ctus cognitionis; quod est absurdum. Si
st; se et alterum Deum B. ut entia diversa
repraesentet, necesse est. Jam vero A.
., aut sunt diversa, aut non sunt. Si non
; Deus A. errat, quod est absurdum. Si
t; unus aliquid habere debet, quod non
t alter; adeoque aut alteruter, aut uter-

 „ *que*,

„ *que, non habebit id omne, quod Deus, sin*
„ *Ens infinitum habere potest. Itaque aut alter*
„ *uter, aut uterque non erit Ens infinitum,*
„ *quod est absurdum.*" Hujus quidem demonstrationis prior pars omnino supervacanea est. Nam si sunt non diversi a se invicem, i. e. si uterque similes et aequales habet virtutes, ab altero se distinguet sua ipse conscientia; ut videmus homines gemellos, quamquam alii eos homines discernere a se invicem non possunt, at ipsum quemque sua discernere conscientia. Jam quod sequitur et rem conficere debet, in eodem est errore, quo antecedentia argumenta. Nam quamquam congruant Dii similitudine et aequalitate virtutum; tamen numero et subjecto differunt: i. e. non erunt unus, sed duo Dii, et Deus A. erit Deus A., et Deus B. erit Deus B. Igitur identitas interna cum externa confunditur a Schuberto. Quod si vero ita accipi velit rationem, *si uterque ponatur ut infinitus, utrique deesse alterius perfectiones;* huic supra respondimus Sect. III. §. 2. n. 2.

Sed sub initium hujus Sectionis posuimus Syllogismum, quo continetur, istorum opinione, unitatis Divinae demonstratio. Et hactenus quidem in altero disjunctorum versati sumus, *aequales et similes hos esse Deos*, quod principio indiscernibilium confutare conantur. Alterum erat, *eos esse diversos;* quod unum refellendum sibi sumserat Reimarus Libr. memorato Sect. IV. §. 3.

ubi *confici vult*, *eos si sint diversi*, *alte-*
aliqua parte perfectiorem fore. Quod qui-
contra esse, miror viri egregii acumen fu-
Nam si sunt diversi, sunt numero et
to, non attributis. Verum altero dilemma-
sjuncto labefactato, non est quod de altero
r.

erum vanitatem argumenti hujus reprehen-
t etiam quidam eorum, qui reliquis tamen
entis mathematicam necessitatem vindica-
veluti Töllnerus l. c. Crusius l. c. et Lu-
s Theol. Nat. Theor. §. 60.

SECT. V.

rgumentis, quae repetuntur ex Principio Rationis sufficientis.

e! demonstrationes quaeruntur aliae ex Prin-
Caussarum, quod in Wolfiana schola *Prin-*
Rationis sufficientis nomine celebratur.
Wolfius Theol. Nat. P.I. §. 1107. not.
ncipio Indiscernibilium se in hanc convertit
entationem: „ *ei*, *quod possibile*, *existen-*
non repugnat; *ut vero existat*, *ratio suf-*
ens detur necesse est, *cur existat potius*,
m non. Quod si jam ens ideo existit,
a possibile, *quemadmodum de Ente a se*
ndimus, *consequenter de Deo*, *et unum*
tummodo istiusmodi Ens, *possibile conci-*
„ *pi-*

„ *pitur, quemadmodum spiritus perfectissimus,*
„ *qui est Deus: cur unum existat, ratio suffi-*
„ *ciens datur, utpote in possibilitate ipsius con-*
„ *tenta: Sed nulla datur, imo dari nequit,*
„ *ratio sufficiens, cur idem Ens ponatur bis; pro-*
„ *pterea, quod eadem intrinseca esse debeat.*"

Haec vero demonstratio habet manifestam petitionem principii. Nimirum, *Ratio, quare Deus existat, posita est in ejus possibilitate.* Non repugno, sed videamus assumtionem: *unicum tantum ejusmodi Ens possibile concipitur.* Quid hoc est *concipitur?* an *cogitari potest*, s. *esse potest?* Omnino quidem, si unicum tantum possibile est, sequitur necessario, unicum tantum existere. Sed hoc ipsum prius demonstrandum erat, *unicum esse possibile:* quod quomodo ab istis fieri soleat, ostendimus Sect. II. ut perperam hoc loco in partes vocetur principium Rationis sufficientis.

2. Aliter rationem instituit idem WOLFIUS Theol. Nat. P. II. §. 405, 406. et post eum BOEHMIUS Metaph. §. 712. cujus verbis eam referemus: „ *Cum mundus sit Ens contingens,*
„ *nobis est ratio statuendi Deum infinitum, qui*
„ *sit ipsius caussa efficiens. Cum autem eum*
„ *concipere debeamus ut vi infinita instructum;*
„ *quae sufficit plane omnibus, quae concipi pos-*
„ *sunt; ratio illa, ob quam Deum assumimus,*
„ *in uno solo acquiescit; pro pluribus aliis nulla*
„ *adest ratio. Quare cum nihil sit sine ratione*
„ *statuendum: Unum tantum Deum statuimus;*"

Cau-

lus hanc argumentationem instituit Boeh-, quam quidem Wolfius, qui ei mathemati-vim tribuere videtur. Vitium ejus tenebitur, syllogismi formam redigatur: *Cujus nulla atio; illud est rejiciendum: Nulla est ra- quare sint plures uno Dii. E. rejicienda est o, plures uno esse Deos.* Videmus ambi- esse significationem termini medii, *ratio* qui in propositione sumitur pro *ratione exi- ti*, in assumtione pro *ratione cognoscendi.* fac, terminum medium in utraque praemis- m eodem sensu poni v. c. pro *caussa exi- ti;* confutatum est argumentum, n. 1. hujus onis. Si vero accipiatur pro *caussa cogno- ti*, ne sic quidem vim suam habebit Syllogis-. Nam ex principio Rationis sufficientis non inuo intelligitur, *unum esse Deum*, neque), *plures uno esse:* illud solum intelligitur, *quandam esse effectricem hujus Universi:* ero vis utrum sit in uno subjecto, an in ibus, non intelligitur. Quare apparet, hoc mentum eodem redire, quo illud ex Necessi- ductum, quod supra notavimus Sect. I. tque his quidem duobus argumentis *caussa* tatur, *quare Deus sit.* Sequitur, ut videa-, si quid concludi possit ex iis *rebus*, *qua- Deus est caussa.*

Igitur Töllnerus hanc rationem adfert. „*Deus alet summa Independentia; cujus est ea vis, ut b eo pendeant omnes res, extra eum, s. ut om-*

„ *nium*

„ *nium rerum extra eum ipsa sit caussa. Jam si plures sint Dii, neuter omnium rerum extra eum possit caussa esse. Nam si sint duae res A. et B., quae efficiant tertiam rem C.; neque A. neque B. caussa erit plena totius rei C., sed utraque tantum partis: quod repugnat summae independentiae.*" Jam cum supra demonstraverimus (Sect. II. et Sect. III. §. 3. n. 3.) hanc rationem ex falso initio profectam esse; verum exitum habere nequit; cumque ipsa haec, quam vocat Independentiam, virtus, nil sit aliud, quam summa potentia: quae, quo minus in plura subjecta cadat, nil impedire asserit; non erat quod moraremur extremam ejus partem. Sed illud quod de caussis conjunctis, *s. coördinatis*, ut vocant, adfert, ab rerum humanarum imbecillitate ductum est. Nam si summus est inter duos Deos consensus et Intelligentiae et Potentiae; neutrius profecto infinitas imminuetur, si ipse non omnium rerum sit solus caussa. Et vel sic tamen tantum erit omnium rerum caussa, quantum si solus esset; quippe et idem facit et eodem modo, atque si unicus et solus ipse esset.

4. Deinde *Unicum Deum esse consequi* volunt *ex eo, quod non nisi unus sit Mundus.* Quale Stoicorum illud est, qui *praeter Mundum nihil esse, et Deum ipsum Mundum esse* affirmant: vid. Cicero Nat. Deor. II, 13 — 15. conf. 22, 23, sq. Sed ne illud quidem arguemus, cujus vanitas sponte apparet, *Deum esse Mundum:* hoc primum erat os-

ndendum, praeter Mundum nihil esse. Si ndum volunt esse *complexum et summam om- m rerum, quae sunt:* hoc ipsum est demon- ndum; alii quidem, in primis Leibnitiani, ndum definiunt, *summa rerum finitarum com- si vinculo connexarum.* Itaque hos audiamus. lfius Theol. Nat. P. I. §. 1106. „*Mundus, it, qui existit, ens unum est, et totum ali- uud; ac ideo vi demonstrationum anteriorum, ationem sufficientem, quam in se ipso minime habet, in uno Ente a se, cui intellectus pror- us illimitatus ac potentia creatrix ac illimita- a competit, rationem actualitatis, sive exi- stentiae suae, sufficientem agnoscit. Quare um non admittatur Deus, nisi quatenus admit- titur Ens a se, in quo sufficiens ratio existen- tiae, contingentis hujus Universi continetur; unus quoque tantummodo datur Deus.*" Si con- damus, mundum esse non nisi unum; nil novi le efficietur. Nam erit effectus vis cujusdam eatricis; quod jam antea nobis erat compertum. d haec vis creatrix utrum sit in uno subjecto, in pluribus, non definietur. Ut haec quidem gumentatio eodem redeat, quo Töllneriana, de a modo (n. 3.) diximus, et ea quae a Neces- ate repetitur, quam exposuimus supra Sect. I. d non repugnamus nunc, quin hic noster Mun- s ab uno, neque a pluribus, factus sit Deo. uid vero si plures esse Mundi possunt? Si hoc t; plures etiam Dii esse poterunt: et quilibet

Mun-

Mundus totus suum sibi habebit effectorem. Sed plures uno Mundos esse non posse, demonstratum est a Wolfio Metaph. Min. §. 948. et seq. Quale tandem illud est demonstrandi genus? Nimirum tale: *Si duo sint mundi; erunt vel dissimiles vel similes. Jam si sint similes, nulla erit ratio sufficiens, quare altera hoc loco sit, altera illo. Et si sint dissimiles; ne sic quidem erit ratio sufficiens, quare altera hoc, altera illo sit loco.* Prius dilemmatis disjunctum confutavimus Sect. IV. Posterius non magis est firmum: quippe haec ratio additur, *cujusque diversorum mundorum mutationes eodem modo procedere, sive in hoc quisque sit loco, sive in alio.* Aut ego mirum in modum hebes sum, aut haec ratio vanitatis convincitur ex iis ipsis, quae S. IV. dicta sunt. Et profecto, ut non repugnat, si unicus est hic mundus, eum a Deo ad nihilum redigi, et novum alium procreari; ut duo sint Mundi tempore diversi; ita non repugnat, duos esse Mundos spatio diversos. Itaque manifestum est vitium hujus conclusionis: „ *Si Mundus esse nequit nisi unicus, necesse quoque est, Deum non posse esse nisi unicum. Atqui Mundus nisi unicus esse nequit. Ergo Deus nisi unicus esse nequit.*" Nimirum et antecedens falsum est: et si vel maxime verum esset, consequens tamen ex eo non efficeretur. Non movebimus, quod adjicitur a WOLFIO, *Deum non decere, plures Mundos creari:* quippe non est conjunctum cum hac quaestione.

:erum ejusdem est momenti illud quod adfertur, eodem WOLFIO Theol. Nat. P. II. §. 405. t. „*Poterat quoque eadem unitas ex ipso ne-cu rerum omnium in Universo demonstrari, ri cujus Ens unum non nisi ab uno dependere potest.*"

5. Denique sunt, qui argumentum ducant ab .e parte, quod *hic Mundus sit optimus.* Dicunt im: *Si plures sint Dii, debere simili et aequali s virtute esse: Igitur quemque eorum illud effe-'urum, quod optimum sit. Optimum non esse isi unicum: Unicum vero effectum non nisi ab nica proficisci caussa. Igitur unicum duntaxat sse Deum esse.* Hoc in loco ut liberaliter aga-ius, et concedamus, Mundum hunc esse opti-ium, neque moneamus quidquam contra duas riores hujus demonstrationis enunciationes; re-qua tamen pars vacillat et claudicat. Primum: *'ptimum non esse nisi unicum*, verum est, quod d ideam s. formam pertinet, non item, quod ad em ipsam s. existentiam. Nil enim impedit, quo ninus ad idem exemplum plures fiant mundi, qui mnes et sint ducti ex eodem exemplo, et ex ea-lem veluti forma expressi. At hoc, ajunt, repu-nat Principio indiscernibilium. At de hoc jam upra diximus, et quantum valeret vidimus. Prae-erea nunc tantum curamus, quantum ex *optimo nundo* efficitur. Igitur aliis rationibus conficien-lum erit *Optimum non esse nisi unicum.* Una ea-um supra a nobis est confutata Sect. III. §. 1.

n. 1. quippe optimum non illud est, *quod sit simile et aequale virtute habeat;* nam haec quidem precaria et vana est definitio: sed illud *quod tot habet tantasque virtutes, quot quantasque in suo genere habere potest.* Erunt igitur ejusdem generis plura individua similia et aequalia; quod non repugnat. Aliam caussam adferunt hanc: *plures mundos etiamsi quod ad formam sint iidem, tamen materia differre.* Quid vero est differre? Utrum, *materiam unius mundi meliorem deterioremve esse quam materiam alterius mundi?* Hoc quippe est confundere genera; nam bonitas materiae ipsa quoque ad formam pertinet; neque video, quare non liceat statuere materiam utriusque aeque bonam. Si vero differre vocant, *A. esse A., et B. esse B.:* hoc idem de forma dicere licet, quamquam sint similes et aequales, tamen formam mundi A. esse A., non B.; quippe quin hoc ita sit, per principium Repugnantiae fieri nequit. Pergunt etiam obluctando, et dicunt: *Nullam ita fore caussam, quare Deus hic mundum A. procreaverit, ille mundum B.* Atqui si uterque Deus suum sibi mundum procreat, tam est necesse, ut hi mundi subjecto et numero differant, quam differunt ipsi. Quare non tantum caussa est, sed necessitas, ut hic Deus hunc, ille illum mundum procreet; ut est necessitas, Deum v. c. A. habere potentiam suam ipsum, non vero potentiam Dei B. quod contra Schubertum ostendimus Sect. I. Atque haec quidem pertinent ad illam Demonstrationis

gis

fuis enunciationem, *optimum non esse nisi unicum.* Quod vero ad sequentem attinet enunciationem, *unicum effectum non nisi ab una proficisci caussa*, modo reprehendimus, hac Sectione n. 4. Quod quidem etiam si concedamus, nil aliud efficiatur, nisi *hunc mundum ab unico pendere et effectum esse Deo:* non illud etiam, *non posse plures esse Deos, quorum suum quisque mundum habeat.*

Ceterum ex opinione de Mundo optimo, argumentum etiam duxit Cramerus V. R. libro, qui novissime prodiit, Beyträge zur Beförderung Theologischer und anderer wichtiger Kenntnisse. P. 11.

S E C T. VI.

Argumentum, quod petitur a relatione Generis cum Individuis.

Et argumenta quidem hactenus exposita, quamquam nil habent roboris, tamen ejusmodi sunt, ut ne silentio praetereunda viderentur. Alia, quae vel excogitari possunt, vel allata sunt, si recenseam: non tantum, quod in proverbio est, dies me deficiat, sed ad justi adeo voluminis magnitudinem disputatio nostra excrescat. Horum uno, exempli caussa, posito, defungi liceat. Dicunt igitur: *si plures sint Dii; fore ut sit Genus Deorum: Jam in Genere diversitatem esse Individuorum. Igitur inter Deos fore diversitatem;*

Alium alio proinde meliorem deterioremve futurum: Hoc fieri non posse. Ergo, non esse plures uno Deos. Difficile est dictu, quot sint in una hac conclusiuncula vitia. Satis unum sit notasse. Est quidem in Genere plerumque diversitas individuorum; quia individua illa, quae in sensus nostros incurrunt, a se invicem differunt. Minime vero necesse est, differentiam esse individuorum in Genere; quippe Genus efficitur similitudine individuorum. Quare si plures sint Dii; erit maxima similitudo individuorum. Et in nostris etiam ideis universalibus ita plurimum est firmitatis, ut minimum est diversitatis in individuis. Deinde vel sic, cum unicus est Deus; Deum tamquam ideam universalem et Genus spectare possumus, cujus non sit nisi unicum individuum. Ceterum ejus conclusionis vanitatem ostendit etiam Crusius lib. cit. §. 245.

CONCLUSIO.

§. I.

Quaeritur, an argumentum Mathematicae necessitatis adferri possit, quo efficiatur, non plures esse uno Deos.

Superest, ut meam ipse sententiam de hac quaestione exponam. Neque enim hoc egi, ut ef-

'em, *nullam esse caussam*, *quare unicum* *amus esse Deum*: sed hoc, ut ostenderem, *monstrationibus iis, quas hucusque Meta-corum excogitavit sollertia, tantum abesse, lathematica insit necessitas, ut potius vitiis ent gravissimis*. Credo, etiam eos, qui ha- demonstrationum vitia non videant, tamen im ex iis percipere Mathematicae necessitatis im. Quod si igitur isti dicant, non esse um hominum, assequi metaphysicorum ar- ntorum subtilitatem: non repugno. Dico et fateor, in rebus Mathematicis mihi quae- theoremata incredibilia visa esse, veluti qua- m hypothenusae aequale esse quadratis ca- rum. Sed demonstratione confecta, nil re- bat dubii: sentiebam mathematicae demon- onis necessitatem ac vim. Metaphysicarum nstrationum, certe plurimarum, alia est ra- Atque, ut ingenue mentem meam aperiam, *ur mihi necessaria conclusione, quae Mathe-cae necessitatis numeros habeat, effici non*, *non esse posse nisi unicum Deum*. Nam physica, cui hic locus subjectus est, hanc nstrandi viam sequitur; ut ex idea Generis udat, quid in ejus Generis formis atque in- uis inesse debeat: minime vero eousque pro- potest, quot sint alicujus Generis indivi- Itaque ex idea Dei, ratiocinando invenire imus quaedam ejus attributa: minime vero attributa, in unum duntaxat individuum, an

 ve-

vero in plura, cadere queant; neque etiam ipsa attributa ejusmodi praebent ansas, quibus comprehensis ducamur ad illam cognitionem, utrum ipsa in uno, an pluribus inesse possint subjectis. Quod cum in reliquis apparuit, tum in eo, in quo plurimum nonnulli, hac quidem in parte, volunt esse praesidii, quod Deus summus est; de quo diximus Sect. III. §. 2. n. 1.

§. II.

Caussarum enumeratio, quibus efficitur, Unum potius, quam plures, esse Deum.

Quid igitur? Num tantumdem est caussae, quare vel unum, vel plures dicamus esse Deos? Minime id quidem. Recta ratio suadet *unum esse Deum*; et quidem ita suadet, ut contra statuere ineptum sit. Quare age, causas indagemus, quibus factum sit, ut plerique omnes in hanc sententiam convenirent; videamusque et unde nata sit ea, et unde tantam in hominum mentibus vim auctoritatemque obtinuerit. Et spero fore; ut naturae observatio nobis probabilem disputationis exitum aperiat; si gradus, quibus progressa haec persuasio ad firmitatem pervenit, diligenter deinceps notemus.

1. Prius igitur quam probare possunt homines *unum duntaxat esse Deum*, constare iis necesse est *esse Deum*. Et ex ipsa caussa, quare Deum

es

esse statuant, et vi quam Deo adjungunt, caussae potissimum sunt repetendae, quare unum, nec plures, esse velint. Atqui reperiemus, hanc rationem valuisse in hominum mentibus, ut ex mundi contemplatione et rerum admiratione intelligerent, esse caussam quandam effectricem gubernatricemque, et eam quidem summe intelligentem ac potentem. Haec una est ratio, quae homines ad aliquam Dei notionem adduxerit: non idea innata Dei: neque idea infinitatis, ex qua existentiam Dei continuo intelligi volunt Cartesiani aliique.

2. Jam haec caussa et vis efficiens vel in uno subjecto, vel in pluribus ponenda erat. Alii eam in pluribus ponebant, pro varietate effectuum, quos in natura deprehenderent. Alii, in quibus plus erat ingenii et majus scientiae studium, eam non in pluribus, sed in uno ponebant: et quare ita statuerent, non una erat ratio.

3. Prima erat, quod intelligerent, in maximo dissensu opinionum, ab omnibus tamen hominibus eandem vim tribui Diis, et varios honores variasque appellationes Deorum tamen ad unam eandemque redire naturam, caussam nimirum efficientem atque intelligentem. Igitur Maximus Tyrius XVII, 5. *In hac tanta pugna*, inquit, *contentione atque opinionum varietate, in eo leges ubique terrarum atque opiniones convenire videbis, Deum esse unum, regem omnium et patrem, huic multos additos esse alios, qui supremi illius filii sint, et*

quasi in imperio collegae. In eo Graecus cum barbaro, mediterraneus cum insulano, sapiens consentit cum stulto; ut si usque ad extrema oceani littora processeris, hic quoque Deos inventurus sis, qui non procul ab aliis oriuntur, ab aliis occidunt. Tertullianus Advers. Gentes Apolog. cap. 24. — *nonne conceditis de aestimatione communi, aliquem esse potentiorem et sublimiorem veluti principem mundi, perfectae peritiae et majestatis? nam et sic plerique disponunt majestatem, ut imperium summae dominationis penes unum, officia penes multos esse velint.* Cum quibus conferri possunt Minucius Felix cap. 20. Lactant. Instit. I. 5.

4. Hinc factum est, ut *ab unitate generis ad unitatem subjecti* traducerentur; seu, cum convenirent in vi intelligente et effectrice, eam ipsam vim in uno individuo ponere coeperunt. Quamquam unitas generis sola per se non habet rationem, quare unitas subjecti ponatur. A quo errore non longe abfuit Wolfius Theol. Nat. P. 1. §. 1106. not. sed rationes accedebant aliae.

5. Nam haec vis efficiens vel distributa potest esse inter varios Deos. Hoc quidem repugnare, supra vidimus: Sect. III. §. 2. n. 2. Plus enim est virium in unius perfecto robore, quam in multorum imbecillitate. Vel haec vis integra et tota erit in unoquoque Deorum. Sed quo minus in hanc sententiam inclinarent homines, aliae impediebant rationes.

6.

6. Prima est in principio Caussarum, s. *ra-ionis sufficientis*, quo natura nos ab ipsis incuna-ulis imbuit. Ejus quippe principii pars est, ne lus sit in caussa quam in effectu; atque ut re-erta caussa idonea et sufficiente, ne aliam prae-erea quaeramus. Jam cum humana cognitio syn-hetice oriatur, et ab effectu ad caussam adscen-at, *unius rei caussa idonea reperta, non aliam equirit.*

7. Reliquae rationes ex eodem manant princi-io. *Simplicitas Naturae*, qua effectus varii ex no et simplici initio proficiscuntur; hujus igi-ur simplicitatis per totam naturam dominantis ob-ervatio nos paullatim eo adducit, ut totam natu-am ab unico subjecto summe intelligente effectam sse arbitremur.

8. *Unitas Mundi.* quae quidem duplici sensu ecipi potest: primum ut non nisi unicus mundus sse possit; quod quamquam per se vanum est, amen apud nonnullos homines, qui vel Mun-um complexu rerum creatarum definiunt, vel eum ptimum et proinde unicum esse statuunt: apud os igitur haec mundi unitas aliquid ad Dei uni-atem valere potest: vid. Sect. V. Deinde Mun-us ita unus potest dici, ut omnes ejus partes ad num finem tendere et communi vinculo connexae sse dicantur. Hinc quamvis hoc tantum neces-ario consequatur, *mundum uno consilio factum sse et gubernari*, neque utrum hoc consilium in no sit subjecto, an in pluribus; tamen paullatim

ab unitate consilii ad unitatem Subjecti ducebantur: veluti ab unitate generis ad unitatem subjecti: vid. n. 4.

9. Ulterius progreditur ratio. Cum necesse sit *Caussam aeternam*, s. Deum, esse: haec caussa quare in uno sit subjecto, nulla nobis ratio necessaria cognita est: neque etiam, quare ea in pluribus sit subjectis. Jam si aliquid sine ratione necessaria statuendum est, hoc, quoad ejus fieri potest, minimum esse debet. Igitur *potius unus est Deus, quam multi*.

10. Porro: cum necesse sit, caussam aliquam esse efficientem aeternam: haec caussa ut in paucioribus, quam in uno sit subjecto, fieri nequit: ut in pluribus quam in uno sit, ratio nobis nulla est cognita. Igitur *potius unus est Deus, quam multi*.

11. Hae rationes non tantum eo valuerunt, ut hic Mundus caussam, quare sit, positam habeat potius in uno Deo, quam in multis: sed eo pertinent, ut omnino unicus duntaxat existat Deus. Huc tandem accedit alia ratio ex *principio caussarum*, s. rationis sufficientis, quod semel admissa multitudine Deorum, nullum exitum reperire potest cogitatio nostra. Neque enim est ratio, quare si duos statuimus, non etiam tres, decem, centum, myriadem etiam Deorum statuamus. Quod recte monuerunt etiam Boehmius Metaph. §. 712. et Reimarus (vornehmste Wahrheiten) Sect. IV. §. 2. et ante eos Lockius.

Hinc

hnc igitur factum est, ut rationes, quae sin-
e tantum probabilitatem aliquam haberent, ta-
cum paullatim deinceps humanam mentem
rent, universae magnam nanciscerentur firmi-
n. Itaque humanum genus convenit in hac
entia, unicum duntaxat esse Deum. Ejus
entiae plerique omnes homines magis minusve
nes percipiebant; ita quidem ut magis uni-
ts confuse, quam singulas distincte intellige-
. Neque tantum Veteres nullas magnopere
sententiae adtulerunt demonstrationes, quod
per se satis haberet evidentiae; sed in Recen-
bus etiam fuerunt qui illorum modestiam se-
entur clari viri, veluti *Jerusalemus* in libro,
nomen indidit Betrachtungen über die vornehm-
Wahrheiten der Religion, et alii.

ibetis, V. V. Cl., meam de hoc loco senten-
. Qua si certior firmiorque ad Vos delata fue-
vehementer profecto laetabor de Metaphysi-
disciplinae incremento, et satis magnum ope-
meae fructum percepisse me judicabo, si mea
is disputatio aliqua parte satisfecerit. Equi-
affirmare possum, me hoc unum spectasse,
i loco a Vobis posito, tamquam in exemplo,
iderem, quantum errorum asseverandi temeri-
t perversum demonstrandi studium pareret; si
alios ad rectam rationem revocare possem.
d si vero sint, qui me de Metaphysica disci-
i male meruisse existiment, quod eam Mathe-
a necessitate privare studuerim: non meam

vo-

voluntatem, sed rerum naturam, accusent. Apud me quidem et plurimos alios satis habet auctoritatis illa evidentia, quam sive probabilitatem sive verisimilitudinem vocent, de nomine quidem non repugnabo: dum concedant, in ea tantam esse firmitatem, quanta in certissimis firmissimisque rebus humanis, et quanta possit esse illa, quae proxime ad Mathematicam necessitatem accedat. Et vero recte ad Vos utar Platonis oratione, quae est apud Ciceronem: „ *Quocirca si forte de Deorum* „ *natura ortuque mundi disserentes, minus id quod* „ *habemus, animo consequimur, ut tota dilucide* „ *et plane exornata oratio sibi constet, et ex om-* „ *ni parte secum ipsa consentiat, haud sane erit* „ *mirum: contentique esse debebitis, si probabilia* „ *dicentur. Aequum est enim meminisse, et me,* „ *qui disseram, hominem esse, et vos qui judicetis:* „ *ut si probabilia dicentur, nil ultra requiratis."*

DISPUTATIO

QUAE PRAEMIUM REPORTAVIT ANNO MDCCLXXXIII.

DE QUAESTIONE PUBLICE PROPOSITA,

„QUAE FUERIT VETERUM PHILOSO„PHORUM, INDE A THALETE ET PY„THAGORA, USQUE AD SENECAM, „SENTENTIA DE VITA ET STATU „ANIMORUM POST MORTEM COR„PORIS."

AD VIROS NOBILISSIMOS ET ERUDITISSIMOS LEGATI TEYLERIANI CURATORES.

EX ACTIS SOCIETAT. THEOLOG. TEYLER. T. IV. P. I, sqq.

DISPUTATIO

DE

QUAESTIONE,

LE FUERIT VETERUM PHILOSOPHO-
M, INDE A THALETE ET PYTHAGO-
A, USQUE AD SENECAM, SENTEN-
'IA DE VITA ET STATU ANIMORUM
POST MORTEM CORPORIS.

---

illa facile est res, quae mentem humanam att
ius attingat aut vehementius commoveat,
i cogitatio de ipsius post hanc vitam condi-
et statu. Nam, et praecipuum ac proprium
inis est, non brutorum instar praesentibus
eri, sed in futurum prospicere ac res absen-
nentis cogitatione repraesentare: et habet re-
post hanc vitam obscuritas eam vim, ut men-
incertâ rerum exspectatione sollicitet ac sus-
am teneat. Igitur reperiemus, inde ab incu-
llis studii Philosophici, ita quemque Philoso-
n plus operae in hoc loco tractando posuis-
ut quisque ipse aut humanae naturae aut Phi-
phiae majorem excellentiam tribuisset. Ergo
fortasse, qui putent, ab innumerabilibus Phi-
lo-

losophis, qui post hominum memoriam fuerunt, hunc locum tandem vel pertractatum vel ita tractatum esse, ut operae pretium factum sit. Immo vero, moverunt multum, promoverunt parum. Nam in eam quidem partem profecerunt, ut rationibus aut certis aut verisimilibus efficerent, esse aliquid post hanc vitam, neque cum corpore Animum exstingui: hoc tamen *aliquid* quale esset, quae vita et actio Animi a corpore soluti ac veluti nudi, nullâ etiamnum humani ingenii acie pervestigari potuit. Neque tamen hoc eo valere debet, ut totam hanc quaestionem tamquam inexplicabilem relinquamus: contra, magis etiam studia nostra incitari par est, ut, nisi perveniamus ad ejus exitum, saltem aliquot gradus proferamus. In primis vero utile et jucundum est cognoscere, quantum in hoc spatio profecerint Veteres, qui plurimos in Philosophia progressus habuerunt. Nam, aut aliquantum promovebimus erroribus illorum cavendis, verisque inventis, veluti vestigiis, persequendis: aut, certe ipsa progressuum observatio voluptatem nobis pariet atque ignorantiae solatium adferet. Quare, quum audivissem de quaestione a Vobis, Clarissimi Viri, ad disputandum propositâ, ejus elegantia me continuo invitavit, ut experirer, si forte in ejus tractatione aliquid efficere possem, quod Vestris judiciis probarem. Ceterum, antequam disputationis initium faciam, committere nequeo, qu

sâ ratione ac viâ breviter dicam, ac leges re-
am, quas ipse in disputando sequar.

In memorandâ quâque Philosophi sententiâ
e animadvertendum est, utrum ea ex com-
i opinione, an ex Philosophicâ doctrinâ, seu
l ajunt, Systemate, pronunciata sit. Multa
i dicta scriptaque sunt a Philosophis, quae
continuo pro partibus doctrinae eorum haben-
unt, veluti Apophthegmata, Epistolae, et

Et librorum ab iis scriptorum duo sunt ge-
: alii sunt Esoterici, in quibus interiorem
doctrinam exposuerunt; alii sunt Exoterici,
uibus communem aliorum sententiam secuti
. Itaque distinguendum est, quid Philoso-
, tamquam Philosophus, quid tamquam unus
ultis tradiderit.

. Quum Philosophi sit *demonstrare*; non
o videndum quid statuerit, sed etiam quibus
mentis illud, quod statuit, demonstraverit.

I. Igitur Philosophi secundum aetatem et se-
recensendi, et a triplici parte spectandi sunt:
ium, *an statuerint*, *Animum superesse cor-*
: deinde, *qualem illum statum informaverint*;
que, *quibus argumentis hanc sententiam su-*
struxerint.

V. Et quandoquidem tota haec Veterum cogni-
unice petenda est ex Veteribus, nos quoque
c disputationem ab eorum fontibus ducemus.
n quod recentiores contemnamus; sed quod ju-
mus praestare, iis tanquam sociis potius,

quam tamquam ducibus, uti. Ita integri
alienâ auctoritate ac praejudicatis opinionibu
strum ipsi judicium sequemur.

V. Ergo primum, materia congerenda, e
nondum ab aliis prolati excitandi sunt, quoa
dem ejus fieri potest. Multa enim adhuc
in Veterum monumentis, nec omnia ex iis
lit recentiorum diligentia.

VI. Criticâ quoque animadversione opu
in auctoritate locorum, quibus pro testi
utimur, aestimandâ. Itaque videndum de libi
quo locus exstat, sit necne auctoris illius,
nomine fertur, et sitne auctor ipse fide dign

VII. Porro auctorum locis adhibenda est
interpretatio, ut verus eorum sensus app
Quae quidem interpretatio duplicis est gener
tera, verborum, quae a Grammaticâ rati
linguae cognitione ducitur: altera, rerum, q
ci vis aperitur, ex auctoris vel sectâ, vel
liari ratione ac consuetudine.

VIII. Harum autem legum ita rationem ha
non ut ad eas singulas unumquemque locu
plicem, quod, profecto, infinitum sit, et
scribenti, et Vobis legentibus, sed ut eas
quidem semper observem, diserte vero locis
cilioribus adhibeam. Ordinem denique hu
quar, ut secundum temporis seriem sectarum
cessiones notentur: et primum de Thalete
nicis usque ad Socratem exponam: deinde d
thagoricis, et, qui ab iis profecti sunt, E

i de Socrate, quique ab eo fluxerunt, Aca, Peripateticis, Cynicis, Stoicis, Epicu: aliis, usque ad Ciceronem: tum disputa deducam a Cicerone ad Senecam.

SECTIO I.

De Ionicis Philosophis.

ionem, de vitâ quadam Animi corpori su- Sect. I. Ionici.
i, antiquissimâ aetate apud Graecos viguis tat ex Homero et omnibus veteris aevi mo is. Caussae, quibus factum est ut illa opi :ure in Graecâ gente dominaretur, fuerunt rales et civiles. Quare, qui eam solâ mo aturâ in hominum mentibus exstitisse di mihi quidem multo magis probantur, quam ejus originem vel ab Aegyptiis, vel a Chal vel aliunde petunt. Sed ego totam hanc onem praetermitto, quam Vos Iudices ab putatione exclusistis. Satis habeo auctori- ı Cicerone, qui (Tusc. I. 13, 14.) ait, *m de animorum immortalitate non a do- sed ab ipsâ naturâ, proficisci, et legis na- vim obtinere.*

quum doctrina de Animorum immortali- Thales.
t reliqua naturae cognitio, a Poetis, ac gis, seu Orphicis, rudi Minervâ tractatâ exstitit circa Olympiadem XL THALES s in Ioniâ, qui majore valeret rerum natu- scientiâ, eamque ad viam ac rationem, id

Sect. I. Ionici. Thales.

est Philosophicam methodum, exigeret. H
senserit de Animi post hanc vitam statu,
pretium est accuratius et uberius quaerer
et auctor Philosophiae habetur, et ab ini
putationis patebit, quam difficile sit in tan
numentorum jacturâ de Veterum placitis st
Eum statuisse Animos esse immortales, pr
est apud Diogenem Laertium I. 24. *Ἔνιοι δὲ
τὸν πρῶτον εἰπεῖν φασιν ἀθανάτους τὰς ψυχ
ἐστι Χοίριλος ὁ ποιητής·* i. e. „ *nonnulli ει
cunt, eum primum dixisse animas esse
tales: in quibus est Choerilus poeta.*" Hi
jungendus est scriptor de Placitis Philosoph
qui falso Plutarchi nomine fertur, IV. 2:
ut solet, descripsit Stobaeus in Eclog. Ph
93: ejus haec sunt verba: *Θαλῆς ἀπεφήνα
τος τὴν ψυχὴν φύσιν ἀεικίνητον ἢ αὐτοκίνητο
„ Thales primus pronunciavit animam es
ram quae semper moveatur, vel quae
moveat.*" Retulit idem exiguâ varietate
sius in libro de Naturâ Hominis, cap. I
*λῆς μὲν γὰρ πρῶτος τὴν ψυχὴν ἔφησεν ἀεικι
αὐτοκίνητον·* i. e. „ *Thales enim primus dixi
mam esse quid, quod semper moveatur et s
moveat.*" Theodoretus vero Serm. V.
in cujus verbis referendis falsam lectionem
est Menagius ad Diog. Laert. VIII. 83.,
ταύτην κέκληκε τὴν ψυχὴν ἀκίνητον φύσιν·
Theodoretus ex iisdem fontibus hausisse
νητον scripsisse videtur; ut hoc dixerit „

tur vocavit animam naturam quae semper Sect. I.
veatur." His ergo testimoniis quis non cre- Ionici.
:, de Thaletis sententiâ constare? Nam Ani- Thales.
m dixit esse immortalem: rationes adjecit, Ani-
m nimirum esse naturam (id est, ut hodie lo-
untur, *substantiam*) quae se ipsa moveat, sem-
ve moveatur, vel utrumque. Verum enim au-
ritas illorum testimoniorum gravissimis dubi-
onibus, nisi tollitur, tamen minuitur. Et
num quidem Choerilus, quem auctorem sequi-
Diogenes Laertius, unde hanc de Thalete no-
am habuit? utrum ex scriptis Thaletis, an ex
litione memoriae? Atqui antiquis jam tem-
ibus dubitatum est, an quod scriptum reliquis-
Thales, et an ea, quae tum sub ejus nomine
bantur, ab ipso conscripta essent: ut refert
genes Laert. I. 23. Eum nil de Philosophiâ
ptum reliquisse affirmant Alexander Aphrodi-
sis in Comment. in Aristot. Metaph. p. 12:
emistius Orat. XXVI. p. 317. et Simplicius in
mment. in Aristot. Physica p. 6. At vero ex
s libro *de Principiis* locum excitat Galenus
m. VIII. p. 513. Et alii quoque mentionem
iunt ejus librorum *de Naturâ*: de quibus alia
um cognosci possunt ex Fabricio Bibl. Gr. Vol.
p. 239, et Bruckero Historiâ Crit. Philos.
m. I. p. 462. Nos vero sequamur Aristote-
t, auctorem et antiquum et gravem, qui, ab
lo disputationum, fere antiquorum sententias
erre solet, atque hoc nomine in praecipuis fon-

 th-

Sect. I. Ionici. Thales.

Deum: universum autem animatum et plenum daemonibus esse: et per humorem, qui rerum elementum est, permeare vim Divinam quae illum moveat." Denique a Plutarcho in Septem Sapientum Convivio T. II, p. 163. Thales ita loquens inducitur, ut ei tribuatur ejusmodi sententia: „ *in maximis et praecipuis Mundi partibus habitare animam, quâ Deus utatur tamquam instrumento; igitur Deum animalibus quoque uti tamquam instrumentis, quippe quae suspensa sint a vi Divina."*

Atque ex his omnibus arbitror colligi, hanc fuisse Thaletis sententiam, *Animas hominum esse partes animae mundi, quae totum universum moveat: igitur non cum corpore exstingui.* Et cum hâc sententiâ congruit alia, quae ipsi tribuitur a scriptore operis de Placitis Philosoph. I. 8. „*Thales, Pythagoras, Plato, Stoici, statuunt Daemones esse substantias animatas: esse quoque Heroas, animas quae ex corporibus discessissent, bonos quidem bonas, malos vero malas."* Hoc igitur placitum nihil habet quod conciliari nequeat cum iis placitis, quae Thaleti omnium consensu vindicantur: neque possum assentiri Bruckero, qui Hist. Crit. Phil. T. I, p. 474. suspicatus est, illud a ratione Thaletis abhorrere.

Epimenides.

Eâdem fere aetate exstiterunt duo clari viri, quos silentio praetermittere non possumus. Alter est EPIMENIDES Cretensis, de quo pervulgata fuit fabula, cum per multos annos in Iovis Dictaei

mei antro dormivisse, et cum Diis immortalibus gisse. Quâ fabulâ nil aliud significavit, judice Maximo Tyrio doctissimo Platonico, Dissert. XVI. I. quam, *Animis nostris hanc vitam esse somnium, nec veram vitam*. Quam sententiam postea celebravit Heraclitus. Alter est PHERECYDES ex Syro insulâ ortus, Pythagorae magister, qui, ut ait Cicero Tusc. I. 16. *primum dixit, quod quidem literis exstet, animos esse hominum sempiternos*. Quod ita accipiendum est, eum primum fuisse eorum qui hanc sententiam diserte literis consignassent. Sed eam an argumentis confirmaverit, et quae fuerint illa argumenta, quum Pherecydis liber perierit et auctores taceant, ignoramus.

Sect. I. Ionici. Thales.

Pherecydes.

Thaletis discipulus fuit ANAXIMANDER, qui, ut quidem perhibet eruditus scriptor Themistius, primus fuit, qui de Rerum natura librum scriberet: Or. XXVI. p. 317. Huic successit ANAXIMENES, cujus nullum scriptum esse videtur; neque de Epistolis ad Pythagoram, quae sunt apud Diogenem Laert. II. 4. 5. dubitari debet, quin ex Sophistae officinâ prodierint. Hi de Animâ quidem Thaletis sententiam tenuisse videntur. Nam veteres scriptores, ut re aliorum, ita horum ea in primis placita memorarunt, quibus a magistris dissentiebant.

Anaximander.

Anaximenes.

Anaximenis discipulus fuit ANAXAGORAS, qui, ut de Divinâ naturâ praeclarius veriusque sensit quam priores, ita de Animorum immorta-

Anaxagoras.

 li-

Sect. I. Ionici. Anaxagoras. litate disertius statuisse videtur. Dicimus *tur*; nam certa ejus rei monumenta non Sint forte quoque, qui negent eum p de hoc loco sensisse. Nam primum quide to eum in Dialogo Phaedone, qui est de i talitate, reprehendit, quod quum egregie s set, Universum a mente gubernari et const esse optimâ ratione, tamen in explicando strandoque hoc placito nil effecerit, quod pretium esset; vid. Plat. Phaed. p. 393. Scriptor de Placitis Philos. IV. 3. et ejusmodi Anaxagorae sententias refert, qu morum immortalitatem tollant. Sed hae tiones facile solvuntur: et quae ex Plato prehensione ducitur dubitatio haud difficil bet responsionem. Hic enim Anaxagoram hendit de aliâ re, non de negatâ aut la tâ immortalitate: quam si negasset aut lab set, Plato, in hoc ipso argumento et i Anaxagorae reprehensione versans, illud et commemorare non omisisset. Quod a Scriptore de Plac. Phil. repetitur dubium, animadversione diluitur. Prior locus est l *οἱ δ᾽ ἀπὸ Ἀναξαγόρου ἀεροειδῆ ἔλεγόν τε καὶ* i. e. „*Anaxagorei autem dixerunt anim aëream et corpus.*" Atqui Stobaeus in Physic., qui ex iisdem fontibus sua haus *pus* omittit, ita quidem ut appareat eum veterem codicem pleniorem: ita enim re 93. Ἀναξαγόρας, Ἀναξιμένης, Ἀρχέλαος

...ερωειδῆ' i. e. „*Anaxagoras, Anaxime-* Sect. I.
Archelaus, Diogenes, dixerunt animam es- Ionici.
äeream," Porro Aristoteles de Anima L. 2, Anaxago-
eum in eorum genere ponit, qui Animam ras.
a illis proprietatibus definierunt, *motu, sen,*
et ἀσωματῳ i. e. *absentiâ corporeae concre-*
is. Et hoc quidem satis est ad refellendum
rem locum, quo traditur, Anaxagoram dixis-
animam esse corpus. Posterior locus operis
lacit. Phil. V. 25. hic est ubi Anaxagorae
io de somno refertur, et hoc adjungitur, *εἶναι*
δὲ ψυχῆς θάνατον τὸν διαχωρισμόν. Haec verba
runt cum interpretes doctos ejus operis, tum
lejum Hist. Phil. T. I. p. 104: et Brucke-
Hist. Crit. Phil. T. I. p. 514. Accedit alia
ultas, a viris illis non observata, quod com-
or operis de Placitis Phil., qui sub nomine
ni latet, idem iisdem verbis de Anaxagora
it, Tom. IV. pag. 437. Edit. Basil. Sed
que loco aliquid corruptelae subesse, facile
nt qui usum habent Graecae dictionis. Ne-
hoc alius quisquam veterum de Anaxagora
ibuit, neque conciliatur cum reliquis ejus
tis, *separationem esse animae mortem.* Haec
est sententia horum verborum, quae con-
Graecae orationis leges in aliam sententiam
pretari conatus est Bruckerus. Nos vero
totius loci ratione et connexione in eam
ecturam inducimur, ut putemus, vocem σώ-
ς, quae mox sequitur, a librario vetere omis-
sam

de Animâ, haec ejus placita mer
Latine referamus: „*Anaxagora.*
animam dixit esse illud quod
similiter statuunt, quibus quidem
tum moveri à mente." Porro (
xàgoras non magnopere mentem
guit: multis enim locis mentem a
Boni et Recti: aliis vero locis
idem esse atque animam; menten
bus animalibus inesse, et magn
vilioribus et honestioribus." I
„ *Unus Anaxagoras mentem dic*
patiendi, et nihil commune hab
elementis." Conjungatur alia Ai
eodem capite §. 21. et Lib. III
et 12. Denique Stobaeus Eclo
eum in iis ponit, qui statuunt,
secus in corpus inseri." Notai
mentem et *animam*, *νοῦν* et *ψύχ*
losophis ita distingui, ut haec

o tributam opinionem, *animam esse ἀερώδη*, *rei generis:* quippe gravior est Aristotelis au- oritas, quâ constat Anaxagoram statuisse, *ani- m nihil commune habere cum reliquis elemen-* .. Et illa opinio *de animae aëreâ naturâ* falso eum relata est ab aliis, qui in hunc errorem ducti sunt pravâ conclusione, quum cogitarent aximenem statuisse *Deum esse infinitum aërem*, axagoram autem ejus discipulum *animas dixis- partes Divinae mentis esse.* Verum quidem umque: sed perperam inde collegerunt, Ana- orae, ut Anaximeni, placuisse, Deum esse initum aërem, et animas proinde aërii generis e. Quod si ergo ex iis, quae protulimus, nclusionem ducamus: quod si etiam reputemus, monitum esse a Veteribus de dissensu Anaxa- rae a Thalete in sententiâ de Animorum immor- itate: hoc omnino videtur ejus placitum fuisse *animas et hominum et reliquorum animantium rtes esse mentis illius summae et creatricis, seu el; igitur non cum corpore exstingui."* Possit is huc revocare dictum ejus quod est apud og. Laert. II. 7. *Interrogatus a quodam, „ nul- s tibi cura patriae est?" „ mihi vero, inquit, maxima quidem:" monstrans digito coelum.* d apophthegmatum incerta est fides, et plerum- e ad vulgi captum, non ex doctrinâ, seu sy- mate, pronunciantur. Quare malim, si quid aeterea opus sit auctoritate, discipulum ejus uripidem, de scenâ Philosophum, adhibere; apud

Sect. I. Ionici. Anaxagoras.

Summa sententiae Anax.

Euripides.

Sect. I. Ionici.

apud quem frequentes sunt sententiae *de anima post corporis mortem vigente et cogitante.* De quo quidem argumento nobis non dicendum est post egregiam disputationem Valckenarii, viri summi, in Diatribe ad Euripidis Fragmenta cap. VI. p. 54 et seq.

Diogenes Apoll.

Alter fuit Anaximenis discipulus DIOGENES Apolloniates, qui, magistri exemplo, aërem pro rerum principio ac Deo habuit. Itaque et Animam aëream esse statuit: ut diserte testatur Aristoteles de Animâ Lib. I. cap. II. §. 23. „*Diogenes, ut alii quidam, statuit animam esse aërem; quippe qui putaret, aërem esse cum omnium subtilissimum, tum principium: et propterea animam praeditam esse cognitione et motu: cognitione quidem, quia aër omnium primus esset: motu autem, quia aër subtilissimus esset omnium rerum.*" Hunc locum non memoravit Bruckerus Hist. Crit. Phil. T. I. p. 517. ubi de Diogenis placitis agit: contra ex Scriptore de Placitis Phil. IV. 5. et V. 15. refert Diogenem statuisse „*Animam habitare in arteriosâ cordis caveâ, quae sit spiritualis: et animalia nasci inanimata, atque insitum calorem, simul atque natum sit animal, animam in pulmones attrahere.*" Horum igitur posterius perperam redditum est; nam nec in Graecis hoc est verbis, et ea ex Pseudo-Galeno corrigenda esse, recte monuit Corsinus, ita ut sensus sit, non *animam* τὴν ψυχὴν quod nec in Plutarcho legitur, sed *frigidum* τὸ ψυ-

in pulmonem attrahi. Et cum Pseudo- Sect. I. Ionici.
archus non significet, cujus Diogenis hae Summa sententiae Diog.
opiniones, eaedemque minime abhorreant a
icorum doctrinâ, contra quam putavit Brucke-
, ut infra videbimus: haec igitur cum ita sint,
tror has opiniones potius Diogenis Babylonii
ici, quam hujus Apolloniatae fuisse. Ergo et
reliquâ Diogenis doctrinâ et loco Aristotelis
igitur, hanc fuisse illius sententiam, „*ani-
, quia movendi et cogitandi vim habeat, par-
esse aëris illius, qui principium rerum ac
esset; igitur non cum corpore exstingui.*"

Ultimus in hac Ionicorum successione fuit So- Archelaus.
is magister ARCHELAUS, qui quid pecu-
liter de hoc argumento senserit, a certis quidem
toribus non traditum est. Nec tamen repugnem
ckero, qui ex Pseudo-Origene hanc ei tribuit
ionem, *mentem omnibus innatam esse anima-
; nam et corpora omnia uti mente, alia ci-
alia tardius:* vid. Origen. Philosophumen.
IX. p. 890. Convenit enim hoc cum reliquo-
Ionicorum doctrinâ. De Animae vero post
vitam statu, non dissensisse videtur a magi-
Anaxagora; quipe nec reliqua ipsius placita
dissentire cogebant, nec Veteres hujus dis-
tiis mentionem fecerunt.

aque, si ex iis, quae hactenus disputavimus,
conclusione Ionicorum de Animae post mor-
statu opinionem colligere velimus, reperiemus Summa sententiae Ionicor.
huc redire: „*Animam hominum esse partem*

men-

Sect. I. Ionici. Archelaus.

mentis illius divinae, quae omnia permearet ubique animaret; igitur Animam post corporis mortem superesse propterea quia pars sit illius mentis divinae." De ipsâ vero conditione vitae post hanc mortem, aut nil prodiderunt, aut nil proditum ad nostram memoriam venit. Illud tamen, quamquam non diserte pronunciatum est ab illis, tamen et consequitur et intelligitur ex iis quae pronunciata sunt, *Animabus conscientiam sui et quasi personam constituram, nec eam absumtum iri reditu earum ad divinam naturam.* Ceterum Ionici non, prouti postea Pythagorici et Platonici, Animae immortalitatem tanquam fundamentum doctrinae suae celebrarunt. Sed tamen eam tenuerunt, quippe quae consequeretur ex ipsorum doctrinâ de Principiis naturae, in quâ potissimum elaborabant.

Atque haec quidem, deperditis omnibus Ionicorum scriptis, ex posterioribus auctoribus collecta, et, quoad ejus fieri potuit, ad probabilem fidem adducta sunt.

SECT. II.

De Pythagoricis Philosophis.

Sect. II. Pythagoras.

Sequitur ut videamus de PYTHAGORA, qui doctrinam de Animorum immortalitate ad summam auctoritatem celebravit. Et quandoquidem vetustissimorum Pythagoreorum de hoc argumento scripta perierunt, et, quae de ipsorum et magistri placitis feruntur, ita turbata sunt a posteri

ous scriptoribus, ut fabulis quam vero similio- videantur; operam dabimus, ut ea, quae ad mortalitatem Animorum pertinent, criticâ ratio- delecta, breviter exhibeamus. Primum omnium ctae hujus consilium significandum est ex ipsius igine. Habuit Pythagoras magistros duplicis ge- ris in Philosophiâ; alios, Theologos, Pherecy- m et forte Epimenidem: alios, Ionicos Philo- phos, vel Thaletem vel Anaximandrum. Atque : his duabus disciplinis eum suam disciplinam nstituisse, haud difficile est ad animadverten- m. Videamus quid inter Theologos et Ionicos tercesserit, atque hoc discrimen patefaciamus Plutarcho, prudentissimo auctore, qui ita pro- nciat in libro Oraculorum Defectu, Tom. II. g. 436. „ *Omnino, quum duae sint omnis or- s caussae, (sc. mens agens et materia patiens) ntiquissimi Theologi (sc. Orphici) et Poetae so- m praestantiorem celebrarunt, et omnibus re- us explicandis hoc pervulgatum dictum (s. Or- hicum) adhibuerunt:* Ζεὺς ἀρχὴ, Ζεὺς μέσσα, Διὸς δ'ἐκ πάντα πέλονται· i. e. „ *Principium Iu- piter, medium Iovis, omnia ab ipso;" ad natu- ales autem ac necessarias caussas numquam ac- esserunt. Qui vero postea fuerunt, et Physici i. e. Ionici) dicti sunt, a pulcherrimo illo et ivino caussarum principio aberrarunt: omnia rporibus eorumque affectionibus, collisionibus, utationibus, mixtionibus tribuerunt. Quo fit, ut trorumque ratio imperfecta sit: quum hi (Phy- si-*

Sect. II. Pythagoras

L. II. hagoras.

sici) caussam efficientem ac finalem, illi (Theologi) caussam materialem et instrumentalem, ignorent vel negligant." Igitur Pythagoras utrorumque et bona sequi et mala fugere studuit; ita quidem maxime, ut utroque caussarum genere uteretur. Et a Theologis quidem retinuit Deorum ac Daemonum in rebus humanis vim et efficaciam, eorumque placandorum rationem, divinationem, Animi purgationem, praemia et poenas post hanc vitam: a Physicis autem assumsit naturae explicationem, ut in rerum caussis reddendis non Deum ex machinâ induceret, sed vim rationemque materiae et rerum cogitantium aperiret. Ceterum hac etiam ratione Pythagoras a Thalete diversus fuit: quod hic proprie Physicus fuit, et in rebus existentibus, corporeis, et singularibus versatus est: hic Metaphysicus, et ab universalibus ideis et remotis a corporeâ naturâ notionibus ad interiorem naturae cognitionem proficisceretur. Immortalitatem quidem Animorum a Pherecyde celebratam Ionicorum rationibus accommodavit et confirmavit. Cicero solum nominat Pherecydem: quod, ut jam diximus, Ionici in hoc loco non praecipuam operam posuissent, nec inde famam consecuti essent: „*Quod literis exstet* (inquit Tusc. I. 16.) *Pherecydes Syrius primum dixit animos esse hominum sempiternos. — Hanc opinionem discipulus ejus Pythagoras maxime confirmavit."* Sed Ionicae doctrinae vestigia sponte apparent. Nam Pythagoras, quum statueret esse Animum aethereum igneumve per totam naturam diffusum, hoc simul

statuit, *animos rerum cogitantium ex eadem* Sect. II.
a natura decerptos. Auctores hujus senten- Pythagoraei
habemus cum alios tum Ciceronem: veluti de
st. 21. „ *audiebam Pythagoram, Pythago-*
reos, incolas paene nostros, qui essent Italici
sophi quondam nominati, numquam dubitas-
quin ex universa divina mente delibatos ani-
haberemus." De Nat. Deor. I. 11: „ *Py-*
ras censuit (Deum) animum esse per natu-
rerum omnem intentum et commeantem; ex
nostri animi carperentur." ad quem locum
dus Davisius, qui plura protulit. Non est
de Pythagorae doctrina de Deo multa dica-
; satis est ad nostrum institutum, *animos es-*
mortales, siquidem sint partes substantiae
ae: conferatur Diogenes Laertius VIII. 28.
mque locum Menagius. Sed Anima humana
ex sola substantia divina constat: nam duas
t partes, meliorem ac rationalem, deteriorem
: irrationalem: ut Pythagorae sententiam me-
t Cicero Tusc. IV. 5. et alii quos ibi lau-
Davisius. Quibus adjungendus Pythagoreus
aeus Locrus in libello de Anima Mundi p.
(edit. Platon. Lugdun.) qui ait: „ *animae*
anae alia pars est melior, rationalis, intel-
s: alia pars deterior, irrationalis, insipiens.
ior est τᾶς ταυτῶ φύσιος, id est ex substantia
rae immutabilis sibi semper constantis: ea in ca-
collocata est, ut ei reliquae partes serviant.
erior est ἐκ τᾶς τῶ ἑτέρω, id est ex substantia
rae mutabilis et inconstantis: ejusque duae

 sunt

nadem; materiam vero, tamqua
sitam patientem caussam, app
e. dualitatem. Ita prodidit
Phil. I. 7. et disertius etiam Dio
25. qui ejus rei testem laudat
historem, gravem et antiquum
Historiae Philosophicae auctor
quare de Pythagoricis numeris
deamus de Animae post hanc v
Animae pars melior est immor
mortalis; non quidem ita, ut
exstinguatur, sed ut exstingui t
multos annorum circuitus int
partem vivam puramque relinq
blichus ap Stob. Eclog. Phy
Proclus Comment. in Plat. Ti
que Pythagoreorum opinione
egregium dictum Aen. VI. 745.

Donec longa dies, perfecto t

Sect. II. Pythagoreis.

Iam vero Anima ex corpore excedens similitudi-m retinet et figuram corporis: ut de Pythago-s refert idem Alexander Polyhistor apud Diog. ert. VIII. 31. Et haec figura adhaeret non me-ri parti, quae intelligibilis est, sed deteriori, ae crassior est et sub sensus corporis cadit. Ce-um opinionem, de Animâ corporis figuram reti-nte, quae jam antiquissimis temporibus in vul-superstitione valebat, Pythagoras non ita sim-liter et ἀφιλοσόφως accipiebat, sed cum doctri-suâ conciliabat. Nam primum, hanc Animae rtem ex materiâ volebat propterea constare, ut s interventu pars melior cum corporibus agere sset. Deinde, haec ipsa deterior et irrationalis-que adeo materialis pars per totum corpus erat tenta, atque ita ejus figuram assumebat: quale stea Democritus, magnus pro illâ aetate physi-s, statuit; et ad Philosophiae rationem expli-re tentarunt Veteres, quos de hac opinione me-orat Editor Libelli Plutarchei de Serâ Numinis indictâ pag. 97. et seq. Sed videamus reliquà exandri dicta apud Diog. Laertium: „ *anima corpore expulsa* (hic enim est sensus verbi ιφθεῖσα, de quo fluctuarunt Aldobrandinus et ückerus T. I. pag. 1091) *in terrâ per aërem gatur, figuram corporis retinens: Mercurium tem custodem esse animarum, et propterea νο-νί Ductorem, Ianitorem, et Terrenum: quod is ducit animas a corporibus terrâ marique, Et ras quidem in locum altissimum deduci: impu-*

 ras

Sect. II. Pythagoras.

ras autem nec puris nec invicem appropinquan… sed a Furiis adstringi vinculis, quae nullo m… perfringi possent." Ita vertendus hic locus, qu… nonnullis partibus male cepit Interpres. Neq… vero hic unus est status impurarum Animarum, nam migrandum iis est per varia deinceps corpora vel hominum vel animalium, donec temporis con-stitutum circuitum expleverint. Haec est celebra… ta illa *Metempsychoseos* nomine Pythagorae opinio, quam frequenter memorant Veteres. Refert ipsius cum Leonte Phliasio colloquium Cicero Tusc. V 3. quod habet locum qui ad hanc opinionem pe… tineat, quum ait „ *nos quasi in mercatûs quan… dam celebritatem ex urbe aliquâ, sic in hanc vi… tam ex aliâ vitâ profectos esse.*" Quis porro adeo a literis remotus est, ut ignoret nobilem illum Ovidii locum, Metam. XV. 152. quo Pythagora… ad discipulos dicens inducitur.

O genus attonitum gelidae formidine mortis!
Quid Styga, quid tenebras, quid nomina vana t… metis,
Materiem vatum, falsique piacula mundi?
Corpora sive rogus flammâ, seu tabe vetustas
Abstulerit, mala posse pati non ulla putetis!
Morte carent animae: semperque, priore relicta
Sede, novis habitant domibus, vivuntque receptae.
Ipse ego, nam memini, Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Sedit in adverso gravis hasta minoris Atridae:

Q…

Sect. II. Pythagoras.

novi clypeum, laevae gestamina nostrae,
per Abanteis templo Iunonis in Argis.
ia mutantur, nihil interit, errat et illinc
venit, hinc illuc, et quoslibet occupat artus
ritus: éque feris humana in corpora transit,
que feras noster: nec tempore deperit ullo.
que novis fragilis signatur cera figuris,
ec manet ut fuerat, nec formas servat easdem,
tamen ipsa eadem est: animam sic semper eandem
se, sed in varias doceo migrare figuras.

Locum, quamvis notum, attuli, cum auctori-is, tum animadversionis, causså. Nam pri-um quidem animadvertendum, eam ab Ovidio ibui sententiam Pythagorae, *vanas esse Poëta-um fabulas de Styge et Inferis.* Assentior, Eso-rice ita sensisse Pythagoram; Exoterice ita sta-isse, non assentior. Nam et ipse narravit, se ud inferos fuisse, poenasque ac supplicia malo-um vidisse; quod apud Diog. Laert. produnt au-ores minime contemnendi Hieronymus et Hermip-us, VIII. 21. 41. Et Pythagoreos reliquos ab fabulis non alienos fuisse, videbimus infra, d de Empedocle ac Timaeo dicemus. Et prudens riptor Plutarchus in libro de Genio Socratis T. p. 580. notat, „*Philosophiam a Pythagora pletam et quasi inflatam fuisse fabulis, appari-nibus, et superstitione.*" Deinde illud etiam imadvertendum, Ovidium in eo a Pythagorae

 sen-

Sect. II, Pythagoras.

tentiâ aberrare, quod hanc Animarum per corpora migrationem sempiternam esse statuit, ita ut nullae sint Animae quae aliquando ab ea cessent. Atqui constat, eam fuisse Pythagorae opinionem, *puras animas non amplius in corpora inclusum iri, sed in altissimum locum vel in deorum genus abituras.* Testes habemus cum alios, tum Alexandrum Polyhistorem supra laudatum, et Auctorem aurei carminis, vulgo ad Pythagoram relati; qui Auctor, quisquis tandem fuit, certe ab antiquitate haud exiguum habet momentum: Ejus haec est sententia in fine carminis;

Ἢν δ' ἀπολείψας σῶμα ἐς αἰθέρ' ἐλεύθερον ἔλθῃς,
Ἔσσεαι ἀθάνατος θεὸς, ἄμβροτος, οὐκ ἔτι θνητός.

i. e. „ *Si autem, relicto corpore, in liberum aetherem perveneris, eris immortalis Deus, sine labe, nec morti obnoxius.*" Denique, ut diximus, auctoritatis caussâ protulimus Ovidii locum: in quâ quidem parte duo sunt probe distinguenda: alterum, *de ipsa opinione Metempsychoseos:* alterum, de illo mirabili Pythagorae commento, quo pronunciavit *se recordari in quibus antea hominum corporibus habitasset.* Ac de hoc quidem commento operae pretium est videre, quâ auctoritate tribuatur Pythagorae. Igitur non putandus est Ovidius ipse hoc, poetarum more, finxisse; quippe fuit haec pervulgata fama, et paulo ante eum Horatius eam secutus erat, Carm. I. Od. 28.

Scri-

Sect. II. Pythagoras.

iptores autem ejus rei antiquissimi, quod qui-
a constet, Aristotelis fere aequales fuerunt. Sunt
ppe deperditi, et ex posteriorum tantum men-
ne cogniti: Dicaearchus et Clearchus, apud Gel-
m Noct. Att. IV. 11: et Heraclides Ponticus,
id Diog. Laert. VIII. 4. Priores duo pruden-
i fuerunt et eruditissimi auctores: posterior ipse
oque magnopere eruditus, sed fabulis ac su-
stitioni deditus. Apparet ergo, hanc famam
sse valde antiquam; nec enim sine antiquitatis
ctoritate scripto eam prodidissent Dicaearchus
Clearchus; sed, quum non constet, utrum eam
ulerint tamquam *quae vulgo feratur*, an tam-
am *quae certo referenda sit ad Pythagoram*;
n possumus ipsi statuere, tribuendumne sit il-
l commentum ipsi Pythagorae, an posteriores
riptores de ipso finxerint. Neutrum abhorret a
isimilitudine. Nam nec Pythagoras omnem ab
ititutis suis repudiavit superstitionem, ut supra
nuimus. Et similia de suâ ipse transmigratio-
postea jactavit Empedocles, quae fortasse, ut
i Empedoclis, per errorem posteritatis in Py-
gorae nomen translata sunt. Videamus jam de
â opinione *Transmigrationis Animarum*, quam
in tenuerit Pythagoras, nullo modo dubitari de-
: adeo constans est totius antiquitatis consen-
. Sed an ipse ejus sit inventor nec ne, non
is convenit inter Scriptores. Diog. Laert. in-
itionis laudem Pythagorae tribuit VIII. 14. πρῶ-
τέ φασι τοῦτον ἀποφῆναι, τὴν ψυχὴν, κύκλον

 ἀνάγ-

Sect. II. Pythagoras.

ἀνάγκης ἀμείβουσαν, ἄλλοτε ἄλλοις ἐνδεῖσθαι ζώοις. i. e. „ *Dicunt eum primum pronunciasse, Animam, quum per circulum necessitatis deinceps permeet, variis vario tempore illigari animantibus.*" Ita vertendus hic locus, quem non accurate reddidit Interpres. Herodotus hanc eandem Aegyptiis vindicat: cujus verba Latine referimus: II. 123. „ *Fuerunt quoque primi Aegyptii, qui dicerent, Animam hominis esse immortalem, post corporis vero interitum in aliud deinceps nascens animal immigrare: cumque per omnia terrestria, marina et volucria animalia circuitum fecisset, eam iterum nascentem in hominis corpus immigrare: et hunc ab eâ circuitum confici trium millium annorum spatio.*" Herodoti auctoritatem praeferendam esse auctoritati Diogenis, praesertim testes nullos excitantis, non est dubium. Addit enim ipse Herodotus, tamquam testimonium sententiae suae, „ *Hoc placito, tamquam suo et proprio, quidam Graeci usi sunt, alii antiquiore alii recentiore tempore: quorum ego nomina, quamquam scio, tamen non memoro.*" Sit igitur Herodoti potior sententia; tamen caveamus ne plus ei tribuamus quam ipse voluit. Si quid enim video in Grammaticâ interpretatione, non necesse est, ut hic sit sensus, *Aegyptios singulas has opiniones primum protulisse;* sed *universas ab illis ad hanc doctrinam conformatas esse:* ut adeo illud voluerit Herodotus, „ *Aegyptios primos dixisse, Animam, quum sit immortalis, in alia deinceps cor-*

pora immigrare atque iterum in humanum cor- Sect. II. Pythagoras.
redire; et hunc circuitum absolvi trium mil-
n annorum spatio:" et sint Aegyptii non tam
nortalitatis quam Metempsychoseos auctores,
. hoc, utcumque accipiatur, non magnopere
hujus quaestionis caput pertinere arbitror. Il-
magis quaerere convenit, utrum Esoterica an
oterica fuerit haec Pythagorae sententia. Mihi
dem Esoterica et ad systema, s. interiorem do- Summa sententiae, quam Pythagoras tenuit.
inam, pertinuisse videtur; quamquam Exote-
am quoque usum habuit, veluti ad homines co-
itione status futuri meliores reddendos, et opi-
ne communionis, quae inter hominum bruto-
ique genus intercederet, ab animalium esu abs-
endos. Quare, si cognoverimus quomodo
: sententia cum reliquis Pythagorae placitis
juncta fuerit, non dubitabimus quin fuerit
oterica. Est vero ejusmodi conjunctio et con-
uentia sententiarum: „*Deus est animus per to-*
i rerum Naturam diffusus: Ipse est omnium pri-
s, caussa efficiens, intelligens: Materia est,
endo loco, caussa patiens, bruta et cogitatio-
expers: Animae hominum compositae sunt ex
te rationali et irrationali; rationalis desum-
est a Dei substantiâ, irrationalis a materiâ.
imae non cum corporibus pereunt: sed partim,
divinam substantiam, unde venerant, redeunt:
tim, poenas solvunt malefactorum, vel apud
ros, vel in aliis corporibus cum hominum tum
torum: Nam et brutorum animae ex duabus
par-

t. II. thagoras. *partibus, rationali et irrationali, constant; quippe apparent in eorum factis non tantum iracundia et concupiscentia, sed intelligentia quoque et ratio. Igitur, rationalis et intelligens Animae pars, postquam purgata fuerit, tandem ex corpore humano ad Deum redibit, eritque ipsa divini generis.*" Et haec quidem sunt, quae, vetustissimorum Auctorum fide, Pythagorae tribui possint. Nam potest illa sententia aliis quoque rationibus ad majorem verisimilitudinem explicari: sed hoc a posterioribus demum, in primis a Platone, factum est. Et quae in hanc rem a recentioribus Veterum, veluti Iamblicho et similibus, dicta sunt, noluimus promiscue adhibere huic disputationi; quandoquidem constat, eos Pythagorica et Platonica placita confudisse. Itaque satis apparere arbitror, quae fuerit Pythagorae sententia, et quibus partibus ab Aegyptiorum ratione dissenserit.

ythagorei. Expositâ ipsius Pythagorae sententiâ, videamus breviter de discipulis ejus ac successoribus.

lcmaeon. Alcmaeon, Crotoniates, qui juvenis senem Pythagoram audivit, primus φυσικὸν λόγον, i. e. *librum de naturâ rerum*, scripsisse dicitur a Favorino apud Diog. Laert. VIII. 83. et Clemente Alexandrino Stromat. VIII. p. 308. Quod ita videtur accipiendum, *ut ex Pythagoreis hic primus fuerit, qui talem scriberet librum*; siquidem vera sunt quae supra observavimus de Pherecyde et Anaximandro, qui idem argumentum scripto mandasse dicuntur. Ex hoc libro servatus est locus de

nimae immortalitate. Dictum Alcmaeonis me- tur a Diogene Laertio VIII. 83. ἔφη δὲ καὶ ψυχὴν ἀθάνατον, καὶ κινεῖσθαι αὐτὴν συνεχῶς ὡς ἥλιον· i. e. „ *dixit etiam animam esse immortalem et semper moveri, ut Solem.*" Consen- tobaeus Eclog. Phys. p. 93. *Alcmaeon Ani- dicit esse naturam, quae se ipsa moveat et er moveatur: propterea eam immortalem et simillimam esse putat.*" His duobus aucto- s solis nititur Bruckerus Hist. Crit. Phil. T. I. 133: quorum fides profecto non ab omni par- rma haberi potest, quum ipsi hujus sententiae os adducant testes. Quare confirmemus eam iorum Scriptorum testimoniis. Aristoteles de nâ Lib. I. Cap. II. §. 25. παραπλησίως δὲ τού- καὶ Ἀλκμαίων ἔοικεν ὑπολαβεῖν περὶ ψυχῆς· φη- ὰρ αὐτὴν ἀθάνατον εἶναι διὰ τὸ ἐοικέναι τοῖς ἀθα- ις· τοῦτο δὲ ὑπάρχειν αὐτῇ, ὡς ἀεὶ κινουμένῃ· κι- αι δὲ καὶ τὰ θεῖα ἅπαντα συνεχῶς ἀεί, σελήνην, , ἀστέρας καὶ τὸν οὐρανὸν ὅλον· i. e. „ *Simili- his de Animâ sensisse videtur Alcmaeon: dicit eam esse immortalem, propterea quod simi- it immortalibus: idque in eo positum esse, quod er moveatur; nam et Divina omnia continuo er moveri, Lunam, Solem, stellas, et to- coelum.*" Boëthus, cujus locum memorat phyrius apud Eusebium Praep. Euang. XI. p. εἰς ὅπερ ἀπιδὼν καὶ ὁ Κροτωνιάτης φυσικὸς εἶπεν ατον αὐτὴν οὖσαν, καὶ πᾶσαν ἠρεμίαν φύσει φεύ- , ὥσπερ τὰ θεῖα τῶν σωμάτων· i. e. „ *Hue etiam*

Sect. II. Pythagorei. Alcmaeon.

Sect. II. Pythagorei. Empedocles.

Empedocles, *se exulem in Terrâ degere.* L-cus exstat apud Plutarchum in Libro de Ex- T. II. p. 607.

> Ἔστι ἀνάγκης χρῆμα θεῶν ψήφισμα παλαιὸν,
> Εὖτέ τις ἀμπλακίῃσι φόνῳ φίλα γυῖα μιήνῃ.
> Δαίμονες οἵτε μακραίωνες λελόγχασι βίου,
> Τρὶς μὲν μυρίας ὥρας ἀπὸ μακάρων ἀλάλησθαι·
> Τῇ καὶ ἐγὼ νῦν εἰμὶ φυγὰς θεόθεν καὶ ἀλήτης·

i. e. „ *Est hoc Necessitatis Fatum, Deor- antiquum decretum: ut, si quis Daemonum, q- longam vitae aeternitatem sortiti sunt, se ip- peccato, caede, inquinaverit, is triginta milli- annorum, exul beatorum concilio, oberret. It- et ego nunc a Diis exul oberro.*" Quae proxi- sunt Plutarchi verba explicationem habent huj- opinionis ductam ex ipsius Empedoclis aliis locis; quod vulgo non attenderunt Interpretes. Qu- adferamus ea: „ *Non se ipsum modo, sed ipso omnes reliquos homines, hic peregrinos et ex- ules esse pronunciat. Nam dicit: Non san- guis vobis, o homines, non spiritus admixtus, sub- stantiam ortumque Animae praebuit: sed ex h- corpus concretum est terrenum. Nativitatem au- tem Animae, quae aliunde huc venit, leniore no- mine peregrinationem vocat: re verâ autem exu- lat et oberrat, Divinis Decretis Legibusque agi- tata.*" Alium excitemus locum Empedoclis ex eodem Plutarcho de Iside et Osiride T. II. p-

C. Ἐμπεδοκλῆς δὲ καὶ δίκας φησὶ διδόναι τοὺς νας ὧν ἐξαμάρτωσι καὶ πλημμελήσωσιν·

Sect. II. Pythagorei. Empedocles.

θέριον μὲν γὰρ σφε μένος ποντόνδε διώκει,
ἶντος δ' ἐς χθονὸς οὖδας ἀπέπτυσε, γαῖα δ' ἐσαῦθις
ελίου ἀκάμαντος, ὁ δ' αἰθέρος ἔμβαλε δίναις·
λλος δ' ἐξ ἄλλου δέχεται, στυγέουσι δὲ πάντες·

οὗ κολασθέντες οὕτω καὶ καθαρθέντες, αὖθις τὴν φύσιν χώραν καὶ τάξιν ἀπολάβωσι· Quae ita : Xylander: „ *Empedocles genios etiam poe- peccatorum delictorumque luere affirmat:*

mare namque illos adigit vis aetheris urgens,
espuit in terrae pontus sola: terraque in almi
ampada propellit solis: sol aetheris illos
rticibus celer immittit. Sic ordine longo
nus post alium exosos scelerum excipit ultor.

ec suppliciis expiati ac lustrati pristinae Na- e locoque suo restituantur." Idem Poetae lo- a Plutarcho in alio libro profertur, T. II. 130. Atque forte hinc Virgilius duxit illam variis elementis purgationem Animae, Aen. 740.

aliae panduntur inanes
Suspensae ad ventos: aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.

lis alia Empedoclis dicta de Animarum in cor- a lapsu addere in promtu est: veluti apud Cle- ntem Alexandr. Strom. L. III. p. 537. B. et

Sect. II. Pythagorei. Empedocles.

L. IV. p. 479. C. et apud Hieroclem in Commentario in Aurea Carmina Pythag. p. 248. satis haec significasse satis est. *Animam vero non solum in brutorum corporibus, sed in plantis, oberrare*, neque hoc suo exemplo intestatum reliquit. Ita est in dicto ejus, quod memorarunt cum alii tum Diogenes Laertius VIII. 77: *καὶ τὴν ψυχὴν παντοῖα εἴδη ζώων καὶ φυτῶν ἐνδύεσθαι· φησὶ γοῦν*

Ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ γενόμην κοῦρός τε κόρη τε
Θάμνος τ' οἰωνός τε καὶ ἐξ ἁλὸς ἔμπυρος ἰχθύς·

i. e. „*Et statuit, Animam variorum animalium plantarumque corpora ingredi: ait enim*

Nam, memini, fueram quondam puer atque puella
Plantaque et ignitus piscis, pernixque volucris."

Ceterum, *Animas eorum, qui bene pieque vixerunt, ad Deos redire eorumque commercio et consuetudine uti*, disertis pronunciavit verbis, quae servavit idem doctissimus Patrum Clemens Alexandrinus Strom. L. IV. p. 534. C. *φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς τῶν σοφῶν τὰς ψυχὰς θεοὺς γίνεσθαι, ὧδέ πως γράφων·*

Εἰς δὲ τέλος μάντεις τε καὶ ὑμνοπόλοι καὶ ἰητροὶ
Καὶ πρόμοι ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισι πέλονται·
Ἔνθεν ἀναβλαστοῦσι θεοὶ τιμῇσι φέριστοι·

i. e. „*Dicit autem Empedocles, sapientum animas Deos fieri, ita scribens:*

Post-

'astrono vates, et qui hymnos carmine cantant, Sect. II. Pythagorei. Empedocles.
:t medicique, ducesque viris mortalibus adsunt.
'inc existunt Dii, sunt quorum maxime honores."

ue, ut viri sapientes, vates, poetae, medici, tatum gubernatores, in Deorum genus abeunt, deo Dii fiunt, ita *reliqui homines, qui juste teque vixerunt, fiunt convivae Deorum:* ut apud eumdem Clementem Alex. Str. L. V. 07. B. ἢν δὲ ὁσίως καὶ δικαίως διαβιώσωμεν, μα-
αι μὲν ἐνταῦθα, μακαριώτεροι δὲ μετὰ τὴν ἐνθένδε
λλαγὴν, οὐ χρόνῳ τινὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἔχοντες,
ὶ ἐν αἰῶνι ἀναπαύεσθαι δυνάμενοι,

θανάτοις ἄλλοισιν ὁμέστιοι ἔν τε τραπέζαις
ἐόντες ἀνδρείων ἀχέων ἀπόκληροι ἀτηρεῖς·

ιλόσοφος Ἐμπεδοκλέους λέγει ποιητική· i. e. *uod si vero etiam sancte justeque vitam pere-mus, erimus cum hic beati, tum illic beatio-post mortem, participes beatitudinis, non tem-: sed aeternitate, quiescentes, convivae reli-um Deorum mensis accumbentes, liberati et unes ab humanis calamitatibus: ut est in phi-phico Empedoclis carmine."*

x his igitur apparet, Empedoclem Pythagorae dem placita tenuisse, in explicandâ vero con-one et ratione vitae futurae et Metempsycho- nil magnopere novi attulisse, magis poe- quam philosophum egisse, et veluti in loco ticae licentiae accommodato exultasse; ut pro- Summa sententiae Emped.

 be-

multaque scripta reliquit, qua
misse dicitur. Haec quamquai
perierunt, non tamen est, quo
de Animae immortalitate et mi
Nam et ipsa res verisimilis es
confirmat ejus mentio, quae ex
tem Alex. Str. III. p. 433. A
Φιλολάου λέξεως μνημονεῦσαι· λέ
ρειος ὧδε· Μαρτυρέονται δὲ καὶ οἱ
καὶ μάντεις, ὡς διά τινας τιμωρί
ματι συνέζευκται, καὶ καθάπερ
θαπται· i. e. „*Operae vero pre*
sententiam Philolai. Ita enim
goreus ille: Testantur autem v
logi et Vates, animam luend
conjunctam esse cum corpore,
sepulchro sepultam esse." Ex
ma fragmentum egregium servav
Phys. Lib. I. p. 44. sed minu
disputationem accommodatum,

, qui hodieque ejus nomine fertur, sunt qui ent. Mihi quidem nil in eo esse videtur, ab illâ aetate et personâ Ocelli alienum exceptâ Dialecto: quam si a recentiore quo- homine ex Doricâ in communem versam esse ıus, nil profecto dicamus, quod a verisimi- ine abhorreat. Ceterum de Animae immorta- nulla magnopere est in libello mentio; nisi quis Caput secundum cum loco Philolai de di Animâ comparare et ad hoc argumentum ere velit. Minus quidem obscura, nec ta- satis manifesta, hujus sententiae vestigia ex- in loco non integro ejusdem Ocelli ex Li- eperdito *de Lege:* quem locum servavit Sto- in Eclog. Phys. L. I. p. 32. Argumentum dit, „*Animam, quia semper moveatur, itatis esse participem, et propterea Caussae ibernatricis auctoritatem obtinere.*" Sect. II. Pythagorei; Ocellus.

MAEUS quoque, Locrus, nobilitatus est suâ doctrinâ, tum Platonis studio, qui illius o, *de Animâ Mundi*, suum ipse de hoc ar- nto Dialogum accommodavit ac Timaei no- inscripsit. Ejus placitum de duabus Ani- partibus, Divinâ ac Terrenâ, supra memo- us, quum de Pythagorâ diceremus. Sed epetere nil attinet. Illud minime praetermit- m est, quid *de poenis post hanc vitam* sen- Nam de hac opinione ita pronunciavit, *m non ipse pro verâ habuisse, sed ad terren- ialos inventam*, putasse videatur. Excite- Timaeus.

 mus

Sect. II. Pythagorei. Timaeus.

mus locum Latine versum, quippe longiorem, interjectâ unicâ observatione ad emendandam corruptam vocem Graecam. „ *Quod si vero quis durus et contemtor legum fuerit; is cum coërcendus erit poenis Legum, tum terrendus iis terroribus, per quos et a superis et ab inferis poenae denunciantur inexpiabiles improbis mortuis, aliaeque calamitates portenduntur: quas Ionicus poeta, Homerus, scelestos perpeti fingit* (ἐν κολάσει ποιεῦντα τὼς ἐναγέας· plerique Editores mendum subodorati sunt, novissimus vero eorum Batteuxius de hoc ne suspicatus quidem est: puto corrigendum ἐκπλᾶσαι ποιεῦντα i. e. *perpeti fingentem*). *Cujus ego consilium magnopere laudo. Nam, ut corpora sanamus asperis ac duris remediis, nisi vis morbi lenibus ac mollibus remediis cedere velit: ita quoque Animi falsis opinionibus coërcendi sunt, nisi veris sanisque obtemperent rationibus. Itaque necessario commemorandae sunt novae et inauditae poenae; Animas nimirum eorum in alia corpora immigrare; timidorum et delicatorum in corpora mulierum ad turpitudinem prostitutarum: crudelium vero et sanguinariorum Animas in corporibus ferarum punitum iri: libidinosorum, in formas suum vel aprorum: levium et vanorum, in avium volucrium species: pigrorum, inertium, imperitorum, stultorum Animas in piscium genus abire. Haec omnia in secundo Animarum circuitu a judice Nemesi decerni: quae ipsa ad hoc officium adhibeat terrenos daemones, vindices peccatorum,*

m, rerum humanarum inspectores, quibus De- Sect. II.
omnium supremus, administrationem tradidit Pythagorei: Timaeus.
ndi compositi ex Diis, hominibus, et reliquis
malibus; quae omnia facta sunt ad optimam
ginem formae increatae et aeternae." Quis
n putet, Timaeum Metempsychosim posuisse
fabulis, quae ad coërcendos vulgi animos in-
ntae essent? Atque ita statuerunt non tantum
i, quos sequuntur nuperrimi Gallici Interpretes
rgensius ac Batteuxius, sed qui hos doctrinâ
ltum superat Bruckerus Hist. Crit. Phil. T. I.
1098. Mihi vero aliter videtur. Nam primo,
pra ostendimus, doctrinam de Metempsychosi
ad Pythagoreos, non tantum Exotericam, sed
otericam quoque fuisse, eamque a Platone et
sterioribus probatam, subtilioribusque etiam ra-
nibus confirmatam esse: quas verisimile est Pla-
nem ex deperditis Pythagoreorum scriptis hau-
se. Et si quis forte nobis opponere velit Ari-
telem, qui opinionem *de Animâ in quodvis cor-
s ingrediente* vocat *Fabulas Pythagoreorum*, de
im. Lib. I. Cap. III. §. 25: nos hunc locum
accipere debemus, ut Aristoteles, non, ut Py-
gorei hanc opinionem pro fabulâ habuerint.
Inde; quum ipsa Timaei verba diligenter consi-
o et ad Grammaticam interpretationem exigo,
erio, *falsas opiniones* dici, non Metempsycho-
i, sed Homeri figmenta de Inferis. Nam Ti-
eus, laudato demum Homero, progreditur ad
tempsychosim, his verbis: λέγοιντο δ' ἀναγ-

 καί-

Sect. II. Pythagorei. Timaeus. καίως καὶ τιμωρίας ἦμεν etc. i. e. *Dicantu etiam necessario novae poenae.* Itaque hic tus distinguit antecedentia a sequentibus. que animadvertenda est significatio vocis καῖος, quae late patet, nec tantum compl illud *ad quod faciendum cogimur*, sed illud *ad quod statuendum ipsa vi veritatis ducimu* adeo sensus sit, *dicantur vero etiam ex re tate novae poenae.*

Sed quid reliquos deinceps Pythagoreos berrimos homines, enumerem, quorum cu ptis dicta quoque de Animae immortalitate runt? quam quidem sententiam ab iis et rei et illustratam fuisse, non est quod dubi Defungamur Theanus, uxoris Pythagorae tentiâ, quae exstat apud Clementem Alexan

Theano. Stromat. L. IV. p. 492. A. Θεανὼ γὰρ γορικὴ γράφει· Ἦν γὰρ τῷ ὄντι τοῖς κακοῖς ὁ βίος, πονηρευσαμένοις, ἔπειτα τελευτῶσιν, ἀθάνατος ἡ ψυχή· i. e. „ *Theano Pyth scribit: Esset enim re verâ vita convivium bis, qui moriuntur postquam omni malitia fuerunt; nisi anima esset immortalis.* Igi demus, hoc etiam immortalitatis argum apud eos valuisse, quod ducitur a Provider vinâ, quae bonis praemia, malis poenas hanc vitam statuisset.

Epicharmus. Neque tamen praetermittendi sunt nobi eâdem scholâ Poetae, qui hanc sententiam

prodiderunt. Primus sit EPICHARMUS, pa- Sect. II. Pythagorei. Epicharmus.
l. Côus, sed Siculus appellatus, quod juveni Siciliam delatus, ibi sapientiae laude floruisset.
c ex Pythagorae scholâ profectus, quum nefas beretur illius placita vulgare, invenit novum eseos genus, quod Comoediae nomine celebratum est: ejusque poeseos opportunitate usus, hilosophiam in Theatro exhibuit. Statuit, enim, *non tantum cogitandi, sed et sentiendi vim solo Animo positam esse: Corpus ipsum ejusque mus nil sentire.* Dictum ejus frequentatum est Antiquis: Νοῦς ὁρῇ καὶ νοῦς ἀκούει, τ᾽ ἄλλα δὲ φλὰ καὶ κωφά· i. e. „*Mens videt, Mens au-, reliqua sunt caeca et surda.*" Vid. Plutarch. . II. p. 336. B. Huc respexit Cicero Tusc. I. , „*ut facile intelligi possit, Animum et videt audire, non eas partes, quae quasi fenestae sint animi;*" ad quem locum consulendus : Davisius. Reprehendit illam opinionem Lucretius, III. 36.

Dicere porro oculos nullam rem cernere posse;
Sed per eos Animum ut foribus spectare reclusis,
Desipere est.

lic igitur placito consequens erat, *ut Animus vivendum adeo non corpore opus haberet, ut st illius mortem in Aetherem abiret ibique vige-*t. Verba Poetae, quibus haec sententia contine-r, servavit Plutarchus in Consolatione ad Apollium T. II. p. 110. A. Καλῶς οὖν ὁ Ἐπίχαρ-

 μος,

Constat Pythagoreos in primi studiosos, ad ejusque auctoritat placitis retulisse. Atque in hoc

Cercops. CERCOPS, qui sub Orphei nomine psit, de ejus *Descensu* ad *Infer* mine poeticae fabulae cum Pyt conjunctae fuisse videntur. Con Nat. Deor. I. 38. Clemens Ale I. p. 333. A. Fabricius Bibl. 119, 120.

Summa sententiae Pythagoreorum. Itaque si ex sententiis dictisque hactenus commemoratis, univer placitum de Animarum Immortal velimus; reperiemus illud fluxiss cipiorum fontibus, quibus Ioni quibus Pythagorei in aliis quidem serunt, in hac fere cum iis cons *esse caussam et efficientem et ma*

e animatam et permeari a substantiâ Di- Sect. II. Pythagorei.
us quasi partes essent Animae nostrae.
de statu et conditione futurae vitae, nil
:i, multa Pythagorei prodiderunt; *trans-*
iem quippe Animarum per varia corpora
n, reditumque ad Divinum fontem sta-
eique sententiae Poetarum de Inferis fa-
:ommodarunt. Porro, *rationem illam*
mam, et a Providentiâ Divinâ ductam,
ito adhibebant, bene maleque factorum
poenasque post hanc vitam statutas esse.
est haec placita subtilius explicita con-
e fuisse a Pythagoreis: sed rationum no-
ım ipsis eorum scriptis, temporum nobis
ıeripuit.

S E C T. III.

De Eleaticis Philosophis.

hagorae disciplinâ quaedam quasi propa- Sect. III.
t secta Eleatica: cui nomen inditum est
Graecâ Italiae urbe, quam Latini Veliam.
Auctor ejus sectae fuit XENOPHA- Eleatici. Xenophanes.
Ioniae urbe Colophone in Siciliam ac
ıe disciplinam delatus, quum antea Ana-
n audivisset; ut quidem haud sine veri-
ne perhibetur. Nam ex utriusque sectae
ovam ipse doctrinam confecisse videtur,
atim deinceps ab ejus successoribus ad

Io-

tium. Ceterum ex his omnibus
go Parmenidis opinionem: „
non ex duabus partibus peculiar
thagorei volebant, sed ex duabus
commixtis, Calore et Frigore:
ab elemento venit eo, quod Ca
Deus est, Frigus vero, seu Te
venit eo, quod materia et Ca
Itaque in cogitando idem est mu
ris, quae a Deo est, et partis
a materia est; atque adeo vo
Animus et Anima, idem sunt.
cogitandi sentiendique, quae u
ita melior deteriorque fit, prou
vel Calor vel Frigus abundaver
si Calor, deterior vero si Fri
Quae vero sit Principalis pars,
habitare dixit, ut refert Plutar
de Placitis Phil. IV. haud faci
vertendum. Sed quum de ipsa

obabile videtur, eum *Animae immortalitatem* Sect. III. Eleatici.
uisse; siquidem ejus meliorem partem ex Deo
›fectam esse statuit.

Parmenidis discipulus ZENO, Eleates, qui Zeno.
›tum ex rerum naturâ sustulit, Animam, ex-
›plo magistri, propius etiam ad corpoream na-
ram adduxit. Sententiam ejus de Animae natu-
prodidit Diogenes Laert. IX. 29. „*Hominum*
nus ex terrâ natum est; et, ut universa rerum
tura constat Calido et Frigido, Humore et
ccitate; ita Anima est harum quatuor partium
xtura et temperamentum, ita ut nulla earum
teras superet." Utrum vero Calorem pro prin-
›io agente et Divinâ substantiâ habuerit, et adeo
nc Animae partem, corpori exstincto superesse
›luerit, et omnino quid de Animae Immortalitate
nserit; in tanto veterum monumentorum nau-
agio statuere non licet.

Zenonis fuit auditor idemque Democriti magi- Leucippus.
er LEUCIPPUS, qui plura etiam in hujus
ctae placitis mutavit, et omnia ad Atomos re-
›cavit. Ejus de Animae naturâ sententiam me-
oravit Aristoteles de An. Lib. I. Cap. II. §. 4.
› *Ajunt quidam, Animam praecipue et maxime*
lud esse quod moveat: cumque putarent, illud,
uod ipsum non moveatur, nec alias res movere
osse, existimarunt Animam esse ex eo genere re-
um quae moverentur. Unde Democritus eam
se dixit Ignem quendam et Calorem: quum enim
finitae figurae et Atomi essent, eas, quae sint

Sect. III. Eleatici. Leucippus.

rotundae, vult esse Ignem et Animam; cujus sunt in aëre pulvisculi et ramenta, quae cern tur in radiis Solis per foramen in obscurum cum immissis. Horum farraginem dicit esse menta totius naturae. Et ita quoque Leuripp Quomodo vita, secundum horum sententia continuetur respiratione atomorum, exponit d ceps Aristoteles. Quod si ex convenientiâ do nae Leucippi cum doctrinâ Democriti conjec facienda est, minime in patronis Immortalitatis nendus videatur. Quod si vero Scriptorem de citis Philos. V. 25, audiamus, non videatur tuisse *Animam cum corpore exstingui*. Nam Leucippi sententiam *de caussis mortis* expon hoc adjicit: ταῦτα δὲ εἶναι πάθη σώματος, οὐ ψι i. e. „*has vero affectiones esse corporis, Animae.*" Sed hujus Scriptoris, in reliqu silentio, non magna esse potest auctoritas. re ego quidem judicium meum cohibeo.

Democritus.

Susceptam a Leucippo doctrinam auxit, misque illustravit scriptis, DEMOCRI quae scripta diu quidem servata, nec tame nostram aetatem propagata sunt. Magnus fu omni doctrinae genere vir, magnamque ha auctoritatem; unde, quum ipse statueret *Ani cum corpore interire*, plurimi sententiam eju cuti sunt. Et primum quidem, quum de I Naturâ non magnifice sentiret, factum est, Animâ non magis praeclare statueret. Vidi omnes hactenus a nobis memoratos Philoso

Animae Immortalitatem vel tuerentur ent, hanc in primis rationem secutos *am humanam esse partem Animae Uni- Dei.* At vero Democritus, neque Divinâ Mente permeari animarique sta- leos, ut postea fere Epicurus, verbis iquit, re ipsâ sustulit, quum iis nul- lendo, perexiguam in gubernando mun- tribuisset, eosque magna simulachro- ra nec ab interitu immunia esse pronun- t hoc quidem, ut satis notum, prae- s, eum totam naturam ad Atomos revo- s minutissimas corporum partes et ipsas esse voluit. Iam si Animam unâ Ato- re dixisset, poterat Immortalitem ejus vero *Animam* statuit esse *congregatio- pagem Atomorum.* Unde consequeba- *orum compage dissolutâ, Atomos qui- sse, Animam vero ipsam dissolvi.* Sed testes. Scriptor de Plac. Phil. IV. 3.: *tus statuit Animam esse igneam compa- rtibus, quae sola ratione intelligi pos- est, ex Atomis) quae figuras quidem otundas, vim vero igneam; itaque Ani- corpus.*" Et hujus quidem testis au- c loco eo minus potest repudiari, quod m habet Stobaeum Eclog. Phys. L. I. Aristotelem, cujus verba modo de Leu- avimus. Quibus addendus alius locus, luculentus, ex Ejusdem Libro I. de

Sect. III. El atici. Democritus.

Sect. III. Eleatici. Democriti.

Anima. Cap. II. §. 20. „ *Democritus vero, gis etiam distincte quam alii, rationem redi quare Anima utrumque esset, (scilicet, et et movens): Nam Animam (ψυχὴν) idem atque Animum (νοῦν): hunc autem consta primis et individuis corporibus: movendi vi tem in eo inesse propterea, quod constaret p partibus et figurâ rotundâ; nam hanc ex bus unam figuram maxime mobilem esse.*" I Xenophanis exemplo et Parmenidis, sensum gitationem et omnino vitam, pro unâ eade facultate habuit. Consentit cum Aristotele in parte Diogenes Laertius IX. 44. „ *Demo placuit, Animam ex rotundarum atomorum page consistere: et Animam Animumque (ψ καὶ νοῦν) unum idemque* esse." Hic est s hujus loci, in quo ceterum aliquid labis Cum igitur hinc manifestum certumque sit tionalem irrationalemque partem, unam fi secundum Democritum; haud scio an nulla habenda sit Scriptori de Placitis Phil. IV. 3 ait: „ *Democritus et Epicurus Animam bipert esse dicebant, rationalem et irrationalem: i in pectore habitare, hanc per totam corporis pagem dispersam esse.* Nam primo, ipse si pugnat, quum proximi capitis initio dicit: „ *to et Democritus principem Animae partem to capite posuerunt.*" Deinde fuit quidem E ri haec opinio, *Animam per totum corpus fusam esse, sed principem ejus partem in p*

re; ut constat ex Lucretio III. 136. At Sect. III.
opinione alienum fuisse Democritum, con- Eleatici.
: eodem Lucretio ib. v. 371. Democritus.

d in his rebus nequaquam sumere possis,
iocriti quod sancta viri sententia ponit,
poris atque Animi primordia singula primis
osita alternis variare ac nectere membra.

:o Epicurus Animum, s. νοῦν, et Animam, , non unam eandemque rem esse voluit, sed nctas inter se partes, ut unam rem constitu- vid. Lucretius ibid. v. 397—440. Sed, ut : non adeo laborandum est, utrum idem sen-)emocritus atque Epicurus, nec ne; ita hoc mis quaerere convenit, quae fuerit ejus opi- e Animae post hanc vitam conditione. At- t iis ejus placitis, quae hactenus exposui- efficiebatur *Animam morte Corporis exstingui.* eum statuisse, non est quod dubitemus. :or de Placitis Philos. IV. 7. Δημόκριτος, ιυρος, φθαρτὴν, τῷ σώματι συνδιαφθειρομένην· „ *Democritus et Epicurus Animam statue- corrumpi et simul cum Corpore interire.*" uno testimonio fretus hanc opinionem De- to tribuit Bruckerus Hist. Crit. Phil. T. I.)5. Verum, ut mox videbimus, sunt quae- falsae illae quidem, sed tamen rationes, s quis in eam opinionem induci possit, *re- -e aliquem sensum post mortem* placuisse crito. Quare Pseudo-Plutarchi testimonium

Sect. III. Eleat et. Democri- ma.

confirmandum est consensu aliorum A
Itaque Cicero Tusc. I. 11. ubi Veterun
nes de Animâ ejusque immortalitate r
ita de Democrito loquitur, ut nullum in
sidium immortalitatis ponat: „*Nisi*
forte fugiunt, hae sunt fere omnium
sententiae. Democritum enim, magnu
illum virum, sed levibus et rotundis c
efficientem Animum concursu quodam
omittamus. Nihil enim apud istos est,
atomorum turba conficiat." Huic addat
nus in Philopseude, §. 32. T. III. p. 59.
miter credebat Democritus, Animas a
plius esse, posteaquam a corpore disc
Quod autem dixi, rationes esse, quibus
eam inducatur opinionem, Democrito
sensum in animo remanere post mort
ejusmodi est. Cicero Tusc. I. 34 tale
criti facit mentionem. „*Fac enim,*
mum interire ut Corpus. Num igitu
dolor, aut omnino post mortem sensus i
est? Nemo id quidem dicit: etsi Democ
simulat. Epicurus, Democritici negant.
Animo quidem igitur sensus remanet: i
nusquam est." Ergo si quid ejusmodi
mocritus, de Corpore hoc intelligendum
de Animo. Caussam vero hujus opini
praebuit placito eo, quod memorat Sc
Placit. Phil. IV. 4. „*Democritus aute*
omnes res participes esse cujusdam Anim

m mortua corpora; propterea quod semper re- Sect. III. Eleatici. Democritus.
ant aliquid caloris atque adeo facultatis sen-
di, quum jam major hujus caloris pars dis-
a fuerit." Quod ita est accipiendum: Si
nullae rotundae Atomi, et nonnihil caloris in
pore mortuo remaneat; consequi, ut etiam
edam obscura vestigia facultatis sentiendi ex-
it: non autem, ut ipsa sentiendi actio et ipse
imus supersit, quippe qui dissolutione compa-
Atomorum ipse dissolutus sit. Scripsit ve-
Democritus libros περὶ τοῦ ᾅδου; i. e. *de In-*
is, quibus etiam eorum historiam tractavit,
ex morte ad vitam rediisse dicerentur; quibus
dem libris non illud egisse videtur, ut Ani-
immortalitatem vindicaret, sed ut pervulga-
de Inferis superstitionem confutaret, atque
enderet quomodo tales reviviscentes, quum
vita defecisset, denuo vivere coepissent; ni-
rum caussis naturalibus, vel medicis, vel phy-
logicis, redeunte ad eandem compagem eodem
mero earundem Atomorum rotundarum. Sed
his Democriti libris Fabricius Bibl. Graec. T.
p. 804. et Wyttenbachius ad Plutarchum de
a Numinis Vindicta p. 89. seq. Ex his li-
i fuit ea pars de reviviscendi promisso, quam
norat Plinius Hist. Nat. VII. 55: a cujus re-
hensione eum recte vindicat Bruckerus T. I.
1195. Ceterum finem faciamus huic disputatio-
de Democrito, commemoranda ipsius senten-
, quam servavit Stobaeus Serm. CXIX. p. 603.

Sect. III. Eleatici. Summa sententiae Democriti.

„*Quidam ignorantes dissolutionem naturae mortalis* (id est Animi), *conscientiâ vitae male actae, vitam in terroribus ac timoribus miseri transigunt, mendacia sibi fingentes de futuro post mortem tempore.*" Sententia igitur Democriti haec fuit: „*Animam constare compage Atomorum rotundarum fortuito concursu coëuntium; hanc compagem morte solvi, itaque Animum interire, nec extra Corpus subsistere posse: non tamen naturae rerum repugnare, ut eaedem Animi eâdem compage in aliquod Corpus redeant, atque adeo Animus reviviscat.*"

Protagoras. Ejus fuit discipulus PROTAGORAS, Abderites, magnus Sophista, quem, verisimile est, magistri opinionem secutum esse; si quidem teste Diogene Laertio IX. 51. statuit „*Animam nihil aliud esse nisi sensus.*"

Hippon. His denique subjungo HIPPONEM, Rheginum, qui a nonnullis in Atheis numeratur. Hic, secundum alios, duo rerum principia statuit, Aquam et Ignem; secundum alios unum, Aquam. Certe Animam voluit esse semen genitale et ex principio Aquae existere, ut est apud Aristotelem de Animâ Lib. I. Cap. II. §. 26. Aliorum testimonia retulit Fabricius ad Sextum Empiricum Pyrrhon. III. 30. et Bibl. Graec. T. I. p. 819; ex quibus fere sua habet Bruckerus. Hippon, quid de Animae immortalitate senserit, non quidem diserte proditum reperio: *negasse eam potius quam statuisse videtur*, si quidem ex illis, quae di-

et aliis ejus placitis conjectura facienda est. Sect. III. Eleatici. Heraclitus
emorandus est quoque hoc loco HERACLI-
, Ephesius, non quidem ille quod ex suc-
ribus scholae Eleaticae fuerit, sed quod cum
tempore et quibusdam placitis conjunctus est;
pe qui magistros Hippasum et Xenophanem
iit. Liber ejus *de Naturâ rerum* valde ob-
is dudum periit: sententiae tamen ex eo de-
ae exstant apud Veteres, unde Viri doctrina
gatur. Voluit igitur: „ *Rerum principium*
Ignem: minimas esse corporum particulas,
te igneas: ex quibus alia elementa deinceps
: Simplicem hunc et principem Ignem esse
n ac Fatum, quo Mundus animetur ac re-
r. Igitur Mundos esse duos: alterum, Ignem
principem, ac Deum: alterum, hanc ad-
abilem Universitatem ex Igne principe confo-
: illum aeternum esse, nec initium nec fi-
habere, et per adspectabilem Universitatem
sum esse, ut Mentem: hunc mortalem, et
ris incendiis mutatum iri." Et haec qui-
, ut fundamenta et praecipua ejus doctrinae
a, generatim notavimus, ut peculiariter
reremus, quomodo ex iis de Animâ statue-
Primum igitur statuit: *Omnia esse plena*
monum et Animarum, vid. Diog. Laert. IX.
uae fere sententia erat eorum, qui Mentem
iam per Mundum extensam esse volebant;
i Thaletis, Pythagorae, et aliorum. *Ani-*
Naturam nullâ viâ pervestigari posse, ibi-

 dem.

Sect. III. Eleatici. Heraclitus.

dem. Et tamen multa de Animâ statuit. Nam *Animam exhalatione oriri*, ut est apud Aristotelem de Anim. L. I. Cap. II. 24: *aliter quidem Animam Mundi, aliter Animos animalium*, ut refert Pseudo-Plutarchus de Plac. Phil. IV. 3. *Anima igitur, quo magis ad Naturam ignis accedit et quo siccior est, eo est intelligentior*: quod hoc dicto enunciavit, Ξηρὴ ψυχὴ σοφωτάτη, *Sicca Anima est sapientissima*; de quo docta est disputatio P. Wesselingii, Viri egregii, in Observat. Misc. Belg. Volum. V. T. III. Porro *Anima per se ipsa non est immortalis, sed quoad illam siccitatem servat*; nam Animae humore contracto pereunt: caussa est elementorum inter se conversio, quorum aliud ex alio fit; quod ex Orpheo sumtum esse monet Clemens Alexandrinus Strom. VI. p. 624. C. Ἡράκλειτος ἐκ τούτων συνιστάμενος τοὺς λόγους, ὧδέ πως γράφει· Ψυχῇσι θάνατος ὕδωρ γενέσθαι· ὕδατι δὲ θάνατος, γῆν γενέσθαι· ἐκ γῆς δὲ ὕδωρ γίνεται, ἐξ ὕδατος δὲ ψυχή· i. e. *Ex his Orphicis Heraclitus suam ipse sententiam composuit, quum ita dixit: Animabus mors est, aquam fieri: aquae autem mors est fieri terram: ex terrâ vero fit aqua, et ex aquâ Anima.*" Porphyrius in libello de Antro Nympharum memorat Numenii disputationem, qua dicitur Heraclitus non *ἰδεῖν* sed τέρψιν scripsisse; vid. Cap. X. Quod mihi quidem a Numenio magis ad Philosophicam correctionem, quàm ad Grammaticam auctoritatem, dictum videtur. Nam apud alios Auctores eandem le-

tionem exstare meminimus: quorum nonnullos minat H. Stephanus in Poesi Philos. p. 131. tur *Anima mori et renasci denuo potest:* vid. ıtarchus T. II. p. 392. C. Et ut omnium rem est continuus fluxus et vicissitudo, ita *aliud alio continuo fit, ex vitâ mors, et ex morte ta:* vid. Plutarchus T. II. p. 106. E. et Clems Alex. Strom. IV. p. 530. D. *Haec vero vi, in quâ nunc degimus, mors est:* quam sentiam variis modis expressit: veluti apud Euthium ad Iliad. A. p. 31. τῷ οὖν βίῳ ὄνομα μὲν ς, ἔργον δὲ θάνατος. „*Vita quidem ita voca-, sed re verâ mors est.*" Quod Euripides imius est, monente Cel. Valckenario ad Phoeniss. 1168, quocum conferendus Davisius ad Cic. ısc. I. 31. Alius in eandem sententiam locus ıtat apud Clementem Alexandr. Strom. III. p. . A. Ἡράκλειτος θάνατον τὴν γένεσιν καλεῖ — οἷς φησὶ· Θάνατός ἐστιν ὅκοσα ἐγερθέντες ὁρέομεν, σα δὲ εὕδοντες ὕπνος, i. e. „*Heraclitus ait, nerationem esse mortem, quum ita dicit, mors quaecumque experrecti videmus, quaecumque tem dormientes, somnus.*" Similiter apud eunn Strom. V. p. 600. A. ὕπνον δὲ καὶ θάνατον, εἰς τὸ σῶμα κάθοδον τῆς ψυχῆς, κατὰ ταὐτὰ καλεῖτῳ· i. e. „*prouti Heraclitus, Animae densum in Corpus somnum et mortem vocavit.*" que homines ita cum Diis, seu Daemonibus, nparavit, ut *Deorum mors esset hominum vita, ninum vero vita esset mors Deorum;* id est, ut

Dii

Sect. III. Eleatici. Heraclitus.

Sect. III. Eleatici. Heraclitus.

Dii mortui in eam conditionem abirent, qualis es-set hominum vita; Homines autem morientes in eam conditionem abirent, qualis esset Deorum vi-ta: quod Heracliti dictum memoravit Heraclides de Allegoriis Homeri p. 443. Edit. Galei: θεοὶ, θνητοὶ τ'ἄνθρωποι, ἀθάνατοι, ζῶντες τὸν ἐκείνων θάνατον, θνήσκοντες τὴν ἐκείνων ζωήν· cui addendi sunt, qui eandem sententiam Heraclito tribuunt: Porphyrius de Antro Nymphar. Cap. X. et Hie-rocles Commentario in Aurea Carmina. p. 248. Ergo *hominibus alius post hanc vitam status superest, cujus bona si nossent, nemo lubens in hac vi-tâ maneret:* sic in loco Plutarchi dicitur, quem ad calcem libri de Serâ Num. Vindictâ edidit Wyt-tenbachius p. 147. τήνγε πεισθεῖσαν ἅτα ἀνθρώπους περιμένει τελευτήσαντας, καθ' Ἡράκλειτον, οὐδὲν ἐν κατάσχοι· i. e. „ *Anima, quae quidem certo sciat, qui status defunctis paratus sit, nullâ vi retinea-tur in vitâ.* Iluc respexit etiam Clemens Alex-andr. Strom. IV. p. 532. B. et Theodoretus, quem unum hujus Heracliteae sententiae auctorem habet H. Stephanus in Poesi Philos. p. 134. *Neque vero Animas omnes felix manet status: sunt enim quoque, quae igne puniantur ac pur-gentur:* ita idem Clemens Alex. Strom. V. p. 549. D. cujus verba Latine referamus: „ *Quin etiam mendaciorum fabros ac testes Iustitia corripiet, ut inquit Ephesius* (scil. Heraclitus); *nam hic etiam ex barbarâ Philosophiâ cognoverat, eos qui male vixissent expurgari igne: quam postea Stoi-ci*

...vocarunt: quo Auctore etiam sta-, ...numquam singularibus suis praeditam *resuscitatum iri.*" Ita vertendus est hic lo-... cujus sensum interpres pervertit. Eandem ...ntiam idem protulit Adhortat. ad Gentes p. D. „ *Hos post mortem manent ea, quae nec ...ant nec exspectant: quibus Heraclitus Ephe-, utpote Magis, Sacrificulis vanis, et Incan-...ibus, ignem vaticinatur.*" Ceterum de modo, Animae extra corpus res externas percipiant, ...ensisse videtur Heraclitus, ut *reliquis sensi-... extinctis, unus remaneat Odoratus:* quod haud ...ure significat Plutarchus in libro de Facie in Lunae. T. II. p. 943. D. καλῶς Ἡράκλειτος, ὅτι αἱ ψυχαὶ ὀσμῶνται καθ' ᾅδην· i. e. „ *Be-... Heraclitus dixit, Animas odorari in orco.*" ...cliti quidem libri, de Orco, Zoroaster, de ...icis Difficultatibus, qui memorantur a Plu-...o T. II. p. 1115. A, non sunt hujus anti-... sed recentioris Peripatetici Heracliti; ut re-... contra Menagium monuit Fabricius Bibl. Graec. ... p. 801. Antiquus non scripsit nisi unum ...m, et obscurum, nec ad multorum intelli-...iam vulgatum; ut eo minus dubitari possit, omnia in eo tradita ex animi sententiâ et pro-... doctrinâ, id est Esoterica, fuerint. Igitur ...clitus statuit: *esse vitam quandam Animae, ...ore mortuo, eamque multo evidentiorem et ...ciorem sensu et rerum perceptione; adeo ut ...sens vita mortis instar sit. Esse poenas et prae-*

...non. m. Heraclit. ...

Summa sententiae Heracliti.

Sect. III. Heraclit. Heraclitus.

praemia. Mortem Animarum, quam vocavit, non aliam nisi hanc vitam significasse videtur. An quasdam Animas penitus exstingui, sive humore, sive conflagratione mundi, quod Stoicis postea placuit, judicaverit; in tantâ Veterum librorum jacturâ, statuere non possumus. Cum vero statueret, totam rerum Naturam continuo fluere et mutari, inductus est quoque in eam sententiam, ut *Animas modo mori, id est corporibus inditas esse, modo vivere, id est extra corpora degere et vigere*, censeret.

Hippocrates.

Et quandoquidem Heraclitum commemoravimus, ne praetermittamus ejus, in Philosophiâ, discipulum, eundemque medicorum principem HIPPOCRATEM, Coum. Qui quidem de Animorum immortalitate non prodidit, et in eam partem statuit, in quam fere plerique medici procliviores fuerunt, ut Animum corporeae concretionis esse diceret. Quamquam eum diversam a corpore naturam substantiamque esse, nec oriri aut interire, sed ut reliquas res omnes augeri et minui vicissim, voluit. Referamus ipsius viri verba Latine, quae exstant libro primo de Diaeta p. 342. „*Omnia constant Igne et Aquâ: et ignis quidem habet calorem et siccitatem; Aqua vero humorem et frigus. Haec quum vario motu semper agitentur, necesse est, varias formas viresque animalium nasci. Neque eorum quidquam oritur e nihilo, aut abit in nihilum; sed dissolvitur et componitur. Homines vero perperam loquuntur, quum nasci di-*

int illud, quod eousque auctum est, ut sub sen- m perceptionem cadat: et interire illud, quod sque imminutum est, ut a sensuum perceptione iat. Sed isti quidem oculis potius quam ratio- fidem habent. Ego vero haec ratione ductus nuncio: Nil moritur, nec mori potest, quod it, nisi si omnia simul in nihilum abeant: Ne- enim nasci quid potest, nisi aliud sit ex quo catur. — Ceterum, augetur majus a minore, alia omnia, tum Anima, et Corpus quod ab gubernatur; nam similia similibus se adjun- nt. Et Anima in corpus irrepit, illudque oc- bat, et se cum eo conjungit, concretione partium. t quippe ipsa Anima composita ex Igne et Aquâ, uti Corpus."

Sect. III. Eleatici. Hippocrates.

Ex his igitur dictis in neutram partem de Hip- cratis opinione concludi potest. Neque enim pedit, Animam esse immortalem, etiamsi sit ex ne et Aquâ composita. Et licet non in nihi- m abeat, tamen, secundum eandem sententiam, usque minui ac debilitari possit, ut ejus condi- ab omni fere actione vacet, neque multum dif- rat a morte.

SECT. IV.

De Socrate.

Venio ad eum virum, qui Philosophiam ad me- rem ac saniorem rationem redegit, et, cum suis Sect. IV.

ipse

Sect. IV. ipse sermonibus, tum discipulorum studiis, universam Graeciam proseminavit, ut jure pa[illegible] Philosophiae diceretur: SOCRATEM dico, Athe-

Socrates. niensem. Cujus reliquae res et doctrina quum in vulgus celebratae sint, de hac unâ parte videamus, quae ad Animorum Immortalitatem pertinet. Quum Philosophi, quos hactenus commemoravi, fere omnes in Philosophiâ tractandâ deflexissent ab illâ simplici naturae viâ, quae ad Animi perfectionem felicitatemque ducit: cumque vel adhaesissent ad physicam partem et elementorum indagationem, veluti Ionici, vel mysticam quandam ac fanaticam rationem sequerentur, veluti plerique Pythagorei: Socrates Philosophiam revocavit ad moralem partem, a contemplatione ad actionem, a rerum arcanarum indagatione ad cognitionem studiumque rerum humanarum ac necessariarum. Sed ex magno discipulorum numero, qui magistri dicta factaque scripto consignarunt, duo soli ad hanc aetatem servati sunt, Plato et Xenophon; quum ipse nullum librum scripsisset Socrates. Nam Aeschinis Dialogi, Cebetis Tabula, et Socraticorum Epistolae, feruntur quidem hodieque; sed, quin falso nominibus illorum inscribantur, non est dubitandum. Atqui Socratem egregie de Animorum Immortalitate sensisse, et ita mortuum esse, ut non ad Inferos sed ad Deos immortales abire videretur, et Plato tradit, et omnis Antiquitas consentit. Neque tamen nobis hoc uno testimonio defungi licet: et praesertim in ejusmodi disputatio-

ne, quae ad Vos, doctissimos Judices, fit, res curatius repetenda et ab omni reprehensione vindicanda est. Igitur, Plato frequenter Socratem cit disputantem de iis rebus, quas non tractarat: velut in Timaeo, de Mundi Ortu: in Parmenide, de Ideis. Et omnino, solet fere Plato ab Socratis persona suam ipse sententiam proferre. Contra, Xenophon ita inducit Socratem, ut on nisi de iis rebus disserat, quas, tamquam ilosophiae argumentum, a Socrate probatas fuisse, modo dixi. Iam vero apud Xenophontem obscurius et rarissime de Animorum Immortalitate loquitur Socrates: apud Platonem, frequenter et copiose. Et vero, in judicio de factis placitisque ocratis, major est Xenophontis quam Platonis uctoritas: certe cavendum est, ne ita temere omnia Socrati tribuamus, quae in Platonis ei tribuuntur Dialogis. Quare sint fortasse qui contendant, Socratem Philosophiae partem eam, quae st de Animorum Immortalitate, intactam reliquisse, et quidquid de hoc argumento disputasse perhibeatur, id omne Platonis ingenio deberi. Hoc rgo si qui dicant, dicant profecto aliquid quod primo obtutu magnam veri speciem habere videatur. Ego tamen quo minus iis assentiar, multae sunt gravissimaeque rationes. Et primo quidem, non est credibile, Philosophum, qui totam Philosophiae disciplinam ad morum ac Virtutis studium revocasset, hoc ejus fundamentum, quod positum est in Animorum Immortalitate, negle-

Sect. IV. Socrates.

Sect. IV. Socrates.

xisse. Nam disciplina morum, quaeso, qualis tandem esse potest, quae non curet, utrum Animus cum Corpore intereat nec ne? Deinde sunt apud Xenophontem ejusmodi Socratis dicta, quae, nisi disertam Immortalitatis affirmationem contineant, tamen eo valeant: veluti de Providentiâ Divinâ, de Animi humani excellentiâ et similitudine cum Divinâ naturâ: quae profecto ita dicta sunt, ut plane abhorreant ab ejus personâ, qui nil post hanc vitam superesse statuat. Porro, Xenophontis silentium fortasse repetendum est ex ejus cum Platone simultate et aemulatione; qui, ut factum est, ut alias quoque Socratis res diverse traderent, ita fieri potuit, ut Xenophon Socratem raro et obscure de Immortalitate dicentem faceret; quod Plato in Phaedone Dialogo sub Socratis personâ ita de hoc argumento disputasset, ut omnium consensu monumentum aere perennius exegisse judicaretur. Denique, quum multos, apud posteros, reprehensores nacti sint et Socrates et Plato; nemo tamen, quod sciam, inventus est, qui, aut Socratem de *Animorum Immortalitate* tacuisse, aut Platonem ei illam sententiam falso tribuisse, contenderet: Neque vero reliqui Socratici, quorum scripta perierunt, levem, ut Xenophon, hujus sententiae mentionem fecisse videntur; quippe eam et Cicero et omnes Veteres, qui Socraticorum scripta habebant et de his rebus judicare poterant, diserte Socrati tribuerunt, nec ullam dubitationis suspicionem in-

jo-

-runt. Quare, ut facile concedo, Platonem Phaedone multas tribuisse Socrati argumento-a conclusiones, quae a Socratis ingenio abhor-rent, velut eas, quae a Metempsychosi et ab -rum aeternitate ductae sunt: ita minime iis -entior, qui omnia in illo Dialogo ficta, nil -smodi a Socrate ultimo vitae die disputatum e, putant. Sed tamen, ne reprehensioni lo-m relinquamus; age, colligamus Socratis sen-tiam in primis ex Xenophonte: nec a Platone -id assumamus nisi Apologiam, qua Socratem judices loquentem facit eo quidem modo, qui -maxime et personae Socratis et veritati -mentaneus sit, ut Cicero non dubitaverit hac parte auctoritatem sequi Platonis. Igitur apud -nophontem, ubi Socrates diserte de Animo-n Immortalitate statuat, nullum locum; ubi dicat, quae valeant ad Immortalitatem, duos -tum locos, reperi. Alter est in Memorabili-s Socratis Lib. I. Cap. IV. ubi de Divina -videntia et Humani Animi praestantia disseri-: § 8 et 9 docetur, ita nostrum Animum ex -dem Anima Mundi ortum esse, prouti Cor-s suas partes habeat ex materia Mundi: Σὺ δὲ -τὸν φρόνιμόν τι δοκεῖς ἔχειν· ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ -ν οἴει φρόνιμον εἶναι· καὶ ταῦτα εἰδὼς ὅτι γῆς τε -ὸν μέρος ἐν τῷ σώματι, πολλῆς οὔσης, ἔχεις· -ὑγροῦ βραχὺ πολλοῦ ὄντος, καὶ τῶν ἄλλων δήπου -άλων ὄντων ἑκάστου μικρὸν μέρος λαβόντι τὸ σῶμα -ήρμοταί σοι· νοῦν δὲ μόνον ἄρα οὐδαμοῦ ὄντα σε

Sect. IV. Socrates.

 εὐ-

copia numoris et reliquorum el
morum parvam accepisse partem
tuum compositum est. Mentem
lam, quum nusquam in rerum
te casu quodam corripuisse? et
finita numero opera putesne sir
tam bene ordinata esse?" Hui
est pars ejusdem disputationis
§. 17. *κατάμαθε, ὅτι καὶ ὁ σὸς*
σῶμα, ὅπως βούλεται, μεταχειρ
χρὴ καὶ τὴν ἐν παντὶ Φρόνησιν τὰ
αὐτῇ ἡδὺ ᾖ, οὕτω τίθεσθαι· i. e.
animadverte, quod Animus tuu
Corpus tuum gubernet, ut ipse
ætimandum est, prudentiam,
est, res omnes ad suam volunt
Alter locus est in eodem Oper
Socratis. Lib. IV. Cap. III. §.
καὶ ἀνθρώπου γε ψυχὴ, εἴπερ τι καὶ
πίνων, τοῦ θείου μετέχει· ὅτι μὲν

ab eâ Corpus gubernari, neque tamen ipsa Sect. IV. Socrates.
oicitur." Ex his colligitur ejusmodi senten-
Esse quandam in rerum Naturâ Mentem
nâ prudentiâ et efficiendi potestate praedi-
; quae Mens Mundum ita regat et gubernet,
ti hominis Anima suum quaeque Corpus. At-
, ut Corpus constat ex partibus materiae,
in hoc Mundo est: ita Animam ductam et
ectam, tamquam particulam Mentis illius,
Mundum regat, atque adeo participem esse
nitatis." Ergo si quaeramus, utrum huic
entiae consequens sit ex duobus, Animamne
Corpore exstingui, an ei superesse? eam
eresse, profecto, omnibus partibus probabi-
est, quam eam interire. Et verisimile est,
hoc in placito magistrum Anaxagoram et
cos secutum esse. Porro Cicero, qui non
latone et Xenophonte solum, sed ex reliquo-
scriptis, de Socrate judicare poterat, ita
iunciat, ut ejus auctoritas omni exceptione
or habenda sit: De Amicitia Cap. IV. *Plus*
l me Antiquorum valet auctoritas, vel nostro-
majorum, qui mortuis tam religiosa jura
ierunt — vel eius (Socratis) qui Apollinis
ulo sapientissimus est judicatus: qui non tum
tum illud, ut in plerisque, sed idem dicebat
er, Animos hominum esse Divinos, iisque,
e corpore excessissent, reditum in coelum pa-
, optimo et justissimo cuique expeditissimum."
ique apud Platonem in Apologiâ de futurâ

Sect. IV. Socrates.

Animae conditione ad judices disseruisset Socrates, et in fine illud adjecisset: „*Sed tempus est jam hinc abire: me, ut moriar: Vos, ut vitam agatis. Utrum autem sit melius, Dî immortales sciunt: hominem quidem scire arbitror neminem.*" Huic igitur dictioni hoc subjungit judicium Cicero Tusc. I. 42. „*Etsi, quod praeter Deos negat scire quemquam, id scit ipse utrum sit melius: nam dixit ante: sed suum illud, nihil ut adfirmet, tenet ad extremum.*" Sed age, audiamus hanc partem Socraticae Apologiae, quae est apud Platonem p. 368, ex versione Ciceronis Tusc. I. 41. „*Magna me spes tenet, Iudices, bene mihi evenire, quod mittar ad mortem. Necesse est enim, sit alterum de duobus; ut aut sensus omnino omnes mors auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. Quamobrem, sive sensus extinguitur, morsque ei somno similis est, qui nonnunquam sine visis somniorum placatissimam quietem adfert; Dî boni! quid lucri est emori! aut quam multi dies reperiri possunt, qui tali nocti anteponantur: cui si similis futura est perpetuitas omnis consequentis temporis, quis me beatior? Sin vera sunt quae dicuntur, migrationem esse mortem in eas oras, quas, qui e vita excesserunt, incolunt; id multo jam beatius est, Tene, cum ab his, qui se judicum numero haberi volunt, evaseris, ad eos venire qui vere judices appellentur, Minoëm, Rhadamantum, Aeacum, Triptolemum? convenireque eos, qui juste*

et

eum fide vixerint? Haec peregrinatio medio- Sect. IV. Socrates.
ls vobis videri potest?. Ut vero colloqui cum
rpheo, Musaeo, Homero, Hesiodo, liceat;
anti tandem aestimatis? Equidem saepe emo-
, si fieri posset, vellem; ut ea, quae dico, li-
ret mihi invenire. Quanta delectatione autem
lficerer, cum Palamedem, cum Ajacem, cum
ios judicio iniquo circumventos convenirem. Ten-
rem etiam summi regis, qui maximas copias
xit ad Trojam, et Ulixi Sisyphique prudentiam.
ec ob eam rem, cum haec exquirerem, sicut
e faciebam, capite damnarer. Ne vos quidem,
dices, hi qui me absolvistis, mortem timueri-
l. Nec enim cuiquam bono mali quid evenire po-
it, nec vivo, nec mortuo. Nec umquam ejus res
Diis Immortalibus negliguntur: nec mihi ipsi
c accidit fortuito." Haec Socrates in Apolo-
a. Alium de illo locum apud eundem Cicero-
em Tusc. I. 29, 30. lubens praetereo quippe ex
latonis Phaedone sumtum. Omitto etiam Xeno-
hontis locum in fine Operis de Cyro Majore,
uippe non e Socratis sed Cyri personâ pronun-
atum. Ex his igitur, quae exposuimus, quae- Summa sententiae Socratis.
ue omnium consensu Socrati vindicanda sunt,
pparet, eum subtiliora illa argumenta Immortali-
tis non attigisse: hoc unum ex Anaxagorae
sciplinâ tenuisse: *Animam humanam esse di-*
nitatis participem et quasi ortam ex Mente,
ae totum mundum gubernat. Et quamquam in
orte, si quidem sit cum interitu Animae con-

 jun-

Sect. IV. Socrates.

juncta, nil sit mali; tamen multo esse probabilius Animas ad Deum ac Mentem Universi, unde natae essent, redituras, maxime quidem justorum Animas; nam res humanas a Divina Mente gubernari, quae in primis bonorum hominum et vivorum et mortuorum curam gerat. Itaque, sive quaedam sit societas mortuorum et habitatio in aliis regionibus, ut erat vulgaris opinio a Poetis et Theologis tradita: sive quaecumque Animi esset vita et conditio: bono viro male esse non posse, nec eum umquam a Deo negligi."

Socratici.

Magnâ floruit Socrates frequentiâ discipulorum, qui ejus philosophiam per totam Graeciam propagarent, eamque ad suum quisque ingenium conformarent; unde multae exstiterunt sectae philosophorum, Academicorum, Peripateticorum, Cynicorum, Stoicorum, aliorum, qui omnes se SOCRATICOS dici haberique voluerunt. Sed proprie tamen Socraticorum nomine appellati sunt illi, qui, cum ipsum audivissent, ejus quoque doctrinam integre sincereque tradiderunt: veluti *Xenophon*, *Aeschines*, *Phaedon*, *Euclides*, *Criton*, *Simon*, *Glaucon*, *Simmias*, *Cebes*. Horum multi exstiterunt Dialogi, qui omnes, exceptis Xenophonteis, perierunt. Nam *Cebetis* Tabulam, quae hodieque sub ejus nomine fertur, falso ad illum auctorem referri, cum alia produnt, tum ratio disserendi et oratio, quae non germanum habent Socraticum colorem. *Aeschinis* autem duo priores Dialogi, manifesto ex Platone compilati sunt,

, a recentiore quodam homine: Axiochus ve- Sect. IV. Socratici.
qui ex nonnullis fragmentis cognoscitur, ab-
st ipse quoque a Socratis consuetudine; huc
lit quod quaedam ejus partes a Veteribus
nmaticis memoratae, in eo, qui nunc est,
ocho, non exstant; ut minime dubitandum
quin diu postea ex Sophistae cujusdam offi-
prodierit: quod partim notatum a Fabricio
Gr. T. II. p. 29, non negligendum erat a
kero T. I. p. 576, qui horum Dialogorum
oritatem bonâ fide secutus est. Quare nos
n excitemus XENOPHONTEM; cujus lo- Xenophon.
, in oratione Cyri morientis, modo signifi-
nus, quemque ex ipsâ Xenophontis sententiâ
nnciatum esse, non dubito. Equidem haud
:o, ultimam hanc partem Cyropaediae a qui-
am Xenophonti abjudicari; quod ita de Ani-
aturâ et Immortalitate disseratur, ut argumen-
:oferantur quae abhorreant a Xenophontis in-
), nimisque subtilia videantur. Quod mihi
em aliter se habere videtur. Nam primo, nil
n iis alienum ab iis sententiis, quas suprà
Xenophontis libro Memorabilium retulimus.
de ipsa stili orationisque forma plane Xeno-
itea est. Denique non dubitavit Cicero, cu-
gravis est auctoritas, totam illam Cyri ad-
itionem Xenophonti tribuere, de Senectute
. XXII. Non nego, illa argumenta non satis
Cyri personâ convenire; sed ea cum Xeno-
itis sententiâ convenire, id vero teneo et affir-

Nn 5 mo;

Sect. IV. Xenophon.

mo; quandoquidem tota Cyropaedia ad Socraticam disciplinam composita est. Sed videamus locum Xenophontis. Cyrop L. VIII. Cap. VII. §. 19. — οὐδὲ τοῦτο πώποτε ἐπείσθην, ὡς ἡ ψυχὴ, ἕως μὲν ἂν ἐν θνητῷ σώματι ᾖ, ζῇ· ὅταν δὲ τούτου ἀπαλλαγῇ, τέθνηκεν· Ὁρῶ γὰρ ὅτι καὶ τὰ θνητὰ σώματα, ὅσον ἂν ἐν αὐτοῖς χρόνον ᾖ ἡ ψυχὴ, ζῶντα παρέχεται· Οὐδέγε ὅπως ἄφρων ἔσται ἡ ψυχὴ, ἐπειδὰν τοῦ ἄφρονος σώματος δίχα γένηται, οὐδὲ τοῦτο πέπεισμαι· ἀλλ' ὅταν ἄκρατος καὶ καθαρὸς ὁ νοῦς ἐκκριθῇ, τότε καὶ φρονιμώτατον εἰκὸς αὐτὸν εἶναι· Διαλυομένου δὲ ἀνθρώπου δῆλά ἐστιν ἕκαστα ἀπιόντα πρὸς τὸ ὁμόφυλον πλὴν τῆς ψυχῆς· αὕτη δὲ μόνη οὔτε παροῦσα οὔτε ἀπιοῦσα ὁρᾶται· Quae ita vertit Cicero. „*Mihi quidem numquam persuaderi potuit, Animos, dum in Corporibus essent mortalibus, vivere: cum exissent ex iis, emori: nec vero tum Animum esse insipientem, cum ex insipienti Corpore evasisset: sed, cum omni admixtione Corporis liberatus, purus et integer esse coepisset, tum esse sapientem. Atque etiam, cum hominis natura morte dissolvitur, ceterarum rerum perspicuum est, quo quaeque discedant: abeunt enim illuc omnia, unde orta sunt: Animus autem solus, nec cum adest, nec cum discedit, apparet.*" Haec hactenus. Iam vero in reliquâ hujus loci parte, Socraticam illam bipertitam argumentationem, et mortis cum somno comparationem, quoque exstare deprehendemus. Quam partem ex ejusdem Ciceronis interpretatione referamus. „*Iam vero videtis, ni-*

hil

e morti tam simile quam somnum. Atqui dor-ntium Animi declarant Divinitatem suam. Ita enim, cum remissi et liberi sunt, futura spiciunt. Ex quo intelligitur, quales futuri e, cum se plane Corporis vinculis relaxave-e. Quare si haec ita sunt, sic me colitote ut um. Sin unà est interiturus Animus cum Cor-e, Vos tamen Deos verentes, qui hanc omnem chritudinem tuentur et regunt, memoriam tri pie inviolateque servabitis." Sect. IV. Xenophon.

SECT. V.

De Platone.

Omnium, qui ex Socratis scholâ prodierunt, rimum in Philosophiâ excelluit, plurimumque ae et auctoritatis nactus est PLATO, Athe-nsis. De quo Viro uberius copiosiusque ex-endum est, propter duas caussas. Primum m, hic est Plato, qui ex omnibus Philosophis ximum studium in Animorum Immortalitate nonstrandâ illustrandâque posuit. Deinde ipsi-scripta ad nostram venerunt aetatem, ut de Do-nâ placitisque ejus eo plura certioraque docu-nta proferre possimus. Quod quidem secus t in iis, quos hactenus memoravimus, Philo-his; quippe quorum, exceptis paucissimorum, ipta perierunt; ut eorum sententiae non nisi ex Sect. V. Plato.

ra-

ect. V. raris vestigiis ac reliquiis, multo labore collectis et digestis, verisimiliter constitui possent. Sed videamus summatim doctrinae principia, a quibus ad Animorum Immortalitatem profectus est. „ Tria sunt rerum principia eaque aeterna, *Deus Ideae, Materia:* Materiam vago et incerto motu fluctuantem, Deus in ordinem redegit, ad Idearum exemplum conformavit, et Mundum ex ea composuit; Mundo *Animam* (ψυχὴν) Animaeque *Mentem* (νοῦν), indidit: vid. Timaeo p. 527. A. B. Haec Anima mixta est ex Materia duplici; alterâ, *simplici et immutabili:* alterâ, *corporeâ, dividuâ, et mutabili:* est etiam per totum Mundum extensa, et, quamvis creata a summo Deo, tamen intelligens ac Divina, et quasi secundus Deus: vid. ib. p. 528. Porro, summus Deus opifex Deos coelestes creavit, qui sunt astra ignea (p. 530. C. D.): immortales, non quidem suâ naturâ, sed summi Dei voluntate. Deinceps, summus Deus effecit Animas Animalium, eâdem ratione quâ effecerat Animam Mundi, non tamen ita perfectas ut Deos coelestes, sed secundo ac deteriori gradu; quippe quae minorem partem haberent Materiae illius simplicis et immutabilis: vid. p. 531. A. B. seq. Has Animalium Animas idem summus opifex Deus Diis coelestibus distribuit, ut ipsi illis Corpora fabricarentur, iisque corporibus illas includerent: in quibus si bene vixissent, redirent quaeque in naturale suum astrum: sin minus bene vixissent,

ipsa

um in generationem abirent, viri in muliebria rpora; post mille annorum spatium redirent, ipsae sibi vitas eligerent; ubi fit, ut humana oque Anima in bruti Corpus immigret, atque brutorum genere per multas deinceps generanes maneat, donec pravitatem, quae ei ex correâ contagione, ignis, aquae, aëris, et terrae, aeserit, penitus effugerit, atque ita in prim statum, in quo fuerat quum ex summi Dei cinâ prodiret, restituatur: vid. ibid. p. 531. » Sectio V. Plato.

Haec ex Dialogo, Timaei nomine inscripto, i Plato sententiam suam de rerum principiis et u explicat. Videamus jam peculiares de Imrtalitate disputationes, ita quidem ut eas a bulis distinguamus. Nam tribus Dialogis, rgiae, libro ultimo de Republicâ, et Phaedo, Plato ejusmodi epilogos adjecit, ubi de conione Animarum apud Inferos ex populari opime et poetarum Fabulis exponeret. Quos lo nil attinet referre; et si quid habent ex proiâ et interiore Philosophi doctrinâ, hoc posteâ tabimus. Illud et in primis et maxime quaedum, quibus rationibus et argumentis Plato imorum Immortalitatem conficere ac demonare studuerit. Quae quidem argumenta in pluus prodita sunt Dialogis, Timaeo, Menone, aedro, decimo de Republicâ, et maxime in aedone.

Et in Timaeo quae exstant, modo protulimus. Arg. ex Timaeo.

Sunt

Sect. V. Plato.

Sunt vero illa non conclusionibus demonstrata, sed probabili explicatione ad Doctrinam de rerum principiis et ortu accommodata. Quare progrediamur continuo ad reliqua.

Arg. ex Menone.

In Menone ostenditur: omnem disciplinam esse recordationem, homines nil novi discere, sed vetera recordari; nam, si quis de rebus incognitis recte interrogetur, eum ita respondere ut appareat, se harum rerum notionem in Mente involutam tenuisse; sed hanc notionem quum in praesenti vitâ numquam acceperit, necesse esse ut eam in priori quadam vitâ acceperit. Igitur effici, Animos nostros, anteaquam in hanc vitam venirent, in aliâ vitâ degisse, ex eâque rerum notionem attulisse, quae nunc ratione disciplinae, id est, recto interrogandi modo instaurentur. Sed Animi, ut ante hanc vitam fuerunt, ita post eam quoque erunt: quod in Phaedone demonstrare conatur Plato. Vid. Menon. p. 16. et Cicero Tusc. I. 24.

Arg. ex Phaedro.

In Phaedro, quem juvenis scripsit, ingenio veluti luxurianti obsecutus, miram quandam Animi informat imaginem; quum dicit „eum similem esse aurigae jugum equorum regenti: alis quoque instructum, cum Diis per totum coelum vehi; amissis alis, in terram labi, corpori includi: ita deinceps nasci, et hanc migrationem tribus millenorum annorum intervallis absolvere." In quibus quidem figmentis, si quid latet veri et philosophicae sententiae, hoc postea explicabimus.

Nunc exordium illius loci referendum est, Sect. V. Plato.
demonstrationem Immortalitatis habet. Hoc
ejusmodi est p. 344. „ *Oportet primum de
d Animae cum divinae tum humanae, ejus
ibus passionibusque veram notionem conse*
*Initium autem demonstrationis hoc est:
s Anima est Immortalis. Nam, quod se
movet, Immortale est: quod autem non mo-
iam rem movet, sed ipsum quoque ab alio
wetur, quia movendi finem habet, finem
habet vitae. Solum vero illud quod se ipsum
, quia se ipsum non relinquit, numquam de-
moveri: sed omnibus reliquis rebus, quae
tur, fons et principium movendi est. Prin-
autem nulla est origo. Nam omne, quod
principio debet nasci, ipsum autem princi-
ex nullâ re aliâ potest nasci; principium
e omnino non esset, si ipsum ex aliâ re na-
sset. Sed quandoquidem principium nullam
originem, consequitur, ut nec interitum
t. Nam principio exstincto, nec ipsum
le, nec ex ipso alia res amplius oriri pote-
si quidem omnia a principio debent oriri.
motûs principium est in eâ re quae se ipsa
: haec vero nec interire nec oriri potest;
im si accideret, consequeretur ut coelum ac
collaberentur et a motû cessarent, nec ullâ
e ad motum redigi possent. Igitur quum
eat, Immortale esse illud quod se ipsum mo-
minime a verâ ratione aberraverit, qui
hanc*

Sect. V. Plato.

hanc essentiam et naturam Animae esse dixit. Omne enim Corpus, quod extrinsecus movetur, inanimatum est: quod autem intrinsecus ex se ipsum movetur, animatum: quia in hoc propria motu posita est Animae natura. Atqui, cum ita se res habeat, ut nulla res, exceptâ Animâ, se ipsa movere possit; necessariò consequitur, ut Anima nec ortum nec interitum habeat. Hoc est celebratum illud Immortalitatis argumentum, quod inde a Thalete cognitum quidem, neque tamen accuratius explicitum erat: quod, Platonis auctoritate, secuti sunt plerique postea Veteres, in primis Cicero: qui illud egregiâ laude ornavit et vertit, Tusc. I. 23. Quod si hanc argumentationem ad Dialecticam brevitatem revocemus, reperiemus, eam his fere Syllogismis constare: „*Quod se ipsum movet, non habet initium: Anima se ipsa movet: Ergo Anima non habet initium.*" Assumtionem, quâ dicitur *Animam se ipsam movere*, nemo facile in dubium vocaverit, qui quidem libertatem agendi tueri voluerit. Ergo propositio, quâ dicitur, *quod se ipsum moveat, non habere initium*, probanda est. Quod ita probat Plato: „*Quod se ipsum movet, Principium est: Anima se ipsa movet: Ergo Anima est Principium.* Pergit: *Principium non habet originem: Anima est Principium: Ergo Anima non habet originem.*" Concludit denique argumentationem ita: „*Quod originem non habet, illud nec interitum habet: Anima non habet originem:*

s: *Ergò Animà neć interitum habet.*" Sed, ut vius etiam demonstrationis connexionem compectamur, tribus illa continetur his Enunciatious: „*Anima est principium, quia se ipsa mo-*: *Principium nec originem nec interitum ha-*: *Ergo*, *Anima semper fuit et semper erit.*" uidem et ipse miror, et alios miraturos arbir, quae sit necessitas, ut illud, quod seipsum vet, semper fuerit. Nam qui acerrime Animi rtatem defendunt, eamque in propriâ internâ agendi facultate, id est, ut Veteres loquun, in *facultate se ipsam movendi*, ponunt; idso minime negant Animam a Deo esse creatam. rte sint quoque, qui Platonem hoc nomine rehendant, quod sibi ipse repugnet, quum in naeo pronunciaverit Animas a Deo creatas es-Sed haec quidem reprehensio ita dilui pot, ut dicamus *Animas hominum ex eâdem subntiâ compositas esse atque Animam Mundi*, *m vero substantiam ab omni aeternitate semper motu fuisse*: vid. Tim. p. 327. A. 328. et 331. Sect. V. Plato.

Neque necesse est eam adhibere machinam, a usi sunt nonnulli Platonicorum, qui contenunt, Mundum, secundum Platonem, non es in tempore, seu a quodam initio, a Deo fam: de qua opinione eorum consulatur Cudworus et ad eum Moshemius System. Intell. T. I. 368. Quare, si quis hoc teneat, Animae subntiam semper et fuisse et in motu fuisse, eamle â Deo non ex nihilo creatam, sed tantummo-

Sect. V. Plato.

do conformationi esse, is haud aegre Platonem repugnantiae crimine absolvet. Ergo apparet, totam hanc in Phaedro expositam demonstrationem parum habere firmitatis, nisi si cum aliis placitis in Timaeo expositis conjungatur. Atque haud scio an Plato ipse postea de hujus argumenti firmitate dubitaverit; quippe illud non assumsit ad disputationem in Phaedone consignatam, qua rationes, quae ad stabiliendam Immortalitatem valere viderentur, diligenter expromsit. Ceterum poterat aliâ ratione, ex illâ proprietate et facultate Animae se ipsam movendi, argumentum duci minime contemnendum, quo efficeretur, Animam non esse corporeae naturae, igitur corruptione dissolutioneque partium non interire. Nam quum in Corporibus mutationes existant certis legibus ponderis ac motûs, et fere necessitate machinali; Anima, si quidem sit corporea, quam partem libertatis habeat, intelligi nequit.

Arg. ex Rep. X.

Decimum de Republicâ librum Plato concludit narratione fabulae de Here quodam Armenio, qui ex morte in vitam rediisset, ac de praemiis poenisque defunctorum retulisset. Sed antequam ad fabulam accedit, praemittit gravissimam disputationem, quâ Animae Immortalitatem demonstrare studet. Quare fabulam nunc quidem praetermittamus, demonstrationem vero consideremus: eamque, quandoquidem longiuscula est, non ipsis Philosophi verbis referamus, sed summatim exhibeamus, ut ejus tamen vis et consecutio appareat.

Haec

igitur summa est disputationis quae habetur 16. et 517. „ In rerum naturâ sunt res vel ae, vel malae, vel indifferentes. Bonae sunt eas res, quibus insunt, servant: Malae, eas destruunt: Indifferentes, quae neu- faciunt. Ita corporibus animantium malum morbus, frugibus aerugo, ligno putredo, ferro go; aliis alia; quibus malis res affectae per- Atqui Animae malum est Injustitia, In- perantia, Timiditas, Insipientia: de quibus o pacto ostendi potest; ea talem vim habere, Animae mortem adferant. Porro res omnes, non interno suo morbo et malo, sed externâ pereunt, non tamen ita pereunt, ut externa sa sola sufficiat ad interitum: sed fons et ori- nteritus est in malo interno, quod ansam prae- atque cedit vi externae. Sed Animae malum ejusmodi est, ut vel ipsum solum Animae tem adferat, vel ab externâ vi ad Animae inte- a converti possit. Ergo Anima nec ab internâ ab externâ caussâ ad interitum deduci potest. terea illud animadvertendum est: Animarum erum nec augeri nec minui. Nam nec pereunt, dimus: nec plures fiunt, quia ex naturâ mor- numerus earum augendus esset, et ita paula- omnia mortalia ad Immortalitatem traducerentur. Anima quoque, si quidem est aeterna, ecto est, ita debet constituta esse, ut nullus partium ejus dissensus, sed maximus consen- „ Haectenus pertinet hoc argumentum. Ejus

Sect. V. Plato.

Sect. V. Plato.

duae partes postremae, de numero Animarum nec augendo nec minuendo, et de partium ipsius consensu, adjectae sunt veluti ex abundanti: et uberius explicantur in Phaedone, ut mox videbimus. Prior vero pars omnino acuminis laudem habet, et ad magnam verisimilitudinem explicari potest; si quidem ex comparatione rerum corporearum ostenditur, non habere Animam in se ejusmodi Malum, neque extrinsecus accipere posse, quô extinguatur ipsa et pereat.

Arg. ex Dialog. Phaedon.

Videamus jam de Phaedone; qui ab omni antiquitate is habitus est liber, in quo rationes Immortalitatis Animorum gravissime luculentissimeque expositae essent. Quae quidem libro laus et auctoritas conciliata est, non tam firmitate argumentorum, quam eloquentiâ Platonis. Habetur enim disputatio ex personâ Socratis, qui ultimo vitae die in carcere ad amicos disserit, tanta animi tranquillitate ac magnitudine, tantâ fide ac persuasione futurae felicitatis, ut, non ad mortem, sed ad Deorum Immortalium domicilium abire videatur. Quare, quod dico, si quid est in ipsâ argumentatione vel erroris vel obscuritatis, hoc apud legentes cogitatione et veluti conspectu Socratis, atque orationis Platonicae gravitate ac suavitate obruebatur. Ceterum, quum ipsa Platonis disputatio haud parum habeat difficultatis ad intelligendum; operam dedi, ut eam in compendium redigerem et argumentorum summis breviter ac perspicue exhiberem.

Pri-

mum igitur hoc est (p. 377): „ Mortis tem- Sect. V. Plato.
:xspectandum est; nec cuiquam licet se ip-
interficere. Homines enim, tamquam servi,
s, tamquam Dominis, in hac vitâ collocati
: nec abeundum est, nisi si Dii ipsi nos ex
reluti custodiâ liberent. Itaque et ego mor-
aequo animo fero: Dii enim me jam ex hac
)diâ revocant. Ac spero me ad meliores ho-
s venturum: certe, ad optimos dominos, ni-
m Deos, me perventurum, hoc vero, si quid
l, summâ asseveratione affirmo." Hoc dein-
demonstratur.

rgit (p. 378—380. fin.) „ Philosophia est Arg. I.
nentatio ac studium mortis. Philosophi enim
us in eo positum est, ut Animum a rebus
oreis et fluxis avocet, et ad res intelligibiles
nque puram ac sinceram veritatem eum con-
ıt. Atqui quam diu in hac vitâ et in Corpo-
egimus, huic muneri satisfieri nequit. Ani-
enim tum maxime viget cogitando, quum se
ime a Corpore segregaverit et in se ipsum col-
rit: unde apparet, eum ad cogitandi vim ac
stantiam adeo non opus habere Corpore, ut
us illius vinculis solutus et per mortem libe-
s, naturae suae perfectionem obtineat. Cor-
nos avocat a purae sinceraeque veritatis in-
itione: sensus eorumque vicaria phantasia con-
o Animi cogitationem turbant, eumque in fal-
opiniones erroresque inducunt. Corpus inimi-
ı et contrarium est Virtuti. In Corpore fons

 est

Sect. V. Phaedo. est omnis labis et corruptelae. Corporis n mento et voluptati servire cogitur Animus: il que sollicitatione ad vitia et scelera abduc Igitur verisimile est, Animum, post Cor mortem, Veri cognitionem pleniorem consec rum, et cum Diis habitaturum; si quidem in hac vitâ se, quoad ejus fieri potuit, a poris contagione purgaverit commentatione tatis et studio Sapientiae, Iustitiae, ac Fort dinis."

Arg. II. „ Ne vero quis objiciat, Animum extra Co non subsistere posse, his moneatur argumen Animum jam fuisse anteaquam in Corpus veni p. 380 — 384. In totâ naturâ rerum haec d natur lex, ut, quidquid fit, id ex sui contr fiat. Veluti, quod majus fit, id ex minori fit jus, velox fit ex tardo, firmum ex infirmo, ex frigore: ita quoque contra, ex majore fi nus, ex firmo infirmum, ex veloci tardum calore frigus. Eadem necessitate conjunctae vita et mors: atque, ut ex vivo fit mortuus ex mortuo fit vivus. Nisi forte putemus, unâ in parte naturam deficere, et ex omnibus bus duas ab hujus legis vi exemtas esse, vita mortem. Quod argumentum ut accuratius percipiatur, animadvertendum est, omnem tationem triplici contineri statu. Primus est quo res mutata discedit: secundus, quem per res mutata: tertius, ad quem pervenit res m ta. Veluti, si quis dormit, is ex vigiliis in

ransit: duo sunt status: primus *vigiliae*, Sect. V.
somni: inter hos medius interjectus est se- Platon.
s status et transitus a primo ad tertium, ap-
obdormiscere. Ita si quis a somno ad vi-
redit, is interjectum permeat statum, quem
us *expergisci*. Quare, ut quis vivat, ne-
est eum permeet statum, quem vocamus *na-*
t ut quis mortuus sit, necesse est eum per-
tatum, quem vocamus *mori*. Ergo mo-
non exstinguitur Animus, sed in alium
statum."....

'orro, si generatio haberet viam directam, Arg. III.
orbem: id est, si omnes vivi continuo in
m abirent, neque flexu viae ex morte in vi-
dirent; tota paulatim natura moriundo con-
etur, et somno veternoque opprimeretur
graviore quam ille in fabulâ Endymion. At
natura sui ipsa est conservatrix. Igitur se
onsumit pariundo, sed instaurat ex morte vi-
producit ex mortuis vivos. Ex his ar-
ntis efficitur, post hanc vitam aliam fore
, quâ bonis melius, malis pejus futurum

. . . .

Deinde, Animum fuisse antequam in Corpus Arg. IV.
t, magis etiam apparebit, si ad originem no-
n nostrarum attenderimus. Nam quod *di-*
vocamus, nihil aliud est quam recordari;
e, qui rectâ ratione de rebus incognitis in-
antur, ita respondent, ut perspicuum sit se
earum notiones jam antea Animo involutas

Sect. V. Plato.

renuisse. Quod facile patebit, si animad
mus, quid fiat recordatione et judicio reru
que nimirum quotidie experimur; nos in u
alterius rei cogitationem deferri. Veluti
videt Cebetem, is quoque in Simmiae co
nem incidat: et si quem videmus homine
lem Cebeti, eum cogitando comparamus c
bete, et judicamus tacite, quam prope ve
dat ad ejus similitudinem, vel ab eâ deficia
que hoc in iis tantum fit rebus, quas C
sensu percipimus: sed in iis etiam, quae
telligibiles (i. e. abstractae) et a corpore
râ remotae. Nam, ut hoc utar, si rem p
videmus, unde oritur illa cogitatio, *rem*
chram? Non aliunde profecto nisi hinc
illam rem tacite cum ipsâ pulchritudinis id
paramus, et judicamus quam prope illa res
jus ideae exemplum accedat. Ita, si quod
judicamus esse pium vel impium, hoc fact
su Corporis perceptum referimus ad ideas
sales pietatis vel impietatis. Iam vero und
mus ideas universales? Non quidem, ut
li volunt, sensibus Corporis. Nam his
haurimus ideas rerum singularium, quas
rerum universalium exigimus et dijudicam
vero, nisi prius habeamus ideas univers
intelligere quidem possimus ideas singular
enim haberemus ad quod, tamquam ad exe
eas referremus, et ex quo eas agnosceremu
de efficitur, non per sensus Corporis prin

ias rerum in Animum inferri; sed in eo jam an- fuisse: igitur Animum prius viguisse ac vixis- quam Corpus nasceretur." Sect. V. Plato.

„ Sed quandoquidem plerisque alte hic scrupu- Arg. V. infixus est, ut putent Animum morte Corpo- dissolvi, et sub discessum ex Corpore evane- re ac veluti vento dispergi, videndum est quid illud *dissolvi*, et in quam naturam cadere pos- (p. 384 — 387). Atqui *dissolvi* nil aliud est, am partibus suis ita privari, ut hae discedant a invicem, et ut illud totum, quod his partibus nstabat, non amplius sit. Igitur dissolvi nil test, nisi quod ex partibus constat. Porro anim- vertamus, rerum omnium duo esse genera: rum alterum ex partibus est compositum, con- no mutationum turbine agitatur, nec umquam lem statu manet; alterum simplex, quod nullis nstat partibus, neque propterea tantis mutatio- nus subjectum est, sed suum statum obtinet. mpositum contrectatur Corporis sensibus: sim- ex sub nullum cadit Corporis sensum, sed sola imi cogitatione intelligitur. Iam Animus ipse in ad simplicium rerum genus pertineat, non quod dubitemus, Animus enim nullo Corpo- sensu contrectatur, sed sui ipse actione et co- itione sibi innotescit; Animus, quantumvis rpus continuo mutetur, ipse idem manet: Ani- s, quamvis Corpus mutiletur et sensibus eo- nque instrumentis corporeis privetur, ipse ta- n cogitandi vim non amittit. Animus notitiam

 sim-

Sect. V. Plato. simplicis et immutabilis naturae consequitur: Corpus non nisi fluxarum et mutabilium rerum notiones haurit. Animus puram sinceramque veritatem tum maxime assequitur, quum se maxime in se collegerit et a Corpore avocaverit; atque ita in sui similem naturam concedit, ac pascitur certâ veritatis contemplatione. Animus imperat, Corpus obedit: hoc servi, ille domini, partes tenet; ut hinc etiam intelligi possit, quae sit divinior hominis pars, Animusne an Corpus. Atqui contrariarum rerum contraria sunt attributa; itaque consequitur, Animum esse indissolubilem, si quidem Corpus dissolubile est. Ergo, ut post mortem partes Corporis dissolvuntur, ita Animus subsistit atque in purum et invisibilem locum abit, ad sapientem Deum: ad quem ita quisque certius citiusque perveniet, ut se in hâc vitâ maxime purum castumque servaverit a Corporis voluptatibus. Qui vero in hâc vitâ Corpori servierunt ejusque contagione affecti sunt, hi post mortem alia quaerunt Corpora in quibus denuo nascantur."

Arg. VI. „ Quod si vero quis hanc opinionem tueri velit, *Animum esse harmoniam*, et cogitandi vim esse Corporis qualitatem, quae oriatur ex justo temperamento humoris et siccitatis, caloris et frigoris; huic ita occurritur (p. 390 — 392.), ut ostendatur, tali temperamento sanitatem quidem Corporis effici; cogitatio autem quomodo hinc efficiatur, intelligi non posse. Repugnare quoque communi experientiae, cogitationem consistere in

na-

temperamento et harmonia; quippe in plurimo- Sect. V. Plato.
hominum cogitatione potius discrepantiam
m harmoniam inesse."

Denique animadvertendum est, Animi eandem Arg. VII.
naturam ac rerum intelligibilium, id est, Idea-
atque Essentiarum (p. 394—396). Nam,
es quaedam sit pulchra, requiritur pulchritu-
s praesentia; ut calida sit res, requiritur calo-
praesentia: ut animata sit res et vivat, requi-
Animi praesentia: atque ita in omnibus aliis
s est. Iam vero res, verbi caussa, calida po-
frigida fieri; ipse calor numquam potest frigus
Res pulchra potest turpis fieri: ipsa pul-
tudo numquam potest fieri turpitudo. Nam
rveniente frigore, calor abit, nec ipse in fri-
mutatur; superveniente turpitudine, pulchri-
abit, nec ipsa in turpitudinem mutatur. Ita
rveniente morte, Animus abit, nec ipse in
tem mutatur; nam Animi praesentia Corpus
nimatum et vivum; et est Animi natura eadem
ie Idearum Essentiarumque, quae semper sub-
int, nec umquam a sua vi secedunt. Ergo
mus est Immortalis."

aec est argumentorum in Phaedone explicito- Argumentorum dijudicatio.
summa, brevi et perspicuo, quoad ejus fieri
iit, compendio designata. Sed de singulis de-
ps verbo monendum est.

rimum nititur Providentia Divina et reprehen-
ie Corporis. „Animus in Corpore non potest
sequi Veritatem et Virtutem. Atqui res hu-
ma-

Sect. V. Plato.

manae gubernantur a Divinâ Providentiâ, quae in primis curam ac tutelam eorum gerit, qui in hâc vitâ Veritati ac Virtuti studuerunt. Qui quidem haec bona post Corporis mortem consequentur." Habet omnino Argumentatio magnam verisimilitudinem.

Secundi Argumenti haec est vis, ut ex comparatione omnium, quae in naturâ fiunt, ostendatur, mortem non esse transitum in nihilum, sed transitum in alium statum. Hujus rationis efficaciam egregie perspexit atque explicuit Mendelsohnus, elegantissimus philosophus, in libello de Immortalitate, Phaedonis nomine appellato. Nam quum omnis in rerum naturâ mutatio fiat paulatim et successione graduum; mutatio quidem ea, quae fit ex vitâ in mortem, id est, ex *re* in *nihilum*, non fit successione graduum: et quantumvis rem minuas, semper eodem intervallo a nihilo distabit. Igitur Animus naturae viribus exstingui nequit.

Tertium superstructum est duobus fundamentis, certo et incerto. Certum est et a Philosophis cum Veteribus tum Recentioribus probatum, in naturâ nil novum oriri nec interire quidquam: interitum et ortum non fieri ex nihilo et in nihilum, sed compositione ac dissolutione partium. Incertum est, Animos omnes jam antea fuisse quam in Corpora venirent, nec vel ab ipso Deo creari novos Animos, nec existere quâdam compositione materiae. Sed Animos, si quidem a Deo creentur con-

tis

nuo, non interire cum Corporibus, consequitur Sect. V. Plato.
ım ex reliquâ Platonis doctrinâ, tum ex eâ ejus
ırte, quae est de Providentiâ. Igitur, ut hoc
ındamentum ex incerto certum fiat, demonstran-
um est, Animi vim cogitandi non posse oriri ex
ompositione partium materiae. Quod sexto Ar-
umento conficere studet Plato.

Quartum eo valet, ut ostendatur, Animos jam
ntequam in Corpora venirent, notiones rerum
niversales habuisse: quod quidem ejusmodi est,
t vehementer dubitem an recentiores idearum in-
atarum patroni acutius quid et subtilius ad hanc
ıussam obtinendam excogitaverint. Nam de fon-
: et initio notionum duae sunt eaeque contrariae
hilosophorum sententiae: altera Aristotelis et Loc-
i, qui statuunt cognitionis initium positum esse
ı sensibus Corporis, per quos primum notiones
rum externarum inferri in Animum nudum et va-
ıum ab omni notione: altera est Platonis, qui tue-
ır fuisse jam notiones in Animo antequam in Cor-
ıs veniret: quippe qui non possit suscipere et vel-
i agnoscere imagines rerum externarum sensibus
ılatarum, nisi alias prius habeat notiones, ad quas
as imagines extrinsecus oblatas referat atque exi-
t. Haec est Platonici argumenti vis, quam vul-
ı non satis perceperunt Interpretes. Platonis
ntentiam secutus est Leibnitius, eamque sub no-
ine *doctrinae de Ideis innatis* celebravit. Sed Pla-
quidem conficere hinc voluit, Animum antea in
iis Corporibus fuisse. Leibnitio hoc unum sa-
tis

Sect. V. Plato. tis fuit, Animum notiones habuisse antequam in Corpus veniret.

Quinti argumenti efficacia repetenda est ex universâ Platonis distributione, quâ omnem rerum substantiam in duo contraria genera dividit, *Simplex* et *Compositum*; quorum, hoc dissolvitur et continuo mutatur, illud dissolvi nequit et sibi semper constat. Hujus divisionis veritatem negant quidem Stoici, Epicurei, et ex recentioribus qui vocantur *Materialistae*. Sed, si hoc concedatur Platoni, nulla erit ratio quare non concedatur illud quod inde sequitur, Animum esse simplicem nec morte Corporis dissolvi. Hoc enim Plato diligenti comparatione Animi cum Corpore conficit. Revocat denique hoc Argumentum ad Divinam Providentiam, ut doceat Animos ad Veritatem ac Virtutem factos esse a Deo: igitur, ut quisque in hâc vitâ Divinae huic legi paruerit, ita cujusque futurum statum fore. Nam qui Veritati ac Virtuti studuissent, eos ad Deum perventuros auctorem Veritatis et Virtutis: qui vero Corporis voluptatibus serviissent, eos denuò Corpus quaerere in eoque nasci.

Sextum Argumentum pertinet ad confutandam eorum opinionem, qui Animum in quâdam Corporis affectione, et humoris calorisque, siccitatis ac frigoris, temperamento posuerunt; veluti Parmenides, Zeno, et alii. In hoc Argumento magna est vis, quam uberius explicuerunt posteriores, qui Platonis vestigia persecuti sunt, atque egregiam

m nobis demonstrationem pepererunt, quâ effi- Sect. V. Plato.
ır, *Cogitandi vim non posse inesse Corpori*,
ppe cujus omnes actiones passionesque conti-
ntur partium mutatione ac motu.
ieptimum Argumentum equidem probare non
sum, ac verbo notandum est. Hoc eo debet
ere: „ Essentias rerum esse constantes et im-
tabiles: atqui, Animi Essentiam positam esse
cogitatione; ergo fieri non posse, ut Animus
quam cogitationem amittat. Itaque effici, Ani-
m esse Immortalem." Haec, inquam, argu-
nti conclusio mihi non probatur. Nam, ut
dicam de aliis partibus quae reprehendi pos-
, Plato confundit genus rerum *existentium*
n genere rerum *possibilium*. Etenim, ut res,
e movetur, non potest intelligi nisi ita, ut
um suum mutet: nulla tamen hinc necessitas
nsequitur, ut res illa semper moveatur, aut
nper existat. Itaque concedo, Animum non
se intelligi, nisi ita, ut vivat: neque tamen
pterea concedo, hinc necessario consequi, ut
imus semper vivat aut semper existat. Sed
struin Plato in hanc opinionem suis ipse initiis
ecutus venit. Nam, quum statueret, Ideas
tere et aeternas esse, quumque Animos ad
rum naturam retulisset; consequens erat, ut
ueret, Animos non magis vitâ posse privari,
m, v. c. triangulum tribus lateribus priva-
et tamen triangulum manere.
Vidimus de Philosophicâ hujus loci parte, quâ
de-

Republicâ. Ne vero mihi qui
nem has narrationes non ut fal
res, retulisse; quippe ipsum ir
et Rep. X. p. 518. F. has narı
modi introitu, quo dicat, se
verum referre. Nam primo
serio, sed ex Socraticâ ironiâ
quivis unus non alienus a Pl
intelligit. Deinde in eâ narrat
apud Superos et Inferos, qua
donis, Socrates diserte pror
„ *Statum vero Animi post mor*
verâ habere, quo ego narravi,
re sanae mentis virum: cum a
similem debere esse, quandoqu
Immortales sunt, hoc decet e
persuasioni fidere." Quare vi
his fabulis insit, quod ipse Pl
rit, et cum ejus Philosophicâ s
Ex Gorgiâ igitur haec sun

ınt. Nam Animae peccatis ac sceleribus in Sect. V. Plato.
ᵳitâ commissis ulcera et vibices contrahunt.
:es , perspectâ ulcerum ratione , judicant,
n sint sanabiles Animae , nec ne. Sanabiles
.guntur ac purgantur multis doloribus. Insa-
les puniuntur in aeternum vehementissimis
iatibus, quibus ipsae nullam utilitatem per-
unt, sed aliis in exemplum proponuntur."
ĸ Phaedone: „ Unaquaeque Anima suum ha-
ductorem Genium: hic eam ex Corpore disce-
em ducit ad Inferos; prudentem quidem vo-
ariam, stultam et Corpori deditam vero invi-
A · Geniis in certum locum conductae, ibi
cantur. Qui mediocriter se in vitâ gesse-
:, malefactorum poenas ita dant, ut simul
gentur ac sanitati restituantur, benefactorum
:m praemia accipiunt. Qui majora sed sana-
ı tamen peccata commiserint, veluti homici-
et parentum violatores, gravioribus suppli-
vexantur: a quibus non antea liberantur,
ım iis, quos injuriâ affecerint, satisfecerint ac
suaserint. Qui vero insanabilia peccaverint,
ltis et injustis caedibus patrandis, hi in Tar-
ım conjiciuntur, ex quo numquam liberantur.
ıique ii, qui sancte vixerunt, veniunt in
:lestem regionem: et in primis ii, qui vere
ilosophati sunt, semper ibi habitant, nec um-
ım in Corpora redeunt. Ceterum haec beato-
n habitatio est quidem in ipsâ hac terrâ, sed in
ɔlimi ac coelesti loco. Nam quod nobis aqua

SECT. V. Plato.

est, hoc ipsis est aër: quod vero nobis aër est, hoc ipsis est aether: ibi omnia sunt puriora, dilucidiora, ac subtiliora: acutioribus sensibus sunt praediti, majore intelligentiâ valent, et propiore Deorum consuetudine fruuntur. Nos vero, tamquam pisces in profundo mari, ita in infimo aëre degimus: pauci caput efferunt in puriorem aetherem; omnia apud nos crassa ac terrena sunt, hebetes sensus, tarda intelligentia, nil vere sincereque bonum."

Ex Rep. X. „Duo sunt in terrâ, iisque e regione oppositi duo in coelo, hiatus, per quos Animae adscendunt ac descendunt. In horum medio sedent Iudices, qui de Animabus judicant, iisque signa addunt bene vel male factorum: pias ad dexteram sursum, impias ad sinistram deorsum ablegant. Circuitus Animarum fit mille annis: quae mala commiserunt, centenis quibusque annis puniuntur; ut malefacta decies luant, si in alios caede injustitiâque saevierint: eadem ratione boni benefactorum praemia decies accipiunt. Sed sunt insanabiles quoque malefici, quorum poena mille annorum circuitu non absolvitur, sed deinceps instauratur, veluti sacrilegi, tyranni, et similes. Ceterum, expletis mille annis, Animae ducuntur ad sortitionem novarum vitarum: ubi maxime opus est prudenti consilio, ne specie deceptae pejorem vitam meliori anteponant: plerae que tamen studia prioris vitae sequuntur in electione novae vitae. Posteaquam vitas elegerunt, ab-

ucuntur a suo quaeque Genio in Corpora, Sect. V.
us permeant Lethes campum ac fluvium; ex Plato.
ut magis minusve biberunt, ita rerum ante
rum memoriam amittunt. Nec vero tantum
inum vitas sibi eligunt Animae, sed brutorum
que. Genius autem suus cuique permanet, cu-
et effector earum rerum, quae in novâ vitâ
stituta sunt."

x Phaedro: „ Anima similis est naturae ala-
quae constat aurigâ et duobus equis, melio-
c pejore. (Hae sunt tres ejus partes; auri-
τὸ λογικὸν, *pars rationalis:* equi, *pars ir-*
onalis, *τὸ ἄλογον* · melior, *θυμὸς* · pejor, *ἐπι-*
ι.) Quaelibet Anima pertinet ad choram ac
lam unius ex undecim Diis, qui in coelo ver-
ur. Nam Vesta domi manet. Animae, quae
ujusque Dei choro sunt, non possunt omnes
m suum aequali modo sequi. Quae quidem
l potest, extulit caput supra coeli verticem,
onspexit ibi sinceram aeternamque veritatem,
e incolumis manet usque ad secundum Deo-
circuitum; in quo, si iterum bene Deum
secuta fuerit, et si idem sequentibus circui-
semper fecerit, semper incolumis manet;
in domicilio illo sincerae aeternaeque veritatis
untur alae et corroborantur. Sed Animae,
am equi aurigam turbarunt, in terram dela-
ur fluentibus fractisque alis; et in Corpora
diuntur, non quidem brutorum primo, sed
num; ceterum in varia ingrediuntur Corpora,

Sect. V. Plato. pro vario gradu modoque sapientiae quâ pr sunt Optima et quae plurimum viderit in si aeternaeque veritatis domicilio, venit in C Philosophi: quae minus vidit, in Corpus inf generis venit. In eundem statum, in quo j fuerunt, non redeunt ante expletum decem annorum tempus; nam hoc intervallo redeu alae. Eae solae, quae vere philosophatae fu tribus deinceps generationibus, trium mille a rum spatio alas recipiunt, et in primum st abeunt. Reliquae Animae, finitâ primâ vitâ dicantur; et partim poenas daturae mitt sub terram, partim praemia accepturae tolli in coelestem locum. Mille annis praeterla utraeque redeunt ad electionem secundae v quam sibi quaeque libero judicio eligit. Ub ut humana saepius Anima in bruti Corpus i diatur, et ex bruto in humanum Corpus A quae ab initio fuit humana."

Haec fere sunt, quae ex his fabulis ad phi phicam sententiam revocari possint, omissis ribus figmentis et nominibus poeticis, veluti nöis, Rhadamanti, Stygis, Acherontis, et s libus. Ceterum, si quis ea, quae exhibuin conferat cum iis, quae Plato disputat in Ti p. 531, is verisimiliter hanc sententiam Phil

Summa sententiae Platonis. pho de statu post hanc vitam tribuat. „ Ani ut antea fuerunt, ita postea futuras. Post mo Corporis, judicium earum fieri apud Inferos, nas et praemia constitui. Poenas proprie in n cinae locum iis adhiberi, exceptis insanabilit

ae semper in Tartaro manent in exemplum, quo Sect. V.
te a sceleribus absterreantur. Quae Animae in Plato.
e vitâ Philosophiam vere tractarunt, seque in itatis contemplatione exercuerunt, et a corporum voluptatum contagione puras castasque serverunt, hae igitur manent apud Deos, nec in rpora redeunt. Quae vero magis affectae fuent peccatis et voluptatum contagione, hae purntur primum et poenas dant; praemia tamen quoe accipiunt, si quid bene fecerint in hâc vitâ; post longum annorum circuitum ad nova Cora redeunt, ita ut optio cuique detur quodnam ae genus eligere velit. Hanc vitam prouti vel m virtute vel cum vitiis degerit, ita denuo post rporis mortem ei fiet. In primum et antiquum icitatis statum nulla redit Anima, nisi quae per ilosophiam se ab omni rerum corporearum conione purgaverit."

De numero annorum, quo circuitus Animarum solvatur, Plato sibi non constat; nam aliis mil, aliis tria millia, aliis decem millia tribuit; ut ile appareat, eum de numero nil certi constituis.

Rationes autem quibus Metempsychosin conmavit, intelliguntur cum ex totâ doctrinâ et symate Platonis, tum ex peculiaribus locis. Nee enim ita nude et simpliciter posuit illam sentiam, prouti Pythagorici: sed ejus caussas ex â naturâ Animi explicare studuit. „Nam Ania, prioris vitae consuetudine ad voluptatum cuditatem adstricta, sponte quaerit ejusmodi Cor-

Pp 3 pus,

Sect. V. Plato.

pus, quod maxime accommodatum sit ad cupiditates illas explendas: fallitur etiam ignorantiâ boni, ut, in electione novae vitae, meliori pejus anteponat." Atque ita Platonis sententiam posteriores acceperunt: ut monuit Wyttenbachius ad Plutarchi librum de Serâ Num. Vind, p. 113.

Ergo vidimus Platonem egregie meritum esse de doctrinâ Immortalitatis, eamque non tantum eloquentiâ ad plurimorum assensum celebrasse, sed argumentis quoque confirmasse: quorum argumentorum, nonnulla sunt valde probabilia, nonnulla obscuriora, sed quae tamen quasi semina contineant, quibus excolendis posteriores Philosophi huic doctrinae majorem firmitatem adjunxerunt. Ceterum qualis esset ille post hanc vitam status, ab eâ quidem parte probabiliter significavit, ut intelligatur, bonis bene, malis male, futurum esse: felicitatem consistere in Veritate et Virtute, in earum contrario positam esse infelicitatem: quae vero peculiariter praeterea de hoc statu prodidit, ea quamquam ad verisimilitudinem adducere studuit, valde tamen et incerta sunt et obscura.

Academici. Sequitur, ut de Platonis successoribus dicam. Igitur ex ejus discipulis duo praecipui doctores exstiterunt. Alter Speusippus, quem heredem doctrinae in Academiâ reliquit. Alter Aristoteles, qui a magistro dissentiens novam ipse scholam in Lyceo constituit. Sed Academiae doctores non

omn-

[redacted]

ies in eadem sententiâ permanserunt, unde va- numerantur ac nominantur Academiae. Pri- fuit a Speusippo ad Crantorem, qui in Plato- doctrinâ floruerunt, eamque tenuerunt. Se- da exstitit auctore Arcesilâ; tertia, auctore neade; qui omnino nil statuerunt, sed contra nia disputarunt, omnisque cognitionis funda- ntâ dubiis labefactarunt. Carneadem audivit tomachus; Clitomachum Philo, Ciceronis ma- ter, qui multum ex illâ dubitatione remisit, pinsque ad antiquam Platonis rationem acces- ; unde quarta numeratur ab eo Academia. De- que fuit Antiochus, qui multis partibus Stoicos utus est; unde quintae Academiae auctor perhi- ur. Sed horum omnium scripta quum perierint; viter notabimus, quod fuerit de Animorum Im- rtalitate placitum Primae Academiae. Nam de unâ ex quibusdam aliorum mentionibus conji- e licet.

Sect. V. Academiae.

SPEUSIPPUS in Platonis doctrinâ permansit, scripsit quoque de Animâ; ut est apud Dioge- n Laertium IV, 1. et 4.

Speusippus.

Hunc doctrinae laude superavit successor XE- CRATES, qui Platonis sententiam scriptis il- travit multis, in quibus fuit unum *de Animâ*, refert Diogenes Laert. IV. 13. Fuit quoque li- ejus *de Morte*; ut est apud eundem IV. 12. nc Marsilius Ficinus, et post eum alii, eun- n esse voluerunt atque *Axiochum*, qui hodie-

Xenocrates.

 que

Sect. V. Academici. Isocra-

que sub Aeschinis nomine fertur. Perperam. Nam potius Sophistae stilum redolet, nec cum Isocratis sententia satis convenit. Hic quidem, Pythagoreorum more, *Animam dixit esse numerum, qui se ipse moveat:* eamque ab omni figurâ et corporeâ concretione remotam esse statuebat: ut refert Cicero Tusc. I. 10. ubi plura dedit Io. Davisius: cum quo conjungendus est Plutarchus, de Animi Procreatione secundum Platonem in Timaeo, T. II. p. 1012. D. De naturâ Daemonum et Animalium quoque Pythagoreos secutus est; ut constat ex Clemente Alex. Strom. V. p. 590. C. cui addatur Bruckerus T. I. p. 739.

Crantor. Magnam in Philosophiâ auctoritatem habuit CRANTOR, cum ob reliquam rerum scientiam, tum ob editum librum plane egregium de Consolatione, quem Veteres frequenter et laudarunt et imitati sunt, veluti Cicero, Seneca, Plutarchus, et alii: qui dubitare nos non sinunt, quin plurimae consolandi rationes ab Animorum Immortalitate repetitae fuerint. Sententiam ejus de substantiâ Animae, quam ex sensibili et intelligibili parte constare voluit, ut ante eum Plato, refert Plutarchus l. cit. T. II. p. 1012. D. F. Fragmentum ex Consolatione exstat apud eundem Plutarchum T. II. p. 104. C: quo hac etiam in parte cum Platone consentit, ut Animorum corruptionem ex corporeorum seminum contagione oriri dicat.

Sed, ut dixi, horum omnium libris perditis,

cum

a eorum, tum Philonis sententiam ex Cicerone Sect. V. Academici.
lius intelligemus: de quo infra peculiariter di-
ctum erit.

SECT. VI.

De Aristotele.

roximus Platoni aetate atque auctoritate fuit Sect. VI. Aristoteles.
ISTOTELES; qui utrum Animam immorta-
an mortalem statuerit, acerrimae antiquitus
-unt Philosophorum dissensiones. Quod si ve-
esset, quod pluribus locis dixit Cicero, nil
erentiae fuisse inter Veteres Academicos et Peri-
eticos (Academ. I. 9. Offic. III. 4.); non erat
cd hanc quaestionem moraremur. Nunc Cice-
s judicium valet tantummodo de methodo et
ausdam capitibus utriusque sectae. Neque ne-
potest, Aristotelem a Platone dissensisse,
a aliis multis locis, tum de Animae naturâ.
um de Immortalitate quoque ab eo dissenserit,
nobis videndum est. Equidem hac quaestio-
ta defungi poteram, ut secundum eos pronun-
em, qui novissimâ aetate eam tetigerunt, vel
andum Cudworthum ejusque Interpretem Mos-
lium Syst. Intell. T. I. p. 88., vel secun-
a eum, qui melius in hac re versatus est, Bruc-
um Hist. Crit. Phil. T. I. p. 824. Verum
n in ejusmodi Disputatione, quae ad Vos fit,
ctissimos Iudices, hoc a me postulari arbitror,

oc. VI. Aristoteles.

dem affirmat, Aristotelem diserte pronunciasse Animam esse mortalem; sed tamen contendit, hoc ex reliquis Philosophi placitis consequi.

Ceterum haec quaestio, de verâ sententiâ Aristotelis, Ciceronis quidem aetate nondum agitata fuisse videtur. Hic enim ita illius sententiam de naturâ Animae memorat, ut non dubitet eam in confirmationem Immortalitatis assumere. Tusc. L. 10. „*Aristoteles longe omnibus, Platonem semper excipio, praestans et ingenio et diligentiâ, cum quatuor nota illa genera principiorum esset complexus, e quibus omnia orirentur, quintam quandam naturam censet esse e quâ sit mens. Cogitare enim et providere, et discere, et docere, et invenire aliquid, et tam multa alia, meminisse, amare, odisse, cupere, timere, angi, laetari; haec et similia eorum in horum quatuor generum inesse nullo putat. Quintum genus adhibet vacans nomine, et sic ipsum Animum appellat, ἐντελέχειαν, novo nomine, quasi quandam continuatam motionem et perennem.*" Porro eodem libro Cap. 27. hinc concludit, eandem esse Deorum et Animorum naturam; ubi ait: „*sin autem est quinta quaedam natura, ab Aristotele inducta primum, haec et Deorum est et Animorum.*" Deinde, Aristoxeni opinionem reprehendens, qui Animum Harmoniam et proinde mortalem volebat esse, haec addit: „*Sed hic quidem, quamvis eruditus sit, sicut est, haec magistro concedat Aristoteli: canere ipse doceat.*" Conf. Fragm.

gin. Ed. Ern. p. 1097. Ex his profecto ap- Sect. VI. Aristoteles.
:t, Ciceronem judicasse, Aristotelis sententiam
:re ad Animorum Immortalitatem stabiliendam.
.onga et fuit et etiamnunc est quaestio, quid
prie Aristoteles significaverit voce illâ ἐντελε-
:ς· eaque conjuncta est cum reliquâ Viri do-
nâ, ita quidem, ut, si ea explananda sit, ma-
pars totius Aristotelicae Philosophiae explicari
eat. Quod quum longius sit quam pro hujus
putationis finibus; illud agam, quod propius
nostrum consilium pertinet, ut ostendere stu-
n, quae fuerit sententia Aristotelis de vitâ et
u Animae post Corporis mortem.
:t primum quidem, quum scripta Philosophi
d pauca ad nostram aetatem venerint, ex his
ius quam aliunde ipsius sententiam indagemus.
t autem duplex genus librorum Aristotelis,
tericum et *Exotericum*. Ex *Esoterico* genere
t plerique omnes ii, qui hodieque exstant; cer-
ii, in quibus de Animae naturâ et qualitatibus
ditum est. *Exotericus* fuit Eudemus, Dialo-
de Animâ, qui periit. Et perierunt omnes fe-
Exoterici libri, magno literarum damno; quod
error vulgo invaluisset, in solis Esotericis
:m Aristotelis sententiam consignatam esse.
hâc differentiâ si cogitassent ii, qui de Phi-
ophi sententiâ in argumento Immortalitatis dis-
arunt, certiorem disputationis exitum inve-
ent. Iam vero in Opere *de Animâ*, et in
, qui supersunt, libris, fere nullam facit
men-

rte dictum esset ab Aristotele, tamen haec Sect. VI. Aristoteles.
e sententia consequatur.

Et omnis Esoterica Aristotelis doctrina obscu-
tradita est, ita magis etiam loci de Animâ ac
. Itaque jam antiquitus caussam reprehensio-
praebuit, ac si de Deo, Providentiâ, et Ani-
rum Immortalitate, non satis magnifice sensis-
Sed tamen acerrimi etiam reprehensores non
hoc nomine accusarunt, quasi omnino negas-
illarum rerum veritatem, sed quod obscurius
levius de iis pronunciasset. Itaque Atticus
Eusebium Praep. Evang. XV. 9. hoc qui-
concedit, „*Aristotelem* Νοῦν *Immortalem*
isse: sed addit, *haec Immortalitas, quomo-*
menti (*νῷ*) *tribui possit, quis etiam ejus sit*
mortem status, omnino ab Aristotele non ex-
itum esse."

Ergo Aristoteles, ut obscure, sed tamen sta- Summa sententiae Aristotelis.
: Animum esse Immortalem, ita de conditione
e futurae nil diserte dixit: ceterum, ut vide-
, Animo vitam quidem Immortalem tribuit,
eam vacuam a rerum singularium cogitatione,
moriâ, appetitu, voluptate, dolore.

Aristoteli successit Theophrastus, cu- Theophrastus.
. ex multis scriptis quaedam servata sunt, nec
men ea, in quibus de Animâ prodiderat, veluti
bri *περὶ ψυχῆς*, quam memorat Diogenes Laer-
us V. 26. Eum vero in loco de Animâ non
issensisse ab Aristotele, colligitur cum inde,
od nulla apud Antiquos hujus dissensionis men-

Sect. VI. Aristotelici. Theophrastus.

tio facta est, tum quod nonnulli etiam produnt, eum magistri sententiam secutu eamque adeo explicuisse: veluti Themis Paraphrasi Aristot. de Animâ L. III. p. 91. Stobaeus Eclog. Phys. L. I. p. 108. fin.

Strato.

Theophrasti successor fuit STRATO, gistri doctrinam multis partibus innov fere sola Physica tractavit, unde *Physicus* minatus est. Hic, quum Democritum s tur, omnemque in naturâ actionem ex Co affectionibus, gravitate, pondere, ac m peteret, de Animae Immortalitate non m sensisse videtur. Scripta quidem ejus, quorum omnium, qui a Theophrasto ad nem fuerunt, omnia perierunt. Exstant quaedam apud Veteres indicia, unde senten colligatur. Sextus Empiricus Adv. Mathe 350. οἱ μὲν διαφέρειν αὐτὴν τῶν αἰσθήσεων, πλείους· οἱ δὲ αὐτὴν εἶναι τὰς αἰσθήσεις, κ διά τινων ὀπῶν τῶν αἰσθητηρίων προκύπτουσαν ἧ σεως ἦρξε Στράτων τε ὁ Φυσικὸς καὶ Αἰνησίδημ ε. „*Alii quidem putant, ut plerique, An differre a sensibus: alii autem statuunt, Animam esse sensus, et per sensuum instr ta, tamquam per foramina, se proferre. sectae auctor fuit Strato Physicus et Ae mus.*" Locum descripsi, quo magis de ve significatione existimari posset. Et patet, nullo modo aliter accipi posse, nisi ut haec Stratonis opinio, *Animam nil aliud esse*

us. Atqui doctissimus Bruckerus T. I. p. Sect. VI. Aristotelici. Strato
, Sexti Empirici verba in eam sententiam per- re voluit, ut Strato Animam a sensibus di- erit. In quem errorem, nisi me omnia fal- , potissime inductus est duobus locis, quos bricio allatos viderat. Alter est Lucretii, re- endentis eos, qui statuunt, oculos nil vide- sed Animam per oculos videre: quae quidem hensio non pertinet ad Stratonem, sed potius picharmum et similes, ut supra observavi. Alter est Tertulliani de Animâ, ubi Strato pponitur, qui cum Dicaearcho et aliis *ita abs- unt principale, dum in Animo ipso volue- esse sensus.* Sed primo quidem, major in endis Philosophorum sententiis est auctoritas quam Tertulliani. Deinde vero, possunt onis et Dicaearchi opiniones ita sibi invicem mi, ut ille dixerit, *Animam nil aliud esse n ipsos sensus*, hic putaverit, *non sensus, sed num esse eam partem quae in nobis sentiat*; de hoc, utcumque accipiatur, non magnope- boramus. Illud in primis animadvertendum, i, cujus haud contemnenda est auctoritas, a nullam aliam admittere significationem nisi , *Animam ipsam esse sensus.* Huc accedit, l Strato in primis Democritum secutus est, Animam mortalem statuebat, cujusque disci- s Protagoras, ut supra vidimus, hoc ipsum bat, Animam nil aliud esse nisi sensus. Per- quoque ad Stratonis opinionem quod tradit

 Plu-

ect. VI. ristote- ct. trato.

Plutarchus ille, ut habetur, Scriptor de Placitis Philos. IV. 5: „*eum Animae domicilium posuisse ἐν μεσοφρύῳ, id est, eâ capitis parte interiore, quae superciliis interjecta est.*" Atque ex his omnibus mihi probabile videtur, Immortalitatem Animorum a Stratone negatam fuisse.

Iam, qui deinceps in hac Lycei successione floruerunt, Lycon, Ariston, Critolaus, Diodorus, propius denuo ad Aristotelis ac Theophrasti doctrinam accesserunt; ut, quoad quidem in tantâ Veterum monumentorum jacturâ conjicere licet, non videantur in doctrinâ etiam de Animorum Immortalitate discrepasse ab auctoribus hujus scholae.

raclides. Fuerunt praeter hos alii, non quidem in Lyceo successores, sed tamen Aristotelicae Philosophiae magistri, celebres ingenii doctrinaeque laude. Primus est HERACLIDES, Ponticus, doctus profecto vir, sed idem valde superstitiosus, qui primum Platonem, postea Aristotelem audivit. Vitam ejus, more suo, prodidit Diogenes Laertius V. 86, et sequentibus: qui eum Pythagoricis quoque operam dedisse perhibet. Hujus quoque scripta, quae multa fuerunt, omnia perierunt. Nam libellus de Allegoriis Homeri, qui Heraclidis Pontici nomine fertur, alium habet auctorem. Enimvero, quum reputo, eum et Pythagoreos et Platonem audivisse, haud dubitem, quin uberius etiam quam Aristoteles de Animorum Immortalitate prodiderit. Scripsit duo opera *de Animi*, ut

efert Diogenes Laert. V. 87. Denique, ne de nostrâ conjecturâ dubitet, statuit etiam Animarum post mortem migratione, quas, antequam in Corpora redeant, in Viâ Lacteâ coeli itare dixit: ut refert Iamblichus in deperdito de Animâ, unde partes quasdam protulit baeus Eclog. Phys. L. I. p. 113. Sect. VI. Aristotelici. Heraclides.

Ab Heraclide multum dissensit DICAEARCHUS, cujus fuit singularis quaedam doctrinae ia et elegantia, ut eum Cicero delicias suas ellaret. Hic vero diserte etiam Immortalita- Animorum impugnavit. Audiamus Ciceronem ic. I. 31. „*Acerrime autem, deliciae meae, aearchus contra hanc Immortalitatem disse-. Is enim tres libros scripsit, qui Lesbiaci vo-tur, quod Mitylenis sermo habetur, in quibus efficere Animos esse mortales.*" Idem ib. . 11. „*Quid de Dicaearcho dicam, qui nihil ino Animum dicat esse?*" Idem ib. Cap. 18. in-t, „*Dicaearchum ne condoluisse quidem um-m videri, qui Animum se habere non sentiat.*" tus Empiricus Adv. Math. VIII. 349. *Dicae-hus nil esse vult Animam nisi quandam affe-nem et qualitatem Corporis,*" Atticus apud sebium Praep. Evang. XV. 9. p. 810. A. in-t: „*Dicaearchus totam substantiam Animae ulit.*" Scripsit quoque *Descensum in An-m Trophonii*, quo libro opinionem Immortali-is ad vulgi superstitionem amandasse videtur. non est quod plura dicamus, post Fabricium Dicaearchus.

Sect. VI. Aristotelici.

Bibl. Graec. T. I. p. 796. seq. et Bruckerum Hist. Crit. Philos. T. I. p. 854.

Aristoxenus.

Hujus fuit aequalis et amicus ARISTOXENUS, qui Animam non peculiarem substantiam, sed Corporis qualitatem et harmoniam esse statuit. Cicero Tusc. I, 10. inquit: „*Aristoxenus Musicus, idemque Philosophus, ipsius Corporis intentionem quandam, Animam esse dixit, velut in cantu et fidibus, quae harmonia dicitur: sic ex Corporis totius naturâ et figurâ, varios motus cieri, tamquam in cantu sonos.*" Conferatur idem Cap. 18. Hanc tamen opinionem non modo confutaverat Plato in Phaedone, sed ipse Aristoxeni magister Aristoteles de Anim. L. I. Cap. IV. Hinc vero consequi, ut Anima cum Corpore moriatur, et sponte intelligitur, et monuit Cicero, libro memorato Tusc. I, 11.

De reliquis Peripateticis, qui floruerunt usque ad Ciceronem, veluti *Clearcho*, *Demetrio Phalereo*, *Hieronymo Rhodio*, *Phania Eresio*, *Andronico Rhodio*, *Boëtho Sidonio*, *Cratippo*, quid de Immortalitate quisque statuerit, non proditum est in iis, quae supersunt, Veterum libris.

Summa seu sententiae Aristotelicae.

Ergo Aristoteles quum in Esotericis libris, in quibus doctrinae Philosophicae principia accuratius explicantur, rarissime et obscurius de Animi Immortalitate statuisset, factum est ut ejus studiosi vel ipsi negarent Immortalitatem, vel simul ab ipso Aristotele eam negatam fuisse pronunciarent. Huc accedebat cogitatio differentiae, quae im-

r Platonis et Aristotelis doctrinas intercedit. Sect. VI. Aristotelici.
s unum gravissimum ac firmissimum funda-
itum est Immortalitas. In hac vero Immorta-
; non nisi locum habet consectarii, et ejusmo-
uidem, quod et obscurius positum sit, quô
negato reliquae tamen doctrinae nexus non
›ari videatur. Porro, Moralem Philosophiae
tem praecipue placito Immortalitatis superstru-
Plato; non item Aristoteles. Deinde, hic ne-
it quaedam fundamenta Immortalitatis, quibus
usus erat: veluti, quum Plato statueret *Ani-
m se ipsam movere*, hic voluit *Animam omni-
non moveri*: de qua disputatione videndus est
im Macrobius in Somn. Scipion. L. II. Cap.
I—XVI. Plato et νοῦν et ψυχὴν volebat esse
nortales, easque duas naturas numquam sepa-
i: Aristoteles eas separari, et solum νοῦν Im-
rtalem, dixit. Denique, de duabus rebus ma-
›pere cum Immortalitate conjunctis, de Divinâ
:urâ et Providentiâ, non satis perspicue pro-
nciaverat Aristoteles. Enimvero, quum sta-
sset, Deum esse Naturam (i. e. substantiam)
elligentem et Immortalem, eamque omnis mo-
; esse principium, quamquam ipsa motu ca-
t: cumque eadem attributa tribueret menti hu-
nae; non profecto ponendus est in eorum nu-
ro, qui Animorum Immortalitatem negarunt.

SECT. VII.

De Cynicis.

ect. VII. ynici. Antisthe-nes.

Ex Socratis discipulis fuit etiam ANTISTHENES, qui praecipue partem Socraticae doctrinae eam est amplexus, quae ad duritiem et voluptatum contemtum pertinet, atque Cynicorum sectae auctor exstitit. Et Cynici quidem ex tribus, in quas Antiqui Philosophiam distribuebant, partibus solam Moralem sequebantur, Dialecticam et Physicam repudiabant; ut recte prodit Diogenes Laertius VI. 103. Sed hoc, ut alia, postea demum in Cynicâ ratione constituta sunt. Nam Antisthenes quidem ipse omnes tres partes tractavit, ut intelligitur ex scriptis ejus, quorum indicem prodidit idem Diog. Laert. VI. 15—18. At fuerunt omnino in his scriptis nonnulla, in quibus de futuro Animae statu pronunciare debuerit: veluti libri, *de Moriundo*, *de Vitâ et Morte*, *de Inferis*. Ceterum, quid statuerit de his rebus, in tantâ monumentorum jacturâ affirmare non licet. Unam reperi sententiam ejus memoratam ab Eustathio ad Homer. Iliad. Ψ. p. 1288. Ed. Rom. ἐντεῦθεν ὁ Ἀντισθένης κατὰ τοὺς παλαιοὺς ὁρμηθεὶς, ὁμοιοσχήμονας ἐδόξασεν εἶναι τὰς ψυχάς· i. e. *hinc, secundum Veteres, profectus Antisthenes Animas Corporis figuram habere arbitratus est.*" Hoc igitur quum eo loco dicatur, ubi sententiae quaedam Philosophorum de Animae post hanc vitam ha-

›itu recensentur, intelligitur Antisthenem sta- sse, Animam Corpori superstitem esse. Huc edit, quod nemo Veterum prodidit, eum hac parte a Socrate dissensisse. Quod argumentum silentio desumtum non est nullius momenti; ppe plerumque Veteres, qui supersunt, Hi- riae Philosophicae Scriptores, diligentes fue- t in memorandis placitis, quibus a magistris sensere discipuli.

Sect. VII. Cynici. Antisthenes.

ntisthenem ita secutus est DIOGENES, Si- ›ensis, ut relictâ Physicâ et Dialecticâ Philo- ›hiae parte, solam Moralem retineret, eamque victûs duritiem, patientiam, veram Animi li- tatem, voluptatum opinionumque contemtum, erret. De hoc viro quum multa mirabilia, nec en omnia certâ fide, memorentur dicta et fa- , nil tamen ejusmodi proditum exstat, unde â ratione colligatur, quae fuerit ejus senten- de Animorum futuro statu. Risit ille quidem erstitionem, quâ vulgo ferebatur, initiatos post rtem meliori fore conditione quam eos qui non ent initiati. vid. Diog. Laërt. VI. 39. Nec ten hinc efficitur, eum statuisse Animum cum rpore exstingui. Si vere ita sensit, ut ejus tum memoratur ab eodem Diogene Laert. VI. , *Interrogatus, an mors malum esset, respon- : Quomodo malum sit cujus praesentis nullus sensus:*" hoc quamvis verbis quidem proxime etur accedere ad eorum opinionem, qui Ani- m morte Corporis interire statuerent, re tamen

Diogenes.

 ali-

Sect. VII. Cynici. Diogenes.

aliam capit interpretationem; si quidem de Corpore tantum sermo fit. Igitur fere redit eodem, quò aliud ejusdem dictum apud Ciceronem Tusc. I. 43, ubi moriens dixisse fertur, *nil suâ interesse utrum sepeliatur an a feris lanietur, quippe nil sentiri a mortuo.* Scripsit etiam librum *de Morte*, si vere tribuuntur ei scripta, quae recenset Diog. Laert. VI. 80. Fertur etiam hoc ejus dictum: „ *Omnia esse Deorum; Sapientes esse amicos Deorum; Amicorum omnia communia; E. omnia esse Sapientum.*" Haec igitur et similia haud minus ab eo possunt pronunciari, qui Animos mortales, quam ab eo, qui eos Immortales statuat. Nam et Stoici, a Cynicis profecti, multa magnifice et similiter de humanae naturae cum Diis conjunctione praedicabant, neque tamen hoc eos impediebat, quominus Animos mortales esse dicerent. Neque vero magis constat, quid alii Cynici de hac parte senserint. Nam quod de Menedemo prodidit Diogenes Laertius VI. 107, eum furiae habitu assumto circumiisse ac dixisse, se ex Inferno missum, ut hominum peccata cognosceret eaque Inferni Daemonibus nunciaret: hoc igitur facile apparet, non ex sectae sententiâ, sed ex vulgari opinione accipiendum esse. Et Menippus scripsit *Νεκυΐαν*, id est, *Descriptionem Inferni*, ut refert idem Diogenes Laert. VI. 101. quod scriptionis genus in primis feliciter imitatus est Lucianus. Nec tamen hinc sequitur, Menippo magis placuisse Animorum Immortalitatem quam

vel

a Luciano, qui eam diserte negavit, vel cuivis Sect. VII. Cynici.
, qui Mortuorum Colloquia finxit.

SECT. VIII.

De Stoicis.

Diogenis Cynici discipulum Cratetem audivit Sect. VIII. Stoici.
ZENO, Citticus, auctor Stoicae sectae: qui cum magistro in ea quidem parte consensit, ut finem philosophiae poneret in verâ libertate ac virtute animi: ceterum ab eo ita dissensit, ut hunc finem non solâ voluntatis inductione et exercitio, quod fere Cynicis placebat, sed ratione quoque et rerum doctrinâ consequendum esse statueret. Igitur et de Morali parte subtilius disputavit, et duas reliquas partes Dialecticam et Physicam assumsit, easque ita explicare studuit, ut perfectum et omnibus numeris absolutum Philosophiae Corpus, s. Systema, constitueret. Et de hujus quidem doctrinae laudibus vitiisve uberius exponere, et longum, nec hujus loci, est. Quare veniamus in rem praesentem.

Constat inter omnes, hanc fuisse Stoicorum sententiam, *Animas esse mortales.* Quam sententiam licet alii aliâ ratione alioque modo secuti sunt, omnes tamen in eo consenserunt, *Animos non esse sempiternos.* Atque hoc eo magis mirandum est in Stoicis, qui summum bonum in Virtute ponebant, Virtutem ipsam studio et labore compa-

rae

Sect. VIII. Stoici. rari statuebant, humanam naturam magnifice extollebant, et cum Divinâ fere naturâ aequiparabant. Illi vero ad stabilienda gravissima Philosophiae capita adeo non opus esse Immortalitate putabant, ut censerent summum bonum per se ipsum absolvi et compleri, non vero augeri tempore ac diuturnitate. Itaque hac utebantur similitudine: ut optimus esset tibicen non qui diutissime, sed qui maxime ex legibus artis cecinisset, ita optime vixisse non eum, qui diutissime, sed qui maxime convenienter cum vivendi legibus vixisset: ut histrio optimus esset, non qui diutissime, sed qui optime, egisset, ita in hoc quasi Mundi theatro unicuique tributam esse personam, nec referre utrum quis eam diu, sed an bene convenienterque, egisset. Sed de ipsâ conditione et duratione Animorum post hanc vitam non omnes idem senserunt: aliter Antiquiores, qui Animos aliquamdiu remanere volebant: aliter recentiores, qui fere in eam opinionem concesserant, ut Animos cum corpore exstingui putarent. Igitur quum scripta Antiquiorum omnium, qui ante Senecam fuerunt, veluti Zenonis, Chrysippi, Cleanthis, Posidonii, aliorumque perierint, nec nisi trium fere in hoc argumento libri Stoicorum supersint, Senecae, Epicteti, et Marci Antonini; operam dabimus, ut ne Antiquiorum Recentiorumque placita temere confundamus, nec Stoicis promiscue omnibus tribuamus omnia, quae a tribus illis, quorum scripta servata sunt, pronunciantur.

Pri-

rimum igitur Stoici ab Aristotele et Platone in Sect. VIII. Stoici.
lissenserunt, ut Animum corporeum esse sta-
ent; non quidem ut eum vim quandam et at-
utum Corporis animalis, sed, ut substantiam
oream esse dicerent. Nam quum res omnes
orporeas et *incorporeas* distribuerent, incor-
eas tantum quatuor faciebant: λεκτὸν (i. e. *ter-*
um s. ideam) *spatium*, *locum*, *tempus*: reli-
s omnes Corpora esse volebant. Ergo, secun-
eorum sententiam, pleraeque omnes res cor-
eae erant, quae hodie *Substantiae* et *Accidentia*
ntur, exceptis quatuor illis: vid. Sextus Em-
cus Adv. Mathem. X. 718. Sed de ipsâ Animi
râ non omnes idem sentiebant: alii ex aëre, alii
gne, alii ex spiritu calido, confectum esse dice-
: vid. Diogenes Laert. VII. 156, 157. Cicero
d. I. 12. Pseudo-Plutarchus de Placit. Phil. IV. 3.
oc tamen convenerunt, ut Animum Divinitatis
icipem facerent, quippe Animalium Animos
es esse Animae Mundi; et tamen hanc Immor-
m, illos mortales statuebant: vid. Diog. Laert.
. Nimirum ignis ille rerum opifex (πῦρ τε-
ὸν) qui est Deus et Anima Mundi, penetrat
uinem, cujus spiritu et vapore constat Ani-
hominis. Ergo Animus initium habet vitae;
pe qui tum demum existit, quum sanguinis
peramentum in Animali nascente eam vim na-
n est, ut a Divino igne penetretur. Et Zeno
dem semen virile particulam ab Animi faculta-
s delibatam, unde in utero matris Animus in-
tis cum Corpore simul procresceret, esse pro-
nun-

Sect. VIII. Stoici.

nunciavit: vid. Plutarch. T. II. p. 467. I Eusebius Praep. Evang. XV. 20. Chrysi vero post Corporis nativitatem demum ex Animum affirmabat; ut refert idem Plutar T. II. p. 1053. D. Et omnino Chrysippus unâ in re similis fuit Epicuro, ut omnem ope daret, quomodo Animi actiones ex naturâ co reâ duceret: quod prudenter observat praes tissimus scriptor Longinus apud Eusebium Pr Evang. XV. 21.

Animos autem interire, commune Stoico erat decretum. Videamus Auctorum testimo ut intelligatur, quâ varietate consenserint ta Stoici. Cicero Tusc. I. 32. „*Stoici autem ram nobis largiuntur tamquam cornicibus: mansuros ajunt animos: semper, negant.*" genes Laertius VII. 156, 157. „*Animam sibilem esse Stoici perhibent, eamque esse nobi genitum spiritum: propterea corpoream esse remanere post mortem, quamquam possit inte Zeno autem Cittieus, Antipater in libris de mâ, et Posidonius, Animam spiritum calidum se volunt; per hunc enim nos et spirare et mov Et Cleanthes quidem omnes Animas usque ad n di exustionem perdurare, ait: Chrysippus vero las sapientum Animas.*" His addatur gravissi auctor Arius Didymus, ex cujus deperditis l partem servavit Eusebius in Praepar. Evang. 20. „*Statuunt Stoici esse Animam in Unive quam vocant Aetherem et Aërem, qui ambit*

[redacted]

t et aquam, earumque exhalationes: huic ve- Sect. VIII. Stoici.
Universi Animae adhaerere reliquas Animas,
t eas, quae sunt in Animalibus, tum eas,
te in circumfuso aëre sunt; nam et permanere
-tuorum Animas. Quidam vero Stoicorum di-
:t, Animam Universi quidem esse sempiternam;
iquas autem ita perire ut cum illâ commisce-
ur. — Porro, Animam et nasci et interire
nt: non autem continuo post discessum ex Cor-
e perire, sed permanere per se ipsam aliquod
pus: sapientum quidem Animas usque ad il-
tempus, quo omnes res igne dissolventur: stul-
um vero Animas breviori spatio. Quod autem
nt, Animas permanere, hoc ejusmodi habet
tentiam: nos, quum solae et nudae Animae
rimus, Corpore discedente et Animae substan-
m minuente, permanere: stultorum vero et
torum Animalium Animas cum ipsis Corporibus
ri." Rationem addidit Panaetius, qui, ut re-
t Cicero Tusc. I. 37, *ceterum cum Platone*
nsentiens, ejus hanc unam de Immortalitate
nimorum sententiam non probabat. Vult enim,
od nemo negat, quidquid natum sit, interire:
sci autem Animos, quod declaret eorum simi-
udo qui procreentur: quae etiam in ingeniis,
n solum in Corporibus appareat. Alteram au-
n adfert rationem: nihil esse quod doleat, quin
aegrum esse quoque possit; quod autem in mor-
m cadat, id etiam interiturum: dolere autem
nimos, ergo etiam interire."

Sa.

Sect. VIII. Stoici.

Satis est in his locis documenti, unde intelligitur, hanc fuisse Stoicorum sententiam, „*Animos non semper duraturos, et eos adeo, qui diutissime durarent, tamen fatali illâ Mundi combustione exstingui, ita quidem ut in Divinum ignem et Deum opificem abirent, et suam ipsi conscientiam cogitationemque, in quibus vita Animorum posita est, amitterent.*

Sequitur ut videamus, qualem statum hunc Animi a Corpore soluti informaverint. Ac, deperditis quidem Antiquiorum Stoicorum scriptis, difficile est de hac quaestione ita pronunciare, ut non recentiores veluti Senecam et reliquos consulamus. Sed tamen conandum est, si quid forte probabile adferre possimus. Lucanus, qui Stoicorum doctrinam secutus est, nobis primum commemoretur. Neque vero quis nos reprehendat, quod auctoritatem sequimur non satis firmam, quippe Poetae, et, quamvis Stoici, tamen recentioris. Nam videbimus, ejus auctoritatem consensu vetustiorum Stoicorum confirmari. Igitur Lucanus, sub initium libri IX. Pharsalicorum, ita depingit Animum Pompeji ex corpore in coelestes regiones abeuntem:

Prosiluit busto, semustaque membra relinquens,
Degeneremque rogum, sequitur convexa Tonantis,
Quà niger astriferis connectitur axibus aër,
Quodque patet Terras inter Lunaeque meatus
Semidei manes habitant, quos ignea virtus

In

Sect. VIII. Stoici.

nnocuos vitae patientes Aetheris imi
Fecit, et aeternos Animam collegit in orbes.
Non illuc auro positi, nec thure sepulti
Perveniunt. Illic postquam se lumine vero
mplevit, stellasque vagas miratur et astra
Fixa polis, vidit quanta sub nocte jaceret
Nostra dies, risitque sui ludibria trunci.
Hinc super Emathiae campos, et signa cruenti
Caesaris, ac sparsas volitavit in aequore classes;
Et scelerum vindex in sancto pectore Bruti
Sedit, et invicti posuit se mente Catonis.

Non opus habet explicatione hic locus. Observabimus quô valeat, posteaquam aliorum dicta protulerimus. Prodeat igitur Cicero, cujus gravissima est auctoritas ad cognoscendam Antiquorum Stoicorum doctrinam. Hic igitur non dissimili modo pronunciat de Animis e Corpore discedentibus, Tusc. I. 17, 18: „*perspicuum debet esse, Animos, cum e Corpore excesserint, sive illi sint animales, id est spirabiles, sive ignei, sublime ferri: si vero aut numerus quidam sit Animus, quod subtiliter magis quam dilucide dicitur, aut quinta illa non nominata magis quam non intellecta natura; multo etiam integriora ac puriora sunt. — Is autem Animus, qui, si est horum quatuor generum ex quibus omnia constare dicuntur, ex inflammatâ Animâ* (i. e. πνεῦμα πυροειδὲς) *constat, ut potissimum videri video Panaetio, superiora capessat necesse est: nihil*

 enim

VIII. *enim habent haec genera proni, et supera sub-per petunt. Ita sive dissipantur, procul a terris id evenit: sive permanent et conservant habitum suum, hoc etiam magis necesse est ferantur ad coelum et ab his perrumpatur et dividatur crassus hic et concretus aër, qui est terrae proximus; calidior est enim vel potius ardentior Animus, quam est hic aër, quem modo dixi crassum atque concretum: quod ex eo sciri potest, quia corpora nostra terreno principiorum genere confecta, ardore Animi concalescunt. Accedit, ut eo facilius Animus evadat ex hoc aëre, quem saepe jam appello, eumque perrumpat, quod nihil est Animâ velocius, nulla celeritas quae possit cum Animi celeritate contendere. Qui (Animus) si permanet incorruptus suique similis, necesse est ita feratur, ut penetret et dividat omne coelum hoc, in quo nubes, imbres, ventique coguntur: quod et humidum et caliginosum est propter exhalationes terrae. Quam regionem cum superavit Animus, naturamque sui similem contigit et agnovit, junctis ex Anima tenui* (λεπτομερὲς πνεῦμα) *et ex ardore Solis temperato ignibus insistit, et finem altius se efferendi facit. Tum enim sui similem et levitatem et calorem adeptus, tamquam paribus examinatus ponderibus, nullam in partem movetur, eaque ei demum naturalis est sedes, cum ad sui similem penetravit, in quo nullâ re egens aletur et sustentabitur iisdem rebus quibus astra sustentantur et aluntur.*" Haec igitur tota oratio

Sect. VIII. Stoici.

, forte quoque proxima, quae est de felicitate
morum ab affectibus liberatorum et in contem-
ione coelestis regionis versantium: haec igitur
oratio, quin Stoica sit, non est quod du-
mus. Quamquam fuit aliquando cum dubita-
. Nam Iustus quidem Lipsius, Physiolog.
ic. III. 14, ubi affirmat, illam sententiam a
erone ut Stoicam expressam esse, nulla ejus
satis manifesta protulit indicia. Et recorda-
, eundem Lipsium nonnumquam negligentem
e in suâ cuique sectae sententiâ tribuendâ,
Stoicis addiceret aliena. Postea tamen cogno-
eum hac quidem in parte non errasse. Nam
num quidem, Cicero de Animi naturâ ita loqui-
, ut appareat, eum ex Stoicorum doctrinâ loqui.
cat eam *Animam*, id est spiritum, *Animam*
nem, *inflammatam*, *ignem*: quae omnia Stoi-
um sunt. Laudat quoque auctoritatem Panae-
nobilissimi Stoici; quam non solum valere
naturam Animi in *Animâ inflammatâ* posi-
, sed ad reliquam totam dictionem, aliunde
llexi. Nam hactenus quidem nondum satis
emus documenti, quare totam dictionem ad
icam doctrinam referamus, nec putemus ei
uid vel Pythagorici vel Platonici admixtum
. Ergo quod dico, ejusmodi est, ut omnem
itationem tollat. Reperi enim apud Sextum
piricum, doctissimum eundemque acutissi-
m Scriptorem, locum Ciceroniano plane simi-
ex Stoicorum libris depromtum, et quidem ex

Sect. VIII. Stoici.

Antiquiorum; quippe Sextus ubique de principiis ejus sectae agit. Sed hunc locum, ut longiorem, Latine potius quam Graece referam. Est igitur Adv. Mathem. IX. 71 — 74. „*Neque vero suspicari licet, Animas deorsum ferri. Nam quum sint subtiles, et non minus igneae quam aëreae, sua levitate potius in loca superiora feruntur. Quin etiam solae sine Corpore* (καθ' ἑαυτάς) *permanent, nec, ut dixit Epicurus, solutae Corporibus disperguntur instar fumi: neque enim ante mortem Corpus eas servabat et continebat, sed ipsae Corpus continebant et servabant, et multo magis semet ipsas. Igitur extra Solem versantes, locum Lunae subjectum habitant, ibique per Aëris puritatem longius vitae tempus accipiunt: nam naturali et quasi domestico utuntur alimento, nimirum exhalationibus terrae: prouti reliqua astra: neque habent in eo loco caussas, quae sibi interitum afferant. Si ergo permanent Animae, fiunt ejusdem naturae, cujus sunt Daemones.*"

Ex horum igitur trium locorum comparatione, quam peculiariter explicare non opus est, apparet, Ciceronem, Lucanum, et Sextum, ex iisdem veterum Stoicorum fontibus hausisse. Permanent ergo Animi mortuorum in puriore aëre sub Lunam: neque tantum permanent, sed curant etiam res humanas: ut non magis poeticae licentiae quam Stoicis decretis obsecutus sit Lucanus, quum Pompeji Animum induxit Catoni et Bruto

sti-

nulos adhibentem ad puniendum Caesarem. Sect. VIII. Stoici.
m hanc fuisse Stoicorum sententiam, diserte rt Diogenes Laertius, VII. 151: *Φασὶ δὲ εἶναι τινας δαίμονας ἀνθρώπων συμπάθειαν ἔχοντας, πτας τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων, καὶ ἥρωας, ὑπολελειμμένας τῶν σπουδαίων ψυχάς·* i. e. „*Di-t vero etiam esse quosdam Genios, qui commu-nem habeant cum hominibus, inspectores rerum nanarum, et heroës, permanentes post Corporis rtem sapientum Animas.*" Huic adjungendus Scriptor de Placit. Phil. I. 8, qui tradit, mmunem hanc cum Thalete, Pythagora, et tone fuisse Stoicorum sententiam, *δαίμονας ρχειν οὐσίας ψυχικὰς, εἶναι δὲ καὶ ἥρωας τὰς ωρισμένας ψυχὰς τῶν σωμάτων, καὶ ἀγαθοὺς μὲν ἀγαθὰς, κακοὺς δὲ τὰς φαύλας·* i. e. „*Genios substantias animales, heroës etiam esse Ani-s corporibus solutas, bonos quidem bonorum imas, pravos pravorum.*" Sed, quod omnino notandum, quamquam felicitatem sapientum st hanc vitam statuerunt, hanc tamen non in aemii sed naturalis consectarii loco ponebant. rgo nec poenas improborum memoratas reperimus. lam vulgares quidem de Inferis fabulas repudia-ant. Ita Stoicus Balbus apud Ciceronem de Nat. leor. II. 2. *Quis enim Hippocentaurum fuisse et himaeram putat? quaeve anus tam excors inve-iri potest, quae illa, quae quondam credebantur, pud Inferos portenta extimescat? Opinionum enim mmenta delet dies, naturae judicia confirmat.*"

 Et

Sect. VIII. Stoici. Et consentiunt recentiores Stoici; Seneca Consol. ad Marciam, Cap. XIX: et Epictetus Diss. XIII, Lib. III. „*Nullus*" inquit „*est Acheron, nullus Cocytus, nullus Pyriphlegethon: sed omnia plena sunt Deorum et Geniorum.*" Neque tamen hoc uno argumento fretus, arbitror nil statuisse Stoicos de poenis post hanc vitam. Nam potest quis, spretis vulgi opinionibus, tamen rem ipsam saniore ratione tenere. Sed, quod dico, nec eas memoratas reperimus in Stoicorum monumentis, nec etiam ex reliquâ eorum doctrinâ consequuntur. Refert quidem Lactantius, Instit. Lib. VII. Cap. VII. §. 13. „*Esse Inferos Zeno Stoicus docuit, et sedes piorum ab inpiis esse discretas: et illos quidem quietas ac delectabiles incolere regiones; hos vero luere poenas tenebrosis locis atque in coeni voraginibus horrendis.*" Nec multum dissentit Tertullianus, Christianus doctor ex Stoâ profectus, de Anima Cap. 54. dicens, „*Stoicorum esse sententiam, impiorum Animas ad Inferos detrudi.*" Sed neutrius auctoritas probari potest, in reliquorum silentio. Et Lactantius quidem Zenonem manifestò confudit cum Platone; cujus hanc fuisse opinionem supra vidimus: et qui illud, *in coeni voraginibus versari impios*, diserte pronunciaverat dicto ab Orphicis desumto, in Phaedone p. 380, T. *ὃς δ' ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς ᾅδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται.* Conferatur Orphicum fragmentum in editione Gesneri p. 409, et Spanhemius ad Aristophanis Ranas, vs. 145.

T. I.

ertullianus vero vel suam ipse sententiam Stoicis ibuit, vel Stoicos quosdam ignotos secutus est, ıi hac in parte a suae sectae placitis desciverant. oteramus hoc loco alia monere: veluti opinio- em Chrysippi, *Animos post Corporis mortem ac- cere figuram rotundam*, ut est apud Eustathium . Homer. Il. Ψ. p. 1288. Sed quae diximus, tis esse putamus ad consilium quaestionis pro- ositae.

Sect. VIII. Stoici.

Apparet igitur, Stoicos statuisse, Animos non se sempiternos; nam eos etiam, qui maxime sent longaevi, tamen fatali rerum combustione erire et in principium suum, nimirum Igneum ificem ac summum Deum, qui solus est sem- ernus, resolvi, nec iterum vitam accipere no- rerum instauratione a summo Deo facta. Im- rtalitatem apud eos non locum necessarii fun- menti, ut apud Platonem, sed consectarii, ha- isse; ita quidem, ut Animos longius brevius- e permanere statuerent, longius bonos, bre- s malos, et quidem circa Lunam, utpote lo- m eorum subtilitati maxime accommodatum. liciores ac diuturniores esse bonorum Animos, eliciores et minoris aevi malorum; ex ipsa Vir- tis et Pravitatis natura volebant consequi; nec men hanc diversitatem praemii vel poenae vim bere.

Summa sententiae Stoicorum.

SECTIO IX.

De aliis hac aetate Sectis.

Sect. IX. Aliae Sectae. Megarici.

Antequam de Cicerone dicamus, monendum est breviter de aliis in hâc aetate sectis Philosophorum. Ab EUCLIDE igitur, Socratis discipulo, profecti sunt MEGARICI: horum sententia de naturâ Boni, quam eandem atque Deum, Mentem, ac Prudentiam esse volebant, memorant et a Cicerone Academ. II. 42. et Diogene Laert. II. 106. Quae attributa utrum etiam cum Animis hominum communicaverint, difficile est dictu. Ceterum, ut in Dialecticâ parte, ita in multis Physicae locis secuti sunt Parmenidem, Zenonem, et Eleaticos, cum quibus illud quoque placitum de *Bono* convenit.

Eliaci. Eretriaci.

A PHAEDONE, Eliensi, Socratis discipulo, orta est secta ELIACA, ex eâque postea per Menedemum secta ERETRIACA. Et de Menedemo, ut nec de aliis, proditum nil reperimus quid de Immortalitate senserit. Ceterum, non abhorret à verisimilitudine, illum eam tenuisse; si quidem verum est, quod ex Heraclide refert Diogenes Laert. II. 135, illum Platonis placita retinuisse.

Cyrenaici.

Ab ARISTIPPO, Cyrenaeo, item Socratis discipulo, profecta est secta CYRENAICA: cujus quae fuerit de Immortalitate opinio, non memoratum ab Antiquis reperi. Et, quum Aristippus

Physicam et Dialecticam Philosophiae partem udiaverit, intelligitur quidem hinc, eum ratio- Immortalitatis, quas Physica pars praebet, ul repudiasse. Nam, quod est apud Dioge- Laert. II. 97, hanc sectam statuisse, *satis praesidii, ad bene dicendum ac superstitio- metumque mortis fugiendum, in scientiâ bo- em et malorum, seu, in morali parte:* hoc ır non minus ab eo dici potuit, qui Immorta- em tuetur, quam ab eo qui illam negat. Pro- as est ex eâdem disciplinâ HEGESIAS, πει- νατος dictus, qui, vitae humanae molestiis alamitatibus describendis, multos ad volunta- adegit mortem: vid. Cicero Tusc. I. 34. tamen hoc eo valet, ut putemus, eum in hac utatione spem melioris futurae vitae adhibuis- Nam Veteres hanc unam ejus memorant ra- em, quae desumta erat ab humanae vitae ca- tatibus. Prodiit ex eâdem disciplinâ THEO- RUS, cognomine Atheus, a quo multum pro- t Epicurus: vid. Diogenes Laert. II. 97; ut hinc intelligi possit, quae fuerit ejus de Im- talitate opinio. Proditum est hoc ejus dictum, em, 98: *Non esse rationi consentaneum, ut iens pro patriâ mortem obeat: non enim dece- suam prudentiam perdere, propter impruden- n utilitatem.*" Quod Graece acutius est: ἀπο- ιεῖν τὴν φρόνησιν ἕνεκα τῆς τῶν ἀφρόνων ὠφελείας· tur si quis statuat, morte φρόνησιν exstingui, quid de Animorum Immortalitate sentiat, fa-

Sect. IX. Aliae Sectae. Cyrenaici.

Sect. IX. Aliae Sectae. Cyrenaici. cile est ad existimandum. Hujus fuit discipulus BION, Borysthenites, cujus feruntur acute quidem, sed impie, dicta multa: qui cum totam hanc Philosophiae partem, quae est de Divinâ mente et Animorum Immortalitate, acerbe exagitasset, ipse tamen morbo correptus ad anilem descendit superstitionem, nec fere ullum intentatum reliquit genus incantationis, quâ Deorum iram placaret. Vid. Diogenes Laert. IV. 46. seq.

Epicurei. Igitur ex ejusmodi doctrinae fontibus fluxit EPICURUS, qui novam ipse condidit sectam, cujus maximam partem sumsit a Democrito, in Morali vero disciplinâ retinuit multa ab Aristippo et Theodoro Atheo. Hujus ergo sectae placitis Divina Providentia et Animorum Immortalitas penitus tollebatur atque explodebatur. Quare mihi eo minus dicendum est de Epicureorum Psychologiâ: cum, quia proposita quaestio refertur ad eos Philosophos, qui remanere aliquid post hanc vitam statuerunt; tum quia peculiaris disputationis argumentum est, rationes Epicureorum commemorare: tum denique, quia eorum placita adeo sunt in vulgus nota, ut nemo facile ab Antiquitatis cognitione ita sit remotus, ut ea ignoret. Ceterum, rationes, quibus Immortalitatem convellere studebant, complexus est Lucretius libro tertio.

SECT. X.

De Cicerone.

Iam de CICERONE videndum est, parente ut Sect. X. Cicero.
oquentiae ita Philosophiae Romanorum. De cu-
s Viri Philosophiâ, dici vix potest, quam ini-
a falsaque sint plerorumque recentiorum judi-
a, quum dicunt, Ciceronem vel parum Philo-
phiae scientiâ valuisse, vel fluctuasse incertis
inionibus sibique ipsum repugnasse, vel ut Aca-
micum nil certi statuisse et contra omnia dispu-
sse. Quae quidem judicia, quod sine cujusquam
vidiâ dictum velim, omnia profecta sunt ex igno-
tione Academicae rationis et Ciceroniani institu-

Magnus hic aperitur disputationis campus: in
ro nobis quidem nunc exspatiari non licet. Sed
men, ut et brevitati et quaestioni propositae con-
ılamus, cautiones significemus in primis obser-
tu necessarias ad Ciceronis placita Philosophica
cte intelligenda.

I. Primum igitur haec placita non temere aliun-
e quam ex libris Philosophicis petenda sunt.
Iam in Orationibus non suam ipse sententiam pro-
it, sed oratorie agit et caussae servit. Itaque
immortalitatem Animorum ab eo negatam esse,
erperam quis evincere conetur ex Oratione Pro
luentio, Cap. 61. „ *Nam nunc quidem, quid*
andem mali illi mors attulit? nisi forte ineptiis

ac

Sect. X. Cicero.

et fabulis ducimur, ut existimemus illum apud inferos impiorum supplicia perferre, ac plures illic invenisse inimicos quam hic reliquisse: a socrûs, ab uxorum, a fratris, a liberûm poenis actum esse praecipitem in sceleratorum sedem atque regionem. Quae si falsa sunt, id quod omnes intelligunt, quid ei tandem aliud mors eripuit, praeter sensum doloris." Haec igitur ita dicuntur prouti in Caesaris Oratione apud Sallustium Catil. Cap. LI. §. 20, quum contenderet, conjuratos gravioribus poenis esse plectendos, non morte; quippe quae omni sensu careret: „ *De poenâ*" inquit „ *possumus equidem dicere id, quod res habet: in luctu atque miseriis mortem aerumnarum requiem, non cruciatum, esse: eam cuncta mortalium mala dissolvere: ultra neque curae neque gaudio locum esse.*" Et Cicero quidem in eâdem Oratione Cap. 49, eos confutat, qui veram ipsius sententiam ex ipsius Orationibus arripere ac tenere studebant: „ *Sed*" inquit „ *errat vehementer, si quis in Orationibus nostris, quas in judiciis habuimus, auctoritates nostras consignatas se habere arbitratur. Omnes enim illae Orationes causarum et temporum sunt, non hominum ipsorum ac patronorum.*"

II. Deinde, nec ex Epistolis promiscue omnibus argumenta placiti Philosophici repetenda sunt. Nam in Epistolis frequenter ita agitur, non ut interior de Philosophiae locis sententia aperiatur, sed ut proferatur aliquid quod accommodatum sit ad

ıersonam et ingenium ejus, ad quem scribi- Sect. X. Cicero.
Ergo in consolandis amicis Epicureis, ratio-
ıs utitur ex illâ scholâ ductis: veluti ad Tor-
tum Ad. Divers. VI. 3. „ *Sed haec conso-*
› levis est: illa gravior, quâ te uti spero, ego
e utor: nec enim, dum ero, angar ullâ re,
omni vacem culpâ: et si non ero, sensu omni
carebo." Ita ad eundem, Epistolâ proximâ.
iliter ad Titium utitur notâ illâ disjunctâ con-
ione, V. 16. — „ *saepissime et legi et audi*
nihil mali esse in morte, ex quâ si resideat
us, Immortalitas illa potius quam mors ducen-
it: sin sit amissus, nulla videri miseria de-
, *quae non sentiatur.*"

I. Cum igitur Ciceronis sententia Philosophi-
x scriptis ejus Philosophicis haurienda sit; an-
ımnia constare debet, quod consilium, quam
ım, secutus sit. Atqui eum fuisse Academi-
ı, dubitari nequit. Igitur in hoc Academici
ıen statim involant, et contendunt, Ciceronem
l omnino de ullâ re statuisse. Enimvero, an
est omnium Academicorum commune, de om-
ıs rebus dubitare? Arcesilas, qui fuit acer-
ıs dubitator, contra Stoicos quidem ita dis-
ıbat ut nihil percipi posse diceret: solus ta-
ı secum placita tenebat et cum discipulis com-
ıicabat: vid. Cicero Acad. II. 18, ibi Davis.
'ragment apud Augustinum Contra Acad. III.
cui adjungatur Sextus Empir. Pyrrhon. Hy-
yp. I. 33. Ab istâ dubitandi vehementiâ se-
quen-

Sect. X. Cicero. quentes Academici paulatim defecerunt: aliquantum Carneades; plus Clitomachus: plus etiam Philo Ciceronis magister, qui propius ad Platonis sententiam rediit. Porro Ciceronis Academica ratio in eo posita erat, ut libenter in utramque partem disputaret, non quod omnia aeque falsa ac vera esse putaret, sed quod ex sententiarum comparatione maxime elici putaret quod ad Verum proxime accederet. Itaque nec omnia negabat quae ab aliis sectis statuebantur, sed quae ab iis *certa* dicebantur, ille *verisimilia* vocavit: conf. De Offic. II. 2. Ipse Plato veritatem ex rebus corporeis et creatis tollebat, atque eam in solis Ideis ponebat: neque tamen minus egregie de Divinâ Providentiâ et Animorum Immortalitate pronunciavit. Itaque Cicero, quum et esset et haberi vellet Academicus, in Physicâ et Morali Philosophiae parte Platonem maxime secutus est. *Hunc* Philosophorum Deum appellat; hunc omnibus aliis anteponit; cum hoc errare, quam cum aliis verum dicere, mavult. Pleni sunt Ciceroniani libri similibus Platonis laudibus, quas propter ipsam frequentiam ac multitudinem suo quamque loco notare non est necesse. Satis est, quod videbimus, eum de Immortalitate quoque Platonis potissimum auctoritatem secutum esse.

IV. Neque vero ex ipsis Philosophicis libris promiscue et sine delectu petenda sunt testimonia. Diligenter enim animadvertendum, quid ex suâ, quid ex alienâ personâ pronunciet Cicero. Igi-

tur non tribuenda sunt ipsi neque in ejus placi- Sect. XI. Cicero.
numeranda, quae primo libro de Naturâ Deo-
n Vellejus Epicurus, nec quae secundo Balbus
icus, nec quae primo de Finibus Torquatus
cureus, nec quae tertio Cato Stoicus dispu-
:. Neque etiam ea omnia ei tribuenda sunt,
e ab Academicis in colloquium inductis disse-
tur: veluti tertio de Natura Deorum a Cottâ,
cujus personâ vulgo latere putatur Cicero;
sertim quum ipse sub finem tertii libri dicat,
Balbi quam Cottae orationem veri visam esse
liorem. Est omnino in hoc loco accuratâ cri-
pus: de quâ ad nostrum quidem institutum sa-
st quod monuimus. Nam illa, profecto, pla-
omnibus approbantibus, Ciceroni tribuenda
: quae ipse ex suâ personâ pronunciat; veluti
Tusculanis Quaestionibus, libris de Officiis,
Legibus, et aliis: vel in iis scriptis, ubi di-
e ipse significat, se sub ejus, qui loquens in-
itur, personâ suam et propriam sententiam ex-
are, veluti de Senectute sub Catonis, et in
mentis librorum de Republicâ sub Scipionis,
libi sub aliorum, personâ. Quare age, Cice-
s sententiam de Immortalitate ex iis constitua-
locis, quorum auctoritas omni exceptione sit
r.

raecipuus in hoc argumento liber est primus
culanarum Disputationum, ubi Cicero, et ip-
et graviter ac serio, loquitur. Propositum ei
:, ut efficeret *Mortem non esse malum:* idque
con-

Sect. X. Cicero.

confecit disjunctâ argumentatione, seu Dilemmate; ut ostenderet, nil mali esse in Morte, sive per eam omnis Animi sensus exstinguatur, sive permaneat Animi sensus: quod si enim illud sit, nil mali nobis esse, quum ipsi jam nihil simus; quod si vero remaneat sensus, hunc Animi statum non posse infelicem esse. Igitur, recensitis Veterum sententiis, ita concludit, ut Platonis sententiam tamquam verisimillimam sequatur. Ceterum, quum infinitum sit, totam hanc disputationem referre, contenti sumus connexionem et quasi puncta argumentorum Ciceronianorum notasse. Primum adfert antiquitatem et frequentiam opinionis de Immortalitate Animorum, quae opinio ab omni aevo apud omnes gentes dominata sit; quare eam legis naturalis vim habere, quippe quae omnium gentium consensu stabilita sit: Cap. 12—15. Sed, ut in eo consentiunt gentes *permanere Animos post mortem*, ita dissentiunt *de conditione status futuri*: Cap. 16. Enimvero, cujuscumque substantiae sit Animus, non est terrenae vel humidae, sed potius vel aëreae vel igneae naturae, prouti Stoicis placuit; si quidem ex uno vel pluribus quatuor illorum elementorum constat. Igitur post discessum ex Corpore sursum fertur. Idem valet, si secundum Aristotelem, ex quinto quodam elemento constet. Nam idem quoque valere, si, ex Platonis sententiâ, ab omni corporeâ compositione remotus et simplex sit, per se intelligitur. Ergo sursum elatus pervenit in subtiliores aëris regiones, ibique felicitate fruitur. Quae fu-

ci

.s duabus fere continetur partibus: alterâ, quie- Sect. X. Cicero.
ıc vacuitate cupiditatum et perturbationum: al-
l, contemplatione rerum coelestium, quae qua-
pabulum Animorum est: Conf. Cap. 17—20.
Quamvis igitur sunt Philosophi qui contendant,
imum Corpore solutum omnino nihil esse ac
ısistere non posse: horum sententia repudian-
est. Nam si omnia ea, quorum nos rationem
spicere non possumus, neganda sint: negetur
oque Deum esse, negetur Corpus ab Animo
bernari, negentur plurima alia, quae sunt ta-
n, quamvis eorum rationes modumque non in-
ligamus. Sed Animos esse sempiternos, quia
l nec alienâ vi moventur, Plato tam eleganter
subtiliter explicuit, ut nil supra fieri possit:
nf. Cap. 21 — 23. Hoc est illud argumen-
n a Platone in Phaedro expositum: de quo in
ctione V. diximus.

Quod si porro consideremus facultates Animi
ımani, quae versantur in reminiscendo, judican-
, inveniendo, artibus ac disciplinis; nullo mo-
concedi potest, Animum esse corporeum. Sed
juscumque tandem est naturae, certe est divi-
s, et idcirco aeternus. Vid. Cap. 24 — 29.

Ergo, quae ex his initiis exstitit, Socratis sen-
ıtia probabilis haberi debet: eos, qui hac in vi-
pie casteque degissent, ad Deos redire, eorum-
ıe consuetudine beatos fore: qui vero vitiis fla-
iisque se inquinavissent, his devium esse iter
ılusum a concilio Deorum. Stoici autem, ami-

Sect. X. Cicero.

ci nostri, non sibi constant, nec consequenter agunt, dum concedunt Animam post Corporis mortem permanere, sed tamen aliquando interire. Nam haec una est difficultas, quomodo Animi sine Corporibus degere ac vivere possint: sed hoc semel concesso, nulla caussa est, quare aliquando intereant: Vid. Cap. 30—33.

Ceterum illud firmiter manet, mortem non esse malum. Nam, quod diximus, si per eam Animus exstinguitur, status ille omnino nihil erit; ergo nec bonus nec malus: si vero Animus sensum ac vitam retinet, felix potius quam infelix erit ille status. Hoc Socrates apud Platonem in Apologiâ (vid. supra Sect. IV.) praedicat. Sed utrum ex duobus futurum sit, simus parati. Cumque mors nobis sit constituta, non eam in malis ducamus; quippe constitutam vel a Diis Immortalibus, vel a Naturâ parente omnium: — Conf. Cap. 33—49. „*Non enim temere nec fortuito sati et creati sumus: sed profecto fuit quaedam vis, quae generi consuleret humano: nec id gigneret aut aleret, quod, cum exantlavisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiternum*": ibid. Cap. 49.

Haec est summa disputationis, quatenus pertinet ad sententiam ipsius Ciceronis de Animorum Immortalitate. Ne vero cui scrupulum injiciat, quod Cicero alterum illud dilemmatis disjuncti vehementer urget, et saepius monet, mortem non esse malum, etiam si cum exstinctione omnis

so-

s conjuncta sit. Neque enim hoc eo valet, Sect. X. Cicero.
ibium relinquatur utrum permaneat nec ne
us post mortem. Sed nimirum, cum ipse
e pronunciasset, verisimillimam sibi videri
rtalitatem, debuit se tamen accommodare ad
nam ejus, quocum disputabat; ut si ei de
rtalitate persuaderi non posset, illud tamen,
propositum erat libri, efficeretur, mortem
esse malum. Quod ut magis etiam constet,
ienta proferamus ex duobus aliis operibus
onis.

libro de Senectute, quamquam Cato dicens
itur, tamen sub ejus personâ Cicero suam
exponit sententiam, ut ipse testatur in fine
is primi. Et primum quidem, de *Contemtu*
r disserit eodem dilemmate Cap. 19: „ *O*
rum senem, qui mortem contemnendam esse
m longâ aetate non viderit! quae aut plane
genda est, si omnino exstinguit Animum:
tiam optanda, si aliquô eum deducit, ubi sit
rus aeternus." Mox Cap. 21 et 22. diserte
unciat, Animos mortuorum vivere et esse
piternos: docet eorum originem esse divinam:
nes adfert Platonicas, Pythagoricas, et Cyri
entis e Xenophonte orationem. Quae quidem
sse sufficit, describere longum et supervaca-
n est. Constat etiam, Ciceronem in libris
Republicâ, ingenti bonarum literarum damno
rditis, ex Scipionis personâ suam ac pro-
n sententiam declarasse. Hujus quoque Ope-

Sect. I. Cicero.

ris ultimam particulam, quâ Somnium Scipionis continetur, eadem absumsisset fortunae iniquitas, nisi Macrobius eam Commentario illustrasset, qui ad nostram aetatem servatus est. Mihi quidem, cum in Tusculanâ primâ et de Senectute egregie ac divine hoc argumentum exornasse, tum in Somnio Scipionis se ipse superasse videtur Cicero. Nam quamvis nova Immortalitatis argumenta nulla protulit, tamen Antiquorum inventis ita usus est, ita humanae mentis ortum ac sortem exposuit, ita futuram piorum conditionem descripsit, ut inhumanus et plane ferreus sit qui libelli lectione non melior fiat, nec, spretis terrenis et fragilibus rebus, coelestia et divina consectetur. Quo difficilius est rationes illo libro expositas in compendium redigere. Huc accedit, quod plurima interjecta sunt ex Veterum Astronomiâ et Physicâ, quae ad sedes beatorum coelestes accommodantur. Quibus quidem omissis, quippe partim ad ornatum potius quam ex vero assumtis, partim longius a nostro instituto remotis, videamus tantum de iis, quae proxime ad statum Animorum post hanc vitam referuntur.

Hominum Animi ex sideribus, quae divinis animata sunt mentibus, a principe Deo, hujus Mundi gubernatore, in hanc terram collocati sunt. Hujus voluntati si obtemperaverint, abeunt post mortem in locum beatorum, qui est in orbe lacteo. Et illa demum vera est vita; nam ea, quam nunc degimus in corpore, mors est. Nil autem Deo

gra-

gratius est, quam homines civitatibus ac jure contineri. Quare, qui de statu civili maxime meriti fuerint, his maxime reditus patet ad locos unde venerunt ac Deos. Conf. Cap. 8. Sect. X. Cicero.

Terra infimum eundemque medium Universi locum obtinet, in eamque suo nutu et pondere deferuntur omnia mortalia et caduca; superius, inde a Lunâ, omnia sunt divina. Et motu corporum coelestium oritur suavissimus concentus, qui ab hominibus exaudiri nequit; quippe quorum aures hoc ipso sonitu obsurduerunt: a beatis vero exauditur. Conf. Cap. 4 et 5.

Quum ergo terrena omnia sint caduca, illi homines qui in coelestes locos redire student, non se vulgi sermonibus dare debent, nec in praemiis humanis spem rerum suarum ponere: suis eos illecebris oportet ipsa virtus trahat ad verum decus. Conf. Cap. 7.

Animi hominum sunt divini. Nam, ut Deus ipse viget, sentit, meminit, providet, moderatur et movet hoc Mundi Corpus, ita hominis cujusque Animus viget, sentit, meminit, et suum Corpus moderatur ac movet. Hinc etiam consequitur, Animos hominum esse aeternos. Nam, quod se ipsum movet, semper in actione et vitâ est. Conf. Cap. 8 et 9. Hoc est argumentum ex Platonis Phaedro, quod in Tusculanâ primâ memoratur.

Igitur Animus jam in hâc vita optimis rebus exercendus est. Sunt autem optimae, curae de sa-

Sect. X. Cicero.

salute patriae, quibus agitatus et exercitatus Animus velocius in hanc coelestem sedem et domum suam pervolabit: idque ocyus faciet, si, jam in Corpore degens, maxime se ab eo abstrahere et ad contemplationem rerum divinarum convertere studuerit. Eorum vero Animi, qui se Corporis voluptatibus dediderunt, et impulsu libidinum jura Deorum hominumque violaverunt, Corporibus elapsi circum terram ipsam volutantur: nec hunc in locum coelestem, nisi multis exagitati seculis, revertuntur. Conf. Cap. 9.

Haec igitur sunt, quae ex hoc libello ad nostrum institutum pertinere videantur. Ceterum, ne quis forte harum sententiarum auctoritatem hoc nomine repudiet, quod tamquam *Somnio* continentur, animadvertendum est, earum auctoritati nil quidquam derogari nomine et narratione somnii. Nam et ipsa disputatio gravis ac seria est, et ejus partes consentiunt cum reliquis Ciceronis placitis, quae supra exposuimus. Et Cicero secutus est exemplum Platonis, qui decimum de Republica librum simili finivit somnio, in quo sub fabulae involucro plurimae verae rationes sententiaeque proditae sunt; ut suo loco monuimus. Quare non dubito, quin ea, quae ex Somnio Scipionis protulimus, serio et ex Animi sententiâ a Cicerone pronunciata sint.

Summa sententiae Ciceronis.

Apparet igitur, Ciceronem de Immortalitate sententiam Platonis secutum esse; ita quidem, ut ex illius argumentis maxime uteretur iis, quae ab

b Animi divinâ origine, Dei providentiâ, et Animorum propriâ vi agendi, ducuntur: adjumenta b aliis Philosophis, veluti Peripateticis ac Stoicis, sumeret atque in eundem finem converteret: praemia poenasque probaret, illa in reditu ad Divinum locum poneret, has in absentiâ illius boni et commoratione circum terram, ita ut improbis tamen poenarum finis ac reditus ad Divinum locum aliquando concessus sit. Sect. X. Cicero.

S E C T. X I.

De aliis ante Senecam Philosophis.

Quamquam Philosophiae apud Romanos stator fuit Cicero, et ex iis, quorum scripta servata sunt, ei sit proximus aetate et auctoritate Seneca, fuerunt tamen et inter utrumque et ante illum haud pauci Philosophi, qui vel nomine ac sectâ memorandi sunt; ut intelligatur, quos qualesque patronos haec ipsa, de quâ agimus, Immortalitatis sententia habuerit. Sect. XI. de aliis Philos.

Igitur qui primi Romanorum philosophati sunt, fere Stoici fuerunt. Nam nobili illâ Atheniensium legatione, Olympiade CLVI. anno 2. s. A. U. C. 598, Romam missâ, cujus duces fuerunt tres trium sectarum principes, Diogenes Stoicus, Carneades Academicus, Critolaus Peripateticus: his igitur Legatis Romae Philosophiam docentibus, C. Laelius in primis Diogenem Stoicum au-

Sect. XI. divit, illiusque studium imitatus est amicissimus
aliis ejus P. Scipio Africanus; postea ambo familiari-
lias. ter usi sunt Panaetio, clarissimo Stoico. Itaque
eandem secuti sunt disciplinam generi Laelii,
C. Fannius, et Publ. Mucius Scaevola Augur,
princeps Iurisprudentiae Romanae: Q. Tubero,
Scipionis ex sorore nepos; P. Rutilius Rufus.
Veteri autem Academiae deditus fuit L. Lucullus.
Magis etiam Philosophia frequentari coepit aetate
Ciceronis: ex cujus vel aequalibus vel amicis,
Stoici fuerunt M. Cato Uticensis, Quintus Cice-
ro, Lucilius Balbus, Ser. Sulpicius. Platoni-
cus, Ciceronis exemplo, fuit M. Brutus. Peri-
pateticus, M. Piso. Plurimi vero Epicurei fue-
runt, veluti amicissimus Ciceronis Atticus, Tre-
batius, Torquatus, Vellejus, L. Calp. Piso,
C. Cassius, Lucretius, Amafanius, Catius:
Academici, Cotta et Varro: Pythagorici, Ap-
pius, Nigidius Figulus, Vatinius.

Augusti aetate plerosque Philosophos Epicu-
reos fuisse, vulgo fertur; non satis vere. Va-
leat hoc de multis principibus viris et Augusti
amicis, qui magis tamen voluptatum studio quam
professione fuerunt Epicurei. Nam et aliarum
sectarum multi secuti sunt placita; et ex ipsius
Augusti in Philosophia magistris, Athenodorus
fuit Stoicus, Areus Academicus, Nicolaus Da-
mascenus Peripateticus.

Virgilius. Poetarum princeps memoretur VIRGILIUS,
qui de Immortalitate Animorum sexto Aeneidis
li-

bro divine cecinit, ita tamen ut magis Poetae Sect. XI. de aliis Philos. Virgilius.
am Philosophi officio fungeretur. Nam tracta-
t hunc locum, partim Homeri exemplo, qui
militer Ulissem ad Inferos deduxerat, partim
ia materia erat accommodata Poetae consilio
opportuna ad fictionis ornatum. Atque, ut
c in loco in primis Platonem secutus est, ita
lis locis alios: veluti Stoicos de Animâ Mundi,
eorg. IV. 220: Epicureos in Cosmogoniâ, Eclog.
I. et Fati Inferorumque contemtu, Georg. II.
o. Ipse quoque fatetur, se Athenis Epicureo-
m scholas frequentasse, in Ciri. Igitur, non
to hujus esse disputationis, locum illum sexti
neidis libri exponere: cum quia fabulosus ac
eticus est, tum quia ejus Platonicae partes su-
explicitae sunt, tum quia non ex ipsius Vir-
lii propriâ sententiâ accipiendus est. Neque
ro HORATIUS ad certam sectam referri de- Horatius.
t, minus etiam ad solam Epicuream: vid.
b. I. Ep. I. Quin modo hanc modo illam se-
itur sectam. Est adeo ubi de Animo ex Pla-
nis et Stoicorum doctrinâ loquitur, eumque *di-
nae particulam Aurae* vocat, Lib. II. Sat. II.
79.

OVIDIUS item, dum in Opere Metamorpho- Ovidius.
on, de Mundi hominisque opificio, et de Ani-
orum Immortalitate canit, magis ut Poeta quam
Philosophus audiendus est. Ejusmodi quid
stat in ipso fine Operis: *Parte tamen meliore
super alta perennis astra ferar*"; quod fere

 ad

Sect. XI. de aliis Philos. Ovidius.

ad solam nominis perennitatem refertur. Ac libro eodem, ubi de Animorum Immortalitate atque migratione dicitur, non ex suâ sed Pythagorae personâ loquitur: cujus tamen sententiam non vere accurateque significavit. Neque enim hoc fuit Pythagorae placitum, nullos esse Inferos, et Animos semper in novis Corporibus oberrare nec unquam ad divinum fontem redire. Majorem auctoritatem habere videtur, quod ab initio libri primi, creationem Mundi Platonicâ Stoicâque ratione exponens, Animos humanos divino coelestique semine ortos et ad Deorum similitudinem conformatos esse pronunciat.

In Pythagoricâ doctrinâ clari exstiterunt, Moderatus Gaditanus, Sotion, Senecae magister, qui eam cum Stoicis placitis conjunxit. Duo in primis ex hac doctrinâ profecti eam artibus magicis ac praestigiis infamem reddiderunt: *Anaxilaus* Larissaeus, magiae caussâ ab Augusto Italiâ ejectus, et Apollonius Tyaneus, eodem fere, quo Servator, tempore, vel paulo post, natus. Qui, ut Animorum Immortalitatem tenuerunt, ita auctores fuerunt, ut sequentium aetatum Philosophia magicâ superstitione repleretur.

Praecipue tamen Stoicae doctrinae studium invaluit, ac per hoc et proximum saeculum dominatum est. Satis habeo nomina celebriorum, qui ante Senecam fuerunt, memorasse. Fuerunt igitur Iason, Posidonii ex filiâ nepos: Q. Sextius: Strabo, Geographus: Manilius, Poeta: C. Mu-

so-

ius, cujus egregia quaedam Moralia fragmenta 'ata sunt apud Stobaeum: Chaeremon, Nero- praeceptor: Canius Iulus, Caligulae jussu in- 'ectus: Thraseas Paetus, singularis sanctitatis , a Nerone primum magno in honore habitus; tea occisus. Sect. XI. de aliis Philos.

'eripatetici, praeter supra memoratos, incla- runt Boëthus, Sosigenes, Andronicus, Xenar- s, Athenaeus, Adrastus, et Neronis prae- tor Alexander Aegeus: Platonici, in primis,)sander, et Thrasyllus a Tiberio interfectus. laec igitur praemittenda videbantur, ut ne s, quae a Cicerone ad Senecam est, vacua re- ueretur: sed ex notatione sectarum, quarum 'unt Philosophi, coniectura fieri posset, quae 'it plerorumque sententia de Animorum futurâ ditione.

S E C T. X I I.

De Seneca.

;rgo sit mihi SENECA is, in quo hanc disputa- em finiam. Fuit hic omnium, qui post Cice- em Latine de Philosophiâ scripserunt, princeps ı eloquentiâ tum doctrinae copiâ. Constat, ı in primis Stoicos secutum esse; quamquam : nulli sectae nomen dedisset, et Platonica quo- placita assumsisset. Sed videamus Viri sen- iam ex ipsius verbis. Sect. XII. Seneca.

Et

Sect. XII. Seneca. Et primum quidem de ipsâ naturâ Animi, Quaest. Nat. VII. 24, varias Philosophorum opiniones memorat, easque inter se dissentientes: unde conficit, neminem dubitare quin Animus sit, sed, qualis sit, id vero ignorari. Quod quidem non eo valet, ut ipse de Naturâ Animi dubitet; sed ut appareat, magis constare de Animi existentiâ quam de ejus attributis. Nam Epist. L. breviter naturam Animi significat „ *Quid enim est aliud Animus, quam quodammodo se habens spiritus?*" Hoc ex Graecâ definitione expressum est, πνεῦμα πῶς ἔχον· i. e. Aërea substantia certis qualitatibus praedita. Porro affirmat Animos nostros esse partes et quasi membra Dei, Epist. XCII. „ *Quid est autem cur non existimes, in eo divini aliquid existere, qui Dei pars est? Totum hoc, quo continemur, et unum est et Deus. Capax est noster Animus: perfertur illo, si vitia non deprimant. Socii sumus Dei ac membra,*" Haec igitur plane Stoica. Partim Stoica partim Platonica sunt, quae de Corpore tamquam Animi domicilio fragili dicuntur, Ep. CXX. „ *Habebat perfectum Animum, ad summam sui adductus, supra quam nihil est nisi mens Dei, ex quâ pars et in hoc pectus mortale defluxit: quod numquam magis divinum est, quam ubi mortalitatem suam cogitat, et scit, in hoc natum hominem, ut vitâ defungeretur: nec domum esse hoc Corpus, sed hospitium, et quidem breve hospitium, quod relinquendum est, ubi te gravem esse hospiti videas.*"

Et

Ex hac Animi naturâ consequitur, eum non in- Sect. XII. Seneca.
erire Corporis morte. Ergo vani sunt ex Stoi-
is ii, qui putarunt, Corpore gravi pondere op-
resso et exstincto, Animum quoque exstingui;
Ep. LVII. Animus enim ipso igne subtilior est;
t si superstes est Corpori nec perit, hoc eam ha-
et vim, ut nulla exceptio locum habeat, qua cum
Corpore exstinguatur. Ita locus hic difficilis ex-
onendus videtur. Etiam in consensu gentium
st argumentum Immortalitatis: Epist. CXVII.
„ *Cum de Animarum aeternitate disserimus, non
eve momentum apud nos habet consensus hominum;
ut timentium Inferos, aut colentium.*" Nam, ut
aulo ante dixerat, „ *Apud nos veritatis argumen-
um est, aliquid omnibus videri: tamquam Deos,
nter alia sic colligimus, quod omnibus de Diis
pinio insita est: nec ulla gens usquam adeo est
xtra leges projecta, ut non aliquos Deos credat.*"
Ceterum ex solâ divinâ Animi origine ejus aeter-
itas colligitur, in Consolat. ad Helviam, Cap.
XI. — „ *sincerus Animus, ac naturae suae me-
mor, levis ipse et exsertus et quando emissus fue-
it, emicaturus ad summa: interim quantum per
moras membrorum et hanc circumfusam gravem
arcinam licet, celeri et volucri cogitatione divi-
a perlustrat. Ideoque nec exulare umquam po-
est, liber, et diis cognatus, et omni aevo par.
Nam cogitatio ejus circa omne coelum et in prae-
eritum futurumque tempus immittitur. Corpuscu-
um hoc, custodia et vinculum Animi, huc atque
il-*

Sect. XII. Seneca.

illuc jactatur: in hoc supplicia, in hoc latrocinia, in hoc morbi exercentur. Animus quidem ipse sacer et aeternus est, et cui non possunt injici manus." Ergo post hanc vitam demum clara luce fruetur, quum in coelum redierit Animus unde venerat: conf. Epist. LXXIX. Nam Corpore solutus tamen videt res terrenas, et intelligit quanto nunc ipse sit beatior: conf. Consolat. ad Marciam, Cap. XXVI. ubi Pater defunctus filiam ita alloquens inducitur: „*Coimus in unum omnes, videmusque vos altâ nocte circumdari. Nihil apud vos, ut putatis, optabile, nil excelsum, nil splendidum, sed humilia cuncta, et gravia, et anxia: et quotam partem luminis nostri cernentia! Quid dicam! nulla hic arma mutuis furere concursibus, nec classes classibus frangi, nec parricidia aut fingi, aut cogitari, nec fora litibus perstrepere dies perpetuos; nihil in obscuro, detectas mentes, et aperta praecordia, et in publico medioque vitam, et omnis aevi prospectum eventumque?*" Similiter in Consolat. ad Polybium, Cap. XXVIII. „*ne itaque invideris fratri tuo: quiescit, tandem liber, tandem tutus, tandem aeternus est. — Fruitur nunc aperto et libero coelo, ex humili atque depresso in eum emicuit locum, quisquis ille est, qui solutas vinculis animas beato recipit sinu: et nunc libere vagatur, omniaque rerum naturae bona cum summâ voluptate perspicit. Erras: non perdidit lucem frater tuus, sed securiorem sortitus est. Omnibus illô nobis eun-*

gi-

ie est iter. Quid fata deflemus, non reliquit Sect. XII. Seneca.
nos, sed antecessit."

ircus vero et Inferi, quales vulgo putantur, i sunt: conf. Epist. XXIV. et Consolat. ad c. Cap. XIX. *„ Cogita, nullis defunctum is affici, illa, quae nobis inferos faciunt terles, fabulam esse: nullas imminere mortuis teras, nec carcerem, nec flumina flagrantia igne, oblivionis amnem, nec tribunalia et reos, et lla libertate tam laxâ ullos tyrannos. Luset ista poetae et variis nos agitavere terrori.*" Ita quidem et Stoici et plerique omnes alii uerunt Philosophi: quae vero subjungit Sene plane sunt Epicurea, et cum iis, quae supra eodem libro protulimus, repugnantia: „ *Mors ium dolorum solutio est et finis, ultra quam la nostra non exeunt, quae nos in illam tranllitatem, in quâ, anteaquam nasceremur, jamus, reponit. — Mors nec bonum nec malum est. enim potest aut bonum aut malum esse, quod quid est: quod autem ipsum nihil est, et omnia nihilum redigit, nulli nos fortunae tradit. ila enim bonaque circa aliquam versantur maiam. Non potest id fortuna tenere, quod naa dimisit: nec potest miser esse, qui nullus* ." Equidem neminem facile putem tam vel oiosum vel imprudentem esse posse, ut in eodem to prorsus contraria statuat, et primo dicat rte exstingui Animos, deinde eosdem affirmet st Corporis mortem vigere et beatos esse cogni-

tio-

Sect. XII. Seneca.

tione naturae. Ergo animadvertendum est, Senecae consilium non fuisse, ut philosophicam disputationem, sed ut Consolationem scriberet. Atqui is, qui consolatur alterum, se ad illius personam accommodat, quod supra notavimus exemplo Ciceronis. Itaque Seneca varias rationes Marciae admovet, ut illa, quamcunque tandem rationem sequatur, tamen intelligat non esse dolendum: atque expositâ Epicureorum ratione, finem Consolationi imponit ratione Stoicorum. Nam, licet ipse Stoicorum more statuerit, tamen illo saepius memorato Dilemmate, *mortem nil esse mali, sive remaneat Animus sive exstinguatur*, et uti potuit, et frequenter usus est: veluti Epistola XXIV, LXV, LXXI, CII. Consolat. ad Polybium, Cap. XXVII. Quare, si de Immortalitate fluctuavit nec sibi constitit Seneca, hoc non locis modo memoratis conficitur: sed ex aliis suspicio duci possit, de quibus jam videamus. Nam Stoica Platonicis miscet eodem libro Consolat. ad Marciam. Tale est Cap. XXV. „ *Integer ille nihilque in terris relinquens fugit, et totus excessit: paullumque supra nos commoratus, dum expurgatur et inhaerentia vitia situmque omnis mortalis aevi excutit, deinde in excelsa sublatus inter felices currit Animas, excipitque coetus sacer, Scipiones Catonesque, utique contemtores vitae, et mortis beneficio liberi. Parensque tuus, Marcia, illic nepotem suum, quamquam illic omnibus omne cognatum est, applicat sibi novâ luce gaudentem,*

d

vicinorum siderum meatus docet: nec ex conje- Sect. XII. Seneca.
ris sed omnium ex vero peritus, in arcana natu-
: lubens ducit: cet." Haec igitur partim Stoi-
partim Platonica sunt. Quod vero in fine libri
litur, Animum exstingui ἐκπυρώσει, seu fatali
flagratione Mundi, plane Stoicum est. „ *Et*
a tempus advenerit, quo se mundus renovatu-
exstinguat, viribus ista se suis caedent, et si-
a sideribus incurrent, et, omni flagrante ma-
a, uno igne, quidquid nunc ex disposito lu-
ardebit. Nos quoque felices Animae et ae-
a sortitae, cum Deo visum erit, iterum ista
ri, labentibus cunctis, et ipsae parva ruinae
ntis accessio, in antiqua elementa vertemur.
cem filium tuum, Marcia, qui ista jam no-
" Eandem sententiam prodidit Epist. LXXI.
d enim mutationis periculo exceptum? Non
a, non coelum, non totus hic rerum omnium
extus, quamvis Deo agente ducatur, non sem-
tenebit hunc ordinem; sed illum ex hoc cursu
uis Dies dejiciet. Certis eunt cuncta tempori-
: nasci debent, crescere, exstingui. Quae-
que vides supra nos currere, et haec quibus
ixi et impositi sumus, veluti solidissimis, car-
itur ac desinent. Nulli non senectus sua est.
aequalibus ista spatiis eodem natura dimittit.
idquid est, non erit: nec peribit, sed resolve-
r. Nobis solvi, perire est.

Hactenus ergo satis sibi constitit Seneca; neque
m is in placito ipso fluctuat, qui illud diver-

Sect. XII. Seneca.

sarum sectarum rationibus accommodare et confirmare studet. Quod autem praecipue a multis objicitur Senecae tamquam desultoriae inconstantiae crimen, silentio praeterire nequeo. Epistolâ CII. ita de Animorum aeternitate disserit, ut eam pro somnio habuisse videatur. Scribit ad Lucilium: „*Iuvabat de aeternitate Animarum quaerere, imo mehercule credere: credebam enim facile opinionibus magnorum virorum, rem gratissimam promittentium magis quam probantium. — cum subito experrectus sum Epistolâ tuâ acceptâ, et tam bellum somnium perdidi: quod repetam, si te dimisero, et redimam.*" At vero progressu ejusdem Epistolae multa egregie prorsus et graviter de statu post hanc vitam pronunciat: „*Cum venerit ille dies, qui mixtum hoc divini humanique secernat, Corpus hoc, ubi inveni, relinquam, ipse me Diis reddam: nec nunc sine illis sum, sed gravi terrenoque detineor. Per has mortalis aevi moras illi meliori vitae longiorique praeluditur. — Aliquando naturae tibi arcana retegentur: discutietur ista caligo, et lux undique clara percutiet. Imaginare tecum, quantus ille sit fulgor, tot sideribus inter se lumen miscentibus. Nulla serenum umbra turbabit. — Quid tibi videbitur divina lux, cum illam suo loco videris?*" Quis non credat Senecam omnia illa egregie dicta ipso exordio confutasse? Enimvero ne simus adeo iniqui, ut eum indictâ caussâ condemnemus. Et primo quidem, ne quem sensum po-

men moveat, cogitet quam graviter et serio in Sect. XII. Senec.
sdem nominis libello disputaverit Cicero: at-
e si diligenter totam Epistolae rationem indage-
ıs, reperiemus Senecam cogitationem Immor-
itatis somnium vocare potuisse, etiamsi eam
n vanam et inanem reputaverit. Deinde, quum
, viros magnos rem gratissimam promittere ma-
quam probare, non Stoicos suos significat,
ıd quos Immortalitas Animorum non funda-
nti sed consectarii locum habebat, quique
ɔpterea in eâ demonstrandâ nullam fere operam
nebant: quod contra erat apud Platonicos,
os hoc loco significat Seneca: qui, quamquam
ıtentiam Platonis de Animorum post hanc vi-
ı statu subinde secutus, argumentis tamen
sdem nusquam usus est. Quod idem etiam
ıc intelligitur, quod in exordio Immortalitatem
cat non modo Aeternitatem, sed etiam *posses-
nem totius aevi:* in progressu vero Epistolae
ıtum *Aeternitatem* vocat, et Stoicorum more
serit. Iam vero Platonicorum Immortalitas est
ernitas quae nullum finem habeat et in omne
vum duret: Stoicorum vero Immortalitas, quam-
am et ipsi eam Aeternitatis nomine appellent,
n tamen ultra conflagrationem Mundi extendi-
r. Denique ipsis illis verbis, „*somnium per-
li quod redimam, si te dimisero, ac repetam*"
erte significat, se hac ipsâ Epistolâ hoc
mnium non narrare. Unde manifesto confici-
r, eum *Somnium* appellasse non descriptionem

Sect. XII. Seneca.

Stoicam status futuri, quae continetur sequente Epistolae parte, sed rationes ac descriptiones aliorum Philosophorum.

Summa sententiae Senecae.

Quod si ergo ea, quae ex Senecâ protulimus, comparentur cum iis quae Sect. VIII. exposuimus, apparebit, eum cum Stoicis veteribus consensisse. Nam et naturam Animi Stoice definivit, et eum usque ad conflagrationem Mundi perdurare statuit: porro Animum, post mortem Corporis, sursum ferri in purum lucidumque aetherem, ibique beatum degere aevum usque ad Mundi conflagrationem, cum consuetudine et societate piorum bonorumque, tum cognitione naturae. De malorum poenis nihil dicit. Nam Furiae quidem, Styx, Cerberus, et similia, sunt Poetarum commenta. Purgationem autem Animi esse, qua post mortem in superioribus aëris regionibus a vitiis et terrenarum rerum *reliquiis liberatus* in sublimem aetherem abeat: hoc igitur a Platonicis assumsit. Sed, ut reliqui Stoici, ita ipse, nullas protulit demonstrationes Immortalitatis peculiares; nec rationem attulit, quare Animi, quamquam extra Corpus diu perdurassent, tamen Mundi conflagratione perire et in antiquum suum elementum Ignis Divini resolvi debeant.

CON-

CONCLUSIO.

Igitur, Doctissimi Viri, apparuit verum esse ıod ab initio dixi, Philosophos profecisse in m quidem partem, ut efficeretur, Animum post orporis mortem remanere; qualis autem sit sta- s et conditio Animi a Corpore soluti, tentatum ı iis, non item ostensum, esse. Ex omnibus tem patronis Immortalitatis plurima protulit gumenta Plato: a quo secundus haberi debet cero, deperditis quidem scriptis Philosopho- m reliquorum Veteris Academiae, veluti Xeno- atis, Crantoris, et similium, qui Platonis sen- ıtiam uberius explicuerunt. Argumenta vero plicis generis fuerunt; vel a praemiis et poenis st hanc vitam desumta, quae jam ante Thale- n fuerunt quidem, nec tamen perspicue, tracta- : vel ex ipsâ naturâ Animi repetita, quae inde mum inventa sunt. Iam, ut de Platonis argu- ntis satis suo loco dictum est, universe note- ıs, omnes, qui Animum Corpori superesse tuerent, in his fere rationibus consensisse: n esse vel participem Divinae naturae vel par- n ipsius Dei, propterea quod cogitandi vi prae- us esset, et principium suarum actionum in se se haberet; igitur eum Corporis morte non de- ui, sed vel semper manere, quod Pythagoricis

et Platonicis placebat, vel diu manere et tandem in divinam naturam tanquam suum elementum dissolvi, quod Stoicis videbatur. Animum vero Corpore solutum adhuc certo loco et domicilio uti et res externas percipere, statuebant quidem, sed nullis certis utebantur argumentis, et potius vel vulgaribus opinionibus vel imaginationis luxuriei obsequebantur.

In ipsâ disputatione operam dedi, ut me a conjecturae temeritate abstinerem, neque Philosopho cuiquam placitum tribuerem, quod non certâ niteretur auctoritate Veterum; quorum locos diserte vel notavi vel retuli. Dixi tantum de Graecis, et, qui ab iis profecti sunt, Latinis; cum, quod aliarum nationum, de quibus constat eas Animorum Immortalitatem tenuisse, veluti Aegyptiorum, Getarum, Thuscorum, Celtarum, philosophica monumenta nulla ad nostram aetatem venerunt: tum, quod Vos, Doctissimi Viri, hanc partem ab hujus disputationis spatio exclusistis.

Et, quamquam haec quaestio non pertinet ad nostrum propositum, tamen ex iis, quae exposita sunt, patet, in ipso Senecâ nihil esse, quod non ex prioribus Philosophis duci potuerit. Et omnino Christiana doctrina sero demum et diu post haec tempora aliquam vim in Philosophorum disciplinis nacta est. Ceterum, quo magis ego semper delectatus sum hac Philosophicâ Historiâ opinionum de statu post hanc vitam, eo majore

vo-

voluptate audivi, Societatem Eruditissimorum Virorum nuper Harlemi in Batavis constitutam, in hac mecum sententiâ convenire, et dignam censuisse illam quaestionem, quae ad disceptandum proponeretur. Quare cum libenter de hac quaestione dissererem, delectûs Vestri ratio et elegantia effecit, ut libentius etiam ad Vos Judices dissererem. Quibus ego si hanc scriptionem probavero, tum demum operae pretium fecisse mihi videbor.

FINIS ALTERIUS VOLUMINIS.

I N D E X

UTRIUSQUE VOLUMINIS.

A.

AMYN-

AP-

Ari-

B.

C.

E.

Epi-

J.

F.

H.

Hor

I. J.

tu·

L.

MAR-

N.

O.

ORI-

Pr

PHI-

Q

Q.

R.

ad Valckenaerium, anno 1749, altera anno 1751 *de Callimacho et Apollonio Rhodio ad Ernestum*. 547—560. quum interim operam Albertio praestitisset in edendo Hesychio, ac, suadente Hemsterhusio, Jurisprudentiae studium denuo suscepisset, cujus specimen prodit, 1752, *Thalelaei*, *Theodori*, *Stephani*, *Cyrilli*, *Commentarios Graecos in Titulum Codicis et Digestorum de postulando*, *sive de advocatis et procuratoribus*, Latina interpretatione ac doctis animadversionibus illustratos. 561—565. Novae scriptionis argumentum eligit Platonem, et in lucem emittit 1754 *Timaei Lexicon vocum Platonicarum*, cujus libri materia, vis, usus, praestantia, explicantur. 565—576. Monitus ut in Germaniam redeat, in Batavia manere constituit, 577 sq. Lutetiam Parisiorum proficiscitur, 1755, ibique annum transigit, faciundis excerptis et apographis Codicum MSS., tum vero visendae urbis causa. 580—588. Monente Hemsterhusio redux, provinciam Lectoris Graecarum Literarum, 1757, suscipit, eam auspicatus solenni oratione *de Graecia artium et doctrinarum inventrice*; scholas habet interpretandis Scriptoribus vel sacris, vel classicis. 588 sqq. Ernesto auctor et adjutor fuit in edendo Callimacho; Gesnero Orpheum edenti frustra oblatis suis emendationibus; Wesselingio item ad ornandum Herodotum ejus studium utile fuit. 594—601. Curatorum nomine Rittero frustra offert cathedram Juris Publici. 602 sqq. Oudendorpio succedit, 1761, in Historiarum et Eloquentiae professione; eam auspicatus oratione *de Doctore Umbratico*. 604 sqq. Scriptores Latinos omnes iterum relegit et excerpit: scholas habet de Historia Universali, de Antiquitatibus Romanis,

Ch.

Xe-

H.

Συ-

T. Θ.

Uni-

W.

Z.

ADDENDA ET EMENDANDA

IN Vol. I.

Pag. 12, vers. 8. δρᾶν *lege* δρᾷν
— 35, — 25. *Themisth.* — *Themist.*
— 66, — 9. δέκοικας — δέδοικας
— 135, — 2. T. III. — P. III.
— 251, — 27. Literam — Literarum
— 255, — 18. faciat — faciet. *Corrigatur idem vitium in Praef. Select. ex Ed.* 3. *p.* XXVIII. *vs.* 18., *unde in haec Opuscula fluxit.*

Pag. 255, vers. 24. adjiciemus *lege* abjiciemus
— 258, — 9. scholis — scholas
— 288, — 19. J. F. MATTHAEI — C. F. MATTHAEI.
— 303, — ult. εἰδεῖειν — εἰδεῖεν
— 304, — 27. Ἐπικτήτου — Ἐπικτήτῳ
— 310, — 2. *Scriptoribus laudatis addatur ex Bibl. Cr.* P. XII. p. 223:

DAMOPHILUS, ex Plutarcho multa retulit: ut apparet ex Juliano in Misopogono p. 358: Euagrio Hist. Eccles. VI. 1. Videatur et Suidas in voce: et Jonsius De Scriptor. Hist. Philos. III. 11. 2.

Pag. 322, vers. 5. ab *lege* ad.
— 325, — 22. *Supplendum ex Bibl. Cr.* P. XII. p. 224:

EUAGRIUS, Hist. Eccles. VI. 1. Plutarchum ex Damophilo citans: de quo modo diximus ad saeculi III. initium.

Pag. 336, vers. 25. *Appuleo* *lege* *Appulejo*
— 341, — 18. Petrarchamannis — Petrarcham annis

Pag.

Pag. 345, vers. 17. respiceins *lege* respiciens
— 450, — 9. non — nos
— 469, — 3. setur — versetur
— 554, — 17. penetus — penitus
— 565, — 3. progessuum — progressuum
— 567, — 13. quo — qui
— 576, — 6. *ipso* — *ipse*
— 589, — 22. Proviciam — Provinciam
— 603, — 2. hoc det eique, obsequatur. *lege* hoc det, eique obsequatur.
— 640, — 24. Aristidis *lege* Hermogenis] *cf. infra pag.* 794.
— 645, *in not.* in hoc libro prodidi] *infra pag* 715.
— 696, *in not.* In Elogio p. 65.] *cf. supra*, *horum Opusc. pag.* 452.
— 707, vers. 15. Hominis *lege* Homines
— 720, — 25. ab — ad
— 748, — 26. in Animadversionum Plutarchearum praefatione] *supra*, *horum Opusc. p.* 454.

ADDENDA ET EMENDANDA

IN Vol. II.

Pag. 45, vers. 27. adhud *lege* adhuc
— 52, — 20. *Deleatur alterutrum* ista.
— 58, — 5. in otio literato] *Addidit V. Cl. Bibl. Cr.* P. XI. p. 178: ad hoc otium novissime accessit negotium publicum, optimo viro in senatum civitatis Leidensis allecto.
Pag. 60, vers. 10. indiscentium *lege* in discentium

Pag.

Pag. 92, vers. 16. ἐγω *lege* ἐγὼ
— 149, — 16. aliud — aliquid
— 150, — 3. Tiresias] *legendum* Achilles; *refertur ad Odyss.* Λ, 488. *monente ipso Wyttenbachio. B. Cr.* P. XII. p. 224.

Pag. 153, vers. 15. affiuere *lege* affluere
— 165, — 5. in Disputatione de Unitate Dei p. 63] *infra*, *horum Opusc. p.* 445.
— 173, — 22. simiter — similiter
— 175, — 27. ab — ad
— 192, — 6. viritatis — veritàtis
— 211, — 3. vole — volo
— — — ult. quidem — ejusdem
— 214, — 6. Saxi — Saxii
— — — 7. superiore parte] XI. p. 154 sq.
— 226, — 5. Parte Undecima] p. 139.
— 263, — 25. Capite V, de Platone, p. XXXVI] *supra*, *horum Opusc. p.* 119.

Pag. 268, vers. 20. habit *lege* habet
— 326, — 8. *και* — *καὶ*
— 359, — 16. accebat — accedebat
— 380, — 18. *παντὰ τέτυκτα.* *lege* *πάντα τέτυκται.*
— 387, — 10. *δὲ* — *δέ*
— 398, — ult. *ἰδεας* — *ἰδέας*
— 422, — 7. Quid — Quod
— 425, — 16. *φησιν* — *φησὶν*
— 426, — 6. Atque — Atqui
— 428, — 12. *κἀνεῖνος* — *κἀκεῖνος*
— 458, — 26. res — re
— 463, — 17. discernibilium — indiscernibilium
— 475, — 22. *existentiae* — *existentia*
— 508, — 1. *εἶναι* — *εἶναι*
— 554, — 18. *Ψυχῆσι* — *Ψυχῇσι*

Pag.

Pag. 564, vers. 2. δὶ *lege* δι'
— 570, — 4. οὐδε — οὐδὲ
— 571. SECT. V. *De Platone.*] *Sectionem hanc editioni Phaedonis Platonici* (*supra*, *horum* Opusc. p. 96—127.) *ita adjecit V. Cl. ut eam corrigeret subinde et locupletaret: quod ipse testatus est supra*, p. 263, *et disertius exposuit in censura Phaedonis*, *Philom. L.* III. *p.* 44 *sq.*

Pag. 602, vers. 27. hanc *lege* haud
— 603, — 8. propit — prodit
— 607, — 19. passio. — passio."
— 626, — 23. *et fi-* — *et finem*
— 630, — 28. βορβόρω — βορβόρῳ

Reliquis minoris momenti mendis ignoscat benevolus Lector.

[redacted]

Pag. 564, vers. 2. δὲ *lege* δε'
— 570, — 4. οὐδε — οὐδὲ
— 571. SECT. V. *De Platone.*] *Sectionem ha editioni Phaedonis Platonici* (*supra*, *horum Opusc.* 96—127.) *ita adjecit V. Cl. ut eam corrigeret su inde et locupletaret: quod ipse testatus est supra*, 263, *et disertius exposuit in censura Phaedonis*, *Ph lom. L.* III. *p.* 44 *sq.*

Pag. 602, vers. 27. hanc *lege* haud
— 603, — 8. propit — prodit
— 607, — 19. passio. — passio."
— 626, — 23. *et fi-* — *et finem*
— 630, — 28. βορβόρω — βορβόρῳ

Reliquis minoris momenti mendis ignoscat benevo lus Lector.

taken from the Buildi